MUSEUM.

LIST BOHOSLOVCŮ ČESKOMORAVSKÝCH.

Ročník XXVI. (tiskem VII.)

Léta Páně 1891—92.

Dvé krásek spanilých duše mé ovládnulo stánek:
Zemská jedna, druhá s výšiny pošla nebes.
Církev a vlasť — ty v mojich milují sestersky se ňádrech;
Každá půl, každá má moje srdce celé.
SUŠIL.

Pořadatel:

Josef Kreutzer.

V BRNĚ, 1892.

TISKEM BENEDIKTINSKÉ KNIHTISKÁRNY. — NÁKLADEM VLASTNÍM

Jeho Milosti

Nejdůstojnějšímu Pánu, Panu

D^ru. Františku Sal. Bauerovi,

biskupu brněnskému,

Jeho Svatosti Lva XIII. domácímu prelátovi,
biskupovi u trůnu papežského přisluhujícímu,
doktoru veškery bohovědy
atd. atd. atd.,

za příčinou prvního desítiletí

Jeho slavného a blahonosného panování velepastýřského

v diecési brněnské

na důkaz nejhlubší úcty a lásky nejvroucnější

věnují

vděční bohoslovci.

Let deset řídí, Otče milovaný,
Tvá ruka církve Methodovy pluh;
let deset zrno v šíré seješ lány
a pečlivě je kladeš ve brázd pruh.

A hle! jak rychle símě bují, zkvétá —
už po nivách se vlní zlatý klas —
to Bůh sám Tobě požehnal ta léta
a úrodu dal netušených krás!

Jak vonný zápal proto prosba vane
z úst tisícerých k nebes výšinám:
„Ó zachovej nám hlavu naši, Pane,
ať dlouhé ještě doby září nám!“ —

I nám se modlitba chví z duše hloubi
a vzhůru tryská v modro blankytu;
s tou modlitbou se druhá prosba snoubí,
jež k Tobě v bystrém spěje zákmitu.

Ó popatř mile, Otče, na Své syny —
my o to prosíme Tě jediné —
a přijmi prací našich prvotiny,
jež věnujem' Ti z úcty dětinné.

St. Prudík.

Obsah ročníku XXVI.

Strana

Bártovský Karel (Pr.): O některých povahách povídek Pravdových 113
Bouška Sigismund (Pr.): Pod obraz Pravdův 108
Farář Lambert*) 14, 87
Čapek Jan (Ol.): Sv. evanděliuin v ústech našeho lidu 30
Holeček František (Bud.): Růžena z Limy 125
J. K. (Br.): František Pravda 108
Kolísek Alois (Br.): Blahoslavení čistého srdce 2
Kreutzer Josef (Br.): Nauky encykliky „Rerum novarum“ 37, 98, 161
Kroiher Fr. (Bud.): Snahy Církve kat. o osobní svobodu 23, 60
Lang Alois (Ol.): Filosofie a náboženství 146
Pavelčík Antonín (Ol.): Pod obrazem sv. Aloisia 1
Znělka 76
Plotěný Vojtěch (Ol.): Vítězství legie „hromové“ a rozbor svědectví k němu se nesoucích 67
*Podlesák H.***) (Pr.): Z Chodských písní 28
Pošmourný Josef (Pr.): Kant a náboženství 54
Prudík Stanislav (Br.): Verše Velikonoční 75
Znělka 76
Matce — Na hory 159
Sedlák Jan (Br.): Darvinismus a bible 127
Svárovský Jan (Lit.): Návrat sv. Vojtěcha 51
Šilhan Josef (Br.): Srovnávací věda náboženská 119
Weiss Josef (Br.): Světec politik 77
Zprávy spolkové z Brna, Olomouce, Prahy, Budějovic, Hradce Králové, Litoměřic a ze Záhřebu 46, 102, 168
Vyobrazení: František Pravda 107

Pozn.: Ve výběru prací hleděno k tomu, aby, pokud ovšem možno, všechny semináře českomoravské byly zastoupeny.

*) Dokončení bude v budoucím ročníku.
**) Pseudonym.

MUSEUM.

List bohoslovců českomoravských.

Ročník XXVI. (tiskem VII.) Léta Páně 1891—92.

Před obrazem sv. Alojsa.

Zřím na Tvůj obraz, nebeský náš vzore;
zář koruny plá stranou mihotavá,
již pevnou rukou složil's se svých skrání,
když nad života Tvého jitro skoré
se v jasné půldne rozdnívala sláva —
Teď bělostná dlaň jiných skvostů chrání:
květ něžné lilje z obrazu mi kývá,
znak duše Tvé, již mladistvá hruď skrývá.

Zřím bílé čelo — myšlének Tvých schránku
tak čisťoučkých, jak nemluvňátek snění;
v Tvém oku, — jaká líbeznosť v něm sídlí!
Plá v mladé hrudi, v čistém svatostánku,
Tvá láska k Bohu; srdce buší v chvění,
tuch andílci jím hýbou zlatokřídlí —
a ruka na hruď měkkou tiskne dlaní
kříž, oddaně se k němu hlava sklání — —.

Ty, lidský anděle! Tři dlouhé věky
v svět porušený skvělým planeš vzorem,
že, s liljí v ruce, k nebeskému voji
vždy nový tém se řadí ctností s vděky;
zář neviny, hle, blýská jejich sborem,
jež zvítězila se svodností v boji.
A lilje Tvá jim stále v čele kyne,
z ní jasněji vždy pelu lesk se line —

Ó, božský Alojse! viz naši duši.
viz naši hruď, vznětlivé srdce mladé —
v svou ochranu je vezmi nebešťane!
Bouř vášní přívalem v ně mocně buší,
klam všude léčky ošemetné klade,
lstí oplétá, chce podvésť nezviklané;
i myšlének zlých ve vířivém letu
roj temným křídlem stíní sídlo vzletu.

Bdi nad námi! Tvá dlaň řiď srdce mladá,
dech vášně zhoubný ať jim neuškodí,
ať nezpustne to sídlo čistých vznětů!
Květ čisté kázně v nich ať neuvadá,
Tvá dlaň ať rmutí života je vodí!
A za dík, svatý, přijmi hrstku květů
zde, neskvostných ač, přece čestné snahy,
jež věnujem' Ti; vem je z lásky, drahý!

A. Pavelčík.

Řeč,

kterou o slavnostní akademii pořádané na oslavu třístaleté památky blažené smrti

sv. Alojsa

v bohosloveckém ústavě brněnském dne 21. června 1891. proslovil
Alojs Kolísek, bohoslovec IV. r.

„Blahoslavení čistého srdce, neboť oni Boha viděti budou.“ *Mat. V., 8.*

(Úvaha vědecko-rozjímavá.)

Uvažujeme-li o ctnostech spanilého světce našeho sv. Alojsa, připadá nám, jako bychom prodlévali v překrásné zahradě květinové, jejíž líbezná mystická vůně a nevýslovně svěží něha vábí nás, bychom aspoň na chvíli ustranili se rmutu a prachu všedního života a pokochali se čistou rozkoší kynoucí nám ze vzácných květův oněch. Jak vroucný nebeské lásky žár plane k nám z červené růže jeho kajicnosti a sebemrtvení! Jak libou nasycuje nás vůní fiala jeho skromnosti a pokory! A jak nevýslovnou, v pravdě nebeskou slastí zachvívá se srdce naše pohledem na lilii jeho nevinnosti a čistoty!

Do této utěšené květnice ctností radostně spěchává sám Kristus Ježíš a vida roztomilé ty květy, volá slovy Velepísně: „Zdvihni se větříčku půlnoční a zavěj větříčku polední a provívej zahradu mou, ať tekou vůně její.“ (Pís. p. IV. 16.) A na Jeho pokyn radostnou touhou zachvěje se růže, zašeptne fiala, usměje se lilie, a palma — odznak vítězství nad světem — sklání chvějné listy své a libým vánkem provívá květnici . . .

Než u kterých květů nejraději prodlévá tu Kristus? „Mezi liliemi se pase Beránek“ — odpovídá Písmo sv. Mezi bělostnými liliemi čistoty prodlévá nejraději Ježíš, vždyť květ čistoty jest nejvábnější, jest nejkrásnější. Duchu sv. líbila se ctnosť čistoty, když vdechl ústům hagiografovým slova: „O jak krásno jest čistotné

plémě ve skvělosti! Nesmrtelna zajisté jest památka jeho, neboť u Boha známo jest i u lidí.“ (Kn. M. IV. 1.) A že v pravdě krásna a Bohu zvláště mila jest čistota, zjevno z veliké odměny, která slíbena jest duším čistým Spasitelovými slovy: „Blahoslaveni čistého srdce, neboť oni Boha viděti budou.“

O božských slovech těch uvažujme na česť a oslavu přečistého jinocha sv. Alojsa!

Čistého srdce jest, kdo uchovává srdce své od skvrny všelikého hříchu, zvláště hříchu nečistoty. Slovo srdce znamená v jazyku, kterým Kristus Pán mluvil, dvojí věc: mysl a vůli — tedy duši. Jsou tedy čistého srdce ti, kteří ani myšlénkami ani žádostmi hříšnými, zvláště nečistými duše své neposkvrňují. A tito dle slibu Spasitelova budou Boha viděti. Rčení Boha viděti dle Sušila vzato jest z obyčejů východních, kdež králové jen od nejpřednějších miláčků spatřováni bývali. Boha viděti znamená tedy milostníkem Božím býti, na tvář Jeho patřiti, blažeností Jeho oplývati. Ti tedy, kdož čistého jsou srdce, budou miláčky Božími, budou na tvář Jeho patřiti, Bůh bude jim přítelem, jakož se naznačuje také v Kn. Přísl.: „Kdo miluje čistotu srdce, pro milosť rtů svých bude míti přítele krále.“ (Přísl. XXII., 11.)

To vše platí vůbec o blaživém vidění Boha (de visione beatifica), kteréhož oslavenci v nebi jsou účastni. Jisto však, že čistí srdcem Boha zvláště vidí, a to I. již zde na zemi a pak II. na věčnosti.

I.

Kterak vidí čistí srdcem Boha na zemi?

Boha viděti znamená též Boha poznávati a vyznávati, poznávati Jej jakožto nejplnější Pravdu, milovati Ho jakožto nejlepší Dobro, kochati se v Něm jakožto v nejvznešenější Kráse. Uvažme nyní, jak se chová duše čistá v těchto třech věcech!

Boha poznává člověk na zemi 1. přirozeným světlem rozumu a 2. rozumem, nadpřirozeným světlem víry osvíceným.

1. Člověk čistého srdce poznává Boha již přirozeným rozumem lépe. Vždyť nevinné srdce je přístupnější dojmům přírody, která hlásá Boha, čisté srdce je schopnější povznésti člověka tam ku hvězdám, kde sídlí Všehomíra Pán. Člověk srdce čistého, když pociťuje onu touhu po pravdě a vědění, která naplňuje nitro jeho, sám sebou rád uzná, že jest věčná Pravda, která onu touhu v srdci mu vznítila.

Když vidí, jak vše vůkol tak účelno a dobro jest, tu táže se: Kdo zdraví dává člověku a sílu a života vznět, kdo duchu jeho

vzlet, kdo rosou svlažuje květy, kdo dává klasům zráti? Kdo dobra, mravna zákon v duši napsal? Srdce čisté mu odpoví: Bůh, jenž Dobro jest.

A když vidí vznešenou velikoleposť a krásu všehomíra, když zří sličnou pestrosť jarních květů, když za tiché letní noci popatří vzhůru na hvězdnaté nebe a zaslechne dojemný tlukot slavíkův, tu rozkoší tou jsa opojen nadšeně a roztouženě vyzná: Když tolik zde krásy, jak krásen jest toho všeho Tvůrce! Ano, jeho čisté srdce poznává, vidí tu Boha — Krásu.

Uvážíme-li pak ještě slova sv. Františka Saleského „čistota srdce pořádá a šlechtí všecky smysly tělesné,“ uznáme, že člověk čistého srdce již přirozenými silami jest schopnější poznati a viděti Boha zde na zemi.

2. Boha poznáváme však hlavně rozumem, nadpřirozeně osvíceným, a to *a)* věrou. A tohoto poznání jest křesťan čistého srdce nad jiné schopnější. Plyne to již, jak se říká „ex ratione theologica“ Vždyť kdo má srdce čisté, toho duše jest posvěcena milostí Boží.

Milostí tou však stává se adoptivním synem Božím, stává se chrámem nejsv. Trojice, — ejhle! jak tu blízek Bůh duši nevinné, srdci čistému. Omilostněná duše pak jest ozdobena bohoslovnými ctnostmi víry a lásky a tím uschopněna jest jasněji Boha jako věčnou Pravdu poznávati, vřeleji jako neskonalé Dobro a Krásu milovati a z ní se těšiti a tak — Boha viděti.

Mysl člověka čistého srdcem jest též vnímavější pro pravdy božské, poněvadž jí nepřekážejí myšlénky hříšné, nečisté, které se Boha a Jeho svaté pravdy štítí. Sv. Tomáš Kempenský praví: „Kdybys byl dobrý a čistý srdcem, všecko bys bez překážky viděl a chápal. Srdce čisté pronikne i do nebe i do pekel.“ (Imit. II. 4.) Mysl čistá proniká nebe, ona ráda poznává a snadněji chápe pravdy nebeské, pravdy o Bohu dobrém, krásném, všemocném, Jehož dílem jest všecek jiný tvor, pravdy o vznešenosti nebes, o andělích, svatých. Táž mysl čistá proniká i peklo — ona poznává též hrozné pravdy, které Bůh zjevil na postrach hříšníkům, poznává, jak hrozný jest hřích, jak hrozna jeho mzda — peklo.

Poznávajíc a uznávajíc tyto pravdy Boží, mysl čistá vidí Boha. Mysl čistá vidí Boha též v Kristovi, ona ráda poznává a sv. věrou uznává pravdy o Synu Božím, o Jeho tajemném vtělení, z něhož spása vzešla všemu tvoru, mysl čistá vidí v Marii P. neporušenou, čistou Matku Boží. Duše nevinná vidí Boha — Ježíše též v Eucharistii; čistota srdce jasem nebeským ozařuje duše andělsky nevinné, tak že nad jiné snadněji poznávají a pevněji věří, jak zázračně Bůh sám jest přítomen ve chlebě andělském.

A jako mysl čistá ráda ponořuje se ve hloubku pravd a tajemství božských, aby v nich viděla Boha Pravdu, tak srdce čisté rádo vznáší se k výšinám nadhvězdným, by tam nalezlo lásku

svou v Dobru nejvyšším. Sv. Tomáš Kemp. praví: „Čistota srdce jest perutí, kterou člověk vznáší se nad věci pozemské.“ Ano, srdce čisté nehledá potěšného dobra ve tvorech, nýbrž jen ve Tvůrci samém. Sv. Tomáš opět dí: „Nebažiti po útěše nějakého tvora znamením jest veliké čistoty a důvěry srdce.“ A zaznívá-li odkud onen hluboký vzdech sv. Augustina, tož zaznívá jistě ze srdce nevinného: „Inrequietum est cor nostrum, donec requiescat in Te, Domine.“ Srdce čisté vidí a hledá odpočinutí v Bohu, jenž Dobrem jsa nejmilostnějším, vyplní onu touhu lásky, jíž tak vroucně plane srdce lidské, k lásce stvořené. — Srdce čisté rádo povznáší se k Bohu, rádo se — modlí; a jak blaživé nalézá tu útěchy! Modlitbou a rozjímáním srdce čisté vidí nebe otevřeno, vidí tam Boha, Dobro, Lásku věčnou. A jakou slastí nebeského Dobra kyne Bůh — Ježíš duši nevinné ve chlebě svátostném, o němž pějeme, že má v sobě „omne delectamentum“!

Jako Pravdu a Dobro, tak vidí a hledá srdce čisté též jen Krásu v Bohu. Duše čistá těší se kráse tvorů jen potud, pokud v nich vidí znázorněny ideje věčné Krásy Boží, a tyto odlesky Krásy Boží vábí pak srdce čisté, by zatoužilo po věčné Kráse samé, by zatoužilo po — Bohu a po nebeském sídle Jeho, kdež tolik malebné krásy, že jí oko nevidělo, a tolik jásavých hymnů, tolik krásného zpěvu, že ho ucho neslyšelo. A předtuchou této věčné Krásy srdce čisté více bývá potěšeno, nežli nedokonalou krásou světskou. V VII. lekci dnešního (21./VI.) matutina čteme slova sv. Jana Zlatoústého: (Qui mundo sunt corde) — — non sunt ejusmodi, ut eos dulcis sonus aut cantus aut praeclara facies possit allicere.“ Ni hudby lahodnosť, ni zpěvu sladkosť, ni obličeje sličnosť nedovede srdce čistého tak uvábiti, by jediné v tom rozkoše své pociťovalo. Duše nevinná vidí a hledá pravou a trvalou rozkoš Krásy jen v Bohu.

Uvedené ukázky nasvědčují nám, jak čistí srdcem již na zemi Boha vidí obyčejným poznáním nadpřirozeným — zjevením, věrou.

Jest však ještě neobyčejný a to nejvznešenější způsob nadpřirozený, jakým lze Boha na zemi viděti, totiž *b)* mystická kontemplace, „v níž Bůh duše sobě milé tím způsobem povznáší, že jim svou pravdu v jednotlivých obrazech jakožto v jejích principech a zdrojích před zraky nadpřirozeně předvádí.“ (Dr. Jos. Pospíšil, „Filosofie“ str. 315.) A takové mystické kontemplace jsou hlavně, ba jedině schopny duše nevinné, srdce čistá. Dr. Pospíšil praví ve „Filosofii“: Dobrotě a lásce božské je zcela přiměřeno, by duše, které jsouce prosty jak vší lásky ku světu, tak i vlastní samolásky jen po Bohu touží, zvláštním poznáním k sobě povznášel a s nimi se spojoval.“ (Ibid.) K tomu lze podotknouti: Srdce čisté jest to, které jest prosto vší lásky ku světu i vlastní samolásky a jen po Bohu touží, a proto srdce čisté jest schopno Boha viděti také mysticky.

Že čistí srdcem Boha zvláště poznávají, že Jej vidí již zde na zemi, přesvědčuje nás také opak. Vždyť co bývá nejčastější příčinou nevěry, která kalí člověku duševní zrak, tak že Boha nevidí? Srdce nečisté je to, které nutí člověka na Boha zapomenouti, které člověku, by ve svědomí neviděl a neslyšel Boha, říká: Nevěř!

Šalomoun byl moudrý, slavný, byl miláčkem Božím, on viděl Boha, — dokud byl srdce čistého. Ale „když se sestaral, nakaženo je srdce jeho skrze ženy, že jest následoval bohů cizích“ (III. Král. 11), praví Písmo sv. Tu již neviděl jasně pravého Boha, poněvadž nebyl srdce čistého. A proč Fariseové neviděli v přemoudrém, velemocném, v přesvatém Ježíšovi Boha? Jejich tajná chlípnosť nám odpovídá: Protože nebyli čistého srdce. A dále: Proč neviděl Luther v Eucharistii Boha-Ježíše přítomného tak, jak učí sám Kristus a dle Něho církev sv.? Svedená od něho řeholnice nám odpovídá: Protože nebyl čistého srdce.

A kolik positivních příkladů lze uvésti dokladem pravdy naší!

Že duše nevinná je zvláště vnímava pro pravdy božské a tak snadněji Boha vidí, pozorovati ve zkušenosti na malých dětech. Duše nevinného dítka křesťanského, čistotou a krásou s Bohem samým jest spřízněna, a odtud si vysvětlíme, proč dítky hned v prvých začátcích náboženského vyučování brzy a snadněji nežli ve vyučování profáním chápají i nejtěžší pravdy náboženské. Osvědčují se tu slova Spasitelova, že Bůh „skryl ty věci před moudrými a opatrnými a zjevil je maličkým.“ (Luk. X. 21.) Čeho dospělý mudřec — světácký nechápe, tomu rozumí dítě, protože má nevinnou duši, čisté srdce. A jak rády a dychtivě dítky naslouchají, když se jim o milém Pánu Bohu vykládá, jak je tomu dětskému srdečku volno a milo, když slyší o Ježíškovi, o Jeho Matičce, o andílku strážném, o nebi . . . Ejhle! zde srdce čisté vidí Boha již na zemi.

A nahlédněme do dějin! Jak jasně poznávala, viděla Boha přečistá P. Maria, zasvětivši mu svoje čisté srdce. Jak milo Jí bylo popatřiti na líbeznou a krásnou tvář Ježíšovu, na tvář to Boha! A což říci o čistém panici o sv. Janu, miláčku Páně? Jeho evanděliúm, z něhož vane dech v pravdě božský, v němž cítiti hlubokosť onoho věčného Λόγος, to evanděliúm, v němž Bůh-Ježíš sám praví: „Já jsem Pravda . . .“ hlásá nám, že sv. Jan již zde na zemi nad jiné jasněji nazíral na Boha, na — Pravdu. A proč byl sv. Jan udůstojněn pocítiti slastného tlukotu božského Srdce Ježíšova o poslední večeři? Protože jeho srdce bylo čisto a jen v Bohu vidělo a hledalo všecku slasť, všecko Dobro. A když na břehu moře tiberiadského zjevil se několika apoštolům z mrtvých povstalý P. Ježíš, nikdo Ho nepoznával, jenom sv. Jan první zvolal: Ejhle, Pán to jest! Jeho čisté srdce mocněji tu zatepalo, neboť ucítilo Ježíše, ucítilo Boha. Čistému miláčku Páně bylo popřáno již zde na zemi popatřiti

též na Krásu Boží, na krásu nebes, kterou tak nadšeně a vznešeně vyličuje v Apokalypsi. Ano, jen čisté srdce mohlo již na zemi viděti krásnou horu Sion nebeský a Beránka, a slyšeti ony velebné písně a hlas lahodné hudby, hlas jako vod mnohých a jako hlas hudců hrajících na citery své . . . (Apokal. XIV., 3.).

A popatřme na jiného miláčka Páně — sv. Tomáše Akvinského! Tento učitel andělský byl též čistého srdce, byl andělsky nevinný, jak pěje o něm jedna píseň „in carne fecit angelum.“ A proto viděl již zde na zemi Boha, on smělým a snad inspirovaným duchem promyšloval hlubokosť Pravdy Boží, on pociťoval lahodnosti Dobra a vznešenosti Krásy Boží, jakož hlásají nám jeho obrovské spisy filosofské. A kdo k němu tajemným hlasem promluvil: „Bene de me scripsisti, Thoma?“ Bůh.

A vizme příklad muže nám velmi blízkého — kněze Sušila. Jen čistota srdce dala mu onen velebystrý důmysl, jímž vykládal i nejtěžší pravdy božských evandělií, v jejichž každém řádku viděl Boha. Jeho žáci vypravují, že býval jako u vytržení, vykládaje v kolleji vznešené evandělium sv. Jana. A jediné ze srdce čistého, pro Dobro a Krásu zaníceného, mohly vytrysknouti toužebné verše Sušilovy :

Nedbám rozkoší pozemské říše,
žádám já vidět Pána Ježíše.

Čistému srdci dává se Bůh na zemi též zázračně viděti. Tak sv. Antonín, sv. Emerich, sv. Kateřina a j. několikráte viděli a na svých loktech drželi roztomilého Ježíška-Boha. Sv. Sylvanovi dal Bůh sám pohlédnouti na Svoji tvář; tím byl čistý světec tak oblažen, že pak stále volával: „Zavřete se oči mé, neboť není na světě, co by vás potěšilo.“

A když tito a jiní světcové pro čistotu srdce již zde na zemi rozmanitým způsobem Boha viděli, což říci o krásném světci našem o sv. Alojsovi, u něhož čistota byla ctností herojskou, jehož čisté srdce hledělo se připodobniti samému přečistému srdci Panny panen?! I vidíme tu, kterak čistá mysl Alojsova nad jiné důmyslněji zkoumala a jasněji poznávala i nejhlubší pravdy Boží a tak Boha viděla. Jak jeneral řádu jezuitského Vitteleschi praví, byly do kolleje římské posýlány výtečné hlavy, ale Alojs předčil všechny důvtipem i bystrostí a jasností ducha. Proto byl vyvolen k veřejné disputaci z veškery filosofie, aby osvědčil hlubokou učenosť svou, což skutečně skvělým způsobem učinil. Spisek sv. Alojsa o andělích [1]) pak hlásá nám, že čisté srdce jeho pronikalo nebe; tam vidělo krásné Cheruby, zřelo zanícené Serafy, o nichž napsal, že jsou to andělé lásky a že nejsou jenom láskou rozplameněni, nýbrž že jsou

[1]) České vydání spisku toho jakož i jiných písemných památek po sv. Alojsovi vyšlo v překladě P. Rejzka, T. J., v benedikt. tiskárně v Brně v úpravě velmi sličné.

to sami plamenové lásky Boží. Odtud si vysvětlíme onu serafínskou lásku Alojsovu, která vznášela ho mezi anděly přede trůn Boží, aby tak již zde na zemi nazíral na Boha — na věčné Dobro a Krásno.

Jedna píseň pěje o sv. Alojsovi:

„Rozkoš jeho (byla): Boha zříti,
v čistém srdci nebe míti.“

Ano, sv. Alojs jest nám jasným příkladem, že čistí srdcem vidí Boha již na zemi.

II.

Dle slibu Spasitelova budou čistí srdcem Boha viděti také na věčnosti — per visionem beatificam — a tím budou blahoslaveni, blaženi.

Blaženosť věčná záleží vlastně ve spojení oslavenců s Bohem t. j. ve spojení všech mohutností duší vyvolených s Bohem, který jsa jejich cílem, všecky touhy duše pro Sebe stvořené vyplní. Spojení to nazývá se „unio per subjectionem“ a děje se dvěma úkony duší blažených, totiž blaživým nazíráním na Boha a milováním Boha, z čehož pak povstává radostné požívání Boha — visio, amor, (gaudiosa) fruitio. Sv. Tomáš Akv. praví: „Conjunctio animae ad Deum per fruitionem consistit in operatione intellectu (= visio) et voluntatis (amor).“ (Lib. III. Sent. Dist. II. qu. 1.—3.)

Dle mínění sv. Tomáše v blaženosti jest nejpodstatnější blaživé na Boha nazírání, t. j. poznávání veškery Jeho bytnosti. Onoť je zdrojem i lásky i radosti oslavenců. Vždyť kterak lze milovati a těšiti se z toho, čeho nevidíme, nepoznáváme? A poněvadž Bůh jest Dobro nejmilostnější, proto čím jasněji Ho svatí poznávají, tím vroucněji si Jej oblibují a tím blaživěji z Něho se těší. Poněvadž tedy z blaživého nazírání nezbytně plyne též láska i radosť blažená, lze říci, že blaženosť věčná záleží hlavně v blaživém na Boha patření. To dosvědčuje též Písmo sv. V žalmu 16. plesá roztoužený pěvec Páně: Satiabor, cum apparuerit gloria tua.“ To znamená zjevné nazírání (— apparuerit) na slávu Boží — a tou jest Bůh sám — ukojí veškeru touhu naši, tak že budeme blaženi. A v žalmu 79. prosí žalmista Hospodina: „Ostende faciem tuam et salvi erimus.“ Budeme tedy blaženi, uzříme-li tvář Boží. Z toho poznáváme, proč Spasitel přeskvělou odměnu srdcí čistých naznačil slovy: „Boha viděti budou.“

Než kterak jsou vyvolenci uschopněni viděti Boha tváří tvář? V Apokalypsi čteme odpověď: „Claritas Dei illuminavit civitatem.“ Žalmista pak odpovídá: „In lumine tuo videbimus lumen.“ „Lumen gloriae“ — toť ono světlo, kterým duše blažená udůstojněna jest viděti Boha. Jest pak toto světlo oslavy dle

Suareza vlastnosť rozumová, mohutnosť rozumu vlitá, kterou rozum k nazírání na Boha jest uschopňován a určován.“ [1]) Podle Lessia pak „lumen istud est suprema quaedam irradiatio et participatio lucis illius, qua Deus se ipsum videt.“ (Lessius, „De summo Bono.“) Úkol světla oslavy jest, že 1. povznáší mysl oslavenců, která jsouc konečna sama nemůže se povznésti ku patření na Boha nekonečného,[2]) 2. rozpíná mysl, aby mohla vnímati Boha nezměrného a konečně [3]) 3. „mentem sic elevatam et expansam determinat et rapit in ipsam visionem.“ —

Který však jest předmět blaživého nazírání? Oslavenci vidí bytnosť Boží, — essentiam divinam, jakož naznačuje sv. Jan slovy: „. . . videbimus (Deum), sicuti est. Z toho plyne, že blažení vidí: předně všecky dokonalosti Boží; vidí tu zdroj života, zdroj světla a moudrosti, zdroj pravdy a dobra, krásy a sladkosti. Vidí bytnosti božské nekonečnosť, věčnosti délku, vznešenosti božské velikoleposť. Dále vidí, kterak Syn od Otce jest plozen jako Slovo a Moudrosť Otcova, ale kterak zůstává v Otci, vidí, kterak Duch sv. od Obou vychází jako Láska a v Obou kterak zůstává.[4]) A jako tajemství sv. Trojice, tak vidí blažení všecka jiná tajemství: poznávají Vtělení Slova Božího, zřejmo jim jest tajemství Eucharistie, takže o duši blažené můžeme říci slovy svato-tomášského hymnu „Adoro Te“: „Quem velatum aspiciebat in terra, revelata nunc cernit facie et visu est beata (anima) ejus gloria.“ Dušem vyvoleným zjevno též tajemství praedestinace, ony jasně poznávají všecky tajnosti Písem sv., všecka proroctví, všecky mystické smysly Písma sv. Vidí Prozřetelnosti božské pevný řád, kterým jdou národové i jednotlivci, znají tudíž všechno, co se kdy na světě událo, tak jakoby se to před jejich zraky dělo. Vidí konečně, kterak vesmír všecek i nejmenší jeho částky na Bohu závisejí, od Něho svoji bytnosť i tvar i trvání dostávajíce.[5]) — Hle! Co tajemství přehlubokých, co pravd pře-

---

[1]) „Qualitas creata et habitus et virtus intellectualis et per se infusa intellectui, qua redditur proxime potens et habilis ad videndum Deum.“ (Suarez.)

[2]) Mentem elevat eique vires ad producendam visionem tribuit.

[3]) Expandit mentis capacitatem, ut sit capax immensi et illimitati Boni. (Less. „De s. b.“)

[4]) Lessius krásně dí: „Qui Deum videt, omnes quoque Ejus perfectiones videt. Itaque beati vident fontem vitae, fontem lucis et sapientiae, fontem veritatis et bonitatis, pulchritudinis et dulcedinis. Vident Ipsius essentiae infinitatem, aeternitatis longitudinem, majestatis longitudinem. Vident, quomodo Filius a Patre gignatur ut Verbum et Sapientia Patris et maneat in Patre, quomodo Spiritus S. ab utroque procedat ut amor et in utroque permaneat.“ (L. c.)

[5]) „Vident mysterium justificationis et glorificationis, cognoscunt clare omnia Scripturarum arcana, omnes prophetias, omnes sensus mysticos Vident divinae providentiae ordinem et dispositionem et proinde norunt omnia, quae in mundo sunt gesta, perinde ac si ea coram oculis suis spectassent, cum gererentur. Vident denique universi partes earumque a Deo dependentiam, qua ab eo suum esse et suam speciem accipiunt, vident Deum in omnibus rebus, tamquam lucem omnia penetrantem et formantem.“ (L. c.)

vznešených vidí a poznávají duše oslavené? Čeho nejdůmyslnější filosofové a nejzbožnější theologové s nejúsilnějším ducha napjetím se nedozpytovali, to snadně a jasně vidí duše blažené! Čeho proslavení učencové s podivovanou akribií se dohadovali a co jen tušili, to určitě vidí a poznávají duše blažené. Boha vidouce vidí a poznávají veškeru Pravdu, onu věčnou, nekonečnou Pravdu, po níž duch lidský zde na zemi tak dychtí a touží, bez níž jest nekliden a nešťasten a mimo kterou nic ducha našeho neupokojí, jakož krásně pěje Dante ve svém Ráji:

Teď jasně zřím, duch náš, jenž k Pravdy výši
se snaží, mimo Tu, v Níž všecko žije,
se jinou pravdou nikdy neutiší . . .
Jí (= věčné Pravdy) musí dosáhnouti,
neb jinak srdce darmo touhou bije." (Ráj. IV.)

A právě tato touha ducha lidského jest zcela ukojena blaživým na Boha nazíráním . . .

Poznává sice duch lidský již na zemi jakési záblesky Pravdy věčné — rozumem a věrou, ale poznání bývá tak nedokonalo, jenom „in aenigmate" a často tak chladno! Blaživé však na věčnou Pravdu nazírání rozněcuje duši lidskou žárem nejvroucnějším, žárem Lásky věčné. Proto praví Lessius: „Ex clara divinae essentiae contemplatione statim nascitur in beatis amor. Quo enim bonum, quod proponitur, est majus, eo trahit ad se affectum potentius, praesertim si clare cernitur. Atque Deus est Bonum infinitae excellentiae, continens omnia, quae quis desiderare potest, et clare ab eis cernitur. Ergo potentissime eos (beatos) ad se trahit" (— amore). Ano Bůh jest jediné pravé Dobro, jest Dobro samo, jeho veškera bytnosť jest — Dobro. U sv. Matouše čteme, kterak Spasitel mladíkovi po dokonalosti a dobru toužícímu odpověděl. Unus est bonus — Deus. A sv. Tomáš Akv. poukazuje tu vhodně na slova Písma sv. Když totiž Mojžíš prosil Boha, by mu ukázal svoji podstatu, odpověděl Hospodin: „Ostendam omne bonum tibi." Z toho patrno, že podstata Boží jest — Dobro. A láskou k tomuto Dobru jsou duše oslavené tak roznícený, že plamennou touhou Boha milují, v pravdě „rapiuntur amore Dei." Tu vyplňují se na oslavencích slova proroka Isaiáše: „Mirabitur et dilatabitur cor nostrum." Rozšířeno bude srdce oslavenců věčnou láskou k Dobru nekonečnému. A lásky této slasť jest nevýslovna.

Dobře pěje Dante:

Náš krok se v nebes čisté světlo šine
tam k světlu Ducha, které rozechvěla
jen láska žárná k Dobru pravdivému
v slasť, která v slasti sotva rovnou měla. (Ráj XXXV.)

Toť zcela přirozeno. Vždyť když již obyčejná láska pozemská tak mile blaží a těší srdce lidské k lásce stvořené, jakou teprve

slastí rozechví se duše oslavenců Láskou věčnou tam nad hvězdami, kde již není touhy bolestné, kde nezalká již srdce zklamané . . .

Dle sv. Tomáše Akv. duše oslavená požívá slastí a radostí neskonalých již tím, že vidí Boha — Pravdu a miluje Boha — Dobro. Učitel andělský praví: (Ex Dei visione sequitur gaudium), „quia per eam intellectus penitus satiatur et quietatur, dum summum, quod cognoscibile est, cognoscit. Ex Dei dilectione (sequitur gaudium), quia per eam plene satiatur et quietatur voluntas, cum summum, quod diligibile est, amplectitur.“ Duše blažená pociťuje však radostí nevýslovně slastných též proto, že Bůh — odměna její — jest nejsličnější a nejvznešenější Krása, která srdce lidské uchvacuje, slastiplně nasycuje. Satiabor! Vždyť pouhý záblesk této Krásy prozařuje z přírody, a příroda u výzdobě, propůjčené jí od Krásy věčné, okouzluje, dojemně těší srdce naše. Jen záblesk oné krásy božské kmitá sličnou tváří lidskou, a jakkoli „pomíjitelna jest krása a oklamatelna milosť,“ přece blahem rozněcuje srdce lidské. (Cf. Abbé Méric.) Záblesk krásy věčné nadchl srdce umělcovo, a umělec okouzlen a roznícen jsa krásy oné zákmitem, oduševnil ji „nesmrtelné“ dílo umělecké, on ze svého srdce vypěl báseň, vdechl ideu krásy v kámen sochy, z jeho zanícené duše vytryskla píseň, vyšuměla, vyzněla symfonie . . . A z těchto kmitavých záblesků krásy věčné jak nadšeně raduje se srdce lidské! Ó jak tedy slastí nevýslovně lahodnou rozplývá se duše oslavenců věčnou Krásou samou, která jest tak velikolepa a vznešena, že nedá se vtěsnati v rythmus veršů ni ve formu mrtvého kamene, která nedá se vystihnouti harmonií tonův ni září barev . . . A touto krásou, která jest Bůh sám, budou opojeny duše oslavené, jakož pěje žalmista P.: „Opojeni budou hojností domu tvého. Proudem rozkoší napájeti je bude.“

Než blaživé na Boha nazírání a láska i radosť z něho plynoucí, jest odměnou všech duší vyvolených, a přece Spasitel praví jenom o čistých, že na Boha patřiti budou — „blahoslaveni čistého srdce, neboť oni Boha viděti budou.“

Tomu jest zajisté tak rozuměti, že čistí srdcem κατ᾽ ἐξοχην Boha viděti budou, t. j. budou Boha jasněji viděti a poznávati než jiní svatí, budou na Boha intensivněji patřiti a tím též vroucněji Ho milovati a lahodnější slastí z Něho se těšiti. Dogmaticky jest jisto, že jsou rozmanité stupně nazírání blaživého a tím blaženosti věčné. Sv. Tomáš Akv. praví: „Oportet, quod in visione divina sit diversitas et quod quidam perfectius et quidam minus perfecte divinam substantiam videant. Hinc est, quod ad hanc felicitatis differentiam designandam Dominus dicit: In domo Patris mei mansiones multae sunt.“ (Jo. XIV., 2.) (D. Thomae summa c. g. III. a 58.)

Slovutný Méric praví: „Světlo velebnosti, jež osvěcuje roznícené duše blažených, nevyzařuje ve všechny duše téhož ohně, téhož lesku.“ („Život na onom světě.“)

Podobně pěje Dante:

Ráj všady v nebi přede mnou se skvěje
teď jasně, třeba milosť Boží všady
v ta místa nestejnou se září leje.“

Sv. Tomáš Akv. argumentuje pak dále takto: „Rozum stvořený jest uschopněn Boha viděti světlem oslavy. Proto rozum, světlem oslavy jasněji ozářený, jasněji Boha vidí. Jasněji však světlem oslavy ten bude ozářen, kdo vřeleji miloval. Tudíž kdo vřeleji Boha miloval na zemi, jasněji bude Jej viděti na nebi.[1]) Tak sv. Tomáš. A nyní tažme se: Kdo vřeleji, kdo čistěji Boha miluje, nežli právě čistí srdcem? Vždyť duše čistá zříká se potěšné lásky tvorů, ona miluje na zemi Boha, jen v Jeho Dobru a Kráse se kochajíc. Můžeme tedy říci: Čistí srdcem vřeleji milují na zemi, a proto skvěleji jsou světlem oslavy ozářeni na nebi a tudíž jasněji Boha vidí, nežli jiní oslavenci — Že čistí srdcem zvláště Boha viděti budou, naznačuje též sv. Augustin slovy své homilie o osmeru blahoslavenství: „Sexto gradu est cordis munditia . . . valens ad contemplandum summum illud bonum, quod solo puro et sereno intellectu cerni potest.“ A na jiném místě praví: „Mundis corde facultas est videndi Deum, tamquam purum oculum ad intelligenda aeterna gerentibus.“ (Lib. 1. De sermone Domini in monte cap. 3., 4.)

Dle názoru pak Učitele andělského jest uchystána panicům na nebi zvláštní aureola či gloriola, kterou nazývá „quoddam privilegiatum praemium privilegiatae victoriae respondens.“ Poněvadž zápas o čistotu jest ve světě vábivém a svůdném nad jiné tužší, proto čistí srdcem budou před jinými oslavenci vyznamenáni zlatou korunou vítěznou, zářící zvláštním jasem a tímto leskem jsouce ozářeni, budou asi Boha nad jiné jasněji viděti.

A zdaliž není zcela přiměřeno, by na př. čistý miláček P. sv. Jan, který již na zemi těšil se z nejtěsnější blízkosti Páně, též na nebi na Něho z největší blízkosti nazíral?

A což říci o našem světci — o sv. Alojsovi, jehož čisté srdce již na zemi Boha vidělo, Láskou jeho se těšilo? Praví se, že tvář Alojsova překrásným zaskvívala se jasem, kdykoli rozjímal nebo jen zaslechl o lásce Boží. Toť byl snad již záblesk oné nebeské aureoly panicův. Nuže, zdaž není přiměřeno, by ta andělsky čistá a serafskou láskou zanícená duše na nebi světlem oslavy nad jiné zářivěji se skvěla a tím jasněji na Boha patřila?

---

[1]) „Intellectus unius (beati) habebit majorem virtutem seu facultatem ad Deum videndum, quam alterius Facultas autem videndi Deum competit intellectui creato per lumen gloriae. Unde intellectus plus participans de lumine gloriae perfectius Deum videbit. Plus autem participabit de lumine gloriae, qui plus habet de charitate, quia ubi major est charitas, ibi est majus desiderium, et desiderium facit quodammodo desiderantem aptum et paratum ad susceptionem desiderati. Unde qui plus habet de charitate, perfectius Deum videbit et beatiaverit.

Že čistí srdcem v nazírání blaživém zvláště budou vyznamenáni, lze vyčísti i z Písma sv. U sv. Marka se praví, že čistí srdcem budou jako andělé Boží, u sv. Matouše pak čteme, že „andělé patří na tvář Boha, Jenž jest v nebesích“ — tedy čistí srdcem budou patřiti na tvář Boží a to přede všemi jinými oslavenci. V Apokalypsi pak sv. Jan nadšeně vyličuje, kterak ti, kteří se neposkvrnili ženami, t. j. ti, kteří jsou čistého srdce, jdou za Beránkem, kamkoli jde. Jsou tedy Beránkovi—Bohu nejblíže a proto nejjasněji na Něho nazírají. Titéž panicové — čistí srdcem — pějí také na nebeském Sionu písně krásné, písně nové, který nikdo jiný pěti nedovede. Jest to jásavá píseň vítězná, kterouž ani andělé nesmějí zpívati, protože jejich čistota nestojí tolik zápasu jako čistota panicův. Jest to plesavá píseň radosti nejslastnější, kterou zachvívají se jenom duše čisté, nazírajíce na Boha nejjasněji. Jiné duše oslavené neslyší šumné harmonie, nepociťují líbezné sladkosti písně té, poněvadž nevidí Boha tak jasně jako čistí srdcem. Ó s jak vroucí srdce touhou musíme tu zvolati: V pravdě, „blahoslaveni čistého srdce, neboť oni Boha viděti budou.“

Z úvahy o božských slovech těch poznali jsme, že čistí srdcem vidí Boha: 1. již na zemi, t. j. jejich nevinná mysl nad jiné jasněji poznává pravdy božské a pevněji v ně věří, jejich srdce pak jen po Bohu toužíc v Jeho Dobru a Kráse se kochá. Nuže, chceme-li též my již na zemi Boha zříti, musí srdce naše býti čisto. Ne marný svět, nýbrž Bůh má býti láskou srdce našeho. Protož odvraťme srdcí svých od lásky tvorů marných — vždyť to nedovede nás v pravdě oblažiti, a čistým srdcem spějme vždy jen výš, jen tam, zkad zaskvívají nám věčné ideje Pravdy, Dobra a Krásy, kde uzříme Boha — Lásku svoji. Proto často volejme slovy písně k sv. Alojsovi:

„O da superna quaerere,
ridere cuncta vana,
terrena da contemnere,
vitare da profana!“

Dále jsme poznali ze své úvahy, že čistí srdcem budou Boha viděti na věčnosti, a to jasněji nežli jiní oslavenci. Tam teprve rozraduje se čisté srdce slastí, jíž svět dáti nemůže, poněvadž jí nemá, a jíž duši naši oblažiti dovede jen — Bůh.

Ó jak by nemělo srdce naše roztoužiti se po slasti této, která plyne z blaživého na Boha nazírání a kterou duše čisté zvláště budou oblaženy. Nuže chceme-li s Jobem doufati: „Spero, quod in carne mea videbo Deum, Salvatorem meum,“ musíme s ním též volati: „Foedus pepigi cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine,“ musíme zachovati si srdce čisté.

Na konec pak obracím se prosebně ku spanilému světci, Jehož dnes oslavujeme: Ó svatý Alojsi, ochránce srdcí čistých, který na nebesích tak jasně na tvář Boží nazíráš, který na hoře Sionu nebeského za Beránkem chodíš a pěješ písně krásné, písně nové, — ó přečistý Alojsi, duchem svým provívej nitro naše, aby čisto bylo naše srdce, by nevinna byla naše duše! Vždyť

„jen rukou nevinnou kdo dobro konal,
ten slavně vkročí v nebes říši jasnou,
kdo srdce čisté Bohu v oběť podal,
tvář Boží věčně zříti bude krásnou.“

Farář Lambert,

katolický básník provençalský.

Z provençalských studií Sigismunda Boušky, O. S. B.

Úvod.

Loňského roku podal jsem v Museu delší článek o prvním básníku provençalském nové doby, genialním Frederim Mistralovi, a poukázav hlavně na jeho nesmrtelnou idyllu „Mirèio,“ přiložil jsem některé ukázky z ní, ve vlastním nesmělém převodu. Studii té dostalo se laskavého přijetí u čtenářů Musea, ano i mimo kruh těchto, a byl jsem z mnoha stran vyzván, abych ve studiích těchto pokračoval a překlad idylly „Mireje“ dokončil. Mohu dnes přátely své ujistiti, že všechen volný svůj čas věnuji soustavnému studiu nové literatury provençalské, která i mimo „Mireji“ pravé poklady básnické chová, hodné, aby převedeny byly, jako „Mirèio,“ do všech literatur světových, a zároveň mohu se čtenáři svými se sděliti, že o důstojné vypravení českého překladu „Mireje“ jest již postaráno.

O jedné věci však nelze mi pomlčeti. Jest to veliká sympathie a láska, jakou k nám básníci Provençe a celý jejich spolek básnický „Felibrige“ chovají. Jest to téměř zahanbující pro nás, uvážíme-li zájem tohoto národa vzdáleného k národu našemu a naopak nevědomosť jaká u nás o Provenci, její řeči, jejím znovuzrození národním a literárním, nám tak analogickém, dosud panuje!

Nelze upříti, že prvním z českých spisovatelů, který upozornil české čtenářstvo na poesii novoprovençalskou, byl Jaroslav Vrchlický, který ve „Květech“ r. 1886. uveřejnil některé ukázky z Mistralovy sbírky básní „Zlaté ostrovy.“ (Básně tyto mimo jiné právě vyšly v prvém sešitě anthologie „Hostem u básníků,“ která jest věnována Mistralovi), a v „Nedělních Listech“ ze dne 27. dubna 1890 studii o Frederim Mistralovi. Ať již soudí o původní činnosti

Vrchlického kdo chce, jak chce, některými svými překlady z cizích literatur získal si zásluh neocenitelných! Odmysleme si všechny ty knihy překladů, které vykonal jediný člověk za dobu poměrně velmi krátkou, odmysleme si všecky ty světové velikány od Danta až do druhého Danta, kněze Verdaguera, jehož „Atlantis“ co nejdříve tiskem vyjde, a pak jest se nám přiznati, že nemáme z cizích velikých vzorů téměř ničeho! Pracemi Vrchlického vybídnut, jal jsem se studovati jazyk a literaturu novoprovençalskou a nalezl v básnících provençalských samých přátely velmi ochotné a vlídné, kteří mne takořka zahrnuli svými knihami, brožurami, radami a pokyny, často dosti vzácnými. 24. máje 1891. zemřel v Avignonu patriarcha a zakladatel poesie provençalské nové doby, knihkupec a básník, hlava „Felibrige“ Josef Roumanille. Smrť jeho rozechvěla celou Provencí, bylť básníkem a osobou velice populární, a známou i daleko za hranicemi. I cizina přinesla sympathické nekrology o básníku tom. Veliký a francouzsky psaný orgán básnického spolku provençalského, v Paříži vycházející za redakce kancléře spolku Pavla Mariétona, zvaný La Revue Félibréenne, přináší v posledním svazku svém zprávy o ohlase, jaký způsobila smrť Roumanillova v cizině. Na prvém místě věnuje delší stať nám Čechům, a to nás musí tím více těšiti, ježto o Němcích není tu ani zmínky, ač mají dávno o provençalské poesii celé, důkladné knihy. (Jest vskutku s podivem, že výtečné „Stimmen aus Maria-Laach“ o smrti Roumanillově zcela mlčí, jakkoliv slovutný provençalista P. Kreiten S. J., kdysi důkladný článek o něm napsal!) Ve stati té mimo jiné zmiňuje se Mariéton velmi pochvalně o našem „Musei,“ jemuž děkuje za to, že upozornilo čtenářstvo své na Mistrala a počátky básnického spolku „Felibrige.“ Celý článek lne k nám láskou a pozorností neobyčejnou, která nám zajisté lhostejnou býti nemůže. Časopis provençalský L'Aiòli, vycházející v Avignonu, do něhož často sám Mistral píše, oznamuje bedlivě každý český článek týkající se Provence a Felibrige a každý překlad z básníků provençalských. Bylo by záhodno, abychom i my lásku tu stejnou měrou spláceli a nechovali se k poesii provençalské tak lhostejně a chladně jako dosud, bude to jenom v náš prospěch! Na všech stranách se nyní mluví o řádné organisaci katolíkův, o pracích literárních k rozkvětu naší dobré věci sloužících, hleďme si tedy také literatur cizích katolických, a učme se od nich dobrému a prospěšnému!

Loňského roku podal jsem stať o Mistralu, letos rozsáhlejší práci o Roumanillovi v „Obzoru,“ hledě zároveň k historickému vývoji nové poesie provençalské, a nyní mám v úmyslu promluviti o básníku a knězi, abbém Lambertovi, výtečném pěvci vánočních písní, v nichž nemá v celé světové poesii sobě rovného. Mnohá čísla cyklické, veliké básně jeho Betelèn, vyrovnají se silou myšlének, hlubokou věrou a klassickou formou Dantovi, Miltonovi

i Verdaguerovi! Posvěcuji práci tuto našemu „Museu," v nynější době vánoční bude to zajisté zcela v čas. Podám taktéž některé ukázky z Lamberta v českém překladě, zachovávaje naprosto formu originálu, v které vždycky vidím polovic úspěchu každé básně.

Jako prameny k té práci uvádím posmrtné dílo Lambertovo „Betelén" s pěkným úvodem kněze G. Bouffiera, T. J., z něhož často čerpati budeme, a pak Kreitenův výbor z díla Lambertova v německém překladě: „Bethlehem. Aus den neuprovenzalischen Weihnachtsliedern des Pfarrers Lambert, ausgewählt und frei übertragen durch W. Kreiten S. J. Freiburg im Breisgau. 1882." Taktéž upozorňuji čtenáře na stať Kreitenovu o Lambertovi v časopise „Stimmen aus M.-L. 9." Ukázky Kreitenovy jsou velmi poetické, zkušenou rukou kritickou vybrané, bohužel, jak sám P. Kreiten praví, volně přeloženy, metrum originálu obyčejně zachováno není. Na mnohých místech to sice nevadí, ale tam, kde Lambert hledí v písních svých vystihnouti něhu, prostotu a naivnosť lidu provençalského, tam vada tohoto překladu nejvíce v oči bije, ježto vyznívá příliš učeně, příliš umělecky, tak že to více Lambert není, nýbrž Kreiten. Tím však nechci velezáslužnou práci P. Kreitena haniti, máť zajisté výtečný tento provençalista o poesii provençalskou zásluhy veliké, a jest pouze želeti, že chatrné jeho zdraví zabraňuje mu nyní rozsáhlejší studia konati, jimiž před lety tolik zájmu a pozornosti v učeném světě felibrům a jejich práci získal!

* * *

1. Felibrige a P. Lambert.

Chceme-li v následujících řádcích promluviti o knězi Lambertovi a jeho poesii, jehož život spadá právě v prvé počátky a šťastný rozvoj nové poesie provençalské, nelze nám o této mlčeti a poesii Lambertovu z celku vytrhnuvším jednati pouze a jediné o něm. Takým způsobem bychom nikdy nepochopili pravého významu díla Lambertova.

Čtenáři „Musea" rozpomenou se na první počátky mladé poesie provençalské, o níž jsme pojednali loni ve článku „Frederi Mistral." Od doby troubadourů neměla Provence své poesie. Vyskytli se sice časem básníci, ale mrtvé poesii nepomohli k životu, jakoby byla kletba na ní spočívala! Poesie troubadourů zašla vlastní vinou, výstřední smyslností a nedostatkem nových myšlének. Básníků bylo na sta, ale u všech táž klassická forma, tytéž myšlénky otřepané až do omrzení! Smyslnosť sujetů překročila dávno všecky meze, a poesie vyhynula právě tak náhle jako se byla objevila, zhynula vyžilostí, smrtí zhýralce!

A pak nastala pro literaturu provençalskou doba mrtvá. Byli básníci, ale nebyla poesie! praví Pavel Mariéton. Všecky pokusy

básniti v duchu staré poesie ukázaly se býti marnými. Konečně nevinný jinoch sňal kletbu z národa toho — byl to Jousè Roumanille. Počal básniti francouzsky, ale matka mu nerozuměla, a to jej přivedlo k tomu, že z lásky k matce skládal své písně v řeči mateřské, provençalské. Bůh žehnal tomuto mladému pěvci. Stal se učitelem na nevelkém lyceu, kam přišel na studia hoch nadaný, plný lásky k lidu a jazyku svému, byl to Frederi Mistral! Zajisté Bůh vedl kroky jeho v ústav ten, aby setkal se s Roumanillem, který jej nadchnul pro práci literární.

Roku 1847. vyšla prvá kniha básní provençalských Li Margarideto (Chudobky) od J. Roumanilla. Úspěch knihy té byl veliký, a brzy skupilo se kolem autora více žáků, mladých básníků, kteří r. 1852. vydali pozoruhodný almanach Li Prouvençalo (Prvosenky), jímž jaksi teprve počíná moderní poesie provençalská. Tři básníci zvláště vynikají v tomto almanachu, jsou to pozdější triumviři nové poesie v Provenci: Roumanille, Mistral a Aubanel. Roku 1854. dne 21. máje založili tito tři a mimo ně: Brunet, Mathieu, Tavan a Giéra básnický spolek na zachování, povznešení a vytříbení jazyka provençalského, národních zvyků a mravů. Básníci přijali mystické jméno „felibři“, vzaté z národní písně zbožné o sedmi ranách Marie Panny, v níž „felibre“ znamená asi tolik jako učenec, znalec písma. Jest to slovo středolatinské felibris = alumnus, které majíc smysl aktivní i passivní značí „chovance, žáka i mistra.“ Spolek pak samý, který znenáhla se rozšiřoval a nabyl rozměrův a úspěchů netušených, nazvali „felibrige“ (čti „felibridze“). Za patronku spolku zvolili básníci sv. Stellu, „Santo Estello,“ jejíž svátek se světí v den 21. máje, kdy byl spolek založen, aby jim jako skutečná „svatá hvězda“ svítila ve všem počínání jejich. Odznakem básníků jest sedmipaprsková hvězda. Hlavou spolku stal se nesmrtelný Frederi Mistral, který si záhy zjednal jméno světové, hlavně svou idyllou Mirèio, on obrátil pozornosť celé Francie a i ciziny na mladé felibry Provence, on dokázal, že provençalština není pouhým dialektem, ale řečí samostatnou, která důstojně může obstáti vedle frančiny, která jest schopna všech nejjemnějších výrazů básnických, nejvyššího věšteckého vzletu!

Jakkoliv zbožnosť a pravý katolický duch provázel všecky snahy a práce felibrů, patriarcha Roumanille spisy svými zjednal si lásku a obdiv všeho kněžstva francouzského, ano i uznání sv. Otce, působě celý život svůj ku povznešení mravnosti a zbožnosti v lidu a umíraje (24. máje 1891) „jako světec,“ přece básník Lambert, o němž v následujícím chceme promluviti, nevstoupil v řady felibrův. Uvádíme schválně faktum to, aby snad nebylo na závadu katolickému duchu felibrige, bylo to spíše kněžské povolání Lambertovo, jeho nevalné zdraví a jeho takřka klášterní povaha, která jej v ústraní chovala daleko od světského hluku a křiku. Felibrové musili co možná nejvíce přijíti mezi lid, aby dílo jejich vešlo v krev a cévy

lidu, musili pořádati četné slavnosti, básnické dostihy, vypisovati ceny, lid přilákati a dodavše mu chuti a lásky k dílu novému, zdokonalovati tak jeho řeč, mravy a způsoby, špatné vymýťovati a zasévati dobré. Lambert jako kněz nemohl se ovšem súčastniti tohoto života hlučného a nepokojného, on jako dobrý pastýř měl jiné povolání od církve uložené, které však mu nikterak nevadilo působiti zároveň i jako básníku. V záhlavní básni svého „Betléma“ hrdě se přiznává k tomu, že jest i kněz i troubadour! Jest to báseň v mnohé příčině velice zajímavá:

Kněz troubadour jsem jak se patří!
A proč ne, čtenáři, mí bratři? . . .
Což k tomu pouze dobrým kněz,
by sloužil mši a kázal dnes
a zpovědnice tíhu nes'?
Zpěv v lásce mám, což tedy škodí?
Vždyť slavík zpěvákem se rodí,
já zpívám: musím, jako on!

Já pěji Bohu jako zvon,
můj anděl básníkem mě činí . . .
Co proroci činili jiní
Isaiáš, David, Daniel,
ti pěvci, jež má Israel,
Duch Svatý když ty věštce chopil,
je v žáru svého ohně ztopil,
o Spasiteli na nebi
hned pěli v čarokrásné písni,
jich žalmy zvoní v světa tísni
a jméno Boha velebí.

„Nu dobře, budeš pěvcem v žití,
však chceš-li troubadourem býti
v tom pravém smyslu slova jen,
tu trochu lásky musíš míti,
bez lásky byl bys pouhý sen.
Tvá loutna dvořiti se musí,
a opěvati hradů věž,
ať dámám služby konat zkusí,
a pěti lásku, krásu též . . . .

Pět lásku! krásky opěvati!
a k tomu kněz! . . . ó na mou čest,
to měl by svět co povídati!
To nemožno ti zcela jest,
tě kusým pěvcem budou zváti.“

Mí drazí, Bůh vás žehnej s hůry!
Tož patřím mezi troubadoury,
vzlet svojí musy dobře znám!
A sluji troubadourem právem
pod kněžské řízy ztajen hávem.

Mě rozňal hrdý žáru plam,
já také lásku opěvám!
Ne onu lásku, jiskru plytkou,
tu chudou jiskru křemene,
jež srdce trýzní chvíle mžitkou,
jak blesk opouští zrazené.
Má musa k větší výši vzlétá,
jde vskutku z lásky kořene,
ji najde v srdci Pána světa,
u toho lásky pramene.
Ta láska šílenství se blíží,
ta v hloubi pokory se hříží
ta velká dobročinnosť Boží!
Tu zpívám, nahou na svém loži,
jež kámen jest a slámy cár,
a na něm, mystický ten žár,
se Slovo Boží mrazem chvěje.

A kdo z vás této lásce přeje,
ji miluje, ten se mnou spěj
do Betléma, tam Bohu pěj!
Má píseň Boha, Pannu pěje,
tu Paní zámku tohoto,
v něm pěstoun Josef též se skvěje
a mnoho pážat mimo to,
to pastýřky jsou, pastýřové,
v mé písni jsou i andělé,
a klanějí se mudrcové,
já pěji bolesť Rachele
a mého Boha útěk, tíseň,
a píseň má jest lásky píseň.
Že troubadour má lásku míti?
Zde vizte ji, neb nikde již!
A Betlem, bratře, uvidíš,
ten jako palác lásky svítí!

Nuž dobře, pěvec lásky také,
mám čelo jasné beze chmur,
vstříc hrdě volám zlobě všaké:
jsem kněz a jsem i troubadour!

Báseň ta sama již udává program básníkův. Jakkoliv kněz, jest přece troubadourem, zaměnil pouze předmět lásky své, není to

láska k paním ve smyslu středověké poesie troubadourské, jest to láska k Bohu, k Marii Panně a specielně k Betlemu a jeho historii. Lambert v podivuhodném díle opěval útlé mládí Kristovo, zvláště velevýznamnou událosť Betlemskou. On jest básník Betlema, tak jako jest Provence země vánočních písní. Promluvím nejprve o poesii Lambertově a pak teprve o něm jako o knězi.

A tu jest nezbytno zmíniti se šíře předem o provençalských vánočních písních, ježto jsou základem, na němž teprve básník a umělec Lambert budoval.

2. Provençalské „Nouvè".

Řekl jsem, že Provence jest země vánočních písní, země vánočních koled. A jakým právem možno tak tvrditi? Provençalé jako národ pastýřský a rolnický se zvláštní úctou a láskou světí svátky Vánoční. Vždyť jest to doba, kdy Kristus Spasitel narodil se mezi pastýři, který později chudé rybáře vyvolil za své apoštoly. Mistral na počátku básně své Mirèio vzývá místo obvyklé musy Krista slovy:

Ty, Pane Bože vlasti naší,
jenž zrodil jsi se na salaši!

A tu nedivno, že lid provençalský tak rád zpívá své vánoční písně (nouvè) o pastýřích, o Betlemu, o Svaté Panně, o útěku do Egypta atd. Jiná páska, která Provençaly k osobě Spasitelově pojí, jest legenda „o Třech svatých Mariích." Při ústí Rhóny do moře jest poutnické místo Li Santo (Svaté), kde jsou uloženy dle ústního podání ostatky tří světic Marie Magdaleny, Marie Salome a Marie Jakubovy a pak služky jejich Sáry, kterou zvláště cikáni na jihu Provence vzývají a hojně navštěvují. Legenda vypráví, že Židé po smrti Spasitelově rozlíceni na příbuzné Ježíšovy, vysadili je na loďku zbavenou vesel a vydali bez pomoci na rozpoutané moře. — Po cestě plné útrap dopluli svatí a světice ku břehům Provence a tam slovo Boží šťastně hlásali.[1]) Provençalé si na tom nemálo zakládají, že blízcí příbuzní a přátelé Krista Pána hlásali u nich tak záhy sv. evanděliúm, a proto tím více lnou k osobě Spasitelově, zvláště k jeho mládí. S velikým nadšením slaví se na Provenci Štědrý večer (Calèndo). Lid s velikou úctou a houževnatostí lpí na starých zvycích a obřadech v tento den zachovávaných; jak praví Mistral: „Lou segne-grand, de gen de modo, vòu renouncia sí viéii modo" (ctihodný děd nijakým způsobem nechce se zříci starých způsobů). Toho dne nastupuje děd v rodině jakýsi úřad patriarchální, a s pravou posvátnou obřadností koná stará říkání vánoční.

---

[1]) Viz o tom více v loňském „Museu" ve stati „Frederi Mistral" a v několika červencových číslech „Čecha" (Provenç. legenda o sv. Maří Magl.) 1891.

Vylíčím krátce zvyky ty dle neuveřejněné básně F. Mistrala, kterou byl vypustil z idylly „Mirèio.“

O Vánocích jest v každé rodině takořka domácí oltář postaven a jeho knězem jest nejstarší člen rodiny, ctihodný kmet; proto hospodáři propouštějí hned ráno o Štědrém dni všecku čeládku ze statku, aby i ta mohla doma mezi svými posvátným obřadům rodinným přítomna býti. „Žádný Provençal, kdyby byl třeba dvacet let mimo vlasť, může-li přijíti v této pamětihodné době do svého rodiště, nezůstane bez pohnutí rozpomena se na něžné scény, na nadšení a radosť, na ctihodné hostiny, které v tyto dny zažil. O Štědrém večeru přestávají všecka nepřátelství a rozmíšky domácí, nejstarší z rodiny předsedá při tomto obřadu smíru.“[1]) Mistral praví v „Mireji“ (VII. zpěv.):

Jak Štědrý večer přišel, vezdy
pod stanem tisíceré hvězdy
zas děd a jeho rod jak jedna duše byl,
u posvátného tehdy stolu,
kterému předsedával spolu,
děd rukou třesoucí se v bolu
vše v požehnání svém byl zrovna potopil.

Na Štědrý večer (Vèio de Nouvè) scházejí se všickni přespolní členové rodiny doma u starých rodičů. Stezky z hor jsou toho dne oživeny, z daleka pestří se národními kroji vánočních poutníků. U nás jest obyčejně všude bílo, a sníh chrupá pod nohami jdoucích, na Provenci jest nebe modré a jasné, svěží zeleň nezbytná jest k důstojnému oslavení Narození Páně. V hlavní síni statku jest dnes všecko vysmýčeno čistě, topolový stůl vydrhnut, děd sedí na zápraží a kuchá tučného krocana, který jest tyto dny nezbytnou částí hostiny. Před Vánocemi ozývají se všecky trhy křikem krocanů, kteří musí býti na stole boháčů i chudších Provençalů. Dějepisec Bouche tvrdí, že již král René, miláček celé Provence, krocany v zemi usadil.

Když se již blíží večer a toužebně očekávaní hosté jsou již doma, přikryje se topolový stůl čistým ubrusem. Pak položí na stůl tři bílé misky, plné klíčícího a zelenajícího se zrní, prvotiny to žní, které o sv. Barboře bylo vhozeno do vody a nyní má obětováno býti Ježíškovi. Ve třech svícnech planou tři svěcené svíčky, které připomínají tajemství sv. Trojice, jejíž druhá osoba se dnes zroditi má. Ubrus musí dnes zůstati čist, i kdyby měl oheň na něj padnouti! Zajisté výmluvný to symbol neposkvrněného panenství Rodičky Boží!

Nyní přinese hospodyně z trouby čerstvý vánoční chléb, zvaný „pan calendau,“[2]) který jest znamením kříže na čtvero

---

[1]) Bérenger, Soirées provençales.

[2]) Calèndo = Vánoce, z lat. „calendæ“. Calendæ Januarii byly svátkem pohanským a ježto spadal téměř v jedno s křesťanskými Vánocemi, neboť Narození

rozdělen; uprostřed umístěna jest za okrasu větévka cesmínu, posetá rudými jahodovitými plody a svázaná duší jakéhosi sítí (scirpus holoschoenus). Tento chléb jest středem hostiny vánoční a pouze v tento den se peče. Hodovníci netknou se ho dříve, dokud nebyla dána čtvrtina z něho prvému žebráku, který přišel prosit. Chléb tento platí za posvátný a námořníci berou si část z něho na lodě a za bouře mořské vrhají drobty z něho do kypících vln, aby se utišily. Calendau jest kolem do kola ozdoben čerstvou zelení; zajisté že ve svěží barvě této, jakož i v ustavičné zelenosti cesmínu skrývá se opět smysl hlubší, jako ve všech ceremoniích, jimiž se Štědrý večer provençalský vyznamenává!

Jakmile byl položen posvátný chléb na stůl, nejstarší syn vyjde ven. Tam už dlouho viklala se stará a veliká hrušeň. Tuto uřízne u paty, velikými ranami sekery ji oklestí a vzav veliký špalek na ramena, přinese jej před vánoční stůl a položí jej úctyplně k nohám svého děda. Všichni ihned vstanou a postaví se v polokruhu kolem starce. Tento jest dnes svátečně vystrojen! Přední kraj svého širáku ohnul zpět, oblekl dlouhou kamizolu z bílé, hrubé vlny (cadis), vzal pestře vyšívaný pás, jímž připevnil svatební své spodky a obul žluté, kožené kamaše, jež připevněny jsou stříbrnými přeskami. Taktéž ostatní členové rodiny jsou slavnostně ustrojeni a stojíce kolem děda čekají, až ozve se z kostela první ráz zvonu, jímž se oznamuje počátek Vánoc. Nyní počíná vlastní svěcení Štědrého večera (faire Calèndo).

Stařec dá znamení a všickni počnou slavnostně pěti:

Quand Nouvè vèn
tout bèn vèn!
(Když Vánoce září — vše dobře se daří!)

Děd se ptá: „Bèn? Cachafiò boutan, pichot?“ (Dobře? Máme vložiti vánoční špalek, děti?) „Ano!“ odpoví mu všichni radostně. Nyní zvolá stařec dle způsobu starobylého říkání:

Cacho-fiò
Bouto fiò!
Alègre! alègre!
Diéu nous alègre!
Calèndo vèn, tout bèn vèn!
Diéu nous fague la gràci de vèire l'an que vèn,
E se noun sian pas mai, que noun fuguen pas mens!

(Vánoční špalku založ oheň! Veselte se! veselte se! Bůh nás obveseluje! Vánoce přišly, vše se dobře daří! Bůh nám dal milosť viděti rok příští, a nebude-li nás více, ať nás není méně!)

Páně až do polovice 4. stol. slavilo se stejně se svátkem sv. Tří králů (6. ledna), církev moudře slavnosti té podložila smysl svůj a duch pohanství byl odstraněn. V sousedním Languedoku zvou Vánoce Nadau, Nadal, což odvozeno z lat. Natale = narozeniny. V Provenci mimo slova Calèndo užívá se i Nouvè, což buď odvozeno ze tvaru Nadau, aneb ze židovského Emmanuel (Bůh s námi!).

Cacho-fiò (odvozeno od „cacha fiò“ = rozdělávati oheň) jest středem vánočních obřadů, které bezpochyby upomínají na pohanské slavení zimního slunovratu, na způsob slovanské koledy (calendae, καλάνδαι). Viz o této výtečné dílo dra. H. Máchala: Nákres slovanského bájesloví. Str. 188—189. Původ obřadů těch jest pohanský, ale nyní můžeme dobře tuto slavnosť slunce, jež se v cacho-fiò skrývá, applikovati na jiné Slunce, jež v tuto dobu se světu zrodilo. „Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.“

Na to vyndá stařec z kapsy své kamizoly láhev plnou bílého, vařeného vína (vin cuit), vezme sklenici se stolu, naplní ji a pak třikráte z ní na špalek ulije. V tomto okamžiku stojí zde vskutku děd jako patriarcha obětující ve kruhu své rodiny! Vin cuit jest nápoj, jenž se v Provenci připravuje od dob nepamětných. Již Martial praví: Coacta fumis musta Massilitanis. Pije se toto vařené víno pouze o Vánocích a rodinných slavnostech.

Jakmile děd úlitbu vykonal, bateja lou calendoun, uchopí špalek z jedné a nejmladší syn z druhé strany, kdežto sestry a bratří snaží se mezi těmato dotknouti se špalku, a pak nesou jej ve slávě třikráte kolem stolu svíčkami osvětleného a projdou s ním všecky místnosti domu i dvora. Na to vrátí se zpět, a stařec zdvihnuv pohár vína, takto zanotuje:

Ó ohni posvátný, ó dej nám krásný čas!
ať ovce moje šťastně rodí,
ať prasnice má jesti plodná,
ať kráva má se dobře telí,
a dcery, snachy mé ať šťastně rodí vždy!
ó špalku vánoční
již oheň rozžehni!

Po těchto slovech vezmou špalek (také calendoun zvaný) a vrhnou jej do temného krbu, prozpěvujíce:

Calendoun vèn!
Diéu nous mande proun de bèn!
Diéu nous sauve nòsti gènt,
Aquest an e pièi long-tèms!

(Špalku pojď! Bůh nám prokázal dosti dobrého! Bůh nám zachraň náš lid, tento rok a potom dlouhý čas!)

Starostí hospodářovou jest, aby špalek dobře vložen byl do ohně, aby tento neuhasl, nýbrž aby oheň byl udržován po svátky vánoční; jinak neštěstí by takou rodinu stihlo, kde by špalek nepožehnali a dobře neošetřovali v krbu!

Provençalský cacho-fiò není zjev ojedinělý, podobný špalek posvátný nalézáme i v Anglii pode jménem Christmas-block, Yule-log.[1])

[1]) Viz o tom více v P. Kreitenově studii: „Weihnachten in der Provence.“ Stimmen aus M.-L. 23. Podrobnosti a texty provençalské vzali jsme z velikého slovníku Mistralova: Lou tresor dòu Felibrige.

Jakmile vložen byl calendoun do krbu, počne vlastní hostina. Tato sestává z calendau, z ryb, z pečené tresky, šneků, artičoků, celeru, ovoce, mazanců s olejem, z mandlového koláče, zvaného nougat, který se připravuje z vajec, medu, mandlí a pistacií. Mimo to pekou se zvláštní koláče fougasso a poumpo (lat. popanum), které si Provençalé vzájemně darem posýlají.

Ku komu se žhavý knot tří svíček toho večera obrátí, ten prý nedočká příští Calèndo. Z ohně v krbu prý této noci duchové tryskají a kočky (symbol zla) toho dne jsou němy.

(Pokračování.)

Snahy Církve sv. katolické o osobní svobodu.[1])

Nevolnictví. — Otrokářství v Africe. — Kardinal Lavigerie.

Současně s osvobozováním otroků černých v Americe bylo Církvi pracovati o osvobození bílých otrokův evropských — nevolníkův.

Nevolníci vyvinuli se mezi národy germánskými, kteří jako kobylky se vyhrnuvše z lesů své vlasti divokým náběhem ztroskotali říši římskou a zbudovali z urvaných částí jejích říše nové, říše válečné, kde hanbou bylo šlechtici — a tím byl každý svobodný Germán — pracovati, ačkoliv jiné věci, dle našeho názoru málo čestné na př. loupež, náruživý karban, mu byly ke cti. Nechtějíce sami se věnovati vzdělávání ohromných pozemkův, jim z kořisti od krále darovaných, a nemohouce jich vzdělati svými otroky, zavedli stav trvalého nevolnictví.

Původní nevolníci dvojího jsou národu: germánského totiž a románského. Podrobil-li si některý kmen germánský kmen sousední, utvořili podrobení zvláštní třídu mezi svobodnými a otroky. Litové — tak byli nazýváni — byli osobně svobodni, avšak nemajíce práva nositi zbraně, byli odkázáni na rolnictví. Nemajíce svých pozemků, dostávali v užívání pozemky od občanů plnoprávných, začež jim bylo odváděti různé dávky v plodinách, v dobytku atd. Synové litů, kteří se o stát zasloužili, stávali se občany plnoprávnými. Tím však litů neubývalo, poněvadž řady jejich rozmnožovány zasloužilými otroky, kteří pouze výminečně mohli od krále úplnou svobodou býti podarováni. Byl tedy stav litů pouze přechodem ze stavu otrockého, který neměl žádných práv, do stavu plnoprávných občanů. To však trvalo pouze do rozbití říše římské. Ohromnými pozemky i jinou kořistí zbohatlá šlechta již nedopouštěla rozmnožovati řady svých rolníků, a litové stali se nevolníky právě tak jako

[1]) Srv. „Museum“ roč. XXV. str. 138 a násl.

porobení Románi. I tito obdrželi z uzmutých jim prve pozemků nějakou část v dědičné užívání, začež se zavázali mimo určité poplatky i službou vojenskou pod prapory pána svého a — robotou. Původně však nebylo nevolnictví tak těžkým břemenem, poněvadž poddaní imponovali svým pánům větší vzdělaností a příjemnějším způsobem života, čímž se stalo, že za krátko poddaní přizpůsobili sobě své utlačitele v řeči, náboženství i mravech.

Jinak však bylo, když ukázal se u Germánů z vlasti se vystěhovavších historický, německý „Drang nach Osten.“ Tu narazili Germáni, mající již nějaký nátěr křesťanský na pohanské Slovany, kteří zatím obsadili všecko Německo až ku břehům Mohanu a Rýnu. Opovrhujíce Slovany pro jejich mírumilovný způsob života, při kterém jim milejší byl pluh nežli meč, počali pánovití Němci v porobu vrhati přemožené Slovany. Ovšem nebylo to bez dlouhých a hrůzných bojů, v nichž několikráte ukázali Slované Němcům, že i oni dovedou mečem vlásti, ale sanguinická jejich povaha, vždy dosti majíc na jednom vítězství, nedovedla ubrániti se vytrvalým útokům Němců, kteří neštítíce se ani násilí ani zrády přivedli pod svou moc všecko téměř území mezi Rýnem a Odrou. Rozumí se, že všude uváděni jsou Slované v nevolnictví, a to tak kruté, že i osoba nevolníkova považována za majetek pánův, s kterým mohl jednati dle libosti, takže mnohý i prodávati si dovolil ubohé Slovany. Tento obchod, nejvíce od židů vedený, uvedl Slovany do tak špatného světla v očích Evropy, že posud je následky toho znáti. Ve všech téměř jazycích evropských slova otroka a Slovana značící jsou buď totožná, neb aspoň stejného kmene.

Dlouho trvajícím bezprávím, jež Slované na svých pokrevencích páchati viděli, zkažena na konec i povaha Slovanů jhu německému nepodrobených. Dříve, jak svědčí v zápiskách svých řecký císař Lev Moudrý, u Slovanů nebylo stavů, jež by se zvláštním výsadám těšily, nebylo však také lidí, již by některých práv bez viny byli ztratili. Ano mírný duch slovanský šel tak daleko, že ani ti, kdož se zbraní v ruce přišli do krajin slovanských, nebyli zotročováni, nýbrž krátký čas jako rukojmí zadržáni byvše, na vůli dostali, buď v zemi občany plnoprávnými býti, nebo pokojně domů se navrátiti. Zůstal-li v zemi, byl cizinec přidělen k některé zádruze a považován již napořád za příslušníka kmene se všemi právy a ovšem také všemi povinnostmi. Leč později vlivem německým převrácen dosavadní poměr. Přední knížata zemská dávala přednosť vládě nad lidem, úpícím pod panstvím šlechty a úředníků knížecích, před vládou nad lidem svobodným. Proto nebránila, když mocní starostové zadruh měnili majetek celého rodu v majetek svůj a ty, kdož volbou si je v čelo postavili, ve své poddané. Za to zase dovolili noví šlechtici ústřednímu knížeti zabrati hojně lesův a jiných pozemků, jež pak kníže osazoval lidem robotným. Po příkladu šlechty německé počala

se šlechta slovanská považovati za cosi lepšího, než byli „chlapi“, čehož dokladem mimo jiné jest, že pouze sobě osobovala název „dobrý,“ ač nezřídka pro přílišnou „dobrotu“ od panovníků spravedlivých dostávali někteří oprátku.

Tu činívá se Církvi katolické výčitka, že pomáhala zotročovati lid, berouc prý za to hojně úplatků ve statcích věnovaných klášterům a různým kostelům. Ovšem, že se za té příležitosti ohřejí všecky frase o tmě duševní, v níž udržeti lid usilovali řeholníci a kněží, zvláště jesuité, při jejichž pouhém jménu jde každému příteli osvěty a pokroku mráz po těle, napoví se něco o inkvisici a různém trápení poddaných mrtvé ruky — jak to velmi živě líčívají „Národní Listy“ [1]) — a na konec se přidá několik dithyrambů na ty, kdož lámali pouta pyšného Říma, jako Luther, Jindřich VIII., Bedřich III. falcký atd.

Že možno posud podobným způsobem haniti Církev katolickou a na podstavec humanity a osvěty stavěti různé protestanty, toho vinu nese naše dějepisectví, posud všecko vlivem protestantským prosáklé. Zdaž nazve kdo Luthera přítelem lidu a svobody, kdo ví, že Luther zřejmě vybízel pány a knížata německá, aby sedláky vzbouřené pobíjeli jako psy? Zprvu sám svým učením o svobodném výkladu písma celé zástupy svedl na scestí, když však svobodně počali vykládati, jako zvěř je zabíjeti nejen dovoluje, ale přímo vybízí. Či snad zdá se našim liberálům vzorným počínání si kurfürstů falckých, kteří nutili své poddané měniti víru jako kabát? Či snad církev anglická jest tou institucí svobodomyslnou, jež pohltivši ohromné jmění v Irsku, nejen ničeho neučinila na úlevu nešťastným robotníkům zeleného ostrova, ale spíše kde mohla jim přitěžovala a je tupila? Ať do Erinu se podívají, kdož vidí v protestantismu světlo a v Církvi katolické tmu, a ať přečtou si zákony, jimiž se kněz katolický na roveň stavěl vlku, kterými zabráněno Irčanům vzdělání sebe menší.

V Irsku možno viděti tu lidumilnost protestantskou, která vzala čtyřem milionům katolíků téměř všecky pozemky, vyjma bažiny a půdu neplodnou.[2]) Byla to snad přílišná mírnosť se strany protestantů, která přivedla Irčany tam, že hladem mrou, když brambory se neurodí, a že mezi 8 miliony obyvatel Irska je dva a půl milionu žebráků? Je snad vzorem péče o poddané brániti jim i užívati práv

---

[1]) „Strana (katolická), jež zdravý rozum lidský po tolik set let v žaláři mučila, v potocích krve utápěla, na šibenicích uškrcovala, na kole lámala, na hranicích upalovala, z vlasti vyháněla, na žebráckou hůl uvozovala, kaceřovala a proklínala . . . .“ „Nár. L.“ $^{25}/_{4}$ 91.

[2]) Jindřich VIII. zkonfiskoval katolickým Irům 600.000 jiter, Jakub I. 800.000 jiter pozemkův. Cromwell zpustošiv hrozně Irsko, zabral r. 1652. 7,708.238 akrů pozemků, takže katolíkům v počtu 3 mil. zbylo 2,900.000 akrů. Z těch zkonfiskoval Vilém Oranžský přes kapitulaci limerickou 1,723.787 akrů.

nejpřirozenějších, jako na př. práva nabývati pozemků, práva děditi po příbuzných, práva voliti atd., jako to činila vláda anglická, protestantská, svými zákony trestními (Penal laws), o nichž dí Burke, že „byly mistrovstvím všeho, co kdy zvrhlý důvtip lidský dovedl sobě vymysliti na potlačení, snížení a zbědování národa, ba na samo zkažení přírody lidské.“ (Karel Tůma, Z dějin potlačeného národa. „Květy“ 1879.)

Naproti tomu, jak lidské jest jednání katolických duchovních vrchností s lidem poddaným! Ovšem, přijímali hodnostáři církevní a kláštery od panovníků nebo zbožných šlechticů statky i s lidem robotným. Leč kdo může vyčítati Církvi toto jednání? Hoden jest zajisté dělník mzdy své! Není přece majetek hříchem, ale špatné jeho užívání. A tu nutno dáti Církvi svědectví, že statků sobě svěřených užívala tak, že není možno činiti jí výčitek. Zvláště pozoruhodný jest rozdíl, jak nakládala výnosem svých statkův a svými nevolníky Církev a jak světští páni. Kdežto statky v rukou světských pomáhaly marnému přepychu, obracely kláštery výnos statků na zvelebování služeb Božích, na provádění různých uměleckých děl, jimiž pak ozdobovaly své chrámy, své knihovny, z nichž učencům novověkým mnohé vzešlo světlo. Z důchodů klášterských nasyceno ročně tisíce chudých, v dobách pohrom, vlasť stihnuvších duchovenstvo nejštědřeji přispívalo uhraditi potřeby veřejné. V dobách hladu a nedostatku otvíraly kláštery své zásobárny, z nichž zdarma nebo velmi levně podělováni, kdož hladem strádali. Okolo paláce arcibiskupů pražských v dobách bídy stávaly nesmírné zástupy chudých a přece žádný neodešel nepodělen. Možno si mysliti lepšího užívání statků svěřených?

I samým poddaným bylo výhodou, když se dostali v poddanství církevní. V poddanství světském málo bylo pro ně slastí, ve všem byli pouhými stroji panskými, pouhou dojnou kravou. Říkávali: „Chlap t. j. sedlák jako vrba; čím více se osekává, tím více žene“ a dle toho se také řídili. Vzpomněl-li si pán statku na př. stavěti, tu bezohledně nutil poddané, aby dříví a stavivo zdarma dováželi a při stavbě nádeničili. Měl-li pivovar, musili robotníci ječmen jemu prodati za cenu, kterou sám si určil a pivo od něho kupovati rovněž za cenu libovolně bez ohledu na jakosť určenou. Kdo jinde ječmen prodal nebo pivo koupil, tomu hned uložena pokuta, často několik kop grešů. Toho všeho nebylo poddaným trpěti na statcích církevních. Ale i v jiném ohledu bylo panství duchovní lepší světského. Tak na př. odřekl se arcibiskup pražský práva na odúmrtí, na něž poddaní nejvíce si naříkali. Právo toto záleželo v tom, že nevolník poslední svého rodu nesměl závětí rozhodovati o jmění, jež zanechával, ale že jeho majetek dědil pán. Zřeknuvše se toho práva, dali tím arcibiskupové pražští na jevo, že považují své poddané spolumajiteli půdy, kdežto na panstvích

světských měli půdu jen v jakémsi dědičném nájmu, který spláceli prací téměř otrockou. Jiné, ne méně důležité právo, jež poskytovaly duchovní vrchnosti svým nevolníkům, bylo, že nebránily jim studovati. Kdežto světské vrchnosti nerady a jen za značný plat povolovaly svým poddaným posýlati syny do škol, duchovní vrchnosti nejen že jim v tom nebránily, ale i vybíraly nadané jinochy a na svůj náklad je vzdělávaly. Tím, že bylo možno synu nevolníkovu státi se na př. členem stavu duchovního, kde často došel týchž, ano i vyšších hodností, než synové královští, bylo velmi mnoho potupy a trpkosti se stavu selského sňato. Leč to nebylo vše, co Církev na ulevení stavu selskému podnikala. Většinou bylo se však vrchnostem církevním mírniti v udělování výhod nevolníkům, poněvadž ostatní vrchnosti okem nepříznivým hleděly na úlevy robotníkům činěné, obávajíce se, že by poddaní jejich, bez úlev podobných pode jhem nevolnictví úpíce, byli podněcováni ku vzdoru a vzpouře. Kde však moc Církve byla rozhodující, nebo aspoň význačného vlivu, tam buď vůbec nikdy nebylo nevolnictva, jako v okolí Říma, nebo záhy bylo zrušeno, jako ve Florencii na konci třináctého, v Benátkách na konci šestnáctého století. Co však provedla Církev všudy, kam vliv její sáhal, bylo, že sama předcházejíc dobrým příkladem, vymohla určité stanovení práv a povinností nevolníků. Mimo to překážela Církev, aby šlechta nezneužívala svých práv proti provinilým se robotníkům. Utekl-li se stíhaný na statky duchovní, nebyl vydán dříve, dokud pán jeho se nezaručil, že spravedlivým bude soudcem. I po stránce náboženské vedlo se poddaným vrchností duchovních lépe, než na panstvích světských. Aspoň nikde se nenutili poddaní na panstvích duchovních ku víře pánů svých, ale poučováním byli obracováni ku víře katolické. Dělo-li se kde násilí proti reformaci — a to nikdy nebylo takové, o jakém možno se dočísti u protestantů Williama Cobeta, Mackintoshe, prof. Niebuhra atd. v dějinách panovníků protestantských [1]) — nebylo vinou duchovních, ale světských vrchností, jež považovaly za svou, ne tak náboženskou, jako politickou povinnosť, zachovati jednotu víry. Vynálezci pak práva nutiti poddané ku víře pánově, nebyli katolíci, ale protestanté, kteří nyní horší se nad svými učenníky mezi katolíky.

---

[1]) William Cobet, anglický protestant, praví: „Nežvastejte o pronásledování a ukrutnostech katolíků. Kde nalezneie takových, jaké já vyličuji? Alžběta dala v jediném roce více katolíkův usmrtiti, poněvadž od své víry upustiti nechtěli, než královna Marie za celou dobu svého panování dala odpraviti těch, již od víry otců svých odpadli. A přece nazývali a nazývají onu první „dobrou královnou Alžbětou“ a Marii naproti tomu „krvavou“. Mackintosh vypravuje, že v Anglii od r. 1660—1685. asi 25.000 lidí pro víru uvězněno a 1800 rodin ožebračeno bylo. Protestant Niebuhr přirovnává protestantism ku katolicismu: „Kalvinistické náboženství zřídilo si všude v Anglii, Hollandsku i Ženevě právě tak dobře své popraviště, jako inkvisice, ale nedobylo si ani jediné ze zásluh inquisice katolické.“

Církev sama nikdy toho neschvalovala, ale „moc světská zasahala příliš mocně do ústrojí církevního.“ Prof. Ant. Rezek uvádí časté reskripty a patenty císařské, jimiž akatolicismus vyhlašuje za „crimen contra statum“ a má býti stíhán, i kdyby toho nežádaly úřady duchovní. Vyšetřování pak vedlo se pouze světskými soudy. (Císařský patent ze dne 24. října 1721 a 15. května 1725.)

Viděti lze z toho, že Církev katolická nikdy neubližovala svým poddaným, ano že poskytovala jim mnohých výhod, kterých jim upírali protestanté a někdy ovšem také jednotlivci katoličtí. Ráda by byla učinila pro nevolníky ještě více, ale nebylo možno. Nescházelo jí nikterak vůle, ale hmotné moci. Proto však nevzdala se Církev naděje a působila tiše mocí duševní k osvobození stavu selského. Jak prodchnuta byla tímto duchem, o tom nejlépe svědčí, že na př. v Rakousku r. 1848. kněží do jednoho podporovali poslance, kteří vyslovili se ve prospěch osvobození nevolnictva.

Ve prospěch Církve svědčí též příjmy z různých fondů, jichž posud požívají rolníci na některých panstvích, jež patřívala vrchnostem duchovním. Neméně význačným svědectvím pro Církev jest, že dříve a snáze provedeno jest osvobození nevolnictva v zemích s obyvatelstvem katolickým, než v zemích protestantských a na Rusi.

A přece, ač tolik význačných fakt, vždy dosti jest takových smělců, kteří neváhají metati Církvi katolické ve tvář výčitku, že nepřeje svobodě. A ozve-li se rázný katolík a dokáže-li nepravdu jejich tvrzení, tu buď spíláním jej odbývají, buď vyvrácení zcela ignorují, jen aby podruhé mohli udati svůj výmysl. A děje-li se něco prospěšného od Církve tak, že není možno události zapříti, tu snaží se aspoň v podezření uvésti záměry, jaké chová při tom Církev, jako se to stává i při díle tak záslužném, jako jest kardinála Lavigerieho snaha o zrušení otrokářství v Africe. (Pokračování.)

Z Chodských písní.[1])

V.

Z domova.

Dokud jste nám, dudy, pěly,
mívali jsme všecko,
my jsme se tu dobře měli
v peřinkách jak děcko

[1]) Pokračování písní v XXIV. roč. „Musea“ str. 164.

Odešly jste v kraje jiné,
odvedly nám písně —
bez nich vše tu spí a hyne,
vypadá tak přísně . . .

Zlaté dudy, písně vaše
nejen zmlkly v chatách,
leč i kroj se tratí plaše,
jde za vámi v patách!

A s tím krojem řeč nám berou,
bulačina mizí,
pod záminkou pak nám sterou
nutí slova cizí.

V duši drze sahají nám,
mrav i víru boří . . .
Proč jste prchly, dudy, jinam,
nechaly nás v hoři?

O nás není — nedáme se! —
ale naše děti
otráví ten vítr v lese,
z ciziny když letí,

vyrostou nám k hanbě naší,
budou pro vždy chudé,
ba, ta bída, co dnes straší,
u nich — — doma bude.

Zda vy znáte naše trudy
a kde dlíte asi?
Navraťte se, zlaté dudy,
vraťte staré časy —!

VI.

Bulačině.

Zdráva buď na stokrát,
řeči stará,
hlahole našich chat,
písni jara,
prostičké nářečí
babiččino,
zdraví tě tvé dítě,
bulačino!

Když mě máť vinula
doma v plénky,
ty jsi je měnila
v hedbáv tenký,
ani ne v hedbáví —
v pavučinu —
proto ji miluji
bulačinu.

Při mně jsi stávala
nad kolébkou,
do ní jsi stlávala
píseň hebkou,
proto se potěším,
odpočinu,
slyším-li na chvíli
bulačinu.

Vidím, ač nejasně,
vidím znova,
v ústa jak kladla's mně
první slova,
proto též nemluvím
řečí jinou
raději, než svojí
bulačinou.

Jak matka hrávala's
vždycky se mnou,
později mě brávala's
v náruč jemnou,
nesla v les, na pole
na lučiny —
proto jsem dítětem
bulačiny.

Když pak jsem povyrost',
do školy šel,
pohádek, dějin skvost
v ní jsem slyšel,
jiná řeč proto je
neúčinná,
lehce však kalí zrak
bulačina.

Ke mně se tulila,
dala zdraví,
v srdce mé ukryla
klenot pravý:
z duše kdys na jaře
s linduščinou
vytryská píseňka
bulačinou.

Často pak stojívá
ve plachetce,
ke mně se chýlívá,
v ucho šepce:
„Tobě huž nastává
doba činů,
chlapče můj, vždy miluj
bulačinu!“

Jak bych tě neměl rád,
řeči stará?
Hlahole našich chat,
písni jara,
prostičké nářečí
babiččino,
zdraví tě tvé dítě,
bulačino — —!

Svaté evanděliuin v ústech našeho lidu.

Podává Jan Čapek.

Světlo ozařuje zajisté nejlépe předměty sobě nejbližší, udělujíc jim jasno největší, pronikajíc je, činí je úplně světlými, předměty v podálí nechává v pološeru, jež však lahodí často oku měkkými, vlídnými rysy. Svaté evanděliuin jest majetkem církve svaté, potom

veškerého lidstva: v lůně církve svaté jsou složeny skvosty jeho v neporušené své záři, jež vnikajíc v srdce lidská tu větší, tam menší šíří světlo. — Jak vzdáleny jsou od sebe představy hloubajícího kněze v pravdách Božích od milých prostých představ jednoduchého člověka, prostého věřícího! Tam velebné představy o Pánu Kristu, věrou pojaté, historií celého člověčenstva stvrzené, tu prostá víra bez historických důvodů, dětinná důvěra, založená na pevném přesvědčení o nemožnosti opaku. Z tohoto lidového pojetí evandělických událostí možno si jediné vysvětliti, že je lid klade do nejbližší minulosti, tak že děti, slyšíce vypravování o Pánu Kristu počínající slovy: „Za onoho času, když Pán Ježíš Kristus chodil se sv. Petrem po světě,“ si myslí: „Aha, to naše babička asi pamatuje.“ K tomu pomáhá zajisté pevná víra v přítomnosť Pána Krista ve velebné Svátosti oltářní: lid nemaje určitého ponětí o době, kdy Pán Kristus na zemi sestoupil, věda o Jeho přítomnosti v nejsvětější Svátosti, v bujné své fantasii spřádá celé pásmo legend kolem osoby Pána Krista a svatého Petra, kde Pán Kristus, jak se samo sebou rozumí, jest Božstvím samým, sv. Petr zástupcem lidstva. Majíce tento názor o sv. evanděliích, slyší-li slovo Boží z úst kněze, vidí ne již sluhu Páně před sebou, nýbrž milého Mistra samého, jak k nim hovoří a v hlavě jejich vzniká na místě svatých slov „Za onoho času pravil Pán Ježíš k učenníkům svým“ . . .“ — „Za onoho času přišel Pán Kristus k nám do osady“ . . .; s touto pak představou o vstoupení Syna Božího do dědiny druží se hned v tom okamžiku představa o jednotlivých členech jejích, následuje nevyhnutelná úvaha o způsobu chování se jednotlivých členů osady k božskému Mistru, milý autor legendy hned moralisuje v duchu: on ví: Antoš Dlouhých je bohatý, ale skrbivý, ten bude zajisté chtíti i od Pána Krista mamonu, za to Jan Bílých je chudobný, poctivý člověk, ten by jistě Pánu Kristu posledním posloužil. Poněvadž je však lid velice skromný, abstrahuje v každém ohledu, zaměňuje osoby, a legenda počíná: „Za onoho času, když Pán Ježíš chodil se sv. Petrem po světě, přišel k jedné chudé vdově do jedné vesnice atd. . . .“ Takovýmto spůsobem vznikaly legendy dvojího druhu: buď autor napodobil ve všem původní text, — takových legend je méně, — anebo si obral buď ctnosť buď nějakou pošetilosť lidskou za podnět své pověsti, vplétaje ovšem v události příhodné osoby buď cnostné, buď pošetilé, jak před Pánem Kristem obstály, — těchto posledních legend je hojněji, anebo konečně nějakou vlastnosť Boží na příkladech ukazuje: obyčejně vševědoucnosť anebo všemohoucnosť. Chceme-li nabyti jasného názoru o tvořivosti lidové fantasie, nebude na jiném, než abychom si předvedli jednotlivé kusy vzorné obou druhů, naučení mravné z nich abstrahovali a ku konci celkový úsudek o nich si utvořili.

Největšího počtu variací dospěla historie zapření Pána Krista sv. Petrem; ano protiva mezi tímto skutkem sv. apoštola a láskou

Pána Ježíše k němu zdá se tak velikou, že často pověsť o zapírání sv. Petra připojuje lid i k pověstem, jež mají jinou část evandělia za podnět. Přečteme si několik variací na „zapírání sv. Petra.“ První bude „O povstání hřibů“ z okolí rožnovského z pohádek Ben. M. Kuldy.

„Za onoho času, když chodil Pán Ježíš se sv. Petrem po světě, přišel k Pánu Ježíšovi jakýsi mládenec a pravil: „Prosím Tě, Pane, poraď mi, co bych nasil do své role, aby se mi na ní dobře urodilo?“ Pán Ježíš odpověděl: „Nasej do ní žita (pšenice).“ — Mládenec odešel a učinil, jak mu Pán Ježíš radil. Žito se mu dobře urodilo, bylo klas do klasu, plné zrna a zlatem se žluťalo. Mládenec vida tak hojnou úrodu šel k Pánu Ježíši a děkoval Mu za radu udělenou, načež mu Pán Ježíš pravil: „Jdi a odnes to žito do stodoly, kolikrát ho tam doneseš, tolik měřic ho namlátíš; a když bude vymláceno, jednu měřici semel a upeč z ní Božích darů a rozdej chudobným.“ Mládenec odešel a učinil, jak mu Pán Ježíš kázal, i těch Božích darů napekl a chudobným rozdával. By však i přespolní chudí toho účastnými se stali, naložil těch Božích darů na okno, aby sobě každý mimojdoucí chudobný svobodně vzíti mohl. Stalo se, že právě tou dobou šel podle Pán Ježíš se sv. Petrem. Vida sv. Petr tak pěkné bělky na okně položené, zabažilo se mu po nich. Ale poněvadž věděl, že je chudobným nachystáno, vzal, aby Pán Ježíš neviděl, ruče jednu bělku a položil na okno groš. Pán Ježíš šel po předku a sv. Petr pozadku, a bělku po troše jedl. Ale Pán Ježíš dobře věděl, co sv. Petr udělal a co dělá za ním, proto právě v tom okamžení, když kus bělky do úst vstrčil, cosi se ho tázal. Sv. Petr se lekl, že nemohl odpovídati, maje plnou hubu, ale honem se vzpamatoval, vyplil požitou bělku na dlaň a hodil to pod křib (křoví), z čehož hned hřiby vzrostly. Proto doposud hřiby tak spěšně rostou.“

V této pověsti viděti, že se pojí vypravování o zapírání sv. Petra k legendě o mládenci, jenž přišel k Pánu Kristu, tázaje se ho, co by měl činiti, aby dosáhl života věčného, jak vypravuje tuto událosť evanděliúm sv. Matouše v kapitole 19, 16. a Marka 10, 17. Při tom pojetí jest čistě lidové, přímo rolnické. Auktor místo otázky „co mám činiti v životě“ klade mládenci do úst „co mám naseti na roli, aby se mně dobře uvedlo?“ Potom sledováno je sv. evanděliúm v hlavních rysech, náhle však přechází auktor k vylíčení „zapírání sv. Petra,“ neprobírá však ani tohoto předmětu důkladně a zakončuje rychle legendu. V jiné pověsti, která jest patrným variantem této, první část legendy ustupuje silně do pozadí, za to však zapírání sv. Petra vylíčeno nejen, jak se jevilo ve skutcích, nýbrž i jak se jevilo ve slovech. Je to výtvor lidu z okolí Domažlic z pohádek Boženou Němcovou sebraných:

Jedenkráte šli zase jednou vesnicí a tu slyšeti z jedné chalupy veselý zpěv a píšťalu; i ptali se mimojdoucího vesničana, co se tam slaví, a on jim pověděl, že veselka chalupníkovy dcery. Řekl tedy Ježíš k Petrovi: „Pojď, Petře, vejdeme k mladým manželům, popřejeme jim štěstí a dáme dárek do hospodářství, avšak pamatuj, Petře, kromě chleba a soli ničehož nepřijmeme, poněvadž to jsou lidé chudí.“ Vešli tedy do stavení; hospodář je velmi upřímně uvítal, podal jim chléb a sůl, a hned museli mezi svadebčany zasednout. Jakkoli však Ježíše nutili k jídlu, nepožil ničeho více nežli chléb. Petr, ač by rád byl koláče jedl, také se děkoval, připomínaje si Mistrova zákazu, než čím více se na ně díval, tím větší měl laskominy. Když se Mistr na chvilku ze světnice odstranil, a hospodář opět Petra pobízel, aby si jen koláč vzal a svého souseda nedbal, když nechce jíst, nemoha se již přemoci, poslechl a koláčů plnou kapsu nastrkat si dal. Jísti si ale netroufal, boje se, aby

ho Mistr neviděl Ježíš svadebčanům štědře nadělil a šli dále. Petr by byl velmi rád se do koláčů pustil, ale před mistrem nemohl. Vcházeli do lesa, a Petr vida, že mistr jaksi zamyšlen ku předu kráčí, zůstával pozadu, sáhl si do kapsy pro koláč a v rychlosti si kus ukousl. Tu se ale právě Ježíš po něm obrátil. Petr přikryl ústa dlaní, žvanec do ní vyplivl, hodil za sebe, a když se Ježíš ptal: „Petře, co to žvýkáš?“ odpověděl: „Nic!“ — Ježíš nechal ho při tom a šel hlavu maje jako v zamyšlení skloněnou, dále. Petr toho opět použiti chtěje, vytáhl si koláč a ukousl. Ale sotva začal žvýkat, Ježíš se zase obrátil a co to žvýká, se ptal. Petr jako předešle žvanec vytáhl a hodě za sebe, řekl, že nic. Tak to trvalo, až Petr všechny koláče rozžvýkal a za sebe zaházel, neboť mu pozření každého sousta Ježíš obrátiv se po něm a otázkou: co žvýká, překazil.

Když poslední sousto za sebe hodil, povídá Pán Ježíš: „Petře, vrať se a seber několik těch niců, co jsi za sebe hodil, já zde na tebe počkám.“ Petr, vyrozuměv z těch slov, že Ježíš lež jeho prohlédl, zahanben obrátil se do lesa. Když se vrátil, podávaje Pánu Ježíši, co v lese byl našel, pravil: „Pane, nic jiného jsem na cestě neviděl než toto: při zemi zdálo se mi, že jsou to žvanci, ale sbíraje jich, viděl jsem, že každý zakořeněn v zemi, a že to není žvanec, nýbrž jakási rostlina.“ — „Je to rostlina, vyrostla z Božího daru, jejž jsi ty, Petře, zaházel,“ odpověděl Ježíš. Petr prosil za odpuštění a Pán Ježíš mu odpustil.

Pak šli dále, a když přišli do nejbližší vesnice, šel Pán Ježíš k jedné velmi chudé ženě a požádal ji, aby mu tu rostlinu, co Petr sesbíral, připravila, a když nevěděla kterak, Pán Ježíš jí pověděl, že se dělá s octem. Jídlo to, když připraveno bylo, Petrovi i ženě chutnalo — byly prý to houby. Poněvadž ale vyrostly ze soust od chudého přijatých, chtěl Pán Ježíš, aby churavým lidem užitek z nich přináležel, proto naučil tu chudou ženu je připravovati a pověděl jí, kde jich sbírati má, a proto se prý houby tak plemení. Že ale Petr ustavičně žvýkaje, přece syt nebyl, proto prý též nesytí.

Jiné dvě verse obraly si již zcela samostatně za předmět vylíčení „zapírání“ a jsou, co se týče provedení, charakteristickými, že obě kárají zároveň se lží i mlsnotu. První rovněž z okolí domažlického zní:

Když přišli do druhé vesnice, měli oba hlad; i povídá Pán Ježíš: „Petře, jdi, kup mléka.“ — „I ne, mléka, Pane, raději koupím homolky,“ žádal Petr, který rád homolky jedl. — „Má se ti stát dle vůle, zde máš peníze a kup homolky.“ Petr šel do jednoho statku kupovat homolky; za chvilku vrátil se a přinesl dvě homolky. „Kde je třetí, Petře?“ tázal se Ježíš. „Pane, neprodali mně více nežli dvě,“ ujišťoval Petr. „V pravdě tak, že jsi dostal jen dvě?“ — „V pravdě, Pane,“ jistil Petr. „Ty rád homolky, Petře, snad jsi jednu snědl, přiznej se, beztoho patřila tobě.“ — „Ne, Pane, ať jsem nehoden tvé lásky, když jsem homolky okusil,“ řekl Petr. Ježíš neříkal již nic, rozdělil homolky: jednu sobě a jednu Petrovi, a když se nasnídali, šli dále. Přišli do lesa, kde chvilku si odpočinuli; tu povídá Ježíš Petrovi: „Petře, nemám peněz a bude nám jich třeba. Zde pod pařezem, na němž sedíme, leží poklad, vezmi nějaký sochor, vykol pařez a zvédni ho.“

Ochotně Petr učinil, jak Pán poručil, a když pařez převalil, vskutku tam poklad samých zlatých peněz ležel. I vyzdvihl je a položil na hromádku před Mistra. Ježíš peníze rozpočítav, rozdělil na tři stejné hromádky, potom dal jednu Petrovi, jednu vzal pro sebe a třetí nechal ležet.

„A pro koho, Pane, je ta třetí hromádka?“ ptal se Petr zvědavě.

„Ta patří tomu, co tu třetí homolku snědl.“ Tu se Petr začervenal, sklopil oči a začal sebou vrtět. „Pane,“ vyrazil ze sebe, „přiznávám se Ti, že jsem — snědl — homolku — já. Myslil jsem si beztoho, že ji pro mne chystáš, an Ty, Pane, nerad homolky jídáváš. — Odpusť!“ — Ježíš odpustil laskavě učenníku svému, když skroušeně přisliboval, že se polepší. Na to shrábl Petr peníze a šli dále.

Při tom musím vysvětliti, co to homolka vlastně jest. Homolka? Inu homolka jest homolka, řekl by Domažličan a měl by úplnou

pravdu, jen že my zde na Moravě bychom mu nijak nerozuměli. Pokusím se dáti vysvětlení: homolka je zdrobnělé slovo od homole, tedy homolka je malá homole, homolka Domažlická je pak uhnětena z tvarohu zamíšeného kmínem a trochem mouky a usušena tak, že bývá tvrda jako kámen, u prodavaček je jedna za krejcar; vysvítá tedy z naší legendy rovněž chudoba božského Mistra. Lid má homolky náruživě rád, a dospělí mužové vypravují si, jak chodili té a té paní tetě na homolky (sušívalyť se na půdách v otevřených vikýřích na prknech); ano slyšel jsem vypravovati člověka o velikém požáru v Domažlicích, kde skorem celé město lehlo popelem, a o homolkách byla také řeč, poněvadž bývaly nerozlučně spojeny s podnebím neboli podkrovím domů. Já sám pak jsem znal člověka, jenž tak náruživě homolky sestrouhané na vdolkách jídal, že za ním lidé pokřikovali: „homolky na vdolky“, „homolky na vdolky“. Takovým labužníkem byl asi autor této legendy, neboť líčí, že náruživosť sv. Petra dosahovala v té příčině té míry, že se chtěl vzdáti raději lásky Mistrovy. Variace této jest legenda slovenská rovněž ze sbírky Boženy Němcové:

„Jindy zase, když chodili spolu po širokém údolí, poslal Otec nebeský Petra, aby koupil hus pečenou. Petr koupil hus pečenou, a že byl lačen, snědl po cestě jednu nohu. — I ptal se ho Otec nebeský, když mu Petr husu přinesl: „Kděže má, Peter, husa druhú nohu?“

„Ta nemala druhú,“ odpověděl Petr.

„Ach, či si ty viděl, aby husa len jednú nohu mala?“ řekl mu Otec nebeský.

„Lala! Otče nebeský, tam stojí husa o jedné noze,“ zvolal Petr, ukazuje Otci nebeskému na krdelu hus pasoucích se, mezi nimiž stála husa právě na jedné noze. — Otec nebeský neříkal tak ani tak, a šli dále. Přišli do lesa a tam našli poklad. Otec nebeský peníze zdvihl a rozdělil je na tři díly. Petr se na ty hromádky díval a zeptal se potom Otce nebeského: „Kemu že budě, Otče nebeský, tento třetí diel, keď smo dvoja?“

„Jedon bude mňa, jedon těba a tretí tomu, čo tu nohu snědol,“ řekl Otec nebeský.

„No, Otče nebeský, já som ju snědol, keď som bol hladný,“ přiznal se Petr.

Otec nebeský se trochu mrzel na Petra, že ho obelhal, ale hned se zase udobřil a dal mu třetí hromádku, neboť měl Petra velmi rád.“

Základ legendy je (asi) týž, jako u předešlé, jen že z ní poznáváme, že na Slovensku jsou asi pečené husy ve veliké oblibě.

Jiná legenda z okolí Jemnického z pohádek Menšíkových obrala si za předmět uzdravení dcery Jairovy, jak o tom vypravuje sv. evandělista Marek v kap. V., 22. K legendě o uzdravení pojí se však tu spolu vypravování o „zapírání“, jen že při tom nezapírá již sv. Petr, nýbrž úloha tato přidělena židu, a sv. Petr má zde místo vedlejší. Legenda tato dle všech znaků jest pozdější, tomu hlavně nasvědčuje přenesení jednání sv. Petra na žida. —

Prohlédněme si nějakou legendu, jež si obrala za úkol pokárati nějakou pošetilosť lidskou. A tu máme velice vhodný vzor na pohádce

z okolí Domažlického, jež kárá přílišnou ctižádostivosť lidskou velmi rozmarným způsobem; poslyšme:

„Jedenkráte šel Petr velmi zamyšlen vedle Mistra svého, až tu najednou povídá: „Pane, musí to přece být krásná věc, být Pánembohem; kýž bych jen půl dne byl Pánembohem, pak bych zase rád byl Petrem!“ Ježíš se usmál a povídá: „Staň se ti dle vůle, od té chvíle až do večera jsi jako Pán Bůh.“ Docházeli právě k jedné vesnici, z níž vyhánělo selské děvče stádo husí. Vyhnavši je na louku, pospíchala zase ke vsi.

„Hej, děvče, což necháš ty husy samotny a nebudeš pást?“ ptá se Petr děvčete.

„I co pak si myslíte, že bych já dnes husy pásla — vždyť je u nás posvícení!“ odseklo děvče.

„A kdo je bude pást?“ ptá se Petr dále.

„Dnes je bude Pán Bůh pást,“ odpovědělo děvče a pospíchalo k vesnici.

„Nuž, Petře, musíš pást,“ řekl Ježíš Petrovi s usmíváním.

Petr se zdráhal, vymlouval se, že to byl jen žert, ale Ježíš nedbal na jeho vymlouvání, chtěj nechtěj musil pást, a Ježíš šel zatím do vesnice na posvícení.

Od té doby nikdy více nechtěl být Petr Pánembohem.‘

Při tom jak jemně cítil autor, co se týče víry, neboť neodpovídá Pán Ježíš sv. Petrovi: „Od té chvíle jsi Pán Bůh,“ nýbrž zcela vhodně: „jsi jako Pán Bůh.“ Možno, že k této legendě podnět vzat z evandělia sv. Matouše kap. 18, 1. a míst paralelních, kde se o tom mluví, jak apoštolé měli rozepři mezi sebou, kdo z nich je větším v království nebeském, a Pán Kristus staví do středu jich hocha, uče je pokoře; aneb snad místo ono ze sv. evandělia, kde synové Zebedeovi chtějí seděti jeden na pravici, druhý na levici Páně v nebesích. (Marc. 10, 36. Mat. 20, 20.)

Jak málo se netrpělivosť vyplácí a že je ošklivou necností, o tom nejlépe nám poví jiná legenda z okolí Domažlického:

„Jedenkráte zase šel Pán Ježíš vesnicí a tu viděl starého žebráčka plačícího vycházet ze vrat velikého statku.

„Proč pláčeš, stařečku?“ ptá se ho Pán Ježíš.

„Oh, Pane, hlad mám, ha nemohu se kúska chleba doprosiť. Všade mají selky práci v konopí, každá mne odbývá, že nemá kdy, ha žádná nechce si vzít tulik času, co potřeba zdrobet chleba hukrojiť,“ naříkal si žebrák.

Ježíš řekl mu, aby posečkal, a sám vešel do statku, odkudž byl žebrák dříve vyšel. Selka byla se služkami zaměstnána svazováním konopí, jež do močidla chystaly. — Pán Ježíš prosil jí o kousek chleba. — „I totě se s vámi pytel roztrh — jeden za druhým! — jdite, jdite, — nemám kdy vám slúžiť!“ osopila se na něho selka, a když Ježíš přece prosil, a že jí to Pán Bůh nadělí, co chudému žebráku dá, tu se rozkřikla zlostně: „Nepotřebujeme vaše klábosení, nic nedostanete; k vůli vám se od práce zdržovat nebudu.“ —

Ježíš odešel z toho statku a vešel do druhého, kde se mu lépe nedařilo. Tak i ve všech ostatních ho odbyly. I řekl Ježíš selce, jíž naposled byl prosil:

„Pamatujte, budoucně budete míť při konopí z jedné práce dvě!“ Po těch slovech odešel ze vsi, vezma si žebráčka s sebou.

Od té doby prý to je, že se musí konopí na dvoji trhat — paskonné dříve a hlavaté později.“

Pohádky tyto (I—X) jsou všechny z okolí Domažlického, tak jak je lid povídá; to jmenovitě, jak se Petr učil německy, pochází z České Kubice, vesnice to na samých Bavorských hranicích za Klenčem.

Jak vtipně tu vylíčena potřeba trpělivosti při vyrábění příze z konopí, které, jsouc bylinou dvojdomou, dvojí práci lidu venkovskému strojí; musí se zajisté napřed vytrhati rostlina mužská, paskonné, a pak teprv rostlina ženská, vlákno dávající, hlavaté. Práce ta jest asi tak nemilou, že vím o jednom člověku, jenž vážně o tom přemýšlel, jak by na to vyzrál, aby mohl paskonné síti zvlášť a hlavaté též zvláště, což se mu ovšem nikterak nemohlo podařiti, neboť, jakmile nasil semeno konopné, vyrostlo mu paskonné a hlavaté opět nemilosrdně vedle sebe. Proto se nedivme, našel-li se podobný člověk, autor této legendy, jenž si dovedl celou tu věc mile vysvětliti pěknou pověstí: „Sám Pán Kristus to tak ustanovil, co se budeme vzpírati.“

Vlastnosti Boží, jež samostatně jsou předměty legend, bývají obyčejně vševědoucnosť a všemohoucnosť. Přečtěme si pěknou legendu slovenskou, jež o vševědoucnosti Pána Krista mluví:

„Jednou, když opět chodil Petr s Otcem nebeským po širokém údolí, nemohli dostati noclehu. — Konečně přišli k jednomu sedláku, a ten dovolil jim přenocovati; dal jim i večeři. — Po večeři lehl si Otec nebeský na pec, a Petr lehl si k lopatám (před prsk), poněvadž tam tepleji bývá. Chválil v duchu sedláka, že jim toho noclehu dopřál a ještě i večeři dal, a doufal též na dobré snídaní. Ráno, sotva se „brieždiť“ počalo, sedlák vstal a hned také na pocestné volal: „Hore, chlapi, keď ste mali večeru a nocku, chojteže i robiť!“ — A když se Petr zase nehýbal, vzal lopatu, plácl jí Petra několikrát po hřbetě a odešel ven.

To nebylo ovšem Petrovi milé a litoval, že si nelehl na pec. Mysle si, tam že ho nechá sedlák na pokoji, prosil Otce nebeského, aby si lehl k lopatám, on že si leže na pec. Otec nebeský udělal mu po vůli. —

Po nějaké chvíli přišel sedlák zase a vida Petra ještě ležeti, zahrešil: „Bodajťa, veď ti ten spí, ako medved v zime. A čo ten tam na peci?“ dodal, ohlídna se na pec. Petr ani nedutal; to když sedlák viděl, vzal lopatu a opět ho hodně plácl v důmnění, že je to ten druhý. Když se ale Petr ještě nehýbal, sedlák rozmrzen odešel. Petr ale, jak ho viděl odcházeti, rychle vstal a nečekaje na snídaní, prosil Otce nebeského, aby jen rychle ze stavení toho bugana (hrubiána) odešli. Otec nebeský se maličko usmál, neřekl tak ani tak, a šli dále.“

Nemluví se zde zřejmě o vševědoucnosti Boží, ze skutků Pána Krista však poznáváme, že skutečně na tuto vlastnosť Boží autor myslil. Mimo to máme variaci na tuto legendu z okolí Domažlického, která přímo o vševědoucnosti Boží mluví. Ku konci kratičkou legendu, která líčí překrásné výsledky účinné modlitby: je z okolí Rožnovského „Nábožný kovář“; podávám tuto jen výňatek:

Kovář vysvobodil duše z moci ďáblovy:

„Ty dušičky se mu všecky v zahradě obrátily v ovečky; i jeho maměnka byla ovečkou, a tatíček beránkem. Děkovaly mu všecky ty duše, že jim pomohl. On si ty ovce pásl na té zahradě.“ — (Potom se vypravují zápasy kovářovy s ďáblem o ty duše.)

„Přišel Syn Boží s Petrem ke kovářovi a kupoval od něho ty ovce. Syn Boží praví: „Co za ty ovce chceš, po čem jedna?“ Kovář povídá:

„Nic jiného za ně nechci, jenom kdybych tam přišel, kam ony přijdou.“ Syn Boží praví: „O to se stane!“ Potom zajal ovce a šel svou cestou i se svatým Petrem.

Soudím, že auktor zde modlitbu kovářovu naznačuje větou: on si ty ovce pásl na zahradě. Jak pěkný obraz tu o Pánu Kristu: „On si ty ovce zajal a šel svou cestou.“

Mnohé legendy obraly sobě za předmět pouze několik slov ze sv. evandělia, a to hlavně z oněch míst, jež souhrnem slují: oratio montana.

Budeme-li si tvořiti (souhrn) celkový úsudek o těchto zkazkách lidových, dáme si napřed některé otázky. Proč asi ve všech legendách je průvodcem Pána Krista pouze sv. Petr, kdežto lid ví lépe, než kdokoliv, že apoštolů bylo dvanácte. Po druhé se budeme tázati: jsou ty legendy na úkor sv. víře, či může je kněz nejen trpěti, nýbrž některé zvláště pěkné i doporoučeti, neb i v kázaních svých jich se dotknouti?

Na první otázku odpovíme snadno, že příčinou toho, že jenom sv. Petr se uvádí jako průvodce Pána Krista, bylo zajisté předně to, že by auktor z lidu těžko mohl ovládati rozpravou mezi dvanácti osobami, po případě třinácti, a to je zajisté hlavní příčina; že pak si vybral ze všech apoštolů sv. Petra, toho příčinou je, že sám božský Mistr sv. Petra před ostatními apoštoly vyznamenával. Na druhou otázku odpovíme také snadno kladně; neboť je mnohá legenda výkvětem ušlechtilé mysli lidu; ovšem musí i tu kněz dobře rozeznávati dobré od zlého, pšenici od koukole. Takovéto povídky jsou tepnou citu lidového; z nich nejlépe kněz může poznati povahu lidu, mezi nímž mu bude působiti, proto nekrčiti nad nimi rameny, ale raději se k nim shýbati a je sbírati!

Legendy tyto jsou řídky a byly posud nesprávně vřaďovány mezi pohádky. Jest základem jejich svaté evandělium, jak jsem tuším jasně dokázal, a víra nezlomná v přítomnosť Pána Krista v nejsvětější Svátosti oltářní; proto by bylo záhodno, by byly z podobných sbírek vyňaty a pospolu v jednom vydány; aby pak k tomu skrovným počátkem byla tato moje přednáška, přál bych si velice. Mimo to ovšem bychom se nesměli obmezovati na to, co jest již v knihách sebráno, nýbrž musili bychom ještě to, co mezi lidem koluje, shromažďovati.

Nauky encykliky „Rerum novarum.“

Ukázky z větší práce.

Úvod.

Jest něčím nadlidským, nadpřirozeným, božským instituce primátu. Kolikráte již burácely bouře, aby trůn papežův povalily, kolikráte již úklady přímo pekelné snažily se rozdroliti skálu, na níž založena církev Kristova! Než všechno nadarmo! Primát biskupův římských stále trvá, autorita papežův posud ovládá okršlek zemský. Ač nosiči této autority podlehnuvše fysickému násilí často byli vězni,

zajatci, morální jejich síla nebyla nikterak spjata okovy, nýbrž prorážela tlustými stěnami žalářů, dále střežíc pravd božských, pravd zjevených, dále vedouc lidstvo od propasti záhuby ku blahu jak časnému tak věčnému. Církve katolické brány pekelné nepřemohou, poněvadž nepřemohou skály, na níž vystavěna, primátu římských biskupův. Římští papežové jsou strážci pravdy Kristem církvi svěřené, kteří nemohou býti odstraněni ani násilím ani lstí — poněvadž Bůh sám je ustanovil, strážci, kteří jenom pravé nikoliv podvržené poklady pravdy spravovati mohou jsouce neomylnými. Nikdy nebude možno, aby Pravda vystěhovala se z této země, aby jediné bludy opanovaly svět, vlekouce společnosť lidskou v záhubu, dokud trvati bude primát papežů, základ církve.

Když názory nejrůznější v otázkách nejpraktičtějších, v otázkách, abych tak řekl, života a smrti, mezi sebou bojují, když názory nejrůznější, příkře proti sobě stojící, zmítají myslemi lidstva, a jest nesnadno se dopátrati, který jest pravý, co jest pravda, — když bludy nejzáhubnější otravný jed vnášejí do žil společnosti lidské, přivozujíce tak rozklad a hynutí jejího organismu — tu hlas papežův — hlas nejvyšší autority, hlas Ducha sv. sluhou svým mluvícího jest to, který světlem pravdy zjevené, pravdy božské, osvěcuje labyrint názorův a pojmů, bludům škrabošku s tváří strhuje a „jenom zde jest pravda“ s apodiktickou jistotou hlásá.

A věru nebylo snad doby, kdy by více bylo třeba, aby dbáno hlasu toho, nežli jest doba nynější. Filosofie opustivši cestu, po níž jediné lze kráčeti k cíli, zabloudila na zcestí. Stanovíc jediné rozum pramenem a tvůrcem pravdy, octla se v začarovaném kruhu názorův a soustav nejrozmanitějších, z kterých nemůže se vymaniti, místo živné, ryzí pravdy podává nezaručené domněnky a bludy. Jest se diviti, kterak rozum lidský, rozum, který přece s takovou mohutností vniká v tajemství přírody, do samého nitra jejího, aby sil jejích vlastních proti ní, k jejímu porobení užil, právě v otázkách nejdůležitějších, v otázkách, které jsou částí bytnosti jak jednotlivců tak společnosti lidské, na nichž dle toho, jak byly zodpověděny, záleží všechen život lidský, tak velice mohl poblouditi. První a základní pravdy, existenci Boží, svobodu lidské vůle, nesmrtelnosť duše, bez nichž nelze si ani mysliti, že by bylo možno, aby člověk a společnosť lidská trvala, rozum zamítl, ježto prý nikterak jich dokázati nemůže. A v životě praktickém již viděti, kam tyto theoretické zprvu názory dospěly. Snad v nedaleké budoucnosti v potocích krve dojdou konkretního výrazu bludy, které nyní bují jsouce diktovány spíše slepou vášní nežli klidnou rozvahou. Theorie socialistův a revoluční, dynamitové jejich snahy, důsledky to bludů moderních, jsou toho patrným důkazem.

Než v době této, kdy se zdá, že ani pravdy nelze již nalézti, že propasti mezi jednotlivými stavy společnosti lidské nelze vyplniti

jinak než hromadami mrtvol, že ostrých hran nelze srovnati jinak než vražednými zbraněmi, promluvil papež, slavně panující Lev XIII., ukazuje lidstvu cestu záchrany a spásy.

Hlavně dvě encykliky Jeho jsou významu ohromného, významu epochalního. První „Aeterni Patris“ vydaná 4. srpna 1879., jíž filosofii scholastickou, najmě sv. Tomáše Akv., stanoví jediným prostředkem, aby filosofie, která určujíc principy a pravdy základní, jest podkladem všech věd a života praktického jak jednotlivců tak společnosti lidské, očistěna byla bludů absurdních v ní se hemžících, a vrácena úkolu svému, kterým jest hledati pravdu, druhá „Rerum novarum“ o otázce dělnické, vydaná 17. května 1891. Dosahu a významu těchto encyklik najmě poslední nelze ani tušiti. Jsou skutkem dosahu největšího, první pro reformu studií filosofských, druhá pro reformu poměrů sociálních. „Co papež [1]) zde, v encyklice »Rerum novarum,« praví o stavu dělníků — titul encykliky jest: de conditione opificum — jest tak povznášejícím, tak jasným, tak hluboce zasahujícím v hnutí sociální vše ovládající, že i odpůrcům jest se tomuto slovu podrobiti s holdem jednomyslným, zřídka se přiházejícím Nemluví zde muž některé idee, některého systemu, některé sociálně politické školy, nýbrž nejvyšší autorita na zemi, která prosta všeho strannictví, neovládána jsouc osobními zájmy ani politickými ani jinými předsudky zde principy lásky a spravedlnosti dle nauky zjevené a zákonů církevních vyslovuje.“ Není tedy divu, že všichni upřímní synové církve katolické s jásotem a povznášejícím vědomím mravní síly své matky, církve sv., uvítali rozhodný hlas nejvyšší své hlavy, že zasýlaly a zasýlají se sv. Otci projevy díků ze všech zemí křesťanských, není divu, že i odpůrci nemohou než skloniti šíji svou před vězněm Vatikánským.[2]) Pravdy v encyklice „Rerum novarum“ vyslovené jsou tak vznešené, tak velkolepé, tak hluboké a zároveň eminentně praktické, že mohly skutečně jenom vyplynouti z pramene pravdy, z Pravdy samé, která církev katolickou oživuje, v ní a jí působí, jest činnou. Kdyby poměry mezi pracujícími a prácedárci se utvářely dle nauk těchto, jež diktovala spravedlnosť a láska, jež diktovala pravda božská, pravda zjevená, pak ještě konec tohoto století viděl by jitřenku sociálního pokoje, zmizely by mraky bouří a záhubou hrozící a nad společností lidskou zasvitlo by slunce blaha a míru. Než nezbytnou podmínkou je, aby

---

[1]) Christlich-sociale Blätter 1891. str. 298.

[2]) Sami protestanté, ač nikterak nejsou přátely stolice apoštolské, s uznáním věru překvapujícím mluví o působnosti sv. Otce na poli sociálním. Americký lékař, Dr. Maurice, vydal malý spisek o 19. století, v němž mezi jiným dí: „Vstupuje-li papež do popředí tak, aby zabýval se nejdůležitějšími záležitostmi lidského blaha a lidského štěstí, patří nám všem; ano my všichni jsme v jistém smyslu členy stádce jeho. Nemůže býti krásnější myšlénky nad myšlénku jednoho otce na zemi, který zastupuje místo našeho Otce na nebesích, aby vedl nás ku konání v pravdě moudrému.“

katolický svět pracoval a se snažil, aby oživující proud pravd a nauk v encyklice obsažených se rozléval po všem ostatním světě, plnosť požehnání národům přinášeje. Socialistický a liberální tisk v nejširších vrstvách lidu šíří záhubné a namnoze i směšné předsudky proti církvi katolické, jakoby starajíc se pouze o věci posmrtné nedbala blaha pozemského tříd pracujících, tříd dělnických a touto vskutku infernální taktikou hledí hlubší styk lidu s církví katolickou zmařiti. A proto třeba, což jest také nejvniternějším přáním sv. Otce, aby nauky sociální církve katolické mezi nejširšími massami lidu se šířily, se popularisovaly. Nelze dosti důrazně naléhati na to, aby všichni, kteří otázkou sociální ať po stránce theoretické ať praktické se zabývají, nauky encykliky „Rerum novarum“ v lid uváděli, aby zamezen byl přístup ideám socialistickým, kterými se beztoho hrany otázky sociální jenom ostří. Neměl by býti nikdo, zvláště mezi duchovenstvem, které výslovně sv. Otcem jest vyzváno, „aby věnovalo úplnou svou sílu a veškerou horlivosť veliké úloze,“ kdo by encykliky o otázce dělnické neprostudoval a dle ní nepracoval. I umínil jsem si velikou tuto encykliku v našich schůzích objasňovati, pravdy v ní obsažené projednávati a ukázky práce svojí podávám také v našem časopisu Museu. Že jsem hloubky myšlének a pravd zcela nevystihl, milerád přiznávám — k tomu zajisté třeba studií obsáhlejších a ducha mohutnějšího. Úkolem řádků mých jest vzbuditi větší zájem k nejdůležitější otázce naší doby, otázce sociální, a upozorniti na velkou encykliku sv. Otce Lva XIII., odkud lze jediné čerpati správné principy, kterými lze mírného rozřešení otázky sociální dojíti. Kéž pravdy encykliky „Rerum novarum“ dojdou obecné platnosti a obrodí společnosť lidskou, k čemuž jsou i schopny i určeny!

* * *

Encyklika „Rerum novarum“ rozpadá se ve tři hlavní části: 1. Úvod, v němž líčí se vznik, význam, obtížnosť a palčivosť otázky sociální, [str. 3—5] [1]), 2. část theoretická, v níž poráží se základní nauka radikálního socialismu o soukromém vlastnictví a v jasné světlo se staví jeho nezpůsobilosť rozluštiti otázku sociální (str. 6—16) a 3. část praktická, která pojednává o tom, kterak lze klidnou cestou otázku sociální rozluštiti (str. 17—67). Část tato obsahuje zase dva díly, z nichž a) vystihuje sociální úlohu církve římsko-katolické, a přičiněny jsou napomenutí dělníkům a prácedárcům (str. 17—35); b) pak líčí lidské prostředky, zvláště sociální povolání státu (str. 35—67).

---

[1]) Vydání tiskem a nákladem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské v Praze.

Vznik, obtížnosť a palčivosť otázky sociální.

Hned v úvodu viděti, s jakou jasností a určitostí otázka sociální jest pojata. Nelze věru pregnantněji vystihnouti nejvnitrnější příčiny nynějšího hnutí sociálního nežli to sv. Otec činí. Praví:

„Duch novoty, který již po dlouhou dobu proudí národy, uchvátil, když byl dříve již zhoubný vliv svůj rozvinul na poli politickém, také pole státně hospodářské.“

Nejvnitrnější příčinou hnutí sociálního stanoví sv. Otec „duch novoty,“ který po úplné korrupci života politického nyní život hospodářský zachvátil. Který jest to „duch novoty“? Jest to duch revolučního novotářství, duch vzpoury proti věčnému řádu, Bohem ustanovenému, duch odboje proti Bohu, který již od počátku světa zhoubný vliv svůj v lidstvo rozvíjí a v našich dobách odbojem a záští ku Kristu, pravdě a církvi Jeho, církvi katolické, se karakterisuje. Jest to týž duch, který nešťastného Luthera vyštval z celly klášterní, který způsobil, že Luther se stal věrolomným křivopřísežníkem, fanatickým nepřítelem církve katolické, původcem a strůjcem všeho napotomního boje proti církvi Kristově, otcem bludů všech, které nyní ve světě bují. Jest to týž duch, který Voltairovi vtiskl do ruky péro, aby napsal ona hrozná slova: E'crasez l' infame! Ubite hanebnici! Týž duch, který vzav na sebe pestré a lákavé šaty rovnosti, volnosti a bratrství stavěl ku konci minulého století po všech krajích a koutech nešťastné Francie guillotiny, chrámy poskvrňoval, Boha z chrámů vypuzoval a na oltáře veřejné úctě vystavoval — nevěstky. Týž duch, který shodiv zkrvácené cáry sanscullotské a oděv se v bezvadný saloní šat osvěty, vzdělanosti, pokroku a vědy, obdržel volný vchod do všech poměrů a konů společnosti lidské. Ať již ve vědě jako materialismus, positivismus, darwinismus zjevení upřel, ať ve státním řízení jako liberalismus stát Bohem učinil, ať jako naturalismus a realismus v umění v každé špíně se broditi si zalíbil, ať jako indifferentismus v náboženství každé náboženství stejně oprávněným vyhlásil — jest to týž duch novot, duch odboje proti řádu božskému, který všechny již úkony lidské otrávil, společnosť na pokraj záhuby přivedl, který otázku sociální vyvolal. Hlavně liberalismus, který není nic jiného nežli forma onoho ducha novoty, způsobil hlubokou propasť mezi jednotlivými třídami společnosti lidské a tím otázku sociální vyvolal. Hlásaje neomezenou volnosť a svobodu, přetrhal svazky spravedlnosti a lásky jednotlivé údy společnosti lidské vížící, atomisoval společnosť lidskou, vyhlásil boj všech proti všem a tím slabší vrhl bez milosti na pospas silnějšímu. Že tento boj všech proti všem vedený beze všeho zřetele ku zákonům mravovědy, zákonům přirozeným a božským nemohl než vésti k nepřirozenému stavu, který nyní jest mezi boháčem a chudinou, mezi prácedárcem a dělníkem, jest na bíledni. A že tedy liberalismus, duch novot, odpad od křesťanství jest nejvnitrnější příčinou nynějšího hnutí sociálního, jest rovněž patrno.

A odpad od křesťanství také jinam vésti nemůže. Kristus jest hlavou společnosti lidské, Jeho milosti a pravdy jsou životní mízou, jež žilami společnosti lidské koluje, Kristus jest základem, z něhož vyrůstá budova života společnosti lidské, jest duší těla společnosti lidské, principem, jenž život její udržuje, sílí, chorob chrání. Společnosť tedy lidská dotud může býti zdravou, dotud může řádně úkony své vykonávati, dotud mohou jednotliví údové její v souladu mezi sebou býti a souladně k cíli svému pracovati, dokud stojí na přirozeném svém základě, Kristu, dokud Kristus jako životní míza jimi koluje. Jakmile však společnosť lidská pošine se ze základu svého nezbytného, jakmile odříká se křesťanství, tu v témž poměru nemůže než churavěti a slábnouti, a pak rovněž její všechny poměry jsou nezdravé, všechny její úkony jsou chorobné. A proto z úbytku křesťanství můžeme s jistotou souditi na chorobu a hynutí společnosti lidské, jakož na obrat z choroby a hynutí společnosti lidské můžeme seznati, v jaké již míře lidstvo křesťanství dalo výhosť. A tak také v dobách nynějších z nezdravých poměrů společnosti lidské můžeme s úplnou bezpečností souditi na nejvnitrnější jich příčinu — ubývání ducha křesťanského v lidstvu.

Zhoubný vliv ducha novot na společnosť lidskou byl a jest podporován mnohými okolnostmi. Sv. Otec pokračuje ve své encyklice, dí:

„Mnoho příčin podporovalo tento vývoj: průmysl vzrostl mohutně zdokonalením technických prostředků a novým způsobem produkce; vzájemný poměr mezi majetnou třídou a dělnictvem se podstatně přetvořil; kapitál nahromaděn jest v rukou jednotlivců, kdežto velké množství chudne a při tom roste u dělníků sebevědomí a cit síly, organisují se stále v užší a užší šiky. To vše vyvolalo sociální konflikt, před kterýmž nyní stojíme.“

Okolnosti tedy, které podporují duch revolučního novotářství v záhubném jeho díle, udává sv. Otec tyto:

1. povznesený průmysl tím, že technické pomocné prostředky byly zdokonaleny a tím umožněn nový způsob výroby;

2. jinak utvářené poměry životní a dělnické obou hlavních faktorů průmyslné práce, prácedárcův a dělníků;

3. kapitál se nahromadil v rukách několika jednotlivců, kdežto na druhé straně veliké massy lidí přišly na mizinu a konečně

4. sebevědomí čtvrtého stavu roste, jeho síla stoupá a organisuje se dokonaleji a dokonaleji.

Věda v našem století učinila nepopíratelný skok ku předu. Patříme-li na všechny důmyslné vynálezy ducha lidského, nemůžeme než radostně svůj hold vědě vzdáti. Jaký to rozdíl mezi dobou dřívější, kdy jen s námahou, se ztrátou času a značnými výlohami bylo lze dostati se z jedné končiny do druhé, a dobou nynější, kdy třeba jenom posaditi se do vagonu železničního anebo v kajutě parní lodi, bychom v krátkém čase octli se třebas v jiném dílu světa, jaký to rozdíl mezi dobou dřívější, kdy zprávy z končin

poměrně blízkých, teprve po delší době přicházely, a dobou nynější, kdy v několika minutách drát telegrafní donese zvěsti z krajin nejvzdálenějších, zámořských, jaký to rozdíl mezi dobou dřívější, kdy každý předmět zdlouhavě a pracně byl hotoven, a dobou nynější, kdy parní stroj v několika okamžicích vyvede předměty, k nimž dříve třeba bylo mnohé pilné práce.

Výsledky vědy nebyly ovšem beze vlivu na život praktický. Rozkvětem vědy všechny úkony společnosti lidské se mění a zdokonalují. Vynálezem strojů průmysl v míře nemalé se povznesl, poněvadž stroji jednak velmi mnoho výrobků v krátké době se může zhotoviti, jednak také výrobky zhotovené opět stroji brzy do nejvzdálenějších končin se mohou dopraviti. Průmyslná výroba závisí na množství pracovních sil; čím více pracovních sil, tím více výrobků lze v témže čase zhotoviti, a čím snadněji a rychleji zhotovené výrobky se dopraví do všech končin, tím také více průmysl může zkvétati. A obojí tuto podmínku rozvoje průmyslového vyplnily stroje. Jak stroje rozmnožily sílu pracovní, lze seznati nejlépe, uvážíme-li, jakou sílu pracovní repraesentují. Dle dat z roku 1884. (v. „Christlich-sociale Blätter“ 1884 str. 92) všechny stroje na světě repraesentují pracovní sílu 966 mil. silných mužů, kdežto na celé zeměkouli jest pouze 1450 mil. duší, z nichž jest mužů práce schopných nanejvýše 600 mil. Rozdíl mezi výrobou průmyslnou v době dřívější, kdy pouze lidská síla pracovala, a mezi výrobou průmyslnou v době, kdy síla strojů nastoupila místo síly lidské, jest patrný. Nelze upříti, že vynález parních strojů jest důležitosti nemalé pro společnosť lidskou, že jest dobrem velikým, poněvadž stroje značně ulehčily práci lidské, síla strojů nahrazuje síly lidské, výroba tím stala se snadnější a dokonalejší a výrobky ovšem také lacinějšími a přístupnými téměř všem lidem. Než žel, že na všem, co lidského, tkví kletba jakás. Co lidského, byť i bylo s požehnáním největším člověku a společnosti, může býti zneužito k jich záhubě. A tak stalo se také se stroji. Právě stroje staly se nejnebezpečnější zbraní proti společnosti, k jejímuž dobru byly vynalezeny.

Když stará společenstva rukodělných řemeslníků (cechy) padla v oběť duchu novot a stanovena zásada neomezené svobody ve všem, v řemesle, obchodu, průmyslu, zásada svobodné, neomezené konkurrence, znenáhla zmizel stav řemeslníkův a menších živnostníků — z řemeslníků stávali se dělníci, a na tom mají stroje největší podíl. Kdo totiž mohl se opatřiti stroji, zvítězil v konkurrenci, v tomto brutálním materialismem diktovaném boji všech proti všem, nad těmi, kteří strojů neměli, poněvadž majitelé strojů snadněji a více vyráběli a tudíž výrobky svoje laciněji mohli prodávati. Tím způsobem majitelé strojů se vzmáhali, hromadili kapitál, kdežto řemeslníci klesali, až konečně byli nuceni výživy hledati v továrnách, stali se dělníky — stav řemeslníků z velké části byl smeten s povrchu

země. Poněvadž však k výrobě průmyslné nebylo tolik třeba síly lidské, práce lidské, kterou nahradily pára, elektřina a jiné síly, jež duch lidský přírodě urval, přirozeně klesala mzda za práci dělníkem vykonanou, a to tím více, čím více se množil stav dělnický a čím více strojův užíváno. Než vykořisťovací systém kapitalistické výrobní soustavy stroji jde dále. Továrník dává přednosť ženě a dítěti dělníka vypuzeného, by stroj obsluhovaly. Proč? Poněvadž těmto dává ještě menší mzdu, než za kterou pracoval muž. Poměry společenské zvráceny úplně, ženy a dítky vydány molochu — továrně, rodina ztroskotána, domácí život zničen. Mzda za práci tak nepatrná, že ani nestačí, aby dělník se svou rodinou dosti bídně byl živ, chudoba, nedostatek, bída se šíří dál a dále mezi velkými massami lidstva, kdežto na druhé straně několik kapitalistů jsou majetníky ohromného bohatství, jež stále a stále roste. Společnosť rozdělena ve dvě příkré protivy — několik málo nesmírných boháčů, kapitalistů, a nepoměrně větší množství proletářů, nuzáků, jejichž řady rostou, poněvadž menší rolníci nemohouce snésti břemen je tísnících opouštějí svou půdu a vstupují v řady dělnického proletariatu. Než propasť tato mezi stavy společnosti lidské se prohlubuje ještě víc a více, poněvadž „čtvrtý stav“, dělníci, docházejí poznání své síly a důležitosti, sebevědomí jejich roste, organisují se v pevnější a pevnější šiky, aby svrhli se sebe jho nesnesitelné kapitálu. Co si počne továrník bez ruk dělníkových?

„To vše vyvolalo sociální konflikt, před kterýmž nyní stojíme.“ A kam vedl tento sociální konflikt? „K tesknému očekávání neblahé budoucnosti,“ — k onomu stále rostoucímu hnutí sociálnímu, které „v kruzích učenců na odborných kongressech, ve shromážděních lidu, v zákonodárných sborech a radě knížat“ svého výrazu dochází a ukazuje, kterak před otázkou dělnickou ostatní otázky národnostní, náboženské do pozadí ustupují a otázka dělnická v popředí celého hnutí časového stojí. „Otázka dělnická vstoupila v popředí všech otázek časových.“ Vždyť jest to otázka bytí a nebytí společnosti lidské, otázka, na jejímž správném rozřešení záleží nejen pokrok a rozvoj lidstva, nýbrž i jeho bytí.

Sv. Otce Lev XIII. bludy nyní bující v encyklikách o politické autoritě, o svobodě, o křesťanském státu označil a vyvrátil a také otázky dělnické se dotekl, než veliký význam otázky dělnické vzhledem k církvi a obecnému dobru nutí Ho, aby o otázce dělnické co do celého jejího dosahu a o ní samé pojednal a zásady správného a snadného rozřešení jejího předložil. Neníť to úkol snadný.

„Sporná otázka jest bez odporu těžkou a plnou nebezpečenství, těžkou proto, poněvadž odměřiti právo a povinnosť ve vzájemném poměru mezi bohatci a chudými, mezi kapitálem a prací není snadnou úlohou; plnou nebezpečenství jest proto, poněvadž jest podvratná strana příliš chytrou ve svádění úsudku lidu, aby rozčilení a ducha vzpoury mezi nespokojeným lidem šířila.“

Obtížnosť tedy otázky dělnické záleží v tom, že

1. již samo sebou jest velmi nesnadno přísně vyměřiti práva a povinnosti ve vzájemných poměrech prácedárcův a dělníků, kapitálu a práce, kterážto obtíž ještě stoupá a nabývá rázu nebezpečného;

2. agitatorským oklamáváním a sváděním úsudku lidu a šířením vzpoury v massách lidu dělnického. Socialistické časopisy líčíce barvami nejčernějšími nespravedlivé vyssávání sil dělnických kapitalistickými upíry — továrníky a slibujíce dělníkům pravý ráj v lůně sociální demokracie a podvratné její snaze na jedné straně a nesčetné řady dělníků svedených lákavou perspektivou do budoucnosti, až sociální demokracie na celé čáře zvítězí, jsou nejvýmluvnější illustrací obtížnosti a nebezpečného rázu otázky dělnické. A přece třeba pomoci, a to pomoci nejbližší, poněvadž

„následkem zlořádů přečetní vedou život v pravdě utlačovaný a nedůstojný.“

Že převraty minulého století stará společenstva pracujících tříd byla zničena a v náhradu jich nepřišlo žádné nové zřízení, že státy stále zhosťovaly se křesťanských mravův a názorů, stalo se, že řemeslo a práce byly bez ochrany vydány na pospas nesvědomitosti boháčův a nezřízené zištnosti konkurrence. Mimo to lichvářství, usura vorax, ač častěji církví odsouzené, pod rozličnými škraboškami chtivými spekulanty dále se pěstuje, produkce a obchod jsou monopolem několika nesmírných boháčů, kteří „uložili pracující třídě jho téměř otrocké.“ Kdož by nepřisvědčil pravdám těmto, vida smutný ba zoufalý stav dělníků? Dělníci jsou otroky mnohonásobnými. Jsou otroky kapitalismu, jsou otroky práce, jsou otroky strojů, které obsluhují. Či nejsou otroky kapitalismu, kterému své síly, své životy věnují, který jejich silami i životy dle své libovůle nakládá, který jejich síly a životy tak pevně ve svých záhubných drápech drží, že nemohou a nemohou z nich se vymaniti? Nejsou otroky práce, pro kterou jim nelze žádných jiných povinností konati, které všechny chvíle a okamžiky jest věnovati? Nejsou otroky strojů, ku kterým jsou připoutáni a jejichž každého pokynu věru s otrockou poslušností jest jim dbáti? A jaká mzda tohoto otroctví? Věru zase otrocká. Hlad, zima, nahota, podzemní smrduté byty — pozvolné umírání vysílením a nedostatkem — toť mzda za jejich práci, za jich námahu. Jest to život lidský, člověka důstojný? Ne a ne, jinak odpověděti nelze. A což potrvá-li řádění kapitalismu dále? Co se stane, až nesmírnou nynější hyperprodukcí potřeba bude menší než množství výrobků, až skladiště přeplní se nadbytečnými výrobky a bude třeba výrobu zastaviti? Kolik milionů dělníků bude zbaveno i té skrovné skývy okoralého chleba, i té nepatrné, až příliš nepatrné mzdy, kterou nyní dostává? A že k těm koncům spěje nynější vývoj průmyslné výroby, nelze pochybovati. A proto pomoci nanejvýš jest třeba, pomoci neodkladné.

Tím končí se úvod (str. 3 – 5) veliké encykliky, a sv. Otec přechází k I. části svých nauk, ku kritice opravných snah socialistů.

(Pokračování.)

Zprávy spolkové.

Z Brna.

Maje vylíčiti činnosť naší „R. S.“ s potěšením mohu konstatovati, že i letos zdárně pokračuje k cíli vytčenému prvotními zakladateli. Ovšem hlavní pozornosť naší „R. S.“ jest obrácena na přednášky ve schůzích spolkových.

Zahajovací schůze konána byla již dne 11. října 1891. Sbor pěvecký pod zdařilým vedením p. K. Tiraye. našeho regenschoriho, zapěl srdečný sbor „Důvěra v Boha“ od Pally. Pan předseda Josef Kreutzer jímavou řečí promluvil o významu naší „Růže Sušilovy“ zvláště za nynějších časů vzmáhající se nevěry, indifferentismu a lžiliberalismu. Po té vyřízeny některé spolkové záležitosti, a schůze skončena mohutným sborem „Tatry“ od Th. Bradského.

Od té doby skoro každou neděli konány schůze spolkové, v nichž se přednášelo po dvou přednáškách. Posud bylo schůzí veřejných 12, a výborové 3. Přednášeno bylo o thematech: „O myšlénce slovanské“ (p. Šilhan II. r. ve 2 přednáškách), „Práce a dělník v době před Kristem a po Kristu“ (p. Česnek III. r. ve 3. př.), „O církvi“ (p. Šťourač III. ve 2 př.), „Ukázka z německého protestantského tisku“ (p. Alfred Brychta III. r. v 1 př.), „Poměr státu k socialismu“ (p. Raus II. r. ve 2 př.), „Řím“ (p. Servus IV. r. posud ve 4 př.), „Zjevení a věda“ (p. Viderlechner IV. r. v 1 př.), „Umění hudební ve službě církve“ (p. Tiray III. r. ve 2 př.), „Vítězství kříže Kristova“ (p. Adámek III. r. posud v 1 př). —

Schůze výborové byly 3, ve kterých se jednalo o vydávání „Musea,“ o časopisech a knihovnách, jež by se měly založiti na místech národnostně i nábožensky ohrožených. Žádostí došlo osm. Knihovny propůjčeny byly obcím nebo spolkům obcí: Královo Pole, Horní Dunajovice, Jundorf, Pavlice; podpora poslána knihovně spolkové do Jindřichova, a určen příspěvek školní knihovně do Hlubokého. Knih se sešlo kol 250 obsahu zábavného a poučného. Zvláštní díky jest nám vzdáti veledůst. p. Edv. Brynychovi, kanovníku kapituly Vyšehradské, slavnému Dědictví sv. Jana v Praze, velect. p. Emilu Šolcovi, knihkupci v Telči, slavnému Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje v Brně; ode všech darováno nám mnoho dobrých knih na zakládání knihoven venkovských. „Pán Bůh jim vše mnohokráte zaplať!“

Členů „R. S.“ je letos zapsáno 127, kteří upsali na odbor knihovní 57 zl. 80 kr., na odbor literární 64 zl. 45 kr. Časopisy se odebírají: Athenaeum, Osvěta, Vlasť, Vychovatel, Literární Listy, Literarní Hlídka (2 ex.), Časopis vlasteneckého spolku musea olom., Slovenské Pohľady, Ottův Naučný Slovník, Mádl, Dějiny výtvarných umění, Náš Lid, Philosophisches Jahrbuch der Görres-Gesellschaft. Mimo to si jednotlivci odebírají rozličné knihy a časopisy sami: Vlasť (48 ex.), Vychovatel (34), Dělnické Noviny (4), Obzor (46), Časopis kat. duchovenstva (10), Didonův „Život Ježíše Krista“ (90), Pastýř duchovní (17), Cyrill (4), Method (12), Quartalschrift (61), Růže Dominikánská (15), Osvěta (33), Meč (68) atd.

Zvláštním příznivcem naší „Růže“ jest vdp. regens dr. Jos. Pospíšil, který si neobtěžuje skoro každé schůzi přítomen býti a nás radou podporovati. Stejné díky buďtež vzdány dp. P. Ant. Adamcovi, našemu milovanému spiritualovi, za Jeho pomoc a přispění v administraci „Musea“.

O památce Všech věrných dušiček položeny byly věnce se stuhami na hroby zvěčnělých našich otců: Dr. Frant. Sušila a dr. Mat. Procházky.

Můžeme se tedy chlubiti činností dosti mnohostrannou. Kéž by naše „Růže“ stále tak rozkvétala na vzdělání mladých srdcí, která povolána jednou budou hájiti stádce svého útoků nevěry, liberalismu a demokracie socialní! Další její činnosti: „Zdař Pán Bůh!“

Z Olomouce.

Dosavad jsme měli pět veřejných schůzí.

V prvé schůzi dne 11. října přivítal A. Pavelčík, předseda, několika slovy, zmíniv se o významu naší Jednoty, členy její, jichž se letos přihlásilo na 200; na to přečtena zpráva o pouti velehradské z „Hlasu“.

V ostatních schůzích byly předčítány práce: „Svaté evanděliuin v ústech našeho lidu“ (p. J. Čapek IV.); „O dělnických novinách“ (p. Fr. Úlehla II.); „Krátké dějiny university olomoucké“ (četl ve dvou schůzích p. T. Kvasnička IV.); „Literární klepy“. (Rodiště Komenského, česká literatura před 50 lety, novinářská liga, — p. A. Pavelčík IV.); „Český kněz křisitelem národa“ (p. Bedř. Dušek III.). Básně předčítali: p. K. Dostál II., 6 básní velmi zdařilých, a p. A. Knotek IV. delší báseň: „První noc na hřbitově.“

Kromě těchto prací odevzdáno Jednotě více prací opravdu cenných, jako: „Vítězství legie hromové a rozbor svědectví historických, k němu se nesoucích,“ „Filosofie a křesťanství,“ „Děje hostýnské“ atd.

Lze pozorovati v Jednotě potěšitelný, živý ruch; i dpp. představení podporují ve šlechetném snažení naši Jednotu, jak vřelým, nabádavým slovem, tak i skutky.

Na nejzdařilejší práce, které odevzdány budou Jednotě, vypsali jsme ceny; k těm darovali nám: Dp. dr. Jos. Kachník, místopředstavený, dukát, a sice na práci filosofskou, neb apologetickou, a dp. Fr. Popp, milý náš lektor, dukát, na práci výhradně theologickou.

Bůh žehnej snahám Jednoty!

Z Prahy.

Ač neuplynuly ještě ani dva měsíce, co z prázdnin do semináře jsme se vrátili (referát tento píšeme dne 10. prosince), přece v literarní jednotě naší bylo již pět veřejných schůzí.

V 1. zdařile zapěny byly dva sbory: „Otče náš“ a „Modlitba za sv. Otce“ a připomenuty ony význačné motivy, jež k vážné práci všechny členy nemohou než pobádati. V ostatních čtyřech schůzích předčítal p. Zítek (III. r.) „o lužických Srbech (Horno-Lužičanech)“, p. J. Tanfule (IV. r) práci svou: „Arn. Rénan o původu a významu slova »Jahve«“, p Pauly (III. r.) „O některých příčinách fysické a morální bídy dělnictva“ a p. Košák (II. r.) „O národních zvycích a obyčejích svatebních v Bulharsku.“ O dušičkách — na důkaz vřelé vzpomínky vlastenců-kněží — uspořádali členové mezi sebou dobrovolnou sbírku konferenci sv. Vincence, jež vynesla 11 zl. 89 kr.

Všem schůzím přítomen byl vysoce důstojný pan ředitel dr. Josef Doubrava i ostatní veledůstojní páni představení, již jako jiná léta i letos v míře nezkrácené vzácnou svoji přízeň a pozornosť nám věnují.

V další činnosti síliž nás a žehnej nám Bůh!

Z Česk. Budějovic.

Naše literární jednota „Jirsík“ má letos 111 členů, tedy všechny české bohoslovce zdejší až na tři. Každý člen přispívá měsíčně 20 kr., z čehož připadá 15 kr. na knihy a časopisy, 5 kr. odboru pro zakládání knihoven venkovských. Vedle toho upsali členové libovolné měsíční příspěvky na „Ústřední Matici školskou“, jež činí ode všech měsíčně zl. 7·05 Také připlácejí členové měsíčně 1 kr. fondu „Musea“.

Účelu svému hledí literární jednota vyhověti odebírajíc časopisy literární a cenné knihy zábavného i vědeckého obsahu. K časopisům, které již minulým rokem byly odebírány (Časopis kat. duchovenstva, Vlasť, Obzor, Vychovatel, Obrana víry, Blahověst, Hlídka lit., Osvěta, Světozor, Slov. Pohľady, Atheneum, Method), přibrány ještě tři: Český lid, Květy a Lumír. Mimo to odebírá se: Šimáčkova Jubilejní výstava, Ottův Naučný slovník, Slezská kronika, Jiráskovy spisy a Kubešova

Moravská bibliotéka. Soukromě odebírají jednotlivci Vlasť, Obzor, Osvětu, Zl. Prahu, Ruskou knihovnu a j. O četbu vybranou i nevybranou bylo by tedy s dostatek postaráno. Bohužel nemáme zde žádné místnosti, jež by nám mohla býti čítárnou. V nedostatku té nuceni jsme posýlati došlé časopisy po ročnících tak, aby prošly rukou každého člena. Velmi často se stane, že přijde číslo na někoho právě v čas, kdy nemůže si je podrobněji prohlédnouti, a tu se buď nechává ležeti, čímž se zase zdržují ostatní, aneb aby se ostatní nezdržovali, podává se dále ovšem s tichou resignací, že už se s ním neshledá. Kdyby však mohly býti časopisy vyloženy v čítárně, tu by každý, kdo by podrobněji chtěl do nich nahlédnouti, měl k nim stálý přístup v každou dobu, v kterou by mu volný čas zbýval.

Jiný druh činnosti naší jednoty jsou společné schůze. Ty se konají každý týden dvakráte, ve čtvrtek a v neděli. Ve schůzích nedělních přednášejí se výhradně práce samostatné z oboru vědy a belletrie. Čtvrteční schůze věnovány jsou hlavně literární kritice.

Celkem měli jsme za I. čtvrtletí 15 schůzí, z těch 6 v neděli, 8 ve čtvrtek a 1 zahajovací ve čtvrtek.

Zahajovací schůze byla dne 15. října. Předseda přivítal v hojném počtu shromážděné členy delší řečí, v níž ukazoval na důležitosť a potřebu literárních jednot pro bohoslovce. Potom přečteny byly stanovy a na konec vyřídil jednatel spolku bratrský pozdrav od bohoslovců z družné Moravěnky a zmínil se o snahách jejich, jak je poznal za své pouti na posvátný Velehrad.

Pro schůze nedělní podány a přečteny byly tyto práce: Posvátný Velehrad (p. Roubík IV. r.), Ukázky z Mistralovy básně: „Nerto“ (přeložil p Horký III. r.), Příspěvek k historii semináře čes.-budějovického (p. Novotný II. r.), Protestantismus v pravém světle (p. Krojher III. r. ve 2 schůzích), Čínské kuchařství (p. Ladislav Dvořák IV. r.).

Ve čtvrtečních schůzích předneseny byly jednak samostatné posudky jako: Turgeněv: Lovcovy zápisky a Rudin (p. Čadek III. r.), Slovo o družstvu „Vlasť“ (p. Krojher III. r.), Jakubec: Na rybníce (p. Kyzour IV. r.), Sládek: Starosvětské písně a Směska (p. Horký III. r.), jednak přečteny zajímavější ukázky z časopisů týkající se našich českých poměrů literárních. Tak přečtena kritika „Hlídky lit.“ o Jiráskových povídkách: Dvojí dvůr a Syn Ohnivcův, aby byli členové upozorněni, že Jirásek není ve všem tak nevinný, za jakého se obyčejně považuje. Přidána k tomu i zmínka ze „Slov. Pohładů“ týkající se té záležitosti. Zajímavé bylo „Zasláno“ v 1. čís. Athenaea t. r. od J. Peiskra proti „Společnosti nauk,“ a odpovědi k němu v 2. čís. téhož časopisu. Z důkladné studie L. Čecha o Kar. Světlé přečten odstavec: Tvůrčí význam Kar. Světlé. Také byla přečtena v jedné schůzi z brněnského „Hlasu“ zpráva o sjezdu bohoslovců česko-moravských na Velehradě, již členové s účastenstvím vyslechli. Upozorněno též na zajímavou zprávu „Lumíra“ proti dru. Holubovi a jeho výstavě Jako ukázka folkloristických prací přečteno z „Českého lidu“ Pittnerové: Rodinné poměry ze Žďárských hor.

V delší debatě pojednáno bylo o návrhu bohoslovců pražských, má-li se „Museum“ přeložiti do Prahy. Všeobecně uznána obětavosť a zásluha bohoslovců brněnských o „Museum“ a rozhodnuto, aby zůstalo při starém.

Volné rozhovory otáčely se nejvíce kolem „česko-slovanské národopisné výstavy“ a to zásluhou p. Čadka (III. r.), který na tento nový náš národní podnik upozornil a horlivě věci se ujal vzav na sebe pořádání všech příspěvků tomuto podniku a uvoliv se všechno obstarati, čeho bude třeba, ovšem pokud mu bude možno. — Podnět ku rozpravě o dějepisectví českém dal dopis P. Svobody, v němž vyzývá boboslovce, aby si všímali dějin českých obzvláště doby pobělohorské.

Pravý umělecký požitek a ušlechtilou zábavu připravil nám pěvecký sbor z I. roč., který zapěl nám v našich schůzích několik krásných českých a slovenských písní. To také přispělo mnoho, že schůze byly četně navštěvovány.

Večer na sv. Cecilii pořádána byla koncertní zábava, při níž účinkoval hudební a pěvecký sbor (ze všech ročníků). Vybranými a s velikou péčí nastudovanými kusy vzbudili pp. umělci u všech účastníků v pravdě slavnostní náladu.

Avšak činnosť jednoty naší jeví se i na venek. Podniky národní i dobročinné docházejí všemožné podpory. Již před prázdninami založena knihovna pro venkovský lid, na stavbu reálky v Čes. Budějovicích odevzdáno 15. prosince 100 zl., na vánoční stromek na „matičné“ škole v Prapořišti 9 zl., na týž účel pro ústav dítek hluchoněmých v Budějovicích 7 zl. a pro „matičnou“ školu v Rudolfově 4 zl. Mimo to upsány jsou měsíční příspěvky na chrám sv. Víta, na novou kathedrálu v Budějovicích a na spolek sv. Vincence tamtéž. Obětavosť všech zasluhuje věru plného uznání.

Snahy naše podporují i pp. představení účastňujíce se našich schůzí a pomáhajíce upřímnou radou i hmotnými prostředky. Kéž dá Bůh hojného zdaru i pro budoucnosť!

Z Králové Hradce.

Literární jednota naše „Třebízský“ zvolna ale jistě béře se za cílem, který vytkli zakladatelé její Ovšem počet členů jejích zvolna rok od roku klesá! Neděje se to však snad nevšímavostí českých p. posluchačů, kteří do jednoho hlásí se ku vznešeným ideám jejím, ale tím, že alumnů vůbec u nás ubývá přeplněním kněžstva diecésního. Než přes to má i letos celkem 138 členů.

Život náš plyne tokem tichým. Schůze letos konaly se již dvě. Prvá zahajovací, navštívená všemi členy (což nestalo se již v letech minulých dávno), usnesla se věnovati 10 zl. na vydávání „Děl. Novin,“ které zajisté v plné míře tohoto příspěvku zasluhují. Vysloveno v ní politování, že nikdo nesúčastnil se pouti Velehradské. Než my jako každý věrný Čech letos navštívili matičku Prahu, abychom se pokochali tím zdarem stoletým celého národa. Druhá schůze mimořádná svolána po přání p. kollegů Pražských za příčinou Vám všem dosti známou. V té usneseno věnovati 10 zl. na zakoupení a rozšíření mezi lidem brožur vdp. kanovníka Brynycha.

Tím vyplněn letošní úkol Jednoty na jedné straně. Slavnostní večer letos ještě pořádán nebyl, než místo něho vybraná zábava Cecilská, kterou letos i vdp. naši představení laskavě navštívili a srdečně se pobavili.

Přednášky přece poněkud se zvédají z prachu zapomenutí. Tak p. předseda Vlček přednesl pěkně pracovanou stať „O důležitosti spolčování“ ukázav na ty různé a různé spolky vlastenecké, které mají za účel plané vlastenčení bez nejmenšího činu. P. kol. Hypš (IV.) upozornil nás na novověkou hydru, v přednášce „Socialismus bez Boha,“ kterážto práce zasloužila by světla a knihtiskařské černě. (Dá Bůh, že brzy se s ní shledáme!) Mimo to večer scházel se kroužek zdejších přátel literatury k „rozpravám o literatuře,“ jsa ochotně sledován i jinými p. kollegy. Vynikli zejména rázností úsudku p. kol. Urválek a p. Jelínek (oba IV.). Vivat sequens!

Páni alumni z ročníků druhých chystají přednášky po Vánocích.

Odbor knihovní držel se letos již statně. Vypravilť ovšem teprve jednu novou knihovnu, ale za to dvě úplně vyměnil; což práce zajisté stejně obtížná.

Jako léta minulá i letos darováno „Ústřední matici“ 100 zl., čímž složeno celkem 700 zl. a o tom svět neví! Na vánoční stromek dětí Trutnovských posláno 16 zl. Což je to však pro tak mnohé!

Schůze výborové konají se každého téhodne, aby vyřídily různé záležitosti Jednoty a přijímaly knihy, jichž počet letos dostoupí již čísla tisícího!

V čele jednoty stojí p. Ferd. Vlček, předseda; Fr. Kohout, jednatel; Fr. Jelínek, jednatel knih. odboru; J. Pohl, knihovník; V. Martinek, pokladník; J. Němec a V. Hornov, revisoři.

Tím končím zprávu svoji volaje všem jednotám: Zdař Bůh!

Z Litoměřic.

Není nám, Bohu žel, možno, o činnosti „Čtenářské Jednoty“ zdejší podati utěšený obraz. Činnosť naší „Čtenářské Jednoty“ na venek zanikla skoro úplně, uvnitř pak jeví se toliko v pořádání pravidelných čtrnáctidenních schůzí a v odebírání dovolených časopisů.

Do vánoc uspořádala celkem 5 schůzí.

V první schůzi, jež zahájena byla slavnostním sborem Bendlovým „Chorál národa českého," uvítal pořadatel (Frant. Podobský ze III. r.) nové členy a promluvil potom v kratší řeči o důvodech, proč tak nezbytně jest třeba, aby kněz dbal správnosti jazyka mateřského.

V dalších schůzích promluveno o těchto thematech: Ve 2. schůzi o fatalismu (Macoun Jindřich ze IV. r.); ve 3. schůzi o samovraždě (Brož Josef ze IV. r.); ve 4. schůzi o malbě a sochařství kostelním (Svárovský Jan ze II. r.); v 5. schůzi o svobodném zednářství (Davídek Václav ze III. r.).

S potěšením jest nám poznamenati, že členové, kteří doposud přednášeli, svědomitě o to se postarali, aby práce jejich vynikaly pěknou formou, lahodnou a snadno pochopitelnou dikcí, a by obsah byl co možná poučný, zajímavý a povolání našemu přiměřený. Schůze zahájena a skončena bývá buď zpěvem nebo hudbou, jež nemálo přispívají k tomu, že členové přednášky četně navštěvují a ke všemu živější zájem projevují. I nemůžeme si než přáti, aby toto radšení čím dále tím více se šířilo a prospěchu Jednoty napomáhalo.

Bůh žehnej další naši činnosť! Výbor.

MUSEUM.

List bohoslovců českomoravských.

Ročník XXVI. (tiskem VII.) Léta Páně 1891—92.

Návrat sv. Vojtěcha.

(Legenda.)

Den dohasínal zvolna v Pošumaví.
Proud rudých mráčků, ovroubených zlatem,
spěl ku západu otevřeným branám,
kde slunce mizíc paprsků svých nachem
kraj věnčilo, kol v tiché dumě snící.
Kruh mocných hor svá věkovitá čela
jak v němé úctě klonil v údol tmavý,
a na temenech jejich záře rudá
jak čarokrásná vzplála panychida.
A v hloubi lesů tajemnou a šerou
pad' odlesk její na omšené kmeny,
blýsk' v něžném zvonku zroseného květu,
klíč našel k houšti, v tůň se smekl tmavou,
jež snila tady světu utajena
a zanik' posléz' ve pralesa noci,
kde zavládalo zvolna ticho hrobu.
Jen vršky stromů kývaly se lehce,
jež vánek rozkolébal v šumnou píseň
a snítka suchá v houští zapraskala,
když přitiskla ji noha plaché laně.
Pták opozděný mih' se nad pěšinou,
kde svlačce pestré květy družně snuly
své útlé stonky po staletých kmenech
a pak zas ticho, v které pramen jenom
svých vlnek mísil jednotvárnou píseň.

Tu na pěšině, která jako hádě
se ztrácela kdes ve pralesa hloubi,
muž vážný objevil se v mnišském hávu.
Tvář plná vrásek s vousem prokvetalým
se ukláněla k zemi, kde se rděly

kol v sametovém mechu trávnic plody,
a oko plné dobroty a lásky
výš časem vzlétlo, — povzdech zachvěl hrudí.
A za poutníkem zástup mnichů kráčel,
již opustili síně Aventina,
by pěstovali v Čechách sémě víry.
Již unavením vázly jejich kroky,
však biskup Vojtěch dodával jim síly,
jenž v čele jejich z Říma brány vyšel
a Šumavských dnes právě dospěl hvozdů.
Teď kráčel zamyšlen tou známou stezkou
dne vzpomínaje, opustil kdy v hněvu
vlasť před léty, jí nechtěje zřít více.
Les šuměl zticha a květ časem skanul
jak motýl bílý na šíj' Vojtěchovu,
jenž kráčel v dumách, až z lesního šera
ven vyšel posléz' s bratry na mýtinu.
Tu jakby protrhl se náhle ze sna
své zraky vznesl, rozhlédl se kolem,
by našel sobě místo k odpočinku.
A hle, tu nedaleko stála chatka,
již kryly zpola tmavé větve sosen
a před níž stařec bělovlasý seděl,
vstříc pohlížeje chodcům v udivení.
Však Vojtěch vlídným pozdravil jej slovem
a vyžádav si skrovné občerstvení,
v stín stromů used' vetchou před chaloupkou
a „jak se v Čechách daří“, kmeta ptal se.
„Ach, zle je, pane,“ teskně počal tento;
„co biskup Vojtěch v spravedlivém hněvu
zem' opustil, by jinde našel klidu,
Bůh odepřel nám svého požehnání,
a těžce dotkla se nás jeho ruka.
Dřív rájem sluly české naše luhy,
jež vlnily se mořem zlatých klasů,
a kam tvé zraky jenom zaletěly,
vše samý květ a samá snivá zeleň,
vše samá píseň, všude úsměv na rtech
a v srdcích lidu blahá spokojenosť.
Však projdi nyní vísky, role, luka
a srdce v hlubinách až zabolí tě.
Kde dříve těžké pyšnily se klasy
a ptáci pěli nad prohřátou nivou,
tam šedivá poušť nyní prostírá se
a ticho hrobu vůkol všude vládne.
Zem rozpukaná marně k nebi úpí,

strom marně vzpíná holé svoje větve
a prosby lidské marně k Bohu spějí.
Ni kapka vláhy posud neskanula
v zem ubohou, jež hoří krutým žárem
a neustane-li Bůh ve svém hněvu,
vše zahyne snad, moru dechem tknuto.“

Zmlk' stařec. Avšak jeho rmutná zpráva
se těžce dotkla srdce Vojtěchova,
jenž poblíž' seděl v bolném zadumání.
A poslední když slunce rudé blesky
hor mocných zulíbaly šedá čela,
tu povstal náhle, poodešel stranou
a klesnuv k zemi, v zanícení svatém
své vlasti za spásu se vroucně modlil.

A hle! tu na nebi se zjevil mráček,
jenž rostl v šíř, až zakryl celé nebe
a dřív než splynul tmavý závoj noci
níž k lesům spícím, šeptajícím ze sna,
déšť hojný svlažil zprahlé rety země,
jež zachvěla se nevýslovným blahem.
Tu Vojtěch uchýlil se s bratry v chatu,
kde s upřímností pohostil je stařec
a vlastní rukou připravil jim lůžko.
Však světec dlouho klečel na modlitbách,
co bratří, dlouhou cestou unavení,
v snu hlubokém kol byli pohříženi:
zrak jeho zářil jako jasné hvězdy
a starci, s jehož víček prchal spánek,
se zdálo, jakby zlatá aureola
se vinula kol hlavy jeho v šeru.

* * *

Již růže jitra zkvetly na východě
když rozloučil se Vojtěch s vlídným starcem
a spěchal dále k srdci české vlasti.
A hle! kde včera svatá ústa jeho
své vlasti vyprosila požehnání,
jak nebes úsměv zkvetla lil'je bílá.

Jan Svdrovský.

Kant a náboženství.

Podává Jos. Pošmourný.

Otcem filosofie našeho století jest königsberžský filosof Emanuel Kant (zemřel r. 1804. maje 80 let), o kterém se sice vždy mluví, činí-li se zmínka o novější filosofii, při tom však byl vždy nejméně čteným autorem. Neboť, jak Balmes (Gesch. der Phil. str. 144.) dí, jest málo těch, kteří by měli žádoucí trpělivosť, která vskutku musí býti nemalá, aby se zabrali do jeho rozvláčných, temných, opakování se plných spisů, v nichž se sice časem zablýskne veliký talent, ale v nichž se všude jeví snaha zahaliti přednášené nauky v tajemnou řeč, která připomíná zasvěcence Pythagorovy a Platonovy.

Vliv Kantův na filosofský směr tohoto století, zvláště ovšem v Německu, byl tak veliký, že ho někteří vychvalují nejen jako knížete a reformatora filosofie, nýbrž ho prohlašují docela zakladatelem „pravé“ filosofie vůbec.

Nadšení pro jeho soustavu došlo takové míry, že jeden z jeho četných ctitelů nerozpakoval se napsati: „Bůh řekl: budiž světlo — a byla Kantova filosofie.“

Ovšem vyskytli se také někteří, kterým se světlo toto nezdálo příliš jasným. Tak ku př. Basedow, který se chlubil, že se přiučí za deset neděl tolik z mathematiky, latiny a občanského práva, aby mohl jiné těm vědám učiti, odhodil Kantovu kritiku rozumu se slovy: qui non vult intelligi, non debet legi. Také Mendelsohn skroušeně vyznal, že Kantovi nerozumí. Ani filosof Fichte, jak sám Kant prohlásil, ho nepochopil. Ovšem uražený Fichte odpověděl, že nemá-li se spisům Kantovým tak rozuměti, jak on jim rozumí, potom že nemají smyslu.

Ač spisy jeho nevyznamenávaly se průzračností, přece přemnohé bořivé jeho zásady vnikly v širší kruhy a zjednaly Kantovi ještě za jeho života predikatu „titanischer Allzermalmer“.

Názvu toho se mu ne neprávem dostalo.

Anglický historik filosofie Lewes napsal o něm: „Byl-li Kant nedokonalým spisovatelem, tož byl na výsost kritickým a revolucionářským myslitelem, který učinil na evropský duch hluboce působivý dojem, jenž se dá vhodně přirovnati dojmu revoluce francouzské. Oba byli vrcholy směrů anarchistických, oba pojali v sobě výsledky staleté práce, oba mnoho zničili, co nebude nikdy obnoveno, avšak nemohou se vykázati ani jediným solidním výsledkem. (Gesch. der Phil. von Thales bis Comte II.)

Učený jesuita Tilmann Pesch posoudil činnosť Kantovu (ve spise „Die Haltlosigkeit der modernen Wissenschaft“, str. 124.) těmito slovy: Der Protestantismus hat in Kant sein Riesenkind geboren, als eine überwaltigende Erscheinung in seine gährende Zeit hinein. Kant ragt durch ein Jahrhundert hindurch in die Gegenwart herüber; wie ein Atlas tragend das Alles zersetzende, zerstörende „Wissen“, wie

mit Pesthauch das ganze Leben der Nation vergiftend, wie ein kolossaler Sturmbock anschlagend an die Mauer der Stadt Gottes. Schon zu seinen Lebzeiten hat man ihn den „Allzermalmer“ genannt. Das ist er. Wer einmal die Zertrümmerung angeschaut hat, die eine Lokomotive anrichtet, welche mit voller Dampfkraft in Folge falscher Weichenstellung den Schienenstrang verlässt, der vermag sich eine Idee von der Verwirrung zu machen, die der „Allzermalmer“ anrichtete, als er mit seiner aussergewöhnlichen Denkkraft in das Fundament des höhern menschlichen Daseins, nämlich in die Theorie der menschlichen Erkenntnis hineinfuhr . . . . Hier haben wir die Erklärung für die grenzenlose Verwirrung, welche die Gegenwart ausfüllt. (Cf. Hohoff Protestantismus und Socialismus, str. 155 a násl.)

Jako byl Luther hlasatelem negace na poli theologickém, tak jest Kant nejvíce vynikajícím zástupcem negace na poli filosofském. Ve skutečnosti nezaložil nové filosofie, nýbrž veškeru zdravou filosofii z kořenů vyvrátil, upřev rozumu schopnosť poznati věci nadsmyslné.

Ve spise „Kritik der reinen Vernunft“ vyřkl nad rozumem ortel smrti.

Ale nejen na poznatky filosofské, nýbrž i pravdy theologické neblaze působil. On a Semler stali se spisy svými zakladateli zhoubného racionalismu, který mezi protestantskými bohoslovci našel mnoho přívrženců, a jenž vymýtil z protestantské theologie namnoze docela moment nadpřirozený a obsah dogmatický redukoval na deismus.

Přítomný článek má za účel krátce nastíniti smýšlení všetříštitele Kanta o náboženství.

Kant existence Boha ani nepopírá ani jí nepřijímá, poněvadž důkazy pro i proti jsoucnosti Boží dle něho nedokazují, ani že Bůh je, ani že není. Nedostatečnosť důkazů těch plyne z neschopnosti lidského rozumu, poznati pravdy nadsmyslné, z čehož plyne, že ani existence Boha rozum bezpečně poznati nemůže, tím méně jest mu lze, aby určil něco o Jeho bytnosti.

Bůh a nesmrtelnosť duše jsou mu jen postuláty praktického rozumu, jejichž realitu rozum theoretický poznati jest neschopen. Postuláty ty odvozuje rozum praktický z pojmu nejvyššího dobra takto: Ač cnosť a vnější blaženosť (blahobyt pozemský) nutně ani analyticky ani syntheticky nesouhlasí, tož přece rozum tuto harmonii nezbytně a naprosto žádá, a proto musí býti po tomto smyslném, časném, pomíjejícím životě život jiný, život věčný a nesmrtelný, v němž Bůh harmonii tu uskuteční.

Blaženosť odpovídající cnosti kotví v nejvyšším dobru.

Žádný však člověk nemůže docela přizpůsobiti jednání svého mravnímu zákonu, a tak by nikdy nemohl dojíti nejvyššího dobra. To se může státi jen v nekonečném postupu, který je však možný jen tehdy, když osoba rozumné bytosti trvá do nekonečna.

Nelze tudíž jinak než předpokládati nesmrtelnosť duše a existenci Boha, který pojí příčinu a vůli, blaženosť a mravnosť, a který jest příčinou jednoty všech věcí.

Ale pro mravnosť nemá ani Bůh ani nesmrtelnosť praktického významu; neboť nikterak neomezují autonomie lidské vůle, pod kterou si Kant myslí „diejenige Beschaffenheit, durch welche der Wille ihm selbst, unabhängig von allen Gegenständen des Wollens, Gesetz ist.“

Mravnosť plyne jedině a pouze z mravního zákona, který je vnitřní, vrozený, sama podstata lidské vůle.

Bůh a Jeho vůle nejsou zdrojem mravnosti, nýbrž jen vysvětlující hypothesou. Zákon mravní nemá býti zachováván snad proto, že jej Bůh dal, nýbrž proto, že jest to zákon lidské vůle.

Podobně myšlénka na nesmrtelnosť duše a věčnou blaženosť nebo tresty nemá míti pražádného vlivu na činy lidské. Vůle musí zůstati přes tyto postuláty autonomní.

Ani Bůh ani nesmrtelnosť duše nepatří k obsahu náboženství; neboť náboženství nezáleží v poznání a uznání Boha, nýbrž jest „die Erkenntniss aller unserer Pflichten als göttlicher Gebote“.

Myšlénky své o takto definovaném náboženství uložil Kant ve spise „Religion innerhalb der Grenzen der Vernunft“, kterýžto spis se stal evanděliem moderního racionalismu.

Kant sám se zve čirým racionalistou a klade se uprostřed mezi naturalisty a supranaturalisty. Naturalisté dle něho jsou ti, kteří popírají skutečnosť nadpřirozeného zjevení; supranaturalisté, kteří mají víru ve zjevení za nezbytnou; čirý pak racionalista připouští sice možnosť nadpřirozeného zjevení, ale zároveň tvrdí, že není třeba k náboženství, zjevení ono znáti a je za skutečné míti.

Náboženství, které pozůstává v poznání našich povinností, jako by to byly Boží příkazy, také dělí na přirozené a zjevené.

Přirozeným náboženstvím jest dle něho ono, v němž jest nám předem věděti, že něco jest naší povinností, prve než to můžeme uznati za příkaz božský. Zjeveným náboženstvím zve ono, ve kterém nám třeba předem věděti, že jest něco božským rozkazem, abychom to za svou povinnosť uznali.

Ač Kant naprosto nepopírá vnitřní možnosť a potřebu zjevení, přece jest mu forma zjevení vedlejší, tak že prý zcela oprávněně možno zváti náboženství přirozeným, neboť člověk prý by býval sám pouhým rozumem pravdy zjevené vypátral, třebas ne tak záhy a v tak velkém rozsahu.

Zjevení, která nezasahují přímo v autonomii vůle, a zvláště patří-li do dávných dob, nechává v pokoji stranou. Není prý jisto, přísluší-li jim objektivní realita, anebo byla-li jen paedagogickými prostředky, jimiž se měla pravá náboženská víra uvésti v širší vrstvy.

Jen tolik prý jest míti vždy na zřeteli, že se víra v tato zjevení, jakož i v božský původ písem sv. nemá stanoviti za článek náboženství, a rovněž se nemá pravda náboženství činiti závislou na věcech těch. O pravosti a pravdě zavedeného zjevení má se každý svým vlastním rozumem přesvědčiti.

Jako ke zjevení, tak se chová Kant i k možnosti zázraků, připouštěje ji, ale v tak omezeném a chatrném smyslu, že toto připouštění jest rovno popírání.

O zázraky dob minulých se nestará. Ať prý zázraky ty podrží svou cenu a význam pro minulosť, ale v přítomnosti ať se jich nedbá. Rozumní lidé prý si ve svých „obchodech“ nepomáhají již zázraky a proto prý moudré vlády přijaly za pravidlo, že se zázraky dály za starých časů a nyní nových již nedovolují.

Víra v zázraky prý vzbuzuje obavu, aby lidé neztratili přesvědčení o poznaných zákonech přírodních. Kdyby prý přesvědčení toho pozbyli, octli by se v tak pohádkovém světě, v němž by jim nebylo lze mravních povinností plniti.

Osobu Kristovu nechává zahalenu také jen v možnosť zázračného původu, pravě, že se nesluší naprosto popírati, že Kristus nemohl býti způsobem nadpřirozeným zplozen.

Kristus jest mu jen vzorem mravnosti, realisovaným idealem mravnosti, poněvadž není naprosto jisto, byla-li idea mravnosti v něm realisována dokonale. „Mravní revoluce“, kterou Kristus vyvolal, kotví vlastně v idei mravnosti, v rozumu samém, který se v každém mocně ozývá svým kategorickým imperativem, jenž člověka vybízí dle této idee život si zaříditi.

Kristus pak byl velikým nositelem této idee, živým jejím příkladem, a jeho význam záleží jen v tom, že dovedl svým příkladem pohnouti jiné k mravnému životu.

Zásluh Kristových stáváme se účastnými jen tím, že spojujeme své smýšlení s Jeho myšlénkami.

Kristus také nemohl za naše viny dosti učiniti, neboť vina není „transmissible Verbindlichkeit, wie eine Geldschuld, sondern das Allerpersönlichste.“

Taktéž o spolupůsobení milosti Boží nechce Kant ničeho věděti. Celý řád mravní prý by byl úplně zvrácen, kdyby si člověk nebyl úplně jist, že vše, co činí, jest jedině jeho dílem.

A proto snažiti se, abychom vešli ve spojení s Bohem, jest blouzněním, chtíti, abychom v sobě cítili nebeské vlivy, jest druhem šílenství.

Vše, co člověk koná mimo dobrý život, domnívaje se, že se tím stane Bohu milejším, jest „Religions-Wahn“ a „Afterdienst“.

Z řečeného patrno, že obsah náboženství Kantova je náramně chudý. Je to hlavně autonomní mravnosť, k níž se jako vedlejší

pomocné hypothesy druží postuláty jsoucnosti Boží a nesmrtelnosti duše s chatrnými zbytky připouštění možnosti zjevení a zázraků, které se však ve skutečnosti jeví směšným.

Tato čirá náboženská pravda, která není nic jiného než přechodní tvar deismu v atheismus, má prý charakter všeobecnosti a nezbytnosti, jsouc podstatou lidského rozumu.

Mravnosť je zákonem tak povšechným a nutným, že postačí jen jej jmenovati, abychom se s jinými ihned o jeho vážnosti dorozuměli, zákon, který má ve vědomí každého závažnosť naprostou.

V tomto smyslu jest jen jedno pravé náboženství, které dobře jest rozlišovati od různých nauk církevních, ve kterých je pravé jádro náboženství zahaleno v různé slupky smyslných forem a zbytečných příměsků, z nichž největší roli hraje bohoslužba záležející v blouznivé domněnce, že se člověk může úkony bohoslužebnými zalíbiti Bohu. Pravá bohoslužba dle Kanta záleží jedině a výhradně v činné snaze po cnosti a spravedlnosti, v čilém potírání pudů a vášní naší smyslné, ku zlému nakloněné přirozenosti, ve všestranném plnění povinností dle vznešeného příkladu Kristova.

Každá jiná bohoslužba jest stejně dobrá i špatná, činí Boha samého fetišem, slabým, pochlebenství přístupným idolem, a kotví v lehkomyslnosti lidí práce se štítících, kteří se chtějí úkony bohoslužebnými sprostiti povinnosti, plniti a zachovávati zákon mravní.

I z vroucí modlitby v uzavřené komůrce tropí si všetříštitel cynický smích jako z věci člověka zahanbující, což dokazuje tím, že prý se člověk stydí, překvapí-li ho někdo při modlitbě. Vůbec každá modlitba, každé přímé obrácení k Bohu, není mu ničím jiným než „ein Fetischmachen“, kterým nelze nijaké povinnosti dosti učiniti. Modlitba jest mu jen sobeckou, línou prosbou. O jiných druzích modlitby, ku př. děkovací, nemá ani potuchy.

Někdy ovšem také mluví o duchu modlitby, pod kterou však rozumí „die alle unsere Handlungen begleitende Gesinnung, sie, als ob sie im Dienste Gottes geschehen, zu betreiben.“

Zbožnosť bohoslužebná je prý matná, passivní úcta, za to mravnosť jest činorodná věrnosť v plnění povinností.

Že čistá „víra“ náboženská byla bohoslužbou a jinými přídavky znešvařena, toho Kant udává dvě příčiny.

Předně prý toho vinna slabosť lidí, kteří nedovedou pochopiti, že plněním povinností k bližnímu jedině správně se slouží Bohu. Lidé přemnozí prý si libují, prokazuje-li se jim pocta a proto připisují slabosť tuto i Bohu.

Druhý způsob, kterým Kant vysvětluje porušení původní ryzosti náboženství, jest tento: Náboženství mravní potřebovalo prostředků, jimiž mělo býti uvedeno v širší vrstvy. Nejvhodnějším prostředkem byla k tomu bohoslužba. Co však bylo zprvu jen

pomůckou, stalo se později základem. Z toho prý lze vysvětliti odporné zjevy v dějinách křesťanství, jako: mystické blouznění, hierarchii, tuhé spory o článcích víry.

Kant však se kojí nadějí, že různé víry církevní se zvolna očistí tak, že se ocitnou v úplné shodě s věrou náboženskou, čili jinými srozumitelnějšími slovy: že jednou různé konfesse zmizí s povrchu země a místo jejich zaujme čirá mravouka.

Ovšem dlouho prý bude ještě třeba podržeti bohoslužbu jako prostředek paedagogický pro ty, kteří nemohou jednání svého uspořádati na základě čirého náboženství mravního. (Cf. Schwarz: „Das Wesen der Religion“ II.)

Není třeba míti oči bystrozrakého z pohádky, aby každý viděl, kam by taková autonomní morálka, nemající patřičné sankce, docela jistě společnosť lidskou přivedla. Kantovi, který zabrán do své vlastní úsoby, ve svém ústraní se nestaral o skutečné poměry života, snad dostačil kategorický imperativ, aby ho uchránil všech činů nemravných; ale jiná je otázka, zmůže-li něco imperativ v dobách rozbouřených vášní smyslných, dovede-li lidi povzbuditi k činům, jakých jsou schopni hrdinové cnosti křesťanské.

Ani filosofům německým nelíbila se definice Kantova, a proto robili nové systemy, jimiž chtěli nahraditi božskou nauku křesťanskou.

Fichtovi byl Bohem řád mravní sám; jiného Boha prý nepotřebujeme a také nemůžeme ani jiného pochopiti. Tím odpadá Bůh Kantem postulovaný. Schelling vyměřuje náboženství jakožto „das Bewusstsein des Menschen von Gott, und dass er in Gott ist.“

Podle Hegla je náboženství dokonce sám Bůh, der im religiösen Menschen sich mit sich selbst Eins weiss. (Hettinger Fund.-Theol. 76.) Definice tyto konečně korunoval Feuerbach, jemuž je náboženství jen „das Verhalten des Menschen zu sich selbst oder zu seinem Wesen als zu einem anderen Wesen.“ Náboženství vůbec, zvláště však křesťanské jest dle něho hlavním zlem lidstva. Kultura, mravnosť a věda nikterak nejsou plody křesťanství, nýbrž se vyvinuly přes odpor křesťanství, které je zdrojem sebeklamu, pokrytství, nepřirozenosti, fanatismu.

Křesťanství je chorobným plodem citu a fantasie, jeho stanoviskem je subjektivní, špinavý, sobectvím pokálený názor, který nejlépe vysvítá ze sobecké naděje v nesmrtelnosť a v blaženosť věčnou. Pravé mravnosti lze prý docíliti pouze úplným vypleněním všeho náboženství. Nač postulovati Boha a nesmrtelnosť, které jsou před soudem zdravého rozumu jen stvůry chorého mozku?

Toť nejzralejší plod filosofie Kantovy, jakého se jistě ani sám všetříštitel nenadál, ani si nepřál.

Snahy Církve sv. katolické o osobní svobodu.

(Pokračování a dokončení.)

Když již v Evropě a Americe bylo otroctví zrušeno, obrátil se zřetel všech, jimž na zničení této neřesti záleží, na ty dva díly země, v nichž otrokářství dosud v plné míře bují. Jsou to Asie a Afrika, v nichž otroctví dosud neubývá přese všecky snahy států evropských. Docílili sice Rusové ve své části Asie, že přestalo otrokářství, leč tento výsledek mizí proti ohromnému rozměru, v jakém se obchod s otroky dosud provozuje. Prohlášen sice vlivem mocí evropských v Tunisu r. 1845. a v Egyptě o 10 let později zákon, jímž zakazuje se obchod s otroky, než ve skutečnosti trvá obchod s otroky dále. Za dlouhou dobu, co islam po východě jest rozšířen, příliš vžilo se učení jeho v mysl Orientálů, aby jediným zákonem přetvořily se pojmy o tom, je-li dovoleno jímati člověka v otroctví, čili nic. A obzvláště těžko jest to v říši turecké, jejíž úředníci při pověstné šířce svého svědomí snadno dovedou se smluviti s otrokáři o přestoupení zákona, který právě byli prohlásili. Jen tak je možno, že na př. ve Fezanu posud se prodávají otroci. Vždyť zde plyne pašovi za mlčení důchod 50.000 franků. Jak jinak by bylo možno, aby až ku Kairu voděny byly karavany otrokářské? Tento nezdar moci světské, jenž vrcholí v tom, že i nejenergičtější protivník otroctví, anglický general Gordon, byl nucen v Sudanu povoliti obchod otrokářský, a pak faktum, že přese všechnu dohlídku anglických, německých, francouzských a italských křižáků ročně 400.000 otroků se vyváží, obrátil pozornosť Evropy na muže, jenž hodlá šlápnouti zmiji otroctví na hlavu. A kdo jest muž, jenž nehrozí se podniku, před nímž malomocně ustoupily bodáky a zlato anglické? Jakou zbraní chce vymoci černochům osobní bezpečnosť? Jest to kardinál Karel Marcial Lavigerie, arcibiskup alžírský a primas africký. Nebude zajisté nemístno podati několik dat ze života muže, na kterého hledí s podivem celý svět nejen katolický, ale i protestantský a jehož jméno jistě bude písmem zlatým zaznamenáno v dějinách lásky křesťanské.

Karel Marcial Lavigerie narodil se r. 1825. v Bayonnu. — Rodičové jeho byli velmi chudi, z čehož asi vyvinula se veliká jeho láska k ubohým černochům. Vždyť nad ubohým smilovává se obyčejně zase jen chuďas. Leč, ač chudý, přec povolán byl k činům velikým, jakých mnohý rod královský nemá ve svých annálech. Božská prozřetelnosť vedla ho ku kněžství, na něž vysvěcen byl v pařížském kostele sv. Sulpicia. Jsa pak professorem dějin církevních na Sorbonně hojnou měl příležitosť sledovati snahy Církve směřující ku blahu jak věčnému tak časnému u těch, kdož chtějí dopřáti sluchu nauce křesťanské. Když pak po čtyřletém zastávání úřadu biskupského v Nancy jmenován byl arcibiskupem alžírským, tu ukázalo se, že

ne nadarmo studoval dějiny rozšiřování se Církve. Vida to rozsáhlé pole působnosti, jaké otvíralo se muži apoštolskému mezi černochy na poušti, dal se do práce s celým zápalem velikého ducha svého, takže za krátko vzbudil si nepřízeň maršálka francouzského Mac Mahona. Jako se po dešti pustiny rychle pokrývají vonným kvítím, tak vznikaly fary, kláštery a missie mezi černochy saharskými. Až do krajin rovníkových chodili obětaví missionáři vštěpujíce černochům učení Církve katolické a základy pravé kultury. Vracejíce se občas ku svému pastýři přinášeli mu zprávy nejen o utěšeném rozkvětu missií, ale i o hrůzách střední Afriky, zvláště pak o hlíze otroctví. Když pak byli přivedeni první černoši křesťané z krajin rovníkových a vyprávěli o ukrutnostech, jaké se páchají, když otroci jsou chytáni a dopravováni na trhy, tu pojal primas Afriky myšlénku hodnou muže tak velikého, myšlénku, že přítrž učiní obchodu lidmi a že pomalu povznese černochy zase tam, odkud v očích sousedů klesli, k důstojnosti lidské. V úmyslu tom utvrzen byl kardinál, když černoši z jeho arcidiecése děkovali sv. Otci za jeho péči o černochy, jež obzvláště v jasném jeví se světle v encyklice ze dne 5. května 1888, v níž vybízí svatý Otec křesťany katolické, aby všichni spolupůsobili proti obchodu s otroky. V audienci nemálo byl vyznamenán kard. Lavigerie slovy Jeho Svatosti: „Zvláště spoléháme na Vás, milý kardinále! Známe Vaši činnou a moudrou horlivosť; víme, co Jste až dosud vykonal a pevně důvěřujeme, že neustanete, pokud šťastně neprovedete svých záměrův.“ Toto povzbuzení z místa tak vysokého odstranilo poslední rozpaky Lavigerieho a za krátko vidíme ho putovati po Francii, Anglii a Italii, aby mocným slovem svým vylíčil bídu a utrpení ubohých černých otrokův, aby ukázal, jak široké pole působnosti otvírá se všem, v nichž nevyhynul posud cit lidskosti. Jak velebným jevil se kardinál v chrámu sv. Sulpicia, v témž chrámu, kde byl posvěcen za služebníka Kristova, když kázal Pařížanům všech stavův o strastech černochův afrických! Komu netane zde na mysli sv. Bernard ohnivou výmluvností líčící bědy a strasti křesťanů palestinských tak živě, že veškeré shromáždění přijalo kříž a s nadšením řadilo se k voji, jenž osvoboditi měl křesťany v zemi svaté. A mohl také kardinál živým líčením jímati srdce posluchačů; vždyť to, co jim hlásal, z části vlastníma očima spatřil, z části znal ze zpráv svých missionářův i slavných cestovatelů Livingstona, Camerona a j.

Obraz, jejž podal kardinál Lavigerie o arabských otrokářích a jejich obětech, jest skutečně děsný. Všeho, co může nejbujnější fantasie vymysliti, všeho jsou schopni lidé — lidé, kteří ve své ziskuchtivosti a dravosti horší jsou než hyény. Jest těžko pochopiti, jak může srdce lidské chovati v sobě tolik ukrutnosti, jak může se tak zatvrditi, že jím nepohnou ani největší muka, že se ho nedotknou ani prosby nejtklivější. A k této surovosti nedospěli snad arabští lidokupci a jejich agenti teprv nyní, naopak, Afrika již přes tisíciletí

jest vylidňována ohromnými karavanami otroků, jež naplňují domy boháčů tureckých, perských a indických. Ještě nyní, kdy zakázáno jest v Tunisu a Egyptě neprodávati otroků, kdy většina přístavů východního břehu afrického jest v rukou evropských, kdy lodi evropských mocností stále křižují okolo břehů afrických, ještě nyní vyvedou otrokáři arabští ročně čtyři sta tisíc otroků. Kdo poví nám, mnoho-li se ročně dříve prodávalo otroků, dokud vlády evropské nejen se nesnažily vypleniti tuto kopřivu v zahradě lidstva, ale dokud přímo otrokářství podporovaly? Kolik synů Afrika ztrácela dříve, dokud nebyla vláda turecká nucena omezovati obchod s otroky a dokud lodě otrokářské brázdily oceán atlantický? Toho ovšem určiti nelze, ale počet byl jistě ohromný. Než otroci vyvežení nebyli jedinou obětí, již přinášela Temná pevnina molochu ziskuchtivosti ať již Arabův, ať již Evropanů, kteří — jak praví dr. Paulitschke — sice semene otroctví nezaseli na půdu africkou, ale stromek od Arabů zasazený pěstovali s horlivostí velikou.

Otrokářství arabské liší se od otrokářství všech věkův a krajů způsobem, jakým sobě opatřuje předmět svého obchodu. Kdežto jiní otrokáři kupovali zajatce válečné, zločince, dlužníky a p., opatřuje si arabský otrokář otroky bez velikých výloh, prostou loupeží. Vyzbrojiv zástup černochů střelnou zbraní, vede je buď sám, nebo dává jim v čelo některého svého mestice a posýlá je do nejlidnatějších krajin. Běda pak mužům, kteří v malém počtu odvážili se na lov, běda ženám, které odešly poněkud dále od vesnice. Nikdy již nespatří rodné země. Leč taková výprava několika lidí, ač dosti zla natropí, není ničím, přirovnáme-li ji k výpravám, jež pořádají bohatší otrokáři. Ti najímají sobě k dílu zlotřilému často celý kmen černošský, jenž v zaslepenosti své jsa jen zisku žádostiv, nedbá, že osud, jaký dnes připravovati pomáhá sousedům, zítra jeho může přivésti v okovy. Za tmavé noci vypraví se pak lupiči k některé vesnici, obklíčí ji znenáhla a pak náhle, zapálivše několik chýží uvedou několika výstřely veškeré obyvatelstvo ve zmatek. Ze všech chýží vybíhají zděšení obyvatelé, muži s oštěpy a luky v rukou vrhají se v boj o život vlastní, o svobodu žen a dětí. V hluk bubnů mísí se bědování žen a dětí, výstřely pušek, svištění šípů a kulí. Vše, ozářeno pak rudým světlem požáru stále se rozmáhajícího, jest příšerným obrazem lidské zdivočilosti. Obrance sílí pomyšlení na hrozný osud rodiny, jaký jí nastane, nebude-li odražen útok otrokářů, těmto zase odvahy dodává touha kořisti.

Leč marno vše namáhání obhájcův. Oštěpy a šípy neodolají zbraním střelným, jimiž bojují násilníci. Odpor vesničanů jest stále menší, jeden klesá za druhým, až konečně nikým nehájené ženy, děti a starci klesají v moc otrokářův. Ale malá jest kořisť z tak lidnaté vesnice. Všichni mužové padli v boji, ženy a děti ve zmatku částečně pobity, částečně požáru v oběť padly, starci pak, kteří by

daleké cesty nevydrželi a tudíž otrokářům bez ceny jsou, bez milosti bývají pobiti od surových zákeřníků. Za takového řádění není divu, že zajali otrokáři v krajině daleko větší, než jsou země koruny české, jen 2300 otrokův, ač vyvrátili 118 osad. Osmdesát procent obyvatelstva bylo zde utraceno, jen aby zbylých 20 procent mohlo býti zotročeno. Malý tento, ale tím děsnější úspěch zmenšuje se ještě o polovici namahavým pochodem a surovým jednáním s uloupenými otroky. Kolika vražd dopouští se tu necitelný Arab pro několik otrokův! A takový výsledek, kde uchvátí otrokáři 20 procent obyvatelstva přepadené a zničené vesnice, považuje se za šťastný lov. Vždyť jsou příklady, že jest se otrokáři spokojiti 2 procenty, jež ještě celá nedovedou na tržiště. Často se totiž stává, že podaří se přepadeným uprchnouti do blízké bařiny rákosem zarostlé, nebo že se rozprchnou po pláni vysokou travou pokryté. Leč tím se nezachrání. Jako ocel tvrdé srdce Arabovo nezachvěje se ani dosť málo, když zapaluje rákosí a trávu, jež skytla úkryt černochům. Tím způsobem zhyne ohromná většina obyvatelstva, neb málo kdo ujde plamenům. A komu se podaří, ten stává se kořistí lupičů. Tím možno si vysvětliti, že zničili Arabové 10 vesnic, jež čítaly aspoň po dvou stech obyvatelův a přece ulovili jen 52 ženy. Kdož by se potom divil, že černoši, znajíce dobře tuto ukrutnosť, říkají, že otcem otrokářů jest sám ďábel.

Leč hrůznou nocí, kdy učiněn konec svobodě tolika nešťastných rodin, není dovršena míra strastí, jež připravují otrokáři svým obětem. Naopak, nejhorší teprve nastává. Těžkými dřevěnými vidlicemi k sobě jsouce připoutáni, kráčejí ubožáci v dlouhé řadě a ač sotva těžké pouto vlekou, přec nutí je lupičové nésti různou kořisť, hlavně slonovinu. Bolestné jest podívání na slabé ženy, zvláště matky, které nesouce malé děti, násilně přemáhají mdlobu, jen aby nebyly od dětí odloučeny. Jakmile totiž spatřuje průvodčí této otrocké karavany, že matka některá umdlévá, beze všeho záchvěvu lidskosti v žulovém srdci vydírá násilně dítě z náručí matčina a před jejíma očima rozbíjí mu hlavu. A umdlí-li nebohá otrokyně bolestí a namaháním tak, že není možno karabáčem, jehož Arab nikdy nešetří, ji k další cestě přinutiti, tu chladnokrevně zamíří pán karavany zbraň na čelo její a smrtící olovo učiní konec útrapám. Někdy schválně pouze poraňuje sesláblou otrokyni a nechává ji se trápiti, dokud šelmy nepřijdou. Citem uchvácen volá tu šlechetný kardinál Lavigerie: „Ó ženy evropské, vzpomeňte si někdy ve svých modlitbách a proste Boha, aby vysvobodil z tolikého zla tyto ženy, vaše sestry nešťastné! Pomněte také, že odejmouce si nějakou věc marnou, věc zbytečnou, můžete přispěti k jich vysvobození z těchto útrap.“

S takovými zástupy přicházejí otrokáři do měst otročími trhy proslulých, kde sultánové chrání hrozného tohoto obchodu, poněvadž jim pomáhá ukájeti různé choutky v přepychu a rozmařilostech.

A otrokáři rádi zaplatí nějaký ten poplatek, vždyť za otroka, který je nestál téměř ničeho, dostanou 80 až 100 teresianských tolarů. Místy jest tento poplatek ustálený, jako na př. ve Fezanu, kde dostává paša z každého prodaného otroka 9 franků. Větší trhy otrokářské mají města Harar, Udžidži a Mtova, kde nemine dne, aby neodjížděla loď naplněná otroky. V Zanzibaru, kde dříve ohromný počet otroků se prodával, jest prodej veřejný nátlakem Evropy zakázán. Leč i v jiných městech, ano i v Kairu prodávají se otroci, ovšem tajně. Zvláště dobře platí se na východě eunuchové a proto bývá mnoho chlapců takto zohaveno. Ba, v novější době jsou celé závody na provádění této operace, ačkoliv někdy až 75% ubohých černochů zaplatí tuto ziskuchtivosť životem. To však nepohne srdcem arabského otrokáře, kteří tak četnými vraždami utuženi jsou proti podobným slabostem. Vždyť rok za rokem 400.000 otroků schytají a devětkrát tolik lidí pobijí, než se zmocní svých obětí.

Tomuto řádění arabských lidokupců má se učiniti přítrž a zabrániti, aby ziskuchtivosti své nemohli ukájeti vylidňováním Afriky. O cestách, jimiž se to má státi, jsou různá mínění. Rozeznáváme systém propagandy, systém dr. Paulitschka a systém Lavigerieho, vlastně Gordonův. Propaganda chce obraceti jeden kmen po druhém na víru křesťanskou a dle možnosti vysvobozovati otroky výkupem. Tento systém svědčí sice o dobrém srdci svých původcův, ale praktickým není, poněvadž výsledku rozhodného lze dojíti až v dobách nedozírných. Dr. Paulitschke myslí, že kultura země to bude, jež osvobodí černochy ode jha otrockého. Místy ovšem, kde otroci jsou jediným spojovacím prostředkem, pomine snad otroctví zařízením dobrých cest, ale u Arabů, jimž otrokářství není prostředkem, ale účelem, nezlepší se kulturou země pranic. Kardinál Lavigerie hájí systém Gordonův. Dle jeho názoru měly by na vhodných stanovištích býti lehké sbory vojenské, jež by vzájemně si pomáhajíce pronásledovaly otrokáře a jim všemožně v hnusném díle bránily. Poněvadž Evropan sotva snese podnebí rovníkové, navrhuje Lavigerie, aby se mužstvo vybíralo z osvobozených otroků, velitelé pak aby byli energičtí Evropané. V začátcích bylo by ovšem třeba sborů cele evropských. Tím způsobem troufá si Lavigerie zničiti nevelké čety otrokářské.

Takový obraz podal kardinál Lavigerie vybrané společnosti pařížské v chrámu sv. Sulpicia. Řeč jeho otištěná aspoň z části v časopisech všech zemí, vzbudila nevídaný ruch po celé Evropě. Když pak kardinál do Londýna zavítal a tam před četným obecenstvem vyslovil přání, aby podniknuta byla výprava do Afriky proti otrokářům a by v její prospěch pořádány byly sbírky, vzbudila slova jeho v celé Církvi ohlas nevídaný. V Paříži, Londýně, Brusselu, Kolíně nad Rýnem, Římě, Madridu, Lissabonu, Oportu, v Krakově atd.

založeny odbory „Společnosti protiotrokářské“ (Société antiesclavagiste). Svatý Otec daroval nově založené společnosti 300.000 lir a po Jeho příkladu ze všech zemí scházely se příspěvky. Tak pouze malá Belgie darovala 170.000 zl. Současně zařídil se v Paříži vojenský odbor Společnosti pod předsednictvím J. Simona, bývalého ministra francouzského. Velení svěřeno generálu de Charett. Hned v prvém roce trvání přihlásilo se přes 2000 dobrovolníků. Podobné odbory vojenské zřídily se v Belgii pod velením Stormsovým, v Rakousku pod velením šl. Dobnera. I Švédové přihlásili se ku praporu Lavigerieho vedeni jsouce Zacharissonem. Na své cestě po Evropě zavítal Lavigerie též do Říma, Neapole a Sicilie, budě všude nadšení veliké. Neapolský kardinál-arcibiskup monsignor Sanfelice daroval Lavigeriemu skvostný kříž náprsní, jejž obdržel od věřících své arcidiecése. A kam sám nemohl šlechetný kardinál se odebrati, jsa zdržován povinnostmi ku arcidiecési nebo vlasti, tam aspoň psaným slovem působil. Tak zaslal německým katolíkům na 35. valném sjezdu ve Freiburku shromážděným dlouhý list, v němž vřelými slovy prosí za pomoc v ničení otroctví, jež živými líčí barvami. Tak podařilo se Lavigeriemu roznítiti značné hnutí mezi evropskými národy. Ani naše říše nezůstala pozadu. Hr. Bedřich Wrede, splnomocněný zástupce Lavigerieho, svolal totiž na den 28. listopadu 1888 do Vídně schůzi všech příznivců této myšlénky, aby porokovali o zřízení odboru Společnosti protiotrokářské pro Rakousko. Bližší usnešení stalo se však teprve 17. února 1889, kde po nadšených řečech nejen katolíků, ředitele dr. Hanáka, hr. B. Wreda a P. Fr. Angeliho, ale i evandělického faráře dr. Zimmermanna vysloven souhlas s jednáním Lavigerieho a usneseno, aby i Rakousko přispělo ku odstranění otroctví, ač nemá v Africe přímých zájmů. V Anglii stal se podnik Lavigerieho předmětem rokování v dolní sněmovně a na návrh Sydneye Buztona usneseno dne 26 března 1889 podporovati snahy kardinálovy posláním lodí na východní pobřeží Afriky, aby tam pokud možno překážely obchodu otrokářskému. Marguis Salisbury vyslovil pak přání, aby svolána byla konference mocí evropských, aby se dohodly o společném kroku proti otrokářství. Přání Salisburyho se také vyplnilo. Kongress brusselský upravil povinnosti států kolonisujících o potlačení otroctví. Zavázal totiž státy, mající kolonie v Africe, že zařídí vojenské silnice a železnice, jež by spojovaly jednotlivé dobrovolnické stanice. Na větších jezerech a řekách budou projížděti parníky, jež budou obyvatelům od otrokářů tísněným poskytovati útulku, cvičiti je ve zbrani a poskytovati jim pomoci lékařské. Též ochrana missií jest povinností stanic vojenských. Lupiči a vrazi otroků mají býti trestáni právem stanným. Propuštění otroci mohou býti přijímáni do vojska a uprchlým otrokům má býti poskytnuta ochrana. Dále zavázaly se mocnosti, že v Marokku, Tripolidě a Habeši rázně zakročí, aby tam otroctví, posud trpěné, přestalo.

Usnesení tato v pravdě humání nebyla bohužel úplně vykonána. Proto konán prvý mezinárodní sjezd protiotrokářský v Paříži v říjnu r. 1890. Sjezd, jehož zučastnili se zástupcové všech národů, vyslovil přání, aby články smlouvy brusselské, které dosud nebyly provedeny, co nejdříve ve skutek byly uvedeny. Mimo to projevil některá přání o organisaci Společnosti protiotrokářské. Tak doporučil, aby v každém národě byl zřízen odbor, jenž by se staral o sbírání příspěvkův, o přijímání dobrovolníkův, o čemž by zprávu podával ve svém časopisu. Aby pak všude byl přehled činnosti celé Společnosti, schvaluje sjezd výměnu těchto časopisů. Konečně obrátil se sjezd s prosbou ku Jeho Svatosti, aby dovolil každoroční sbírky pro missionáře a podniky Lavigerieho ve všech kostelech katolických. Prosba sjezdu pařížského papeži podaná byla v Římě velmi příznivě přijata a ještě v říjnu 1890 dostalo se Lavigeriemu, jenž právě v Římě se staral o zřízení protiotrokářské propagandy, ujištění, že sv. Otec prosbě sjezdu vyhoví. Aby pak na novo ukázal svou přízeň ku Společnosti protiotrokářské, povýšil papež Kellera, předsedu pařížského odboru, do dědičného stavu hraběcího. Měsíc po té, t. j. 30. listopadu 1890, vydal papež list k biskupům, v němž, poukázav ku stálé činnosti Církve proti otroctví, odůvodňuje rozkaz svůj, aby kardinál Lavigerie navštívil města evropská, a přikazuje, aby ve všech chrámech katolických se na den sv. Tří králů konaly sbírky pro missionáře Lavigerieho. Aby se pak Lavigeriemu dostávalo missionářů znalých arabštiny, projevil sv. Otec ochotu, založiti v Římě kollej maronitskou, dostane-li se mu k tomu pomoci. Novou přízeň ku podniku projevil papež dne 2. března 1891 v allokuci ku kardinálům, kde sliboval, dá-li mu Bůh dočkati se jubilea biskupského, že většinu darů, jemu od věrných synů Církve poskytnutých, věnuje podniku Lavigerieho.

Zatím dostalo se kardinálu Lavigeriemu nové podpory v jeho díle. Na provolání jeho přihlásilo se 1700 dobrovolníkův, ochotných jíti kam jim kardinál ukáže. Z těchto nadšených dobrovolníků vybral si Lavigerie zatím 50 „bratří Sahary“, kteří 15 měsíců budou připravovati se ku svému dílu v alžírské Biskře. Ve svých domech, z nichž prvý byl dne 5. dubna 1891 posvěcen, učí se dialektům saharským a sudanským, pěstování palmy datlové a zeleniny, ošetřování raněných a užívání zbraní. Po 15 měsících vydají se na Saharu, aby tam dle výše připomenutého plánu Lavigerieho bojovali proti otroctví. Že v boji tom nebudou osamoceni, toho zárukou jest živý zájem, jenž objevil se na novém sjezdu protiotrokářském, zahájeném dne 29. dubna 1891 v Brusselu. Kardinál Lavigerie stará se všemožně, aby myšlénka jeho došla co největšího ohlasu. Poněvadž pak dobře zná sílu největší moci nového věku, totiž tisku, vypsal cenu 20.000 franků na nejlepší populární spis protiotrokářský, jenž může býti napsán v řeči jakékoliv. Překlad do frančiny a do ostatních jazykův obstarají národní odbory nebo

pařížská konference, jež má členy téměř všech národností. Češi zastoupeni jsou jednatelem konference, p. Jedličkou z Roudnice.

Vidíme zde vznikati počátky díla vskutku velikého, jež bude bohdá jedním z nejkrásnějších podniků lidstva. A tento podnik velkolepý děje se z ponuknutí Církve a nynější papež jest vedle kardinála Lavigerieho nejhorlivějším pracovníkem o zrušení otroctví. Církev pracuje zde, jak sv. Otec ve svém listu k biskupům ze dne 30 listopadu 1890 naznačil, věrna snahám papežů dřívějších. Bohužel, že ne méně důsledny jsou snahy nevěrcův a zednářů, stavěti se totiž Církvi v cestu, ať podniká cokoliv. Tak i nyní, když kardinál Lavigerie chtěl na den 5. října 1889 svolati slavnostní sjezd všech s ním stejně smýšlejících do Luzernu, dovedli toho nepřátelé Církve, že Francie svým nepatrným účastenstvím — dostaviloť se pouze 18 účastníků francouzských, z nichž pouze 4 měli právo hlasovati — zmařila slavnostní ráz sjezdu, jenž byl proto na příhodnější čas odložen a teprve v říjnu 1890 v Paříži slaven. Leč doufejme, že přes nástrahy nepřátelů provede kardinál Lavigerie úkol svůj životní a kdyby se Bohu zalíbilo odvolati ho od díla nedokončeného, že nalezne Církev důstojného nástupce v tomto tak obtížném, ale i bohumilém úkolu. Jisto jest, že hnutí ve prospěch otroků již neutuchne, neboť vznešený jeho příznivec, papež Lev XIII., jenž pro všechny národy chová v srdci stejnou přízeň, dovede na jisto svým věhlasem najíti prostředky, jimiž toto dílo ku zdárnému dojde cíli. Až pak bude dokončen tento nejnovější pomník lásky křesťanské, snad přestanou protivníci Církve vrhati po ní kal pomluvy. A nepřestanou-li, Církev dále bude působiti v duchu Ježíše Krista: „miluj bližního svého, jako sebe samého“, pevně věříc, že jako přišly dnové pronásledování, tak že přijdou i dnové vítězství. Vždyť „brány pekelné jí nepřemohou!“

Vítězství legie „hromové“

a

rozbor svědectví historických k němu se nesoucích.

(Vojtěch Plotěný.)

Mnohými, přemnohými znamenitými ději památny jsou vlasti naše. Než málo která událosť obestřena jest leskem slávy tak velikolepým, jak ono podivuhodné vítězství vojska římského za války markomanské r. 174.

Smutný byl rok 169., říši římské věstil pohromy nejosudnější. — Od pramenů Dunaje až k jeho ústí všichni národové sousedící, mezi nimi zvláště Markomani, Kvádové a Jazygové, jsouce tísněni

snad Gothy vystěhovavšími se z krajů nadbaltických[1]) a spojenci jejich Vandaly a Burgundy, překročili opětně Dunaj a objevili se před klíčem Italie — Aquilejí.

Právem napsal dějepisec Kapitolinus, že od hranic illyrských až po Gallii všichni národové tenkráte proti Římu takořka se zapřisáhli.[2]) Mimo ohromnou kořisť odvlečeno přes 100.000 lidí do otroctví z krajů pohraničných a úrodné provincie Pannonie, Norikum a Rhecie vystaveny úplně v plen nepřátelský.

Pohříchu, že tyto bědy nebyly metlou jedinou. Hrozný mor, jenž z Orientu sem byl zavlečen a v celé říši právě zuřil, četná zemětřesení, povodeň v Římě a veliké požáry namnoze stížily přípravy obranné. Poněvadž pokladna státní byla vyčerpána, císař Markus Aurelius, aby si potřebné peníze opatřil, byl nucen umělecké předměty, skvosty a klenoty z vlastního paláce prodati veřejnou dražbou.[3])

Teprve r. 170. doplniv a rozmnoživ valně prořídlé řady svého vojska otroky, gladiatory, najatými dalmatskými a dardanskými loupežníky, udeřil na nepřátely a v brzku zapudil je za Dunaj. Opravil pak pohraničné pevnosti a soustřediv moc válečnou v pevném táboře u Karnuntu po některých menších potyčkách překročil r. 174. Dunaj a vtrhl hluboko do území nepřátelského.[4])

Veliká výprava ta byla by císaři málem ve zlé vyšla. Pronásleduje totiž nedosti prozřetelně ustupujícího a bitvě se vyhýbajícího nepřítele dostal se za letního vedra s vojskem na neznámých místech[5]) na rovinu pustou, bezvodnou, vůkol výšinami obklíčenou. Ježto okolní vrchy obsadil mnohem četnější nepřítel, nemohli Římané ani vpřed ani vzad. Když vojsko již hynulo palčivou, nesnesitelnou žízní, strhla se náhle v největší nouzi prudká bouře s hrozným hromobitím a přívalem. Kdežto na barbary po stráních a pahorcích rozestavené dorážely plamenné blesky, padal toužebně očekávaný déšť na vojíny římské, kteří nachytavše do přilbic a štítů potřebné vody a občerstvivše se nepřátely k útěku přiměli a z většiny pobili. — —

Radosť z vítězství byla mezi Římany nekonečnou. Císař, sotva ušel jisté záhubě, ještě na bojišti provolán po sedmé imperatorem, císařová „božská Faustina“, jež výpravy se súčastnila, nazvána „mateří táboru“.[6]) Senát pak zvěčnil památku vítězství způsobem velikolepým. Císaři ke cti dal zbudovati na poli Martově při t. ř. via lata (nyní Corso) monumentální sloup s hojnými vypuklinami a

---

[1]) Capitolinus c. 14. — Wietersheim, Geschichte der Völkerwanderung I. 260—261. — Krek, Einleitung in die slavische Literaturgeschichte 267—268.

[2]) Capitolinus c. 22.

[3]) Capitolinus c. 17, 21. — Dio Cassius 72, 14. — Friedländer, Darstellungen aus der Sittengeschichte Rom's I. 32—33., 36.

[4]) Wietersheim I. 121—128.

[5]) Šembera 45, 55. — Kirchmayr 64, 66—67, 71 a j.

[6]) U Diona Kassia „μήτηρ τῶν στρατοπέδων“.

reliefy na 20 spirálových pruzích, aby hlásal, kolik bitev statečný panovník vyhrál, kolika činy tehdy se proslavil. Na jednom obrazci viděti Jova Pluvia s promoklými vlasy, dlouhou promoklou bradou vznášejícího se nad vojskem bojujícím a na nepřítele blesky metajícího.[1]) Rovněž ražena toho roku (174) stříbrná pamětní mince.[2])

Vítězství tomu kromobyčejnému dostalo se ve všem vzdělaném světě již za starověku pozornosti všestranné. Škoda však — ač o něm tolik zpráv zachováno, jsou údaje tak neurčity a v podrobnostech tak se rozcházejí, že nelze nám zjistiti ni místa, kde se děj odehrál, ani určiti síly obou stran, ani počtu padlých; bitva pak sama i její průběh zahalen jest zrakům našim chmůrami mnohými. Toliko v té věci srovnávají se jak vrstevníci, tak spisovatelé pozdější, a to smýšlení nejrůznějšího, že jmenované vítězství připsati jest ne římským zbraním, ani jejich statečnosti, tím méně jejich taktice, nýbrž po přednosti mocnostem vyšším. —

Nejstarší zprávy dočítáme se u Dia Kassia (* 155), kteráž tím závažnější jest, že Kassius jsa události pamětníkem a mimo to prodlévaje později jako místodržící v Pannonii a Dalmácii, o ní dobře zpraven býti mohl.

„Po mnohých krvavých bojích a nebezpečenstvích“ — dí Kassius[3]) — „podmanil si posléze Markus Markomany i Jazygy. Potom vznikla mu nebezpečná válka s Kvády, ve kteréž se mu příznivým štěstím anebo spíše řízením božským dostalo podivuhodného vítězství. Jsouce v bitvě ve velikém nebezpečenství zachráněni jsou božstvím způsobem divným. Kvádové totiž odvážili se bitvy v jisté krajině, kde mohli Římany obklíčiti. Římané přitlačivše se štíty svými pevně k sobě bojovali velmi udatně. Po tom upustili nepřátelé od boje nadějíce se, že Římané budou horkem a žízní donuceni vzdáti se bez jejich velkého namahání. Kolem dokola vše ohradili, aby nedostali odnikud vody, jsouce také mnohem četnější. Římané dostali se namaháním, ranami, vedrem slunečním a žízní do největší nesnáze. Již nemohli ani bojem dále postoupiti, ni couvnouti, musili tedy ve žhavém vedru slunečním, žízní jsouce trápeni, se zastaviti. V tu chvíli však srazily se náhle husté mraky a vydaly — ne bez řízení božího — hojný lijavec.“ — Tak Dio Kassius.

Kassiova zpráva nabývá lepšího světla vypravováním Xifilinovým a zvláště Eusebiovým.

---

[1]) Za papeže Sixta V. postavena nad hlavici sloupu pozlacená bronzová socha sv. Pavla. Viz Reber, Ruinen Rom's 265—275.

[2]) Na líci spatřujeme obraz Merkuria, držícího v levici hůl, v pravici skořepinu a nápis: Relig. Aug. Imp. VII. Cos III. (t. j. úcta Augustova před bohy, když byl zvolen konsulem po třetí, imperatorem po sedmé). Na rubu nápis: M. Antoninus Aug. Tr. P. XXVIII. (t. j. tribunitiae potestatis), totiž že měl moc tribunskou od r. 147. Popsal ji numismatik Le Clerc: Hist. Eccl. ann. 174.

[3]) 71, 8.

Byzantský dějepisec Xifilinus psal sice až za století XI.; ač věrohodnosť jeho dosti jest nepatrná, zmínky zasluhuje přece už z té příčiny, že nám zachoval ve výtahu onu čásť dějin Dia Kassia, jež časem na zmar přišla. — Xifilinus [1]) poučuje nás, že hned na počátku bitvy praefekt praetoria pozorným učinil starostlivého císaře, že má legii složenou z křesťanův a křesťané, co chtějí, toho že svou modlitbou dojdou. Císař žádal po té od nich, aby se modlili a modlitba jejich také vyslyšena. —

Důležitější jest svědectví Eusebia caesarejského, jež vlastně jest jen výpisem z apologií Klaudia Apollináře, biskupa hierapolského, vrstevníka Marka Aurelia a mimo to proslulého Tertulliana (* o. 160.), kterýž psal o několik desítiletí později. V Eusebiovi čteme [2]): „O císaři Marku Aureliovi vypravuje se, že upadl ve velikou tíseň, když vojsko jeho — jak je k bitvě s Germany a Sarmaty seřadil — sklíčeno bylo žízní. Tehda prý vojínové legie, která „melitská“ slula a která pro svou víru do nynějška jest, zatím co vojsko v šiky válečné proti nepřátelům postaveno bylo, poklekali na zemi — jak jest naším zvykem při modlitbě — a modlili se k Bohu. — Zdálo-li se nepřátelům, že tento výjev jest podivný, tož — jak zní pověsť — následoval jiný ještě podivuhodnější. Blesky uvedly prý nepřátely ve zmatek a záhubu, zatím co těm, kteří se k Bohu modlili, dostalo se deště, jenž občerstvil všecko vojsko žízní takořka již hynoucí. — Této události lze se dočísti jak u spisovatelů, jimž naše víra neznáma, tak též u našich; s tím ovšem rozdílem, že od oněch, kteří jsou jiné víry, zázrak sice vypsán jest, avšak neuznáno, že by k modlitbě vojínů křesťanských se byl udál. Od našich však spisovatelů, kteří byli milovníky pravdy, věc tak, jak se zběhla, prostě a nešalebně podána jest. — K těmto patří Apollinaris, jenž dí, že legie, která svou modlitbou zázrak vymohla, od onoho času obdržela od císaře Aurelia případné jméno „hromová“. — Platným toho svědkem jest i Tertullian; ve svém „Apologetiku“, jež podal senátu římskému na obranu víry, dosvědčuje událosť tu důkazy ještě jasnějšími.“

Apologie Apollinářova, až na nepatrné úryvky vzala bohužel za své. Tertullian pak vyličuje onen zázračný děj těmito slovy: „Ostatně jmenujte některého pronásledovatele křesťanův až do dneška z tolika císařů moudrých ve věcech božských i lidských! My naproti tomu poukazujeme na ochránce, jestliže by se vyhledával list Marka Aurelia, nejvážnějšího císaře, jímž dosvědčuje, že ona žízeň v Germanii byla zahnána deštěm vymodleným od vojínů, kteří snad byli křesťany“.[3])

---

[1]) Excerpta ex Dione Cassio.

[2]) Hist. eccl. V. 5.

[3]) Apolog. V. 3.: At nos e contrario edimus protectorem, si literae Marci Aurelii, gravissimi imperatoris requirantur, quibus illam germanicam sitim christianorum forte militum precationibus impetrato imbri discussam contestatur. — Srvn. Tertul. ad Scapulam c. IV.

Nemůže býti pochybnosti o tom, že jádro výpovědí obou spisovatelů církevních — jak Tertulliana tak Eusebia — jest historicky pravdivo, a to tím spíše, poněvadž jest bezprostředně stvrzeno též od spisovatelů pohanských. Netoliko dějepisec Dio Kassius — o němž už zmínka učiněna — tak podobně jiný historik Julius Kapitolinus, řecký filosof a řečník Themistius, epik Klaudianus vyprávějí jednomyslně, že císař od hrozící zkázy zachráněn byl pouze deštěm a hromobitím, rovněž v tom se srovnávají, že událosť ta byla neobyčejnou, ba zjevně zázračnou. Ale v tom se mínění jejich různí, že původcem osvobození nejmenují pravého Boha, nýbrž někoho jiného. Vrstevník Diokletianův Julius Kapitolinus [1]) domnívá se, že císař „svou prosbou svedl s nebe blesky proti nástrahám nepřátelským, vyprosiv déšť lidu svému žízní souženému.“ — Stejného smýšlení jest Themistius [2]) (žil za IV. stol.), praví-li: „Když vojsko jeho bylo žízní zemdleno, pozvedl panovník ruce k nebesům; vzývám tě — zvolal — modle se vztahuji k tobě, dárce života, ruku, kterou jsem nikomu života neodňal. A tak uměl si boha modlitbou nakloniti, že z čista jasna snesly se vodonosné mraky k bojovníkům.“ — Rozdílně poněkud zní zpráva Dia Kassia [3]): „Praví se také, že egyptský černokněžník Arnufis, jenž byl v průvodu Markově, mezi jinými bohy prosil také Herma, boha vzduchu, kterýž pak onen lijavec seslal.“ — Posléze milec Stilichův, básník Klaudianus, ve svém nabubřelém chvalozpěvě jest na vahách, ku které z obou domněnek by se přidal.[4])

Zajímavo poznati, co soudil o zázraku sám císař.

Hned v této otázce odporují si stará svědectví a nesrovnalosti ty daly za našeho věku podnět pochybnostem přemnohým. Tvrdí sice Tertullian,[5]) že Markus Aurelius vysvobození své připisoval dešti „vymodlenému od vojínů, kteří snad byli křesťany,“ ale sám oslabuje pádnosť své výpovědi příslovkou „snad — forte“. Muchar [6]) kladl veliký důraz na toto „snad“ Tertullianovo chtěje tím dokázati, že ni Tertullian nebyl přesvědčen o správnosti fakta toho. Přehlédl však, že slovíčko ono pochybnosť ne Tertullianovu, nýbrž samého císaře, jemuž do úst jest vloženo, naznačuje. A opravdu, okolnosť řečená shoduje se úplně s vrtkavou povahou císařského filosofa i jeho ethickými zásadami. Ačkoli byl přesvědčen, že mu za vítězství děkovati jest jenom bytostem vyšším, nevěděl, od které vlastně štěstí toho mu se dostalo. Na sloupě, jejž mu senát na vlastní jeho asi

---

[1]) Capitolinus c. 24.

[2]) τίς ἡ βασιλικωτάτη τῶν ἀρετῶν.

[3]) Dio Cass. l. c.

[4]) Paneg. carmen de VI. Honorii consulatu 28.: „— — Chaldaea mago seu carmina ritu — armavere Deos; seu, quod reor, omne Torantis — obsequium Marci mores potuere mereri — —.“

[5]) Apologeticum V., 3.

[6]) Das römische Noricum 97.

pokyn dal postaviti, přičítal vítězství Jovu Pluviovi, dříve na pamětním penízi Merkuriovi. Že toho dalek byl, aby za ně vzdal kdy dík Bohu křesťanskému, ukazují nám dějiny pozdějších let vlády jeho písmeny krvavými. — Ukrutné pronásledování křesťanů zejména v Gallii — byť i nebylo prováděno na přímý jeho rozkaz [1]) — vždy bude vrhati temný stín na povahu a na cnosti jeho vladařské. —

Kterak za takových okolností možno věřiti, že by Markus Aurelius ve svém listě k senátu zázrak onen modlitbám křesťanským byl připisoval aneb dokonce za jejich ochránce se byl vydával? — Arci dovídáme se od Tertulliana [2]) o listě podobném, dle něhož císař „lidi toho druhu (křesťany) sice pokuty veřejně nezbavil, nýbrž jiným způsobem veřejně ji zrušil přidav také na žalobníky odsouzení a to ohavnější.“ — Než zpráva ta obsažena v apologii, kdež netřeba dát historických tak úzkostlivě šetřiti. Svědectví Tertullianovo opakuje doslovně sv. Jeronym [3]) ve své latinské — dodatky značně rozmnožené — parafrasi kroniky Eusebiovy. Týmže způsobem vzpomínají Eusebius [4]) a přítel sv. Augustina Paulus Orosius [5]) listu se stejným obsahem, ale oba mluví o něm jak o věci málo zaručené.

Obrátíme-li zření ke sdílnosti a takořka republikánskému chování Aureliovu vůči senátu, nebudeme ni okamžik pochybovati, zdali podal senátu zvěsť listem o svém vítězství, byť o listu tom nikdo ze spisovatelů ni nejmenší zmínky vůbec nebyl učinil. Listu ovšem takového, jaký připomínají starodávní spisovatelé křesťanští, císař jistotně nepsal. List, na nějž se Tertullian odvolává, jest beze vší pochyby nepravý, avšak přece pravděpodobnější, než jiný list řecky psaný, který nalezáme jako přídavek ve starších vydáních spisů sv. Justina.[6]) Chybný pravopis textu řeckého bylo by ještě možno omluviti, že původně snad sepsán byl latinsky, teprve později do řečtiny přeložen; ale ni jeho obsah neobstál by před kritickým rozborem. Císař jím totiž vyznává, že mu za vítězství děkovati jest předně modlitbám křesťanským a nad to přikazuje, aby udavači

---

[1]) Alexander Natalis, Historia eccl. T. III. p. 311. — Wietersheim III. 154. sl.

[2]) Apolog. V. 3. „. . . sicut non palam ab eiusmodi hominibus poenam dimovit, ita alio modo palam dispersit, adiecta etiam accusatoribus damnatione, et quidem tetriore.“

[3]) Chronicon ad a. 174. „Exstant literae M. Aurelii gravissimi imperatoris, quibus illam germanicam sitim christianorum forte militum precationibus impetrato imbri discussam testatur etc. . . .“

[4]) Historia eccl. V., 5.: „Píše zajisté (t. Tertullian), že za jeho času prý se vyskytoval ještě list moudrého císaře Marka, jímž tento doznával, že jeho vojsko jižjiž by bylo v Germanii žízní zahynulo, avšak modlitbou křesťanů zachráněno jest. Vypravuje také, že císař ten pod trestem smrti prý zakázal na křesťany žalovati.

[5]) Historiarum adv. Pag. VII. 15.: „Praví se, že dosud v rukách mnohých vyskytuje se list císaře Antonína, jímž vyznává, že vzýváním jména Kristova od křesťanských vojínů žízeň od vojska odvrácena a jemu vítězství propůjčeno.“

[6]) Baronius vydal jej v latinském překladě Annales eccl. a. 176. n. 22.

křesťanů za živa byli upalováni.[1]) Již tento hrubý omyl příčící se pravdě dějinné[2]) dokazuje s dostatek, že list svrchu řečený není leč nezdařeným padělkem věků pozdějších. — Rauscher dokládá,[3]) že tomuto listu pomohl ke vzniku nejspíše podobný list předchozího císaře Antonína Pia,[4]) jenž v některé osadě řecké toliko dle jména byl znám a příležitě vzat byl ve spojení s vypravováním o divuplné bouři.

Posléze poznamenává sv. Apollinaris,[5]) že císař na památku bouře a hromobití, jež jej tenkráte zachránila, jméno legie „melitské“ (k té totiž počítá křesťanské vojíny) v „hromovou“ přeměnil. Tak též Xifilinus přisvědčuje celkem vypravování Apollinářovu. Než, slova Apollinářova málo jsou průkazna v této příčině. Tane tudíž otázka: proč by byl skeptický císař, jenž neuznával divu Boha křesťanského, jenž ho tedy ni modlitbám jeho vyznávačů nepřičítal, proč by byl příjmení legie měnil? —

Jestliže ke věci bedlivější pozornosť obrátíme, poznáme ne nesnadno, co asi sv. biskupa přimělo, že popřál místa tomu mínění. — Legie „melitskou“ zvané tehdy vůbec nebylo, ale legie XII. dlela posádkou v Melitě v Kappadocii, pročež byla od tamních obyvatel „melitskou“ nazývána. Z Dia Kassia vyrozumíváme, že legie ta nesla již za vlády císaře Augusta úřední název „hromová.“ [6]) Dle nápisů uveřejněných Baroniem[7]) slula tak i za Trajana. Jak snadno mohlo se státi, že lid a s ním sv. Apollinaris, jenž o legii a její úřední název hrubě se nestaral, naň až za této příležitosti byl upozorněn a rovněž k domněnce sveden, že císař jí jej teprve po zázračném vysvobození udělil.[8])

Poněkud jinak vyslovuje se Huber[9]) řka, že za onoho dlouholetého období od smrti Trajanovy až po M. Aurelia novější příjmění „hromová“ upadlo snad v zapomenutí byvši zatlačeno dřívějším „melitská“. — Císař po svém vítězství, aby legii poctil, vrátil jí přiměřené a zvláště od onoho času vhodné jméno „hromová“. Domněnka ta jest pouhou domněnkou, poněvadž jí Huber neopřel důvody nižádnými. — Jiní autorové[10]) snaží se zprávu Apollinářovu a

---

[1]) „. . . Ustanovuji, že není dovoleno na člověka toho druhu, že totiž křesťanem jest, žalovati. Jestliže by však přece někdo na křesťana z té příčiny, že křesťanem jest, žaloval, obžalovaný pak k tomu se přiznal, že jím jest a z ničeho jiného obviňován nebyl, leč z toho, že křesťanem jest, tedy chci, aby se za něho veřejně vydával, udavač však aby za živa upálen byl.“

[2]) Capitolinus c. 24. — Mosheim, De miraculo leg. fulm. in Dissert. ad s. discip. pertin. Lips. 1733. 622. sq.

[3]) Geschichte der christl. Kirche I. 341.

[4]) Euseb. Hist. eccl. IV. 13.

[5]) ibidem V., 5.

[6]) 55., 23. Řecky κεραυνοβόλος, lat. fulminatrix, vlastně fulminea.

[7]) Annales eccl. a. 176. n. 18, 19.

[8]) Rauscher I. 341—342. — Stolberg, Geschichte der Religion J. Chr. VIII. 90.

[9]) Huber, Geschichte der Einführung und Verbreitung Christenthums I. 50.

[10]) Na př. Alex. Natalis III. 311. — Rohrbacher, Universalgeschichte der kath. Kirche V. 123.

Kassiovu ve shodu uvésti tím výkladem, že připouštějí několik legií „hromových“. Výklad ten nedostačuje, neboť Eusebius legii, o níž jest řeč, výslovně jmenuje „melitskou“. — Ostatek není vyloučena možnosť, že Eusebius Apollináře jen zběžně četl a nepřesně tu citoval.[1])

Vzpomínka na legii „hromovou“ udržela se v několika psaných památkách. V řeči, kterou měl sv. Řehoř z Nyssy († 395) o 40 mučenících v Sebastě,[2]) dočítáme se, že prý mučeníci ti patřili k legii, jež divem ku křesťanství obrácena jsouc ve válce s barbary svou modlitbou bouři vyprosila. — Bylo-li by faktum to pravdivo, tož bylo by za pravdu přijati, že legie dotčená z větší části se skládala z křesťanů.

Dle Orelliho[3]) odnáší se k téže legii několik nápisů na starobylých náhrobních a pamětních kamenech. Poslední objeven na jihovýchodních hranicích štyrských, což spolu nasvědčuje, že legie „hromová“ prodlévala delší dobu v našich zemích.

Nebyla tu však samotna. Z dějin víme, že císařové římští ode dávna se snažili svých provincií bezpečně od vpádů nepřátelských chrániti. Ježto jmenovitě provincie podunajské nájezdů těch nebyly jisty, spatřujeme hned za císaře Augusta dvě legie posádkou v Pannonii.[4]) Za Domitiana, Trajana systém obranný více byl zdokonalen. Všecka údolí, všecka strategicky důležitá místa podél Dunaje obsazena jsou vojskem a opatřena tvrzemi, jichž zvláště za války markomanské přibylo.

Že legie římské věrojatně již v polovici II. století živly křesťanskými byly proniknuty, že také z legionářů přemnozí svou víru vlastní krví zpečetili a v našem mocnářství byli nejhorlivějšími šířiteli křesťanství, toho zřejmých dokladů poskytují nám hojně jak staré zprávy písemné tak novější nálezy archaeologické. A uvážíme-li dále, že rovněž uprchlíci římští, kteří daleko na severních hranicích před pronásledováním útočiště hledali a mimo to četné kolonie, zejména za císařů Klaudia a Marka Aurelia v našem mocnářství zakládané, na rozvoj a rozšíření křesťanství zdatně působily,[5]) uvážíme-li posléze, že v Pannonii dle starobylého podání hned sv. apoštolé Petr a Pavel evanděliúm hlásali a první biskupy panonské ustanovili,[6]) tož lze nám rozpravu zakončiti tím závěrkem, že símě víry Kristovy v Podunají už časně bylo zaseto a záhy vzrostlo. —

---

[1]) Hergenröther, Handbuch der allgem. Kirch. III. 37.

[2]) Orat. II. in XL Mart. ap. Baron.

[3]) Inscription. latin. select. P. II. — Huber I. 50., 266.

[4]) Tacitovy letopisy I. 37.

[5]) Huber I. na mnoha místech. — Wattenbach, Deutschland's Geschichtsq. I. 38., 42. — Fekonja, O začetkich Kristjanstva na slov. zemlji I. 167—168. — Rettberg, Kirchengeschichte Deutschlands I. 167—168., 236—237., 241. a j.

[6]) List k Řím. 15, 19. — Hieronymus, ep. 148. ad Marcellam. — Prameny dějin českých I. 48. — Nestorův letopis 18. — Huber I. 61—64., 264. — Sasinek, Dějiny drievnych národov 29. — Šafaříkovy Starožitnosti I. 78., 79.

Verše velkonoční.

I.

Jaký bol Tvé srdce sevřel, Pane,
to Tvé nevinné a trpící,
když Jsi cítil, svatém na líci
jak Ti zrádné políbení plane!

Hořčí krůpěj však v Tvé nitro kane,
když my bratří Tvoji hříšníci
Tebe lstnému temnot biřici
zrazujeme v pýše svrchované.

Zničiť bys nás moh' Své vůle kynem,
vždyť v Tvé ruce celý život náš,
jak Ty rceš, se rodíme i hynem'.

A přec z lásky velké jako moře,
jíž nás, bratry zrádné, objímáš,
vzchází nám zas slávy věčné zoře.

II.

Když Jsi, Kriste, na kříži pněl chvělý,
kam Tě hříchy světa přibily,
Ty, ó zázrak! onu ve chvíli
modlil Jsi se za své nepřátely.

I teď, Pane, často lidé smělí,
nevěrou a bludem opilí,
bezbožně Ti činí násilí,
by Tvé rány znova krvácely.

Na nevěstu Tvoji pouta kují,
vězněm je Tvůj svatý náměstek,
a Tvé sluhy štvou a kaceřují.

Zapomeň však, Pane, jak jsou vinni,
nevzpomínej na jich vzdor a vztek,
odpusť jim, neb nevědí, co činí!

III.

Srdce jásá, ze rtů zpěv se leje:
„Vstalť jest, alleluja, Kristus vstal!“ —
Zmrtvýchvstalý hle! náš Pán a král
ve slávě se na prestolu skvěje!

„Zbořen chrám!“ se zloba lítá směje —
Tys jej třetí den zas zbudoval,
smrti věčně hrob Jsi vykopal,
temnot kníže před Tebou se chvěje. —

Pohleď na nás, Pane, na své děti,
duše naše v smrti poutech tkví,
peklo nad námi chce pajan pěti.

Kriste, dej, ať statně bojujeme,
ke svatému veď nás vítězství —
my se v píseň chvály rozpějeme!

Stanislav Prudík.

Znělky.

I.

Srdce mladá, srdce láskou vřelá,
národ k vám své zraky obrací,
nejvíce kdy vrah se rozkácí
nepodajná sklonit chtěje čela.

Ve vás dřímá naděj' jeho celá,
v budoucnosť své víry neztrácí,
nechať zloba, zášť kol burácí,
dokud vám jen rostou křídla smělá.

Rozpněte je k nadzemnímu letu,
ať zví svět, že mladí, mocní jste tu,
dotkněte se samých oblaků!

Užasne svět, vstane vlasť nám skvělá,
z rumů trosek, by jen srdce chtěla:
mladé srdce schopno zázraků!

Antonín Pavelčík.

II.

Nepřítel se v Moravěnku vtírá,
přívalem se po ní rozlévá,
a vlasť naše slábne, umdlévá,
pod ranami jeho úpí sirá.

Děti její malomocnosť svírá,
ruce chabě ve klín spouštějí
nebo hašteří se raději —
k boji malý zápal v nich a víra.

Nuže, vzhůru, druhové, v boj svatý,
buďme jediný šik těsně spjatý,
kterýž odpor mocnou rukou drásá!

Ještě usmívá se na nás spása —
Dvojí hvězdu ve tmách vidím plát:
Věčný Řím a svatý Velehrad.

Stanislav Prudík.

Světec politik.

(K osmisté ročnici narozenin sv. Bernarda věnuje Josef Weiss.)

Svět liberální nemůže přijíti středověku na jméno; hned nazývá jej temným, hned blouznivým, a opět fanatickým, ukrutným až barbarským a mnohá jiná podobně lichotná epitheta kupí se ku jménu „středověk“, kdykoliv buď v románech a učených rozpravách, buď v parlamentě a při jiných příležitostech o něm řeč se nahodí. A proč tak činí? Protože sám jsa bez víry a pln nenávisti k církvi, nechápe ničeho a protiví se všemu, co z víry proudí a s církví těsně souvisí.

Však jak nevděčné a nerozumné jest také jednání! Vždyť víra Kristova, vždyť církev Jeho byla to, která učinila Evropu nejvzdělanější částí celé země, která ochočila divoké národy evropské, která vštípila jim zárodek vzdělanosti, která učila je půdu vzdělávati, řemesla provozovati, vědy pěstovati, v umění se cvičiti, a která — Boha je naučila znáti! Vše skorem, čím honosí se vzdělaná Evropa, má děkovati výchově církevní, ona vztýčila budovu kultury, která vysoko vyčnívá nad úroveň vzdělanosti ostatních dílů světa. Vděčně mělo by si tedy naše století připomínati všech těch dobrodiní, která mu středověk prokázal, všech těch mužů velikých a bohonadšených, kteří z lůna církve povstali, aby řídili běh osudův evropských a blahodárně působili v rozvoj vzdělanosti. Toho však moderní vzdělanci namnoze uznati nechtějí, úmyslně skorem ignorují zásluhy církve ve středověku, a jenom stinné stránky věku toho na odiv vystavují. — Církev sama tedy pamětliva jsouc velikých svých synů, vděčně vzpomíná si jich velikých činův a občas upozorňuje své věřící na vznešené ty vzory, vybízejíc kleslou mysl k následování.

Roku loňského bylo tomu právě 800 let, co narodil se církvi a vzdělanosti Evropské jeden ze synů největších. Byl to sv. Bernard,

Světec tento duchem svým rovnal se největším geniům všech století, však převýšil je nedostatkem jedné vlastnosti: nedostatkem ješitné ctižádosti. Vše, co velkého podnikl, čím velké slávy sobě vydobyl, vykonal z rozkazu, se sebezapíráním, nebo z povinnosti a z čisté lásky pro česť a slávu Boží, nikterak však ze sobecké ctižádosti.

Světec náš byl politikem, nikoli však ve smyslu moderním, politikem světským, sobeckým a výbojným, jenž nezná jiného zákona, jiné morálky, mimo svůj prospěch, kteréhož aby dosáhl, užívá i nemravných prostředků, nýbrž politikem míru Božího: spása lidstva v jednotné církvi bytujícího byla vznešenou, dominující jeho myšlénkou a cílem veškeré jeho velkolepé a nezištné činnosti politické. — Není účelem těchto řádkův oceniti a vyvážiti význam sv. Bernarda v dějinách věku dvanáctého, chceme jen několika ovšem nedokonalými rysy načrtnouti obraz činnosti a v ní se jevící povahy světcovy, a poukázati k významu, jakého nabyl v dějinách svého století.

Narozen byv l. P. 1091. v Dijon lez Fontaines z rodičů šlechtických (Tescelinové) zbožnou matkou Alethou zasvěcen byl životu duchovnímu. V klášterní škole v Chatilloně pevné vyslovil předsevzetí věnovati život svůj jediné Bohu. Smrť matčina ještě více potvrdila jeho úmysl. Příbuzenstvo odporovalo sice záměru krásného a nadějného mladíka, on však ohnivou a přesvědčivou výmluvností toho dovedl, že nejen mu za pravdu dali, nýbrž že strýc, otužilý vojín, a všichni bratří jeho týž pojali úmysl — oddati se životu klášternímu. — Maje tehdy 23 roky, jsa vzdělán a pln energie mohl pomýšleti Bernard na to, aby se svými přátely, jichž počet vzrostl na 30, založil nový řád. Však pokora s genialností sídlila v srdci jeho. Nechtěl se zváti zakladatelem nového řádu v době, kdy velcí mnichové zakládali pro potomstvo četné rodiny řeholní, když Bruno stal se otcem Kartusianův a sv. Norbert Premonstratů. Zvolil sobě raději za útulek duchovní opatství, jež již již se rozpadávalo pro přísnou kázeň každého odstrašující. Bylo to opatství v Citeaux (Cistercium), Robertem šlechticem champagnským založené. Sv. Štěpán z Hardingu byl tehdy jeho opatem, řeholníků bylo velice málo, jednak pro přísnou kázeň, jednak proto, že nakažlivou nemocí počet jejich ještě se ztenčil. Zde vykonal Bernard pln nadšení svůj noviciát a po slavných slibech vypraven byl r. 1114. se dvanácti bratřími, aby vztýčil kříž na pošmurné hoře, ovládající údolí tak neutěšené, že nazývali je údolím pelyňkovým (vallée d'absinthe). V nuzných chatrčích bydlíce a kořínky hlad svůj zahánějíce vzdělávali bratří za tuhé kázně sobě svěřenou půdu a nových pracovníků na vinici Páně přibývalo netušeně; zjev sv. opata vábil k sobě měrou neobyčejnou. Úsilím Bernarda a bratří jeho nabylo údolí v brzku veselé, přívětivé tvářnosti a přezváno údolím jasným (clara vallis — Clairvaux). Za první doby pobytu v údolí tomto zakoušeli opat i řeholníci velikého nedostatku a všelikých svízelův, a strádání toto

citelně se dotklo zdraví světcova; musil býti dočasně úřadu svého sproštěn a dán v ošetřování; a rovněž přísná sebetrýzeň, kterou na sobě provozoval, mu zakázána. Po celý rok zdržoval se tedy práce tělesné a přísné askese, oddán jsa rozjímání a modlitbě. Však sotva poněkud se zotavil, chopil se opět dřívějšího způsobu života. Než na krátce jen bylo dlíti Bernardovi v úkrytu klášterním. Prozřetelnosť Boží určila jemu větší úkol nežli tichý život ve zdech klášterních. On se měl státi andělem strážným věku svého. Čím byl sv. Tomáš Aquinský vědě středověké, tím byl sv. Bernard tehdejší společnosti: nástrojem Prozřetelnosti Boží.

Děsivé mraky sehnaly se tou dobou nad Evropu: rozkol v církvi spůsobený protipapežem Anakletem II. proti Innocenci II., nákaza mravů rozmohla se mezi duchovenstvem, úcta k hierarchii povážlivě ochabla a rozhořčení proti kněžstvu dostoupilo té míry, že mužové jako Arnold z Brescie revoluci proti samé moci papežské v krátkém čase vyvolati mohli. Nebezpečná učení vznikla v samém lůně vědy bohoslovné, proslavené Sorbonně, kde výmluvností svůdný a velice nadaný Petr Abelard otřásal pevnými základy víry v srdcích nesčetných posluchačů svých, a Arnold, jeho žák, ochotně následoval svého učitele v heresi na poli církevně politickém. A konečně svatá země, pro níž dosud tolik tisíc křesťanů krev svou procedilo, opět octla se v rukách nevěřících, a zármutek veliký rozhostil se v srdcích křesťanských.

Hle, tak neutěšený byl stav věcí v Evropě, tak podkopán byl společenský mír! Každou chvíli hrozila propuknouti válka národová, církev dosud nejsouc vymaněna z područí investitury, trpěla mnohými neduhy, a bezmocné monarchie tehdejší, jako Německo a Francie, zmítány byly uvnitř spory sobecké, feudalní šlechty. — A všechnu tu nespokojenosť a rozháranosť ukojiti, utišiti, mír do srdcí lidských navrátiti, zlé vášně zkrotiti a v dobré obrátiti povolán byl slabý, sebetrýzní zmořený mnich, který právě proto, aby se světem neměl žádného styku, do samoty klášterní se utekl. Bůh jej ozdobil duchem velikým, ale zároveň srdcem pevně věřícím a milujícím. Brzy poznána jeho vrozená moudrosť a neodolatelná výmluvnosť, a tichá cela klášterní měnila se v poradní síň. Všecek svět tehdejší vyhledával ho v úkrytu klášterním, aby útěchy, posily, rady a ruky pomocné u světce si vyžádal. A sv. Bernard nikdy nesklamal nadějí doň kladených. Čeho se uchopil, také dokonal.

Vše konal jen za jedním účelem: ku slávě Boží. Celým srdcem jsa Bohu oddán, a k němu pevně modlitbou a přísnou kázní připoután, obrátil vše, čím nade své vrstevníky vynikal, ku slávě Boží, ku zvelebení svaté matky církve. Sv. Bernard byl velikým politikem, a bývá často přirovnáván ku Ximénèsovi a Richelieuovi; on však vyniká nad oba. Ximénès i Richelieu příliš lnou ku zemi ve svých záměrech a jich provádění; jich politika jest politikou tohoto světa,

sv. Bernard jest však politikem Božím. Vůle Boží, sláva a zdar svaté církve jest jediným jeho zákonem.

Než sledujme již světce našeho v jeho velkolepých podnicích a vizme, jak blahodárně a požehnaně na věk svůj působil! — Sv. Bernard přísně soudil sebe a přísně hleděl na své okolí; on byl podoben starozákonním prorokům, vyslaným od Boha, by varovali, kárali zbloudilý lid israelský. S bolestí zřel poctivý mnich, kterak onino, kteří jako svíce příkladem svým svítiti měli světu, byli plni neřesti, kterak pýcha, labužnictví, rozmařilosť a zženštilosť vypudily z klášterův a sídel biskupských cnosti apoštolské. Nemohl se déle dívati na smutný tento stav, a puzen mocí neviditelnou pozvedl hlasu svého; napsal známou svou Obranu (k opatu Vilémovi), kdež mistrným způsobem kárá neřesti tehdejších klášterův a zvláště kluňackého a opět ve spise, „De officio episcoporum“, líčí ideal biskupa, jakého církev potřebuje. — Účinek těchto spisův a soukromých listů Bernardových byl neobyčejný. Vysocí hodnostáři na dvoře francouzském jako Suger, králův ministr, Etienne de Senlis, biskup pařížský, poslechli prorockého hlasu nepatrného opata a opustivše dosavádní světský, nedůstojný způsob života obrátili se a upřímně přilnuli ku svému povolání. Ano poslední, Etienne de Senlis, dvořan královský, uvalil tímto jednáním na sebe hněv králův, byl zbaven statků, takže mu bylo utéci do Clairvaux, ku světci našemu. Tento však nedal se odstrašiti nemilostí a hněvem panovníkovým, nýbrž napsal důtklivý a přísný list králi svému, vytýkaje mu bezprávné jednání. Když pak král ještě odporoval a bezpráví napraviti se zdráhal, prohlásil vypovězený biskup interdikt nad osobou královou, který však brzy intervencí papeže klamně zpraveného byl zrušen. Však ani tím se zastrašiti nedal neohrožený opat clairvauxský od poctivé věci své; v důtklivém dopisu ku papeži Honoriovi vylíčil pravý stav věci, ukázal, jak sám papež byl oklamán, a slovem svým dosáhl toho, že svolán byl sněm církevní do Troyes a na něm hlavně působením Bernardovým spravedlnosti dosti učiněno.

Tímto způsobem uvědomil světec kněžstvo vlasti své o důstojnosti a významu povolání duchovního, vzbudil je z lenivé servilnosti, kterou lnuli ku mocným tohoto světa. Vykonav dobré toto dílo, opět odebral se do tišiny své klášterní, kterou nade vše miloval, a z níž nerad vycházel do lomozu vášní světských. Než sotva si zde odpočal, již opět zavolán byl do světa. Tenkráte celá církev prosila a volala o pomoc.

Rozkol veliký vznikl tehdy v církvi, která dosud z krutého boje o investituru se nevzpamatovala, a strádala značným mícháním se moci světské do moci její. — Papež Honorius II. zemřel (r. 1130.) a většina kardinalů, dříve než úmrtí jeho ohlášeno bylo, zvolila papeže nového jménem Innocence II.; ostatní kardinali, k volbě nepozvaní, zvolili papežem Petra Lva, jenž přijal jméno Anakleta II. Poněvadž Anaklet, bohatý a lstivý, nadvlády v Římě se zmocnil,

byl nucen legitimní papež Alpy překročiti a do Francie se utéci. Než král francouzský i od Anakleta II. byl žádán, aby ku jeho straně přistoupil, a poněvadž tedy nebylo dosud jisto, kdo pravým papežem jmín býti má, stanoveno svolati sněm církevní do Estampes. Jak důležitý a rozhodný to sněm! — rozhodnouti má o hlavě církevní, má pokoj vrátiti rozháraně církvi. — A komu svěřena na tomto shromáždění knížat duchovních a světských rozhodující úloha? Nikomu jinému než skromnému opatu kláštera clairvauxského, sv. Bernardovi. Zde nad jiné skvěle zjevil se jeho důvtip a jeho výmluvnosť v hledání a hájení pravdy. Mnich, tuhou kázní otužený, jenž kráčí životem upíraje zraky své jen k nebi a na prach svých sandalů, nic se nestaraje o hlomoz slávy světské, pojednou žádán o slovo, pomodlí se, zdvihne se a mluví. A hle! z duše té skromné a rozjímavé vyvstávaly důvody rozumu mnohem bystřejšího nad rozum politiků velmi zkušených.

Dějepisec doby oné (Villefore) vypravuje: „Světec nebyl ani oslněn ani odstrašen vznešeným naň úkolem, který by u jiného vzbuditi mohl rozpaky veliké; všemožně se postaral, aby nebyl u věci tak důležité oklamán. Nešetřil ni práce ni píle; vyzvěděl dopodrobna okolnosti voleb papežských; uvážil zásluhy všech osob při nich činných, prozkoumal obřady; srovnal voliče i zvolené a nezapomněl jedním slovem ničeho, co by věc objasniti mohlo. Nijak nebyl zaujat proti Anakletovi, jehož přátelství před nedávnem sobě získal, když tento po Francii cestoval. Nicméně volbu kardinála Řehoře (Innocenc II.) uznal jedině kanonickou, poněvadž byla časem přednější a vykonána kardinaly počtem hojnějšími a záslužnějšími, a protože vyvolený sám přednosti zasluhoval. Když vše bylo prozkoumáno, chopil se světec slova a jako nástroj Ducha sv. prohlásil jménem celého shromáždění, že Innocence uznati dlužno pravým náměstkem Kristovým. Všichni s jásotem souhlasili a věc za rozhodnutou prohlásili. Shromáždění zapělo radostné „Te Deum“ a všichni v něm přítomní podepsali volbu Innocencovu a přísahali jemu poslušnosť pro budoucí časy.“

Když Innocenc II. uznán byl, zdála se býti úloha Bernardova skončena; však teprve počínala. Po celých osm let poslouchati budou biskupové, králové a císař sám hlasu mnicha clairvauxského. Od sněmu Estampesského vedl světec náš papeže do Orleansu, kde setkal se tento s králem Ludvíkem; odtud provázel jej do Chartru ku schůzi s Jindřichem I., králem anglickým. Mocnář tento váhal uznati Innocence II. „Bojíte se,“ zvolal sv. Bernard, „obtížiti svědomí své hříchem, vzdáte-li hold oddanosti Innocenci; starejte se o jiné hříchy, za něž bude se vám jednou před Bohem ospravedlniti. Já převezmu zodpovědnosť za tento.“ Král anglický výmluvnosti jeho neodolal a poslušnosť přislíbil. Z Francie obrátil sv. opat kroky své do Německa a zde se stejným úspěchem působil na císaře Lothara, že slíbil pravému papeži poslušnosť; mimo to obratně odklidil spor

o investituru, již dříve rozřešený, který však znovu císař, nesnází papežových užívaje, hleděl rozjitřiti a ústupky sobě vymoci. Tato cesta světcova Evropou podobala se vskutku vítěznému pochodu. Plným právem mohl psáti v listě ku svým bratřím:

„Přiměl jsem krále rozptýliti rady zlých; přiměl jsem je, aby vyhostili veškeru moc, která vzpírala by se úradkům Božím. Práce naše se zdařila. Králové německý, francouzský, anglický, škotský, španělský, jerusalémský podporují věc papeže Innocence. Národ i kněžstvo těchto království uznávají jej otcem i hlavou svojí; pospolu snaží se zachovati jednotu téhož ducha na místě pokoje.“

Než s velkolepou činností politickou pojil vhodně sv. opat drobnou, ale významnou práci na poli kulturním. Vida totiž, jak neustále třeba míti zření ku reformě kázně církevní a ku zjemnění hrubých, divokých mravů věku svého, má-li království Boží na zemi zdárně prospívati, chápal se nadšeně slova i účastnil se vzácnou radou svou jednání sněmů církevních; tak na shromáždění Remežském jeho hlavně úsilím vydáno bylo 17 kanonů (skorem všechny přijaty byly na II. Lateranském sněmu všeobec.), jež se dotýkají velmi palčivých otázek doby tehdejší (turnajů, soubojů, svatokupectví atd.) a přísnými tresty církevními proti nešvarům zakročují.

Z Francie pospíchá horlivý politik církve sv. do Italie, aby získal půdu pro věc pravého náměstka Kristova ve vlastním jeho sídle. Ač nemocen a horečkou stále pronásledován, spěchá přece láskou k Bohu jsa pobádán, kam mu vůle Boží jíti káže, a vede v Italii dvojnásobný život mnicha a státníka, který předpokládá nerušený klid tělesný; a jemu bolesť tělesná jen síly dodává, místo aby je vyčerpávala. Sledujeme-li sv. Bernarda na této cestě Italií, přicházíme nezbytně k závěru, že zákony přírodní pro něho neplatily, že duch jeho zázračně ovládal chatrné jeho tělo; a jediné tak pochopíme jeho ducha, přiznáme-li, že ho nechápeme. On tiší hádky, sjednocuje národy; na jeho domluvu protivníci stávají se přátely, a města na něm vyžadují sobě zákonů. Papeže uvedl do Říma, Hohenstaufy smířil s císařem Lotharem, v Pise shromažďuje církevní sněm a přísným dopisem morálně donutí krále francouzského, aby dovolil svým biskupům jeho se účastniti. V Pise Anaklet z církve byl vyobcován a tu opět světec náš byl pružinou vší činnnosti sněmovní. „Bernard“, dí souvěký svědek, „účastnil se všech porad, byl obdivován ode všech, a dvéře jeho cely byly oblehány neustále hodnostáři církevními, kteří naň čekali . . . Pokorný ten muž, který neosobil sobě žádné důstojnosti, nezdál se býti povolán jen ku části obecných starostí, nýbrž ku náplni vší moci.“ Brzy po té ve veřejné disputaci přesvědčí předního kardinála Anakletova Petra z Pisy o pravdě věci Innocencovy tak, že tento ihned své poblouzení přizná a odpřísahá. Zatím protipapež umírá a zvolen nový, než tento v noci přichází a padá na kolena kaje se před prorockým zjevem opata Clairuauxského.

Moc ducha, jíž ho obdařil Bůh, aby skončil dílo tak veliké, jest zajisté zázračna, než mnohem zázračnější jest způsob, jak světec převahy této nad ostatními smrtelníky užívá vzhledem ku své osobě. Hlava církve, papež Innocenc, jemu děkuje za svoji existenci, celá církev k němu o radu se utíká, jeho slov poslouchají králové a mocný císař říše římské sám; pýcha číhá naň a hledí ho udusiti, hledí sobectví v něm roznítiti: on však odporuje a pokorou upřímnou vítězí, a jestliže čelo své vztyčuje, děje se tak jen proto, aby k nebi ohnivější vysýlal modlitby. Po slavném svém vítězství píše bratřím řeholním: „Na den oktávy svatodušní dovršil Bůh naše prosby, uděliv jednotu církvi a mír všemumíru.“

Než práce apoštolské sv. Bernarda nebyly jen rázu smiřovacího, duch jeho planul po činech positivních, jimiž by Bůh a církev jeho se proslavila. On pojal v duši svou velikou nadšenou myšlénku, která chvěla tehdy celou Evropou, myšlénku vysvoboditi zemi zaslíbenou z rukou nevěřících a spojiti Východ rozkolný s církví západní. On obrátil zraky své k onomu světu tajemnému, k onomu Jerusalému, kde tolik tisíc jeho krajanů hrdinnou krev procedilo, a kde vláda dosud vítězných křesťanů znova počala se viklati. Vybojované území prvních křižáků bylo sice královstvím, ale jenom dle jména. Bohumír upevnil na pláních asijských za stálých útoků nepřátelů tři pevnosti, které měly brániti přístupu nepřátel ku hrobu Božímu: Jerusalém, Antiochii a Edessu. Než malý počet bojovníků křesťanských neodolal na dlouho stálým útokům četných nepřátelů. Edessa, pevnosť nejkrajnější, podlehla nejdříve r. 1144. Smutná zvěsť o události této poskytla sv. Bernardovi příležitosti, aby rozdmýchal jiskru nadšení křižáckého, které dosud ve křesťanstvu neutuchlo, a tím myšlénku svou ve skutek uvésti mohl. Pln jsa posvátného ohně nadchne Eugenia III., svého bývalého žáka, aby dal povel světu křesťanskému ku boji svatému, král francouzský ochotně ujme se myšlénky světcovy a do Vézelay svoláno v brzku veliké shromáždění, v němž účastenství měly dvůr královský, hodnostáři církevní, šlechta a nesčetné davy lidu. Pod širým nebem promluvil k němu světec, který jen zázrakem udržoval choré své tělo na živě; než jeho zjev a nadšení z očí jeho planoucí vyvolalo z tisíců hrdel rozhodné „Bůh to chce“ a světec nestačil připínati bílé kříže na prsa křižáků. Hůře bylo sv. opatovi s císařem. Všechno diplomatické vyjednávání bylo bez výsledku. Světec sám se odhodlal osobně naň působiti; však i domluvy zdály se bezvýslednými. Chopil se proto moci slova Božího; v kázání, jemuž i král přítomen byl, uvedl posluchače své v hodinu posledního soudu, vylíčil Krista v záři nebeské, před něhož vyvolal důtklivým hlasem císaře, a mluvě ve jménu Božím, připomněl mu všech dobrodiní, kterými doposud nebesa ho obsypala, a vyzval k díkům povinným. Císař hluboce dojat sklonil čelo své pod žehnající ruku Bernardovu a výprava honosila se velikým vojevůdcem. Světec prochází po té Německem a všude, kde se zjeví,

ač řeči jeho nelze rozuměti, uchvacuje posluchače své bohonadšeným svým zjevem a ohnivým přednesem. Tehdy vystoupil sv. opat na vrchol slávy své, tehdy celou Evropu uvedl v nadšený zápal pro Boží věc, i u nás v Čechách pohnul výmluvným dopisem českého krále Vladislava k účastenství ve výpravě křížové. Než mámivá sláva světa tak málo dovedla přemoci statného ducha Bernardova jako hněv, záští a pomluvy, které brzy po tom se všech stran naň se počaly hrnouti.

Výprava totiž byla nadšeně podniknuta, ale s rozhodným nezdarem se potkala. Z Východu v brzku docházely přesmutné zprávy; křižáci řeckým císařem byli zrazeni, vojevůdci mezi sebou nesvorni, vojska Turky porubána a Ludvík VII., král francouzský, jenž odešel z Francie s 100.000 vojíny, vrací se do vlasti s několika sty jezdci. Nezdar rozhodný a nářek po Evropě veliký. Svět neodpouští nezdaru a zvláště ne geniům; veřejné mínění divoce se rozpoutalo proti muži, jenž byl mravní příčinou výpravy. Sv. opat z počátku neodporoval, ač nezdarem ni v nejmenším vinen nebyl; uchýlil se do samoty svého kláštera a v modlitbách kořil se Bohu a nevyzpytným jeho záměrům, trpělivě jako zasloužený trest za hříchy své přijímaje nenávisť světa. Teprve když pokořil se před Bohem, vzchopil se k umírněné obraně a ukázal, že právě nedostatek posvátného nadšení a křesťanské svornosti vojevůdců zavinily smutný konec nadějné výpravy. Však od té doby začíná počátek konce požehnaného života Bernardova; tělo jeho chřadlo vůčihledně, vypovídajíc službu velikému duchu, který však do posledního okamžiku svěžesť i nadšení posvátné podržel. Bůh povolal jej k sobě l. P. 1153.

Ve hrubých rysech naznačili jsme obraz činnosti světce politika při velkých jeho podnicích a při tom poukázali jsme na význačné vlastnosti jeho povahy. Vedle velkých prací zmínky zasluhují i ve stručném obraze jeho života jeho poctivý boj proti úskočnému mnichu Arnoldovi z Brescie a památné obhájení nauky církevní proti obratnému dialektiku Abelardovi. I v těchto konfliktech veden byl světec náš ideou jednoty církevní. Abelard, jehož rationalistické pokusy theologické dnešní filosofie do nebe vynáší, ačkoliv on sám kajicně poblouzení své odvolal, otřásal autoritou církevní ve věcech víry, rozumem individualním chtěje vykládati dogmata a tajemství a odchyluje se od ustálené terminologie a výkladů církevních. Sv. Bernard záhy postihl nebezpečí, jaké z těchto pokusů hrozilo jednotě církevní ve věcech víry a přímo na ně ukázal, vyzývaje církev k ostražitosti; na dvou sněmech církevních Abelardovo učení odsouzeno, na druhém hlavně úsilím Bernardovým Abelard z bludů byl usvědčen. Než světci podařilo se nebezpečného toho učence ku pravdě Boží přivésti, takže uznal blud svůj a kajicně zemřel v klášteře Clugnackém.

Arnold z Brescie zase, typ to garibaldovský, svým tvrzením, že kněží proti učení a vůli Kristově statky pozemské drží, a že papeži netřeba území římského, chtěl církvi odňati jednu z hlavních

opor, na které držela se jednota její v oněch dobách. Bez moci světské ohrozena působnosť církve; kdyby zvláště tehdy neměla hlava církve moci pozemské, státu papežského, po trvalém míru i blahodárné působnosti církve bylo by veta. A proto s důrazem a energií stíhá sv. Bernard nebezpečného buřiče Arnolda, kamkoliv se tento obrátí hledaje doma i za hranicemi přívrženců pro svoje plány revoluční; a že pokus jeho odníti Řím papeži a zříditi v něm republiku se nezdařil, toho mravní příčinou byl sv. opat clairvauxský, ačkoliv se nešťastného konce Arnoldova nedočkal.

Ať tedy kamkoli sledujeme činnosť světcovu, všude shledáváme se s vůdčí jeho ideou, kterou prováděti určila mu Prozřetelnosť Boží v rozbouřeném věku dvanáctém: mír a jednotu upevňovati v království Božím na zemi. On, v jehož nitru nezkalený souhlas s vůlí Boží byl uhostěn, přede všemi jinými povolán byl smiřovati a sjednocovati vrstevnickou společnosť a tak půdu připravovati zdárnému rozvoji kultury. Sv. Bernard vystihl plnou měrou nedozírný význam primatu jak pro církev tak pro společnosť evropskou vůbec, a proto všechen svůj důmysl i energii obrátil k tomu cíli, aby upevnil a nové vážnosti získal tomuto úhelnému kameni církve svaté. Za tím účelem napsal také největší své dílo: De consideratione libri V. ad Eugenium III., kde svému bývalému žáku papeži Eugenovi III. podává výtečný návod, jak třeba na stolci sv. Petra církev říditi a spravovati a jak zvláště nešvary kurie římské třeba odstraniti.

Sv. Bernard veškerým svým blahodárným životem ukázal, jakým dobrodiním pro společnosť lidskou jest genius, jenž dá se do služeb Božích, jenž věnuje se službě církevní. Jean de Bonneson, který napsal a vydal loni krásný pamětný spis k jubileu Bernardovu (Politique d'un saint), píše o světci takto: „On nebyl by snad ničím bez katolicismu, než tímto výrokem světce našeho nesnižujeme. On se nepřesytil kapkou genia, kterou Bůh uronil do jeho duše; místo aby ji vychrlil proti dárci jejímu, po celý život k nebi ji povznášel a Bohu obětoval. Bez katolicismu byl by se velikán tento oddal snad studiu filosofie, přirozený talent jeho byl by se snad plněji rozvinul, však talent milosti by se byl nezjevil. Bernardovi třeba bylo století a okolí, ve kterých se zrodil a žil.“

Křesťanská Francie pamětliva jsouc velikého syna svého a poslušna hlasu sv. Otce, který přání vyslovil, aby slavnosti ku jeho poctě konané hodny byly toho, který nejjasnějším světlem jest celé Francie, důstojným způsobem oslavila loni osmistou ročnici narození sv. Bernarda. Dva kardináli, 16 biskupů, 27 opatů klášterů cisterciáckých, přes 1500 světských i řeholních kněží, nesčíslné davy lidu, které při závěru slavnosti počtu 50.000 osob dostoupily, sešli se ku poctě velikého mnicha středověkého. 14. června počaly v Dijoně přípravné slavnosti třídenní pobožností ve farním kostele sv. Michala. Po čas pobožnosti slouženy byly pontifikální mše, a konána kázání od nejlepších kazatelů francouzských. Řadu kázání

otevřel Msgr. Carra, rektor katol. university v Lyoně. Řeč jeho vynikala tím, že podal pěkný obraz rationalismu Abelardova, jejž sv. Bernard skvěle porazil, a podal zároveň paralelní obraz naší doby. Ostatní kazatelé byli kapucín Felix z Lyonu, učený dominikán P. Didon, P. Leclerg, S. J. a biskup z Nancy. Večer dávány byly hudební produkce, jako oratorium „Beatitudes“ od Cesara Franch-e. Než slavnosti Dijonské byly jen předehrou slavností ve Fontaine, rodišti světcově. Dne 17. června po půlnoci začali Trappisté v jizbě hradu, kde narodil se sv. Bernard, sloužiti mši sv., která po té až do poledne sloužena byla. Vesnice Fontaine nešetřila ničeho, aby slavnosť zvýšila; celá jest prapory odznaky barev francouzských a papežských a rodu sv. Bernarda vyzdobena. Od vesnice až do vchodu hradního zvedají se vítězné brány. Přede hradem zřízen byl oltář a sedadla pro preláty. Od časného jitra jsou silnice přeplněny a stále docházejí nové a nové zástupy. Kolem 8. hodiny utvoří se přede vchodem zámeckým průvod. Vzhůru ku hradu volně kráčí nejdříve bratrstva, semináře, světský i řeholní klerus, přítomní Cisterciáci a Trappisté z 83 klášterův, opati řádů ve svých bílých vlnivých habitech, berly v rukách, s mitrami na hlavách, ctihodné to postavy, upomínající na minulé věky víry. Mezi mnichy nesou misionáři sv. Bernarda, nová to kongregace, skříň s ostatky svatého Bernarda. Za nimi kráčelo 16 biskupův a arcibiskupů, naposledy kardinál Foulon z Lyonu v purpuru. Konečně došlo nesmírné processí náměstí St. Nivard, kde byl oltář zřízen. Kardinál četl mši, načež biskup Turinez z Nancy měl kázání. Tím skončila dopolední slavnosť. — Odpoledne promluvil oblíbený arcibiskup Bordeauxský Msgr. Lecos (dříve biskup Dijonský) ku svým Burgunďanům, kteří s nadšením slova jeho poslouchali. On to byl také, který prvý chopil se myšlénky, oslaviti osmistou ročnici, dokud byl ještě biskupem Dijonským. Odpolední slavnosť skončila grandiosním divadlem; večer o 8. hodině za všeobecného osvětlení konal se průvod se svícemi. Tak skončila hlavní slavnosť dne 17. června. 18. červen zasvěcen byl rodinné slavnosti cisterciáckého řádu. Toho dne oslavoval řád ve Fontaine-u jubileum. Od koncilu tridentského nesešly se větve řádu toho v takovém množství. Mše sloužena byla dle starého cisterciáckého ritu, jak za času sv. Bernarda v užívání byl; rovněž tak i nešpory.

Farář Lambert,

katolický básník provençalský.

Z provençalských studií Sigismunda Boušky, O. S. B.

(Pokračování.)

Původ štědrovečerních zvyků provençalských, jež jsme právě vylíčili, jest bez odporu hledati v dávných dobách pohanských. Provence jest zemí ven a ven prosycenou kulturou klassickou; staré osady řecké zanesly do ní prvé sémě její, a později světovládný Řím podmanil si slunnou tuto zemi a smísil se tak důkladně s obyvatelstvem domorodým, že podnes, přes četné cizí a zcela různé vlivy, panství římské v Provenci mnohé stopy zanechalo. Bylo by zajímavo studovati staré zvyky provençalské a ukázati, pokud jsou výtryskem staré kultury římské. Tak na př. zdají se Faunalia, připadající na 5. prosinec, připomínati nám zrní svatobarborské; Sigillaria (20. pros.), při nichž pekly se koláče, zvané panes sigillares, které si Římané vzájemně posýlali a jež byly pokresleny obrazy bohův, ukazují na provençalské fougasso, které taktéž různými čarami na povrchu jsou ozdobeny. V cacho-fiò zajisté uvidíme starý obřad na počesť ohně v době slunovratu zimního, tak jako slaven byl slunovrat letní ve slavnosti zvláštní (slovanské Kupalo) atd. Církev velemoudře tam, kde nebylo možno rázem starých pohanských zvykův a pověr odstraniti, obřady ty ponechala v jejich právu, podloživši jim smysl křesťanský, nebo spojivši je vhodně s některou pravdou náboženskou, takže již generace příští, jež obřady ty od předků svých zdědily, necítily v nich původu pohanského, nýbrž podkládaly jim samy symboly křesťanské. Tak můžeme nyní v obřadech těchto viděti místo kultu slunce ctění Stvořitele tohoto slunce Krista, jenž se v době této narodil. Podobně by se daly všecky štědrovečerní obřady na Provenci užívané vyložiti tak, že by vždycky jádro jejich ukázalo se býti hlubokou pravdou víry. A kdo zná lid provençalský, jeho hlubokou víru, ten nebude mu pověry vyčítati.

Ale všecky tyto obřady štědrovečerní nebyly by ničím bez vánočních písní, bez koled, které každý Provençal tak nadšeně zpívá. Kdybychom studovali národní písně národů evropských, shledali bychom zajisté, že většina písní těchto jest rázu milostného. Podivuhodno, na Provenci nalezli bychom mnohem více písní vánočních než milostných. Příčina toho zjevu leží v lidu samém, v jeho povaze, v jeho celé tradici. Kdyby Provençal všech písní svých zapomněl, jeho nouvè by mu zajisté zůstaly. Žádná sbírka básní nejoblíbenějšího poety provençalského nedočkala se tolikerého vydání, jako zpěvník Sabolyho,[1]) populárního básníka vánočních písní, jehož

[1]) Viz o něm více v „Obzoru“ 1891, str. 327, 340, 341.

koledy umí každý Provençal z paměti. Mikuláš Saboly (1614—1675) byl převorem kláštera sv. Magdaleny v Carpentrasu, bakalářem university Avignonské a beneficiátem u sv. Petra tamtéž, kde byl varhaníkem a ředitelem hudby kapitolní. Trefně praví o něm Mistral v úvodě k jeho Nouvè: „Život člověka, jakým byl Saboly, netřeba právě tak znáti jako život slavíka nebo cikády. Život jeho leží v jeho písních, neboť jak oni, strávil jej zpívaje.“ Saboly celý svůj život skládal vánoční písně, text i hudbu, prováděl je ve svém chrámě, kde se jim lid ihned naučil, a pak putovaly po celé Provenci až do nejzazší chýšky pastýřovy v horách. Všecky jeho písně jsou písněmi ryze národními, zvláštní u nich jest pouze to, že známe jejich skladatele, což u písní národních bývá velmi řídkým. Sabolyovy nouvè jsou koledy čistého zrna. Bylo by zajímavo přirovnati je k výtečné sbírce moravských koled, pořízené Bartošem. Shledali bychom tu mnoho společného po stránce obsahu i formy. Sabolyovy koledy jsou epické básně nejrozmanitějšího obsahu a formy nejpestřejší. Formálně jest Saboly důstojným potomkem starých troubadourů. Jaký to přepych v metru, v slokách, v nesčíslných rýmech! V této příčině jsou naše koledy, jakkoliv často velmi zdařilé, přece pravé Popelky proti nádherně vyšňořeným sestrám provençalským. Pro překladatele má věc tato do sebe nemalou obtíž, a pak vypadne ovšem překlad tak, že dle našich názorů podobá se více moderní poesii než poesii lidové.

Jinak holdují provençalské nouvè docela zdravému realismu. Naskytne se nám ještě na příkladech mnohý toho důkaz. Vane z těchto skladeb naivnosť a prostota často neuvěřitelná. Básník líčí Betlém, ale Betlém venkoncem provençalský, můžete si jej mysliti v kterémkoliv provençalském mas (dvorci). Zajímavé jest to, že v mnohých těchto koledách, psaných na způsob dialogu, rozmlouvají pastýři provençalsky, andělé však francouzsky! Zajisté velice charakteristický zjev pro povahu lidu v Provenci! Připadá mi zde jakási analogie se Slovenskem, kde lid čítá Písmo sv. v jazyku českém, a kde by kněz lid urazil, kdyby místo českého „Beránku Boží“ řekl snad „Baránku Boží“.

Realismus mnohých koled vybíhá téměř až v trivialnosť. V této příčině však nesmíme ku skladbám těmto přikládati měřítka našeho, neboť ohnivý obyvatel Jihu nesnesl by chladného způsobu řeči upjatých seveřanů. Proto i v poesii čistě náboženské shledáváme se v poesii národů jižních s obrazy často dosti odvážnými; my se nad tím zastavíme, ale taký Provençal anebo Španěl nenalézá v tom závady. Mimo to třeba uvážiti, že provençalské nouvè nezpívají se jen v kostele, nýbrž, že jsou to písně národní, z nichž mnohé, nehodí-li se již zrovna pro chrám, jsou jako stvořeny pro dlouhé večery zimní.

V mnohých těchto koledách provençalských lze pozorovati nevšední pozorovací talent lidu provençalského. Tak jest biblická událosť narození Kristova, zjevení andělů, návštěvy pastýřů, jedno-

duchá, a co z ní obrazivosť lidu učinila! Dočítáte se nesmírných podrobností ze života Jezulátka a pastýřů, které se zde vyličují ne jako nahodilé, jako vedlejší události, ale jako věci hlavní, a často pro nejrozmanitější episody a příběhy nezbude z celé historie biblické nic než pouhá idea, nebo působivá konečná pointa. Naše koledy jsou v této příčině také známy, ale tak daleko přece nejdou jako provençalské nouvè.

Jako příklad nad jiné poučný cituje se často populární Sabolyova koleda o sv. Josefu a hospodském. (XXVI. nouvè.)

Rozmluva sv. Josefa s hospodským.

Sv. Josef: Hej! hospodo, slyš, pane, paní,
sklepníku, sluho, kde kdo jest?
Již dlouho klepám, na mou česť,
a nikdo nejde! nemám stání!

Hospodský: Již třikráte jsem musil vstát,
tak půjde-li to ještě dále,
to málo vyspím se, chci spát,
kdo jsi? co chceš? proč tlučeš stále?

Sv. Josef: Můj příteli, rač sejít dolů,
ó buď tak laskav, máme spěch,
chtěl bys nás vzíti na nocleh,
mě pouze s mojí ženou spolu?

Hospodský: Jak? pokoje jste rušitelé,
jste pocestní jen tuláci,
lest pouze máte na práci,
a s Bohem, zavru dvéře směle.

Sv. Josef: Mým domovem jest Nazaret,
tím nejsem, cos řek' naposled,
jsem tesař, lid mě Josef zove
a Marie má žena slove.

Hospodský: Zde lidí dost, víc nechci již,
a dej vám Pánbůh štěstí více,
mně věř, když tamhle poprosíš,
máš dobrý nocleh „u měsíce“.

Sv. Josef: Ó vezmi nás za každou cenu,
a třeba v koutek u dveří,
svou zaplatíme večeři
jak za tabuli vystrojenu.

Hospodský: Ta večeře je bídná moc,
neb chudičká a hladovící
jest vaše kuchyně, tu noc
jíst budete as na ulici.

Sv. Josef: Ó nemluv k nám tak slovy zlými,
hle, jaký děsný venku čas,
nám otevři, sic najdeš nás
zde mrtvy přede dveřmi tvými.

Hospodský: Mně zželelo se tvojí ženy,
ta pohnula mě k soucitu,
tož z lásky dám vám k pobytu
stáj chudičký a opuštěný.

Jaká to dramatičnosť, jaký realismus v této skladbě! Jak mistrně několika črtami charakterisován hrubý hospodský, pokorný pěstoun Páně a svatá Panna, která ani slova nepromluvivši, přece na konec svým tichým utrpením a odevzdaností do vůle Boží obměkčí zatvrzelého hospodského.

Mistral praví o této písni, že v Provenci zná ji každé dítě, a kdo by neznal koled Sabolyových, zná aspoň tuto.

Hlavním předmětem provençalských nouvè jsou ovšem pastýři, jak jinak ani při pastýřské a rolnické povaze lidu nemůže býti. V nesčíslných variantech opakuje se tu tatáž scena, stará a vždy nová, vždy poutavá. Jsou to většinou písně velmi tklivé a dojemné, dýšící pravou zbožností, ale přes to nalezneme i scény plné humoru a nápadů prapodivných.

V jiných koledách jest zase ďábel častým hostem, který ovšem vůči Betlému jest zcela bezmocným. Populární líčení tohoto nepřítele lidského spasení bývá podáno s nelíčeným humorem a vtipem.

Konečně nalézáme v Sabolyových nouvè některé skladby hluboké a vážné, jimž jest podkladem některá pravda věroučná. Podám ukázku:

XI. nouvè.

(Pièisque l'ourguei de l'umano naturo.)

Když přirozenosť lidská v hrdém pychu
až Boha vystoupila k výšinám,
Bůh-Člověk, aby shladil křivdu hříchu,
sem dolů svatý stoupit musil k nám.

A kdyby ani Adam nebyl klesl,
Syn Boží byl by přece přišel k nám,
tak vysoko jej Otec v slávě vznesl,
že třeba bylo, aby nám byl znám.

Ó špatné lůžko, kámen osekaný,
a křemen vzal podušky nemaje,
ten krásný plod na trošku slámy daný,
až přijde čas, kdys plně uzraje.

To dítko příliš mladé jest a něžné,
teď, Jidáši, bys málo dostal as,
bys prodat chtěl je za peníze běžné:
tož čekej, vzroste, jen až přijde čas.

Zlo nejmenší teď proň by bylo smrtí,
tak něžné jest, že neznám něžnější,
však jednou mučednická smrť jej zdrtí,
až bude větší, bude silnější.

Adame, kdybys Syna Hospodina
mřít z lásky k tobě viděl božského,
říct mohl bys: Ó šťastná moje vina,
jež Spasitele dala takého!

V básni této použil Saboly myšlénky některých bohoslovců, kteří tvrdili, že by byl Syn Boží stal se člověkem i kdyby byl Adam v ráji nezhřešil!

Micoulau Saboly jako „nouvelista“ má v poesii provençalské zásluhy veliké, neboť on stal se základem a vzorem všem pozdějším skladatelům písní vánočních a nejlepší z moderních felibrů jsou pouze žáky Sabolyovými, tedy i náš Lambert.

Vedlé Sabolya vyniká v předešlém století „nouvelista“ Antòni Peyrol, prodavač dříví a tesař v Avignoně (1779), jehož nouvè dosud jsou na Provenci populární. Případ to zajisté zajímavý, kdy národní básník, tesař, opěvá pěstouna Spasitelova, sv. Josefa, také tesaře.

Přicházíme v rozvoji provençalských písní vánočních až k době moderní, k felibrům. Zakladatel felibriže Jóusè Roumanille byl výtečným žákem Sabolyovým. Kdykoliv nějakou píseň vánoční napsal, přednesl ji ve shromáždění lidu a zde opravoval a přepracovával písně své, takže posléze úplně vyhovovaly požadavkům písní národních. Roumanillovy nouvè jsou velice oblíbeny a dočkaly se mnohonásobného vydání. Za nejlepší považuje se nouvè: Slepá dívka.

La chato avuglo.

To bylo v krásný den, kdy panna porodila
tam v Betlémě;
plod svatý třásl se, když v zimě uložila
jej na slámě.
Na nebi „Gloria!“ ve sboru andělové
jak zpívají,
ke stáji ze všech stran pastýřky, pastýřové
si klekají!

A tu se vypráví, že tehdy dívka lepá
prý plakala,
že děva ubohá, od narození slepá,
tak zalkala:
„Ó proč mě zanechat zde samotnu chceš, máti
má nejsladší,
až budeš děťátko ve stáji kolébati,
já zapláči.“

„Tvé slzy, krvi má,“ jí matka odvětila,
„mě rmoutí již,
vzít mohla bych tě též, však co tam? dcero milá,
vždyť nevidíš!
Však zítra večer přec jak budeš potom ráda,
až přijdu zpět,
co uzřím, tobě vše, má trpitelko mladá,
chci povědět!“

„Já vím! až do hrobu že půjdu v temném mraku
vždy žitím svým,
ó slunce zlatisté, já nikdy beze zraku
tě neuzřím!
Což třeba očí jest, bych mohla uvěřiti,
a pokleknout?
chci rukou Ježíška, když nemohu jej zříti,
se doteknout.“

A slepá pláče tak, tak prosí, ubožátko,
ba kleká hned,
že musíš v soucitu své srdce pohnout, matko,
ji vyslyšet!
Jak potom ve stáji se třásla dívka milá!
jak pobledla!
Na srdce Ježíška svou ručku položila . . .
a prohlédla!

Píseň tato jest na Provenci tak oblíbena, že když při pohřbu Roumanillově hrál varhaník v mezihře nápěv této písně, všecek lid ve chrámě se rozplakal. Kdo by se více o Roumanillovy nouvè intressoval, toho odkazuji na článek v loňském „Obzoru“.

Roumanille vynikl jako „nouvelista“ hlavně naivností, něhou a prostotou svých skladeb, jež podal ve formě velmi zpěvné a dokonalé.

Není snad jediného básníka provençalského, který by byl nesložil nějaké umělé vánoční písně; citovati netřeba, vzorem všem byl Saboly a nověji Roumanille. Jediný básník vymyká se povšechnému rázu provençalských nouvè, a to jest genialní Aubanel.

Čeho nemá ani Roumanille ani klassický Mistral, to má Aubanel v míře hojné, totiž — vášeň. Stavím Aubanela v lyrickém vzletu, v žáru myšlénky a v uměleckém projevu jejím vysoko nad samého Mistrala.

Aubanel psal taktéž nouvè, není jich mnoho, ale nemůžeme jich přehlédnouti. Kdežto nouvè Sabolyovy jsou zrovna zrcadlem ducha národního, nouvè Roumanillovy jsou ohlasem písní národních, zušlechtěným něhou a uměním, nouvè Aubanelovy jsou zcela jeho, nemají s předcházejícími ničeho společného, jsou to skladby samorostlé, originelní. Jest v nich patrna Aubanelova záliba pro neobyčejné, hrůzné, vznešené, jest v nich něco, co upomíná na příbuzné duchy: Poëa a Baudelairea. Po stránce umělecké vyniká nad všecky felibry a pouze Lambert jest mu v některých skladbách roven.

Nejlépe osvětlí nám to příklad. Uvedu první část Aubanelovy trilogie Neviňátka.

I. Pes sv. Josefa.

Již slunce zapadá a na prazích
lid čerstvého chce dopřáti si vzduchu.
Ó jaký ples, ó hleďte, jaký smích,
na ulici jsou děti plny ruchu
a v kole tančí pestrá jejich směs . . .

Pes k tomu táhle vyje, štěká,
že matky chvějí se a dětský vázne ples,
vás v kostech mrazí, v duši leká.

Proč, matko, pes ten asi štěká tak?
Já nevím, co to značí nenadále —
ó jaká hrůza! — neděste se však,
vy můžete se smáť a hráť si dále,
vždyť není nemocného v domě tom.
A znova pes ten hrůzně štěká,
a znova zní ten křik jak beze blesku hrom,
vás v kostech mrazí, v duši leká.

Nás nadarmo děs taký ovanul,
vždyť jest to pes, jenž tady štěká v chlévě,
jej zavřeli — by tak se pominul! —
teď víme aspoň proč tak vyje divě!
Tak otevřte, kdo klíč má tady z vás?
pak poznáte, zda ještě štěká.
Kdos otevře . . . ký děs, jak skočil přes provaz,
vás v kostech mrazí, v duši leká?

Toť Labri! svatého Josefa pes,
z hor kdysi pastýř přivedl jej chudý.
Ó to jest on, tu známku vždycky nes',
má čumák bílý, na hlavě jest rudý.
Pán odešel, jej na noc zavírá,
jej nechal zde, ten nudou štěká,
a vyje, že bys řek', že někdo umírá,
vás v kostech mrazí, v duši leká.

A Labri, Labri! křičí dětí řad,
pojď budem skákati, pojď honem s námi . . .
nic netěší tě, vrčíš? máš snad hlad?
Hle, tu jest chléb! — a svými ručinkami
jej neviňátka hladí mnohokrát.
Však nadarmo, pes stále štěká
a na ně zří, ký děs, nic, pranic nechce žrát,
vás v kostech mrazí, v duši leká.

Ó Labri, Labri! což nás neznáš víc?
A každé dítě radosť v něžné duši,
jej marně vzpružit chce, dál skákajíc,
jej tahá za ocas i obě uši . . .
Psa v štěkotu děs stále pohání,
však pro jinou věc pes ten štěká,
a tento štěkot psa jest smrti štěkání,
toť štěkot, který mrazí, leká.

Co vidím tamo dole? Prach či dým
na silnici? . . . Toť víření je voje,
a jak se blíží, zem se chvěje s ním,
hle, vytasili všickni meče svoje!
Kůň, člověk prosáklí jsou od potu.
A ihned pes, jenž stále štěká,
v střed běží Betléma u hrozném štěkotu,
jenž v kostech mrazí, v duši leká.

V druhé části líčí Aubanel úchvatným způsobem vpád katů Herodových do Betléma, útěk matek, rány na dvéře domů, nářek dětí . . . a do této vřavy zní neustále děsný refrain:

„Sem kojence, je chceme mít,
neb my je chceme povraždit!“

Nadejde noc, v celém Betlémě jest hrůzné, mrtvé ticho, které mrazí. Herodes vyjde ven a prochází ulicemi —

a Betlém němý budí děs.
Čas od času svou nohou kdes
na dětské údy hochů vrazí — —

Mistrovsky končí Aubanel tuto druhou část básně:

Ó králi! pánem jsi v té chvíli,
co na tom, Betlém že teď kvílí,
co na tom, že jest zkrvaven?
Ó poděkuj se katům jen!
V svém paláci a nerušen
jdi spat na měkkém hermelínu.
V den brzký červy žrán se trůnu svého klínu
ty budeš donucen přec dolů sestoupit! . . .
Herode, krve dětí syt,
přec všechny nedal's povraždit!

V třetí části konečně vypravují si matky Betlémské hrůzné podrobnosti zavraždění jejich dětí. Jednotlivé scény kresleny jsou několika črtami, ale ty prozrazují ruku velikého umělce. A konečně zní společný nářek jejich:

Jsme matky, kdo nám dá, kdo těchy, posily?
pobili
děti, jež jsme kojily!
Ach!

Jen jednu scénu:

Své dítě předrahé když k prsu vzala jsem,
v klínu mém
zabili je palašem.
Ach!

Ač neodstaven velký byl můj kojenec,
prsty přec
prsu chyt' se, nebožec.
Ach!

Mé dítě zalkalo, když zřelo meč ten plát,
skočil kat,
od prsu byl hoch můj sťat.
Ach!

Teodor Aubanel jest ve svých nouvè příbuznější Lambertovi. Není tak národní jako Saboly, není tak prostým a jednoduchým jako Roumanille, jest jaksi uprostřed mezi starými nouvelisty a Lambertem. Co učinil Aubanel ojediněle, to snažil se vykonati Lambert systematicky, cyklicky. Lambert vytknul si za úlohu vypěti v písních celé mládí Spasitelovo.

3. Simeoun Lambert.

Farář Lambert zemřel předčasně, neukončiv svého básnického díla. Na štěstí nalezla se však přátelská ruka, která ujala se pozůstalosti básníkovy, urovnala ji, roztřídila, nedostatky některé sama v duchu autorově doplnila a vydala pod souborným jménem Betelèn. Byl to věrný přítel básníkův, spisovatel církevní a člen řádu T. J. Gabriel Bouffier. K dílu Lambertovu připojil srdečně psaný úvod, odkud dovídáme se mnohé zajímavých věcí o osobě našeho básníka.

„Betelèn jest hymnus, jejž básník určil božskému dítěti, jest zpěv víry, zpěv jeho srdce, Lambert zval jej svou básní. Jest to kytice, kterou chystal svým jesličkám. Každého roku pěstoval ty květy s láskou, očekával až dozraje jejich vůně, aby je vmísil do zpěvu andělů, modlitby pastýřův a kadidla mudrců.

Nebe bylo jasno, ale náhle objevil se mrak, který choval blesk ve svých záhybech; blesk udeřil, smrt zakryla smutkem obydlí básníkovo, a jeho květy roztroušeny jsou po jeho hrobu!“ . . . Přišli přátelé, sebrali ty květy a svázavše je v kytici, uložili je před jesle, ale teprve — po smrti básníkově!

Betelèn jest torso, ale zřejmo z něho, jak mělo to býti dílo úchvatné, jak umělecky dokonalé, škoda, že básník nemohl dokončiti a provésti plánu svého zúplna. Takto může ovšem kritika vytýkati mnoho, co nespadá na vrub básníka samého. Některá místa, jako zpěv druhý, patří k nejlepšímu, co poesie katolická vykazuje, jinde však byl by básník zajisté ještě piloval a zdokonaloval dílo své, tak jak to i jinde činil způsobem zrovna neuvěřitelným. Všude však vyznívá z „Betlema“ výraz živé a něžné zbožnosti a vzlet hluboké víry.

„Betlem“ zdá se vskutku býti spíše dílem kněžským než dílem literárním, kniha ta jest pomníkem zbožné duše a zároveň dědictvím velikého básnického talentu.

V pozůstalých rukopisech Lambertových nalezl se náčrt básně, v které vykládá, jak pojal myšlénku ku svému básnickému dílu.

„Bylo to o Štědrém večeru na počátku noci. Básník uchýlil se do své kaple, kterou vlastníma rukama byl vystavěl a kde jeho matka se tak ráda modlívala. Ale běda, jeho matky nebylo více . . . Zemdlen jsa přílišnými pracemi svého úřadu pastýřského, ztratil řeč i hlas. Jeho ohnivé srdce trpělo pod pouty, jež nemoc vložila na jeho horlivosť; a tohoto večera, tak milého dětem naší Provence a tak radostného v rodině, byl smuten smutkem dvojnásobným: syn ztratil svou matku a kněz neměl více svého stáda . . .

Zvony Naší Paní v Bèucairu volaly věřící na půlnoční a plnily vzduch svým veselým zněním, bezmračné nebe třpytilo se hvězdami, srdce měla dnes veliký svátek, radosť naplňovala město a všecko zahalovala . . . tlupy lidí probíhaly ulicemi, zpívajíce staré písně vánoční, jež zbožnosť a nadšení provanulo vůní věčné svěžesti.

Básník byl sám. Tato noc, tyto zpěvy, tento hluk, ticho jeho příbytku, jeho osamělosť, vzpomínky, smutek, jeho utrpení . . . vše jej vrhalo v zasmušilosť plnou hořkosti; mrak přešel jeho čelo, chmurné myšlénky se dostavily a jeho srdce cítí mráz . . .“

Tlum plesných zvonů Naší Paní
do vzduchu hází žár a plání,
to nocí všech jest noc,
a v mojí kaple hrobním klínu,
jež plna matčina jest stínu,
se chvěji v mrazení a hynu,
tma černá zrak můj jala v moc.

Najednou noc se osvětlila, kaple se zdobí . . . . Básník vidí oltář, jenž odívá se ve své sváteční zdoby. Obklopena jasem jakási žena pokrývá jej květinami . . . To jest jeho matka! . . . jeho matka! Za tohoto pohledu mizí slzy, hořké starosti, černá tušení. Vánoce vzaly na sebe opět svoje kouzlo; zvony, jejich veselé závodění, půlnoc a její vznešená, božská poesie, půlnoc jest zde . . . slavnostní doba jeslí, Betléma, Ježíška, sv. Panny, Josefa, andělů a „Gloria in excelsis!“

Vánoce . . . Půlnoc . . . Betlém! . . . Co to? Básník jest zde — jest zde v chudém chlévě se svou matkou, s Marií a Josefem, s oslem, volem a chudou slamou jeslí . . . . Vidí svou matku na kolenách před Bohorodičkou, ona se modlí na kolenách a žádá uzdravení svého syna.

Svatá Panna vyslyší prosbu mateřskou, ale pod tou podmínkou, aby syn její opěval Betlém a dítě Boží . . . Mezitím andělé, kteří zpívali „Gloria in excelsis“, sestoupili k jeslím a naplnili chlév; Panna z nich zvolila jednoho a dala ho básníkovi, aby ho provázel v jeho díle a nadchnul ho v jeho zpěvech; anděl vezme ruku básníkovu a vede ho před božské dítě; básník v pohnutí vrhne se na zemi, slibuje zpívati o Betlému, a přitiskne své rty na okraj jeslí . . . Andělové pokračují ve svých chvalozpěvech . . . jest slyšeti pokřik pastýřů, kteří přicházejí vesele ku stáji.

Básník vstane, vzhlédne . . . jas zmizel i jeho matka i jesle i dítě, Maria, Josef a andělé . . . Zvony Naší Paní dosud zněly; kolem něho byla hluboká noc se svou samotou a svým mlčením; avšak potěšen viděním slibuje básník opěvati Betlém a božské dítě, a věnuje dílo své matce svojí milované.

. . . . tys Betlém milovala,
tys hocha ku jesličkám vzala,
a při písni ho celovala,
tož vezmi nyní Betlém můj.“ —

Jest to druhý případ v literatuře provençalské, kdy láska k matce dala podnět k básnické činnosti. Patriarcha Jóusè Roumanille, zakladatel nové poesie provençalské, počal psáti básně

své francouzsky, když však matka jeho prvotinám nerozuměla, rozhodl se, že bude básniti v jazyku mateřském, provençalském. U Lamberta opět vzpomínka na zemřelou matku byla podnětem k tvůrčí činnosti básnické.

Ludvík Simeon Lambert narodil se v provençalském městě Bèucaire v únoru r. 1815. O něm může se s jistotou říci, že byl povolaným a vyvoleným knězem božím. Povolání k stavu kněžskému klíčilo v jeho dětské duši. Jsa povahy ohnivé a citlivé pěstoval již z mládí v srdci svém něžnou zbožnosť, maje v celé své živé povaze přece něco vážného a opravdového, co shodovalo se úplně s jeho budoucím povoláním.

Když se přiblížil den jeho svěcení, mladý Lambert přinesl k oltáři duši neposkvrněnou vášní ani předčasným užíváním života. Milosť Boží naplnila a vyplnila duši jeho zcela. Večer před ordinací psal takto: „Milý Bože, který čteš v budoucnosti, nemám-li snad státi se svatým sluhou tvého oltáře, mám-li snad poskvrniti tvoje kněžství, — pak učiň ať zemru této noci! . . . Můj Bože, stvoř ve mně srdce nové, znič ve mně člověka starého se všemi jeho slabostmi. V niveč proměň toto srdce člověka, toto srdce tělesné a kamenné a nahraď je srdcem kněze. Můj Pane, Ježíši Kriste! kterýs byl trýzněn jako zločinec a zemřel na dřevu kříže, pro spásu duší, vtiskni do srdce mého cenu duší takto vykoupených!

Kolik duší může přivésti dobrý kněz do nebe, ale kolik, je-li nevěrným, vlažným, otupělým, nedbalým, povleče do pekel? . . . . Jaké štěstí pro mne, byl-li jsem zvolen za nástroj, jehož ty ve své dobrotě užiješ, aby jediná duše uvedena byla na cestu dobrou . . .“

Leže na dlažbě svatyně, kněz Lambert posvětil svou přísahou city, jež byl přinesl k ordinaci svojí. Vstal, maje v duši své vryty známky kněze dle vůle Boží. Zbožnosť jeho byla něžná jako jeho srdce, jeho horlivosť byla ohnivá jako jeho přirozenosť, jeho odříkání bylo úplné.

„Ejhle jsem knězem! — sluhou Ježíše Krista! — Ó můj Bože, ať nejsem více z tohoto světa, ať nežiji více než pro tebe. Ať nejsem knězem pro sebe, knězem sobeckým, ziskuchtivým, pyšným . . . vtiskni do mého srdce ty ctnosti, jež jsou knězi tak potřebnými: pokoru, čistotu, lásku . . . Vtiskni do mého srdce lásku ku kříži a utrpení . . . Dej, ať pochopím, jak malichernými jsou všecky pocty a vyznamenání pro pravého kněze!“

Jak krásně ukázal Lambert pravdu slov těch na sobě, zvláště poslední této věty!

Lambert byl v obcování s lidmi velmi veselý, otevřený, roztomilý. Dovedl řeč svou kořeniti srdečnou čtveračivostí, v jeho společnosti nebyl nikdo smutným a zadumaným. Dovedl svou přítomností všecku nudu zažehnati, všecky pro sebe zaujati, a chtěl-li, tu rozesmál každého. Skulpturální tahy jeho tváře, jeho dlouhé vlasy, živé posuňky, to vše mělo do sebe cosi laškovného, často komického,

co dovedlo vzbuditi veselosť dlouhotrvající. A podivno! Jakmile vstoupil Lambert nohou na práh kostela, to nebyl již více ten člověk jako dříve, změnil se rázem k nepoznání! Stal se důstojným, vážným, soustředěným v mysli své, ba přísným. Jeho vysoká postava vzala na sebe důstojnosť, která poroučela každému úctu. Hlubokým citem víry tvář jeho nabývala jasu. U oltáře měla zbožnosť jeho cosi andělského a na kazatelně zaznívala z jeho slov pravá inspirace. Výmluvnosť jeho měla svůj zdroj v ohnivé, v pravdě vášnivé lásce; výmluvnosť ta podobna byla proudu vody, která měla i rychlosť bystřiny, prudkosť a divoké skoky vodopádu i klid široké řeky.

Od té chvíle, co se stal Lambert knězem, věnoval všecky své síly službě Boží, a chtěje zůstati věren slibům vykonaným při ordinaci, zasvětil se Bohu a duším v míře tak veliké, že zdála by se nám téměř odvážnou. Ve zpovědnici, při návštěvě nemocných, při katechismu, při vyučování na křesťanských cvičeních, při kázání přepínal síly své beze vší opatrnosti, takže přišel konečně den, kdy nemírná horlivosť jeho zlomila tělesné síly nadšeného kněze. Kázal — a musil uprostřed řeči sestoupiti s kazatelny a uchýliti se do svého příbytku. Odvážný vojín byl raněn, a byl nucen vzdáliti se z bitvy.

Slovo jest mečem kněze, a Lambert nerozvážnou horlivostí meč svůj zlomil. Byl odsouzen nemocí k mlčení, a trest tento trval celých dvanáct let.

Ale Lambert nevydržel dlouho v této nečinnosti; jakmile cítil, že opět nabývá sil, žádal svého biskupa o nějaké skrovné místo, kde by mohl ku spáse duší působiti a zároveň znenáhla nabyti bývalého zdraví. Právě byla uprázdněna malá fara v St. Gervasy a Lambert ji přijal. (Pokračování.)

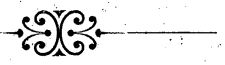

Nauky encykliky „Rerum novarum“.

(Pokračování.)

Právo soukromého vlastnictví a theorie socialistické.

Hrozné ovoce vydal liberalismus a vůbec protikřesťanský, materialistický a bezbožecký názor světový. Nejzdařilejší illustraci toho, kam falešná svoboda a rovnosť, pokrok a osvěta lidstvo zavlekly, podávají nám veliká města. Zde stojí velikolepé paláce, zařízené s největším přepychem, opatřené vším, co pohodlnosť, lenivosť a žádosť rozkoší vynalézti může, tam podzemní studené, smrduté, malounké, nízké komůrky, jichž plesnivý vzduch dech v prsách zaráží, zde projíždějí skvostné ekypáže, v nichž na měkkých poduškách hoví si objemné tělo velkokapitalisty, zahalené v nejjemnější látky, tam vlekou se zmořené postavy v rozedraných cárech, zimou skřehlé

a promodralé, zde ohlašují se stálé zábavy, divadelní představení, koncerty, plesy, v nichž slaví triumf luxus a nádhera a požitky nejvybranější, tam lkají tisíce a tisíce ubožáků hladem ve veřejných ohřívárnách, chtějí práci a chléb, zde ubíjí se život v rozkošech, tam ubíjí se vysilující otrockou prací a nedostatkem potřeb životních. Úředně stvrzená dáta a fakta z největších měst průmyslových, zvláště Londýna, naplňují hrůzou a odporem, že mimovolně zvoláme: „A to se děje v „osvíceném“ století 19.? století uskutečněných (prý) hesel revoluce francouzské: svobody, rovnosti a bratrství? Nikoliv! zde neviděti blahobytu, jaký revoluce francouzská a vůbec emancipace od zákonů božských slibovala, nýbrž zde viděti — prst Boží, doklad pravdy, že lidstvo, nemá-li dospěti zahynutí, nemůže než podrobiti se řádu věčnému, Bohem stanovenému.

Bída sociální doby naší není zjevem v životě lidstva nikterak novým. Vizme říši římskou za posledních dob jejího trvání! Nejvýše stál císař, jenž dle libovůle majetkem a právy poddaných nakládati mohl. Pod ním bylo poměrně velmi málo rytířů, nesmírných boháčů, majitelův ohromných latifundií. A ostatní? Ostatní byli proletáři a otroci. Mohli sice hlásati s hrdostí Římana: „civis Romanus sum“, ale mřeli hlady, jsouce odkázáni jenom na to, co jim stát poskytl, a když byli nepohodlnými, tu věděla neomezená moc státu si pomoci. Na děravých lodích jsouce vyvezeni na šíré moře, smrtí svou v tůni mořské zbavili stát břemene nepohodlného. Státem římským byl vlastně jenom císař a římská plutokracie. Ohromné massy lidí ostatních byly jenom státu břemenem anebo jako otroci pracovní silou, která poskytovala výživu a rozkoše plutokracii, množila její bohatství, kterým však zase císař, absolutní státní moc, disponovati dle své vůle mohl. Nyní ovšem otroků v přísném smyslu slova není, ale poměry jsou tytéž. Otroky římské zastupují nyní dělníci, jejich ženy a děti. Jsou rovněž jenom pracovní silou, kterou množí se bohatství, kapitál v rukách několika, sami však ze své práce nemají ničeho než nouzi, nouzi nejkrušnější, práce jejich nese užitek jenom kapitalistům. A absolutní stát, jehož repraesentantem jest vláda sestávající právě ze členů plutokracie kapitalistické, neukládá daní na nepotřebné výlohy z nemírného militarismu plynoucí snad velkokapitalistům, nýbrž menším živnostníkům a rolníkům, přiváděje je takto v řady proletariátu. Poměry tyto jsou ven a ven nezdravé a záhubné, jsouce výstřelkem nespravedlnosti nejtěžší. Jest vlastně povinností státu, jehož úkolem jest hájiti práv všech občanův a tím všech blahobyt šířiti a podporovati, aby nynější poměry sociální upravil v mezích své moci. Dělníci majíce však na mysli, že státní moc dosud se stavěla proti jejich spravedlivým požadavkům a teprve tehdy, když byla přinucena hrozivými úkazy ruchu dělnického, najmě stávkami, nějaký malý ústupek učinila, chtějí reformu sociální provésti sami přes odpor dosavádní moci státní. K tomu konci socialisté rozšiřují rozličné theorie, jejichž provedením míní zlu sociálnímu od-

pomoci a lepší stav zavésti. Sv. Otec líčí jejich základní theorii těmito slovy:

„By zlo toto bylo zrušeno, rozšiřují socialisté chtějíce nemajetné poštvati proti zámožným, ten názor, že každé soukromé jmění musí přestati, by konečně veškeré jmění stalo se společným, což by prý měli zavésti zástupcové obcí a vláda sama. Tvrdí, že takovýmto přenesením veškerého majetku z jednotlivce na veškerenstvo byly by veškeré nešvary odstraněny, jenom když by jednou majetek a výhody z něho plynoucí byly rovnoměrně mezi příslušníky státní rozděleny.“

Socialisté, ať náležejí k sociálním demokratům německým a rakouským a ku příbuzným kollektivistům a possibilistům francouzským a anglickým anebo k výstřednějším anarchistům, míní, že původ nynějších zel vězí v soukromém vlastnictví, a že tedy třeba je odstraniti jako instituci nespravedlivou a učiniti je vlastnictvím všech členů společnosti lidské. Mírnější míní učiniti společnými jenom prostředky výroby, jiní míní zavésti kommunismus naprostý. Všichni dělníci mají býti sloučeni v jednu velikou společnosť dělnickou, zkrátka ve stát socialistický, v němž by měli všichni úplně stejná práva a povinnosti. Prostředky výrobní, stroje, továrny, půda, doly, suroviny atd. by byly majetkem všech, každý by stejně pracoval a stejný podíl bral na výtěžku práce. Tím, že by se staly prostředky výroby společnými všem, jsouce vybaveny ze soukromého vlastnictví jednotlivců, přestala by nezbytně soukromá výroba, tím konkurence a tudíž vykořisťování jednoho druhým. Stejná práce, stejný výtěžek, stejná práva na bohatství, toť by bylo překrásným výsledkem zrušení soukromého vlastnictví. Pak rázem zahojí se rány, pod kterými nyní společnosť lidská hyne, a nastane pravý ráj, jak jej s nadšením líčí Bebel (srov. Cathrein: Moralphilosophie II. str. 166 a 167): Práce pro střídání se a výtečná mechanická zařízení bude hračkou a přece tak produktivní pro její jednotné upravení a moudré užití pracovních prostředků, že dvou- až tříhodinná práce denně zcela postačí, aby všechny potřeby byly vyplněny. Jaký to život! Práce málo a lehké, a přece všude i na venkově budou musea, divadla, koncertní síně, herny, jídelny, čítárny, bibliotéky, vzdělávací ústavy, parky, promenády, veřejné lázně, laboratoře, nemocnice a pod. Orbou změní se země ve velkou zahradu. Učencův a umělců všeho druhu bude dosť a dosť. Tisíce skvělých talentů dojdou svého rozvoje: hudebníci, herci a učenci, ne z professe — neboť všichni budou podíl bráti na práci produktivní — ale z nadšení, talentem a geniem. Povstane to aera věd a umění, jaké svět dosud neviděl (věrná pravda!). Každý bude moci dle své libosti „feriální“ cesty podnikati, jiné země a díly světa navštěvovati. Zkrátka: čeho více žádáš si srdce? Zlatý věk Saturnův se vrátí a lidstvo oblaží!“ — „Než program tento jest velice vzdálen od řešení otázky sociální“, a výsledky, které jeho uskutečnění slibuje, jsou právě jenom sny, sny chorobné fantasie, jsou vzdušnými obrazy, jež vůdcové či lépe svůdcové dělnických tříd jim před oči kouzlí, aby „nemajetné poštvali proti zámožným.“ A ubozí dělníci tomu věří a činí boj proti soukromému vlastnictví

svým programem! Ovšem je to zcela přirozeno. Cítíce dobře krutou tíhu svého smutného stavu, ochotně, přeochotně poskytují vnímavého sluchu theoriím nejabsurdnějším, jen když slibují pomoc a lepší časy. A tak se to má také s theorií, dle níž soukromé vlastnictví jest potlačiti, ač theorie tato

1. „poškozuje ještě více samé pracovní třídy“,
2. jest velice nespravedlivou, znásilňujíc právoplatné majitele,
3. převrací úkol a moc státu a konečně
4. ruší veřejný pokoj a státy a veškerou budovu společenskou vyvrátiti hrozí.

Pokud jest idea socialistická záhubnou samým dělníkům? Svatý Otec dí:

„Především leží na bíledni, že dělník bera na se závazek práce směřuje vlastně k tomu cíli, aby prostřednictvím mzdy domohl se osobního majetku. Propůjčuje totiž sílu svou a píli druhému chce domoci se potřeb vlastních a tudíž dobývá si vlastního práva a nároků netoliko na mzdu, nýbrž též na volné upotřebení výdělku svého. Připusťme, že dělník uskrovniv se, zaspořil si peněz a upotřebil jich k zakoupení pozemku, tož pozemek tento jest vlastně mzdou mu náležející, arci v jiné formě; pozemek zůstává v jeho moci ne méně než získaná mzda. Však v tom právě spočívá očividně vlastnické právo na movité a nemovité jmění. Když tudíž socialisté směřují k tomu cíli, aby veškerý soukromý majetek proměněn byl ve společné jmění, tož jasno jest, že se tím poměry pracovních tříd ještě nepříznivěji ustavují. Neboť tím pozbavují pracovní třídy plné moci, aby tyto s vydělanou mzdou směly nakládati podle svého nejlepšího zdání, ano oni právě olupují je tím o vyhlídku, by si mohli malé své jmění zvětšiti a aby se mohli svou pílí lepšího postavení domoci“ (str. 6 a 7).

Argumentace sv. Otce jest jasnou. Dělník nabízí svou práci a pilnosť zaměstnavateli, aby od něho obdržel odměnu za svou práci, mzdu. Mzda tato, výdělek jest nezbytně dělníkovým naprostým vlastnictvím, kterým dle své vůle disponovati může. Vždyť právě proto pracuje, aby mzdou vydělanou potřeby vlastní ukojil. Uskrovní-li své potřeby a za zbývající část mzdy koupí-li nějaký domek anebo pozemek, jest tento domek anebo pozemek právě tak jeho vlastnictvím jako vydělaná mzda — poněvadž jest mzdou, ovšem v jiné formě. A právě ten domek anebo pozemek jest soukromým vlastnictvím, na něž má dělník právo. Kdyby však dle theorie socialistické soukromé vlastnictví úplně přestalo stavši se majetkem kollektivním, dělník by byl pozbaven plné moci, aby směl svou mzdou dle svého nejlepšího zdání nakládati a tím zbaven vyhlídky svůj stateček rozmnožiti a lepšího postavení se domoci. Že tím by stav dělníkův a právě dělníků pilných a svědomitých nebyl zlepšen, ba naopak, že by se zájmy samých pracovních tříd poškozovaly, jest na jevě. Byť i byl nyní dělník sebe více stísněn dosavadní praksí továrníkův a prácedárců, byť i sebe více úpěl pod systemem vykořisťovacím kapitalistů, byť i poměry dělníkovy byly sebe neutěšenějšími, sebe smutnějšími, přece může míti naději, že pilností a přičinlivostí dobude si lepšího postavení, dokud bude právo soukromého vlastnictví svatým a nedotknutelným. Ale theorie socialistická béře mu

i tuto naději — otroka jednotlivců činí otrokem státu — otrok zůstává otrokem, s tím však rozdílem, že dříve ho sílila naděje, že zbaví se tohoto otroctví, nyní však i té poslední naděje jest zbaven. A slibovaný ráj? Rozplyne se jako bublina zavanutím větru.

„Než což více padá na váhu, jest, že socialisty doporučovaný léčebný prostředek (2.) příčí se spravedlnosti, neboť sama příroda uštědřila člověku právo, by měl své soukromé jmění.“

Jest sice nejvýš nespravedlivým dosavadní systém kapitalistů, dělnické třídy vyssávajících, než i snahy socialistů, kterými právě reformu provésti chtějí totiž tím, že by zrušili soukromé jmění, jsou neméně nespravedlivými, a proto jest zcela rozhodně proti nim bojovati. Vitium vitio non corrigitur.

Člověk má na soukromé jmění právo samou přírodou dané a proto theorie socialistů soukromé jmění odstraniti usilujících hrubě porušuje právo a spravedlnosť. (Dokončení.)

Zprávy spolkové.

Z Brna.

S pomocí Boží jsme zase dále pracovali všemi silami, bychom cíle sobě vytčeného dosáhli. Pokud bylo možno, byly stále pořádány schůze veřejné, kde byly předčítány práce některých členů „Růže Sušilovy“. Schůzí bylo jen pět, protože za zkoušek půlletních (v únoru) schůzí veřejných nebylo. Přednášeli pak ve schůzích veřejných pp.: Servus o „Římě“ (ve 2 př.), Adámek o „vítězství kříže Kristova“ (ve 3 př.) a Šilhan o „hypnotismu“ (posud ve 2 př.).

Činnosť „Růže Sušilovy“ na venek se jeví tím, že se za poštovné posýlají na venkov do obcí chudobných a ohrožených „Hlas“ a „Čech“ v 12 exempl.

Veliké nouzi bratří Potatranských hleděli jsme uleviti sbírkou zl. 26·06, jež odevzdány slavné redakci „Hlasu“.

Nemile jsme byli překvapeni útokem „Časopisu čes. studentstva“ proti bohoslovcům. Na čí komando se stal, nevíme, ale tušíme. Na urážlivé toto chování našich bývalých „kollegů“ odpověděly již ostatně některé časopisy.

Ještě slovo o činnosti některých členů „Růže Sušilovy“. Návštěva schůzí veřejných bývá četna a hojna. Jest zajisté zjevem potěšitelným takový zájem pro „Růži Sušilovu“. Litovati však jest toho, že časem povstává jednateli nemilá potíž o přednášky. Zdá se, jakoby poslední dobou zavládla mezi některými členy jakási pohodlnosť; snad není nenapravitelna. Jen trochu dobré vůle, ostatní se už poddá.

Proto jen s novou chutí do práce, a jistě nás úspěch nemine.

„Pomáhej nám Pán Bůh“ v další naší činnosti.

Z Olomouce.

Od zprávy v I. čísle podané měli jsme čtyři schůze, v nichž byly předčítány práce: Krátký posudek Lešanových „Písní z práce“ od p. Jos. Navrátila (IV. r.); „Vánoce v písních našeho lidu“; výbor písní a koled vánočních, podal p. K. Dostál (II. r.); „Filosofie a křesťanství“ od p. Al. Langa (IV. r.); „Vítězství legie hromové a rozbor historických svědectví k němu se nesoucích“ četl ve dvou schůzích p. Vojt. Plotěný (III. r.); „Slavjanofilové a slovanská otázka dle Čaadajeva a Solovjeva“, podal p. Jak. Hudeček (I. r.); „Tři básně“ přednesl p. Ot. Tauber (I. r.). V poslední schůzi pronesl p. K. Dostál (II. r.) „Několik slov o ‚Našem domově‘“; ukazoval, jak akademici moravští v Praze usmyslili si rozšiřovati po Moravě a Slezsku „Nivu“, jež nikterak svými „romanetty“ ani svými verši nemíní lidu vzdělávati.

Pomozme raději „Našemu domovu“, jenž by měl býti skutečně na našem venkově domovem. Ukažme aspoň tolik zájmu pro dobrou věc, kolik měli onino pro věc velmi pochybné ceny; rozšiřujme „Náš domov“ o Velikonocích co nejhorlivěji mezi známými.

Měli jsme tedy až dosavad devět schůzí; z nich jedna, dne 24. ledna, byla zároveň valnou hromadou všeho členstva. Místo „literárních klepů“, které jsme zavedli u nás, promluvil p. Ant. Pavelčík (IV. r.) o našem listu „Musei“; zmínil se o snaze pražských bohoslovců dostati „Museum“ do Prahy, a dotekl se důvodů, které se takové žádosti stavěly právem na odpor.

Na konec podal návrh, aby u nás „Museum“ se zavedlo závazně, totiž tak, aby každý člen „Jednoty“ byl zároveň odběratelem „Musea“. Návrh přijat 74 hlasy proti 14; když se však po schůzi ozvaly hlasy proti návrhu, svolána valná hromada mimořádná 28. ledna, jíž byl znova návrh předložen; a nyní byl zamítnut 84 hlasy proti 32.

Bylo by záhodno, aby administrace „Musea“ oznámila aspoň na obálce, kolik se v kterém semináři odbírá výtisků „Musea“, a snad aby i ukázala na finanční poměry vydavatelstva.

V „ostatky“ uspořádal II. ročník věcnou loterii ve prospěch československé knihovny; vytěženo pro knihovnu 180 zlatých.

V minulých právě dnech sebrali jsme a odevzdali redakci „Našince“ trpícím Slovákům 82 zl.

Zmíniti se mi také vidí, co se v semináři našem odbírá; předkem zdá mi se, abych poznamenal, jak nelibě se nás dotklo, že bdělá naše „Hlídka literarní“ doma je popelkou. Kde potom chceme, aby se o nás zajímali? Abychom potom opakovali starý stesk o Čechách, že si tam listů moravských nápadně méně všímají, než my jejich! „Obzor“ a „Hlídka“ by i tam zasluhovala větší přízně.

U nás odbíráme: „Vlasť“ v 103 výt., „Hlídka literarní“ 86 výt., „Časopis olomouckého musea“ 64 výt., „Vychovatel“ 55 výt., „Obzor“ 49 výt., „Náš domov“ 31 výt., „Časopis kat. duch.“ a „Pastýř duchovní“ 11 výt. Jednotlivci odbírají „Školu božského Srdce Páně“, „Obranu víry“, „Dělnické noviny“, „Cyrilla“, „Methoda“ a „Slovenské Pohľady“.

Československá knihovna naše odbírá: „Osvětu“, „Liter. listy“, „Vesmír“, „Dalibor“, „Athenaeum“, „Čechy“, „Hrady a zámky české“, Doreovo „Písmo sv.“

Didonova „Ježíše Krista“ odbírá se 114 výtisků, Bílého „Patery knihy“ v 60 výtiscích; Kahlíkovy „Kytice z luhů slovanských“ se odebralo 75 výtisků, Bartošovy „Rukověti správné češtiny“ 80 výtisků.

„Osvětu“ odbírati hromadně nám nepovoleno.

Práce po přestávce pololetních zkoušek opět se scházejí; objemnější jsou: „Učení sv. Augustina o praedestinaci“, „Aristoteles a scholastika“, „Vzpomínka na Jana Amosa Komenského“, „Žena ve společnosti lidské“.

Zájem pro „Jednotu“ roste. — Bůh žehnej snahám Jednoty!

Z Prahy.

Za toto období pořádáno bylo v literární jednotě naší dalších 7 schůzí veřejných a 8 výborových. Přednášek účastnili se tito pánové: Bartovský Karel (IV. r.): „Výlet na Plöckenstein a Třístoličník“; Tischr Frant. (I. r.): „O archivech se zvláštním vzhledem ku kníž. Schwarzenbergskému archivu v Třeboni a hraběcímu Černínskému archivu v Jindřichově Hradci“ (na 2 schůzích); Mareš Em. (II. r.): „Povaha, rozdíl její od letory a přirozenosti a důležitosť její“; Bohata Cyrill (IV. r.): „Pověsti z okolí Selčan“; Baar Jindřich (IV. r.): „O národopisné výstavě československé r. 1893.“; Leubner Frant. (IV. r.): „O epigramech St. Vydry S. J.“ — Mimo to na schůzích veřejných i výborových jednáno bylo o dopisech a žádostech vys. důst. p. Dr. Melch. Mlčocha; P. Jos. Svobody S. J.; družstva „Vlasti“; o oslavě jubilea Fr. Pravdy; o žádosti „čtenářsko-vzdělávacího spolku“ v Netonicích; o smutném stavu bratří Slováků a p.

Členové vystoupili též činně — básněmi a zpěvem — v akademii pořádané 13. prosince 1891 na oslavu výroč. dne konsekrace J. Em. nejdůst. pana kardinála našeho (v. „Čech“ ze dne 14. prosince 1891).

O četbu pak pro r. 1892. postaráno takto: 1. Jednota sama na VI. veřejné schůzi své rozhodla odebírati a po museích ke čtení vykládati tyto časopisy: Světozor; Zlatou Prahu; Květy; Osvětu; Lumír; Ženské listy; Vlasť; Obzor; Český lid; Athenaeum; Vesmír; Cyrilla; Methoda; Časopis matice moravské; Literární listy; Literarní hlídku; Vychovatele; Dělnické noviny; Dělníka; Obecné noviny; Časopis kat. duchovenstva; Pastýře duchovního; Školu B. S. P.; Anděla stráž.; Květy marianské; Slovenské Pohl'ady; Przegląd povszechny a L'echo de la semaine.[1]) — 2. Pro knihovnu se odebírají: Hrady a zámky; Ottův naučný slovník; Kottův česko-něm. slovník; České státní právo; Dějiny Čech a Moravy; P. Didona Ježíš Kristus; Zlatá bible; Obrana víry; Růže Dominik.; Libuše; Zábavná bibliotéka; Hlasy kat. sp. tisk.; Museum; Ruská knihovna; Sborník světové poesie; Věstník české akademie a schválené veled. p. vicerektorem lit. novinky (nepočítajíc podíly různých dědictví a spolků, jichž údem knihovna jest!). — 3. Péčí vys. důst. p. řed. Dr. Doubravy přístupny jsou nám: Linzer Quartalschrift; Katholische Missionen; Stimmen aus Maria Laach; Natur und Offenbarung; Zeitschrift für katholische Theologie; Literarischer Handweiser a Vaterland. — 4. Členové prostřednictvím pp. sběratelů kupují: Světozor (9 ex.); Zlatou Prahu (14 ex.); Květy (13 ex.); Osvětu (12 ex.); Vlasť (55 ex.); Vychovatele (14 ex.); Děl. noviny (3 ex.); Obranu víry (43 ex.); Kalendář živ. i mrt. (10 ex.); Obzor (30 ex.); Hlídku literarní (24 ex.); Methoda (10 ex.); Cyrilla (3 ex.); Český lid (2 ex.); Časopis kat. duchovenstva (13 ex.); Pastýře duchovního (12 ex.); Školu B. S. P. (7 ex.); Anděla str. (5 ex.); Růži dominik.; Těsnopisnou besedu; Časopis českých učitelek; Švandu dudáka; Humoristické listy; Museum (90 ex.); Ottův nauč. slovník (21 ex.); Ottovu lacinou knihovnu (18 ex.); Libuši (71 ex.); Přítele domoviny (12 ex.); Sebrané spisy Bož. Němcové (51 ex.); Fr. Pravdy (9 ex.); Al. Jiráska (6 ex.); Dějiny výtv. umění (4 ex.); Doreovu bibli; P. Didona Ježíše Kr. (92 ex.); Hlasy kat. spolku tisk. (21 ex.); Konec samostatnosti české (3 ex.). — 5. Konečně zmíniti se třeba o kroužcích, jež i letos v jednotlivých rocích se utvořily a předplácejí: Čecha (7 ex.); Več. noviny (8 ex. darem!); Národní politiku (7 ex.); Hlas národa; Draka; České zájmy; Budivoje; Jizerana; Krakonoše; Ohlas od Nežárky; Polabské noviny; Posla od Čerchova; Politik; Die Weltpost; L'Annonce timbrologique; La settimana; La Rivista filatelica; Volapüka gased zenodik. — Tímto ovšem obraz četby 129 členů naší jednoty úplným není, neboť mnoho-li exemplářů každé liter. novinky jde do semináře, o tom lépe referovati by mohla knihkupectví, hlavně Cyrillo-Methodějské a Topičovo.

Že ani podniků národních ani jiných nezapomínáno, o tom svědčí, že i letos odevzdáme 100 zl. na dostavění chrámu sv. Víta, 100 zl. na ústřední mat. škol.; na ozdobení oratoře ke dni sv. Josefa že vybráno 17 zl. a hladovícím bratřím Slovákům že zasláno 15 zl.

Pracuje se čile, s chutí i láskou ve směrech všech; činnosť svoji — jak se podobá — rozšíříme i zakládáním knihoven, o čemž však budoucně.

Takou tedy byla činnosť naší jednoty od 10. prosince 1891 do 10. března t. r. — Bůh pomoz i na dále! Výbor.

Z Česk. Budějovic.

Činnosť naší Liter. Jednoty v druhém období brala se tímto směrem: Schůzí nedělních pořádáno 8 a předneseny v nich mnohé poučné a zajímavé práce, a sice: „Persekuce katolíků v Anglii“ (p. Frant. Kroiher, III. r.), „O staročeském hodování“ (p. Jos. Novotný, II. r.), „Kardinálův růženec“, povídka (p. Vác. Tesař, II. r., ve 2 schůzích), „Rakvička“, humoreska (p. Jos. Horký, III. r.), „Trest“, črta dle skutečné události“ (p. Jos. Šimek, II. r.), „Němý“, prostý motiv (p. Frant. Holeček, II. r.), „Jak v Z. šenkovali“, obrázek z lidu (p. Jos. Šimek, II. r.).

Přednesené práce byly cenné a ukázaly, že všickni přednášející vládnou pérem obratným. Budou jednou moci jím pro církev a vlasť zdárně pracovati. Přednášky posloužily jak ku vzdělání, tak i k ušlechtění členův.

---

[1]) Při této příležitosti děkujeme všem sl. redakcím, jež zdarma publikace své nám dávají.

Dne 21. prosince konána II. valná hromada, v níž pokladníkem přečteny výkazy o jmění 4 revisory potvrzené, všech 4 odborů Jednoty (1. vlastní odbor jednoty, 2. matiční, 3. pro zakládání knihoven, 4. fond musejní) za uplynulé I. čtvrtletí její letošní činnosti. Ve schůzi této připomenuta památka právě zemřelého člena Jednoty, nadaného bohoslovce p. Jos. Váchala ze IV. r., jenž $^3/_4$ roku byl nemocen u svých rodičů. R. i. p.

Po té za 2 měsíce dne 21. února byla nedělní schůze věnována ku poctě vznešeného protektora Jednoty, velikého biskupa Jana Valeriana Jirsíka, jehož úmrtní den výroční oslavován v úterý po té dne 23. února. Byla to schůze slavnostní a dle toho byla i přehojně navštívena. Místečka nezbylo prázdného v naší skrovné síňce, kde se shromažďujeme. Pan Husar (IV. r.) přednesl vzletnou báseň „Bůh, církev, vlasť“, již k úctě tohoto velikého hesla Jirsíkova u příležitosti výroční paměti úmrtí jeho napsal náš milý spolubratr p. Václav Tesař (II. r.). Mocná bouře potlesku se rozlehla a zástupem vládla slavnostní nálada. Báseň ta byla uveřejněna v „Budivoji“ č. 15. Po té zapěl pěvecký sbor modlitbu „V míru Páně“ od Webra, a po té přednášel p. Šimek skizzu „Trest“.

V úterý, den úmrtí Jeho Excel. biskupa Jirsíka, zapěny u náhrobního kamene Jeho dva smuteční sbory. Tak pamatuje vděčná Jednota svého vznešeného vzoru!

Ve 2 schůzích přečteny byly 2 ctěné dopisy od vdp. P. Jos. Svobody T. J., slovutného dějepisce českého, jež zaslal příležitostně dvěma bohoslovcům. Oba listy povzbuzují dotčené druhy k pilnému studiu v prázdných chvílích na poli domácího dějepisu, zvláště doby války 30leté, a podávají laskavé a přátelské rady a pokyny, jak bychom si vésti měli, a knihy a prameny, kterých bychom užívati mohli. Ovšem nejzdárněji pracuje v oboru tomto u nás a nejoprávněnější naděje slibuje p. Kroiher. Kéž by jen našel více následovníků a otcovské slovo vdp. spisovatele hojně ohlasu, aby histor. kroužek „Vlasti“ měl v našich řadách opravdové pracovníky. A začíti se musí již v semináři, jinak těžko kdo pracovati bude v duchovní správě, kdo se neosmělil a nezačal v semináři.

V každé schůzi předčítána byla jednatelem zpráva jednatelská z minulé schůze, i podán v ní stručný obsah poslední přednášky, celkový úsudek o ní a volných návrzích, byly-li jaké projednávány. Uvádíme hlavně tři druhy volných rozhovorů mimo onen o pěstění českých dějin z doby pobělohorské, o němž svrchu naznačeno.

Především přičiněním p. Jiř. Čadka (III. r.) jednáno často o pracích našich ve prospěch Národopisné výstavy na r. 1893., i povzbuzoval nás upřímně, radil a četl nám dopisy od spisovatele p. Dr. Zíbrta a sbíral materiál z jakéhokoli oboru pro výstavu vhodný. V tom mu byl horlivě nápomocen stenograf p. Jos. Horký (III. r.), jenž sbírá zvláště písně a říkadla dětská. Za odběratele časopisu „Český lid“ přihlásilo se 12 členů a mnozí zasýlají doň příspěvky.

Několikráte také bylo rokováno a trpce stěžováno do neoprávněných pohan a urážek, jež proti bohoslovcům uveřejnil „Časopis českého studentstva“, a upozorňováno na spisy „Vzdělavací bibliotéky“ akademiků pražských, obzvláště na spis pod názvem „Dějiny konfliktů náboženství s vědou“. Nemístné, bezúčelné a zlomyslné útoky „Časopisu českého studentstva“ dotkly se nás tím bolestněji, ježto pocházejí od bývalých našich kollegů!

Konečně členové upozorněni, aby kupujíce různé potřeby podporovali domácí český průmysl, zvláště výrobky prodávané ve prospěch Ústř. Matice školské dle hesla: Svůj k svému.

K oživení schůzí nedělních několikráte přispěl oktet pp. pěvců z I. r., jenž krásně přednesl některé sbory.

Než s politováním jest nám vyznati, že v období tomto čtvrteční schůze docela utuchly, kdežto v I. čtvrtletí pravidelně konány byly. Viděti z toho, že po prázdninách jest více horlivosti u členů než později a také více jest času, dokud se nepřiblíží mnohé zkoušky.

Zaznamenáváme zase s radostí, že někteří členové živě si dopisují s bratry brněnskými a olomouckými. Z nadšených a láskyplných dopisů jejich čerpají nové a nové síly, aby pro Jednotu tím více pracovati mohli. Jednotě a členům vyřizovány

často pozdravy od „Růží“ upřímných Moravanů. Tak se pěstuje krásně bratrská vzájemnosť a jest očekávati, že zase letos dostavíme se z Čes. Budějovic ku společné pouti na Velehrad posvátný a že nás přijde více než jindy. I z Hradce Králové a Litoměřic došly dopisy o spolkových záležitostech a s bratry Charvaty Záhřebskými korrespondují mnozí stále.

Časopisy, jež Jednota odebírá (viz I. seš. Mus.), kolovaly jako obyčejně po musejích.

Na konec jest nám vysloviti zvláštní díky vdp. spirituálovi našemu Josefu Hůlkovi, že laskavě všech schůzí a upřímným slovem volných rozhovorů našich se súčastňoval. — Některou schůzi navštívil i vdp. vicerektor Karel Slavík. Voláme jim za duševní i hmotnou podporu srdečné „Zaplať Pán Bůh!“

Žehnej i Bůh další činnosti „Jirsíka“, našim pracím a naší vzájemnosti s bratřími vzdálenými!

Z Králové Hradce.

Jednota naše, kráčejíc ve šlépějích velikého kněze, po němž jméno má, vyznamenává se prací tichou; u nás není těch zvučných hesel, jako u studentstva akademického, o němž však užiti lze slov básníkových: „mnozí touží po osvětě, osvítiť však neumějí“; u nás platí více skutečné vzdělávání se než plané mluvení. A proto u nás není bouřlivých schůzí, za to však požehnanějších výsledkem.

Tak na valné hromadě v lednu konané ustanoveno, aby knihovní odbor rozšířen byl i na spolky katol. tovaryšů, aby tito, majíce četbu dobrou, svésti se nedali sociální internacionálou.

Z výboru Jednoty vyšla iniciativa, aby v semináři zdejším byla učiněna sbírka na podporu hladovících Slováků; sbírka vynesla 27 zl. 60 kr. I v jiných seminářích českých děly se sbírky podobné, a čeští theologové ukázali, že nevyhasla v nich láska k chudině pod Tatrami.

Na oslavu Svat. Čecha pořádána byla 20. března akademie s bohatým programem. Čísla hudební a zpěvní provedena s precisností chvály hodnou, v slavnostní řeči pak vylíčil p. Černý (II. r.) mistrně zásluhy velikého básníka našeho.

Bůh žehnej dalšímu působení Jednoty! J. N.

Z Litoměřic.

Po Vánocích uspořádány do konce února toliko tři schůze, k nimž vždy buď zpěv nebo hudba připraveny byly.

Ku první schůzi sešli jsme se 12. ledna, ve které přednášel kol. Josef Janeček ze II. r. o † faráři libuňském, „Antonínu Markovi“. V přednášce této podal nám přednášející krátký životopisný nástin zesnulého a potom podrobně pojednal o významu a důležitosti působení jeho pro literaturu českou. — Ve druhé schůzi obral si kol. Pavel Hladík ze III. r. za předmět „spiritismus“ a poukázal, jak o něm po stránce náboženské souditi dlužno, a jak smutných následků šíření jeho přináší. — V třetí a poslední přednášce promluvil kol. Frant. Knotek ze III. r. o „šachu“ po stránce psychologické. Přednáškou svou rozveselil a příjemně pobavil posluchače, jimž se zalíbil způsob, kterým přednášející velmi dovedně, ale též přiměřeně tepal vady a slabé stránky milovníků šachu.

Co se týče věcné stránky přednášek, přičinili se přednášející, podati nám přednášky co možná dokonalé. I můžeme říci, že snaha jejich se zdařila a že za svou neunavnou píli odměněni byli dlouho trvajícím potleskem.

I na venek zasáhla naše činnosť v období tomto, v míře však toliko velmi nepatrné. Podnět k ní zavdal článek uveřejněný v „Čechu“, v němž vylíčen byl smutný stav českého dělnictva ve Vídni. Trudné jejich postavení a snažná prosba o pomoc nalezly u všech českých bohoslovcův ochotné podpory. Každý milerád přispěl nějakým dárkem, aby toužebné jejich přání — zbudovati sobě ve středu živlu německého pevné středisko — co nejdříve došlo uskutečnění. K účelu tomu sebráno a odevzdáno 15 zl.

Také brožury, jež družstvo „Vlasť“ vydalo, nalezly zde dostatečné podpory a rychlého rozšíření.

Dejž Bůh, aby i na dále čilý život mezi námi se jevil a činnosť naše na venek vždy u větší míře vzrůstala! Výbor.

MUSEUM.

List bohoslovců českomoravských.

Ročník XXVI. (tiskem VII.) Léta Páně 1891—92.

František Pravda.

Pod obraz Pravdův.

Jest povolání kněze velká tíže,
neb sluhou Boha jest i sluhou světa,
Bůh žádá: Následuj mě s dřevem kříže!
a svět mu bláto v cestu jeho metá.

A nadšení-li k jeho skráním slétá
a myšlénky své v podobu slov víže
a city srdce v knihy svoje vplétá,
on vavřín nemá, byť byl pěvců kníže.

Ó budiž zdráv, jenž po století půli
Jsi úřad kněze beze vší nes' tíhy
a při tom lidu psal své zlaté knihy,

vzor skromnosti, čta pouze v Boží vůli,
Ty, lidu českého tak velký znatel,
kněz veliký i velký spisovatel!

Sigismund Bouška.

František Pravda.

(Črta životopisná dle vlastních jeho „Vzpomínek".)

„A hle, čeští kněží to činili, česky se vzdělávali, horlivými Čechy se osvědčili, řeč českou a národnosť českou nám zachovali, kdežto jiní po německu vychovaní Češi po odbytých studiích k Čechům se již nehlásili" — těmito slovy karakterisuje Pravda české duchovenstvo a tím zároveň — sebe samého. Slova to ven a ven pravdivá. Již zdálo se, že národ náš vykonal svůj úkol v historii lidstva a neslavně slavný svůj běh dokoná, jižjiž umíral, nepřátelé jeho již nad hrobem jeho s jásotem slavili hody pohřební. Zvuk český vypuzen byl z měst do doškových chat venkovských a ani tam nehlaholil tak zvučně a lahodně jako jindy, vyšší vrstvy národa, jeho intelligence a šlechta, dávaly přednosť řeči cizí, věda jazyk český zamítla jako nezpůsobilý, ve školách hlavně vyšších vyučovalo se latinsky nebo německy. A když začaly pokusy opět k životu vzbuditi jazyk český, šlechetní mužové, již práci tuto na se vzali, byli kaceřováni, byli zasypáváni posměchem, potupou, pohrdáním, slova „vlastenec" a „blázen" byla synonyma. Kdo však sympaticky se choval ku snahám těm, kdo z plna srdce k nim se hlásil, kdo v první řady se stavěl ku práci vlastenecké, to byl kněz katolický. Kněží katoličtí, ač vesměs ve školách jazykem cizím vychovaní, vzdělávali se česky pílí soukromnou a vyšedše z ústavů bohosloveckých

za pastýřským svým povoláním mezi lidem zasévali také vědomí národní, vědomí české. Odezírejme již od jejich působnosti literární a mějme na mysli jenom jejich působení mezi lidem a nemůžeme neuznati, že kněžstvu přísluší zásluha nemalá v díle vzkříšení národa českého. Obraz vzkříšení národa českého předvádí nám muže nadšené, snah nejšlechetnějších, duší křišťálových, nezištných a obětavých, ale také muže se srdcem sobeckým, kteří zapomenuvše svého českého původu za žold pomáhali kopati hrob národu svému. Než mezi těmito marně bychom hledali postavu kněze katolického. Jest ovšem nyní v modě, že s vlastenectvím se provozuje švindl, že píše se a mluví náramně krásně o vlastenectví a při tom hned se ukazuje na nevlastenectví kněží, na jejich přítulnosť k Římu, že k vůli Římu by s největší radostí národ svůj zradili atd., ale takové chvasty na pravdě nezmění ničeho. A pravdou jest, že kněžstvo vždy cítilo vřele s národem svým a národu svému své síly (ne však fráse) obětovalo. Sušilové, Procházkové vymírají sice, ale za ně jde do práce na národa roli dědičné celý zástup mladších pracovníkův, odkojených jejich ideami, planoucích týmže žárem, který zahříval jejich srdce, nyní schladlá . . . Touže cestou, kterou kráčeli onino kněží-vlastenci, kráčí mladší duchovenstvo i dorost kněžský, bohoslovci, řídíce se příkladem zemřelých a následujíce působnosť ještě živých.

A ve skrovném již hloučku oněch starých kněží vlastenců ještě působících, zaujímá přední místo František Pravda, Nestor českých spisovatelů, který padesát již roků pěstuje vinici Páně a 45 let plody literárními šíří vědomí národní po českém venkově. Nestačila by objemná kniha, kdybychom chtěli vylíčiti jeho blahodárné působení, kdybychom chtěli oceniti dle zásluhy všechny jeho práce, jež vykonal veden jsa heslem: „církev a vlasť“. Jenom několika stručnými rysy nastíníme jeho životopis, abychom v paměti stále chovali vzory své.

František Pravda, pravým jménem Vojtěch Hlinka, narodil se v Nekrasíně u Jindřichova Hradce v Čechách 17. dubna r. 1817. ve statku, kde se říká „u Hájných“. Opět venkov, prostá chýže česká, dal národu našemu syna zdárného! V domě otcovském byl vychováván zbožně bohabojnou matkou a otcem, pilným čtenářem bible a české kroniky. Hle, vychování kněze-vlastence. Do školy chodil v Novém Ettinku a později, bydle u strýce na Moravě, v klášteře u Žďáru. Ve dvanáctém roku věku svého odebral se do Svitav naučit se německému jazyku. Školy latinské studoval v Jindřichově Hradci, filosofii v Praze. Měl sice do Budějovic nejblíže, ale toužil po Praze, „že tam panovala, jak se povídalo, větší svoboda a poskytovala se lepší příležitosť ku všelijakému vedlejšímu vzdělání, a že filosof z university v Praze byl samostatnější, spůsobnější a jak se mu zdálo, také váženější, než filosof z fakult v menších městech.“ (Vzpomínky na studie filosofické v Praze

r. 1836—1838.) V Praze studoval svědomitě, do hostinců choditi a tam píti a kouřiti a se vyrážeti, nebylo mu na snadě, věnečky a bály ho nelákaly, ba ani o nich nevěděl (jak sám píše ve svých „Vzpomínkách), jenom divadla byl milovníkem, což vždy stálo jeden oběd. Nejvíce ho poutaly přednášky filosofické dra. Exnera. „Vjel do mne toho času jakýsi filosofický duch, filosofie mi šla nade všecko, ať byla jakákoli, a když jsem něco filosofického dostal do rukou, hned mne to zaujalo, probíral jsem to, kochal jsem se v tom a rád jsem o tom s jinými, nejvíce s přítelem Hrdličkou, rozprávěl.“ („Vzpomínky.“) Také poslouchal přednášky z esthetiky, hospodářství a o řeči a literatuře vlašské.

Touha jeho po vědách byla mocná. Ukončiv studia filosofická odhodlal se Vojtěch Hlinka oddati se theologii a zažádal o přijetí do alumnátu ve Vídni, kdež také prvý rok vystudoval. Než ve Vídni se udála s ním velká změna. Vědomí jeho národní, vychováním na školách latinských udušené, prolomilo se korou lhostejnosti k českému jazyku, a Pravda stal se upřímným Čechem. Ještě v Praze na studiích filosofických „chápal se všeho, ale ničeho českého, poněvadž nepřišel do kruhů českých, probudilých, kde by mu cestu ukázaly,“ jak si ve „Vzpomínkách“ stýská. Ve Vídni však došel poznání, že je Čechem, že ve vlasti je nejlépe. Hned když se octnul ve Vídni, bylo mu teskno, dusno, nic ho k sobě nevábilo. Stával se zádumčivým, nespokojeným, a vše hluboce ho dojímalo. Kollegové Němci stále proti svým českým bratřím něco měli, hned to, hned ono se jim nelíbilo a jako by Čechy pohrdali. Mimo to Poláci, kteří rovněž ve Vídni theologii studovali, divili se Čechům, že opouštějí vlasť a do Němec chodí sloužit, kde si jich neváží a za každé příležitosti nepřízeň svou dávají na jevo, kde Čech musí zapírati, že jest Čechem, a musí se své řeči odříkati, kde klidí jenom posměch a hanbu. Vždyť země česká by také chléb vezdejší poskytla a ten lépe by doma chutnal než v Rakousích koláče, v Čechách by byli mezi svými, z lásky jejich se těšili, jim prospívali, národu se zachovali, vlasti své služby věnovali („Vzpomínky“). Jiskry tyto a podobné zažehly také v Pravdovi plam lásky k vlasti. I neměl větší touhy než aby zase vrátiti se mohl do Čech, do Prahy. „Vše ho hnětlo, pobuřovalo mezi Němci, ani to učení ho nevábilo a již stále se staral, aby mohl se vrátiti do Prahy a tam ve studii theologie pokračovati.“ „Vídeň mne probudila, že jsem Čech,“ praví ve svých „Vzpomínkách“. Ve Vídni však také nabyl vědomí, že mu schází české vzdělání, především lepší znalosť českého jazyka, a proto v semináři pražském, kam byl do druhého roku theologie přijat, pěstil jazyk český a chodil do přednášek prof. Koubka o češtině. Dne 31. července 1842 byl Vojtěch Hlinka na kněze vysvěcen. Po tříletém horlivém působení v duchovní správě ve Kvílicích u Slaného přijal místo duchovního správce v ústavu slepců v Praze, kde však po roce nebezpečně onemocněl. Nabyv opětně zdraví stal se ještě téhož roku (1847)

vychovatelem dítek barona ze Sturmfederů na Hrádku u Sušice, kde dosud žije vzdálen jsa víru a ruchu světského, oddán jsa jenom své práci. Jenom v letech sedmdesátých (1874) účastnil se také veřejného života jsa volen poslancem na sněm zemský.

Úkol jeho jako vychovatele nebyl snadným. Svěřenec Hlinkův byl vloh duševních velmi slabých, že každý pochyboval, že by se vůbec něčemu mohl naučiti. Než Hlinkovi přece se podařilo, že svému chovanci vštípil vědomosti, kterým se podivovali. Jaké však námahy, trpělivosti a neunavné píle k tomu bylo třeba! Nedivno tedy, že Hlinka toužil zbavenu býti svého těžkého úkolu a že vytrval, toho bylo příčinou, že se stal spisovatelem.

Spisovatelsky činným počal býti Hlinka r. 1847 a to překlady menších povídek, jež uveřejněny v „Blahověstu". První původní povídku rozepsal ještě před svou nemocí slovník česko-německý Frant. Šumavského maje v ruce. „Myšlénky mi nescházely, ale slova mi scházela, hledal jsem je ve slovníku a tím tuze jsem se zdržoval." Povídku tu skončil teprve na Hrádku před vánočními svátky r. 1847. a poslal Štulcovi, redaktoru „Blahověsta". V povídce té vypravuje jistý kaplan o dvou svatbách, jak se slavily, hodně a nehodně, a jaké manželství založily — šťastné a nešťastné, — a podepsal se František Pravda. Václav Štulc dal však toto jméno Hlinkovi samému uveřejniv v „Blahověstu": Dvě svatby najednou, obraz ze života od Františka Pravdy. Tak byl Hlinka nazván Františkem Pravdou a jím již zůstal. Kolik povídek vyronilo se od těch dob z péra Pravdova! Blahověst, Besedník, Lumír a jiné časopisy, rozličné kalendáře, almanahy, bibliothéky, sbírky přinášely povídky Pravdovy. Pravda byl spisovatelem horlivým, chovaje vroucí lásku ku své práci. Nebažil po společnostech a po zábavách a když v zámku pořádal se ples, slavilo posvícení nebo masopust, seděl ve svém pokoji a psal. Večer nešel spat, dokud nenapsal, co si ráno umínil. Po 25 let byl činným neunavně. Práce jeho vyplňují 4 svazky „Sebraných spisů" (vycházely od r. 1871—1877.), jedenáct svazků „Sebraných povídek pro lid" (1877—1890), čtrnáct svazků „Kytice", sbírky to zábavného a poučného čtení pro mládež, pět sešitků divadelních her pro děti. Po r. 1870. méně Pravda spisoval nové povídky, více ho zaměstnávalo opravování spisů starých, což mnohdy více práce vyžadovalo, než když je původně psal. Činnosť jeho neustala dosud, ač plodnosť jeho není již tak velkou.

Významu povídek Pravdových vylíčiti nedovedeme. Jsou z lidu, lid jim rozumí, rád je čte a čte četbu zdravou, záživnou. V kalendářích jsouce uveřejněny dostaly se i tam, kam stěží jiná kniha zabloudí, konajíce všude po vlastech našich vznešené své poslání poučovati a zušlechťovati lid český. Není slov výraznějších než ta, kterými sám Pravda spisovatele doby tehdejší a tím také sebe karakterisuje: „Pracovali jsme poctivě a horlivě, ale s mnohými překážkami a velkými obtížemi. Zachovávali jsme ducha národního, šetřili dosavadních

základů, budili vědomí české, starali se o pokrok, pokud nám to bylo možno.“ Než jak pravdiva jsou slova, která dodává: „Znenáhla překážky se odstranily, obtíže přestaly, staří dělníci učinili místo mladým, a tito stavěli dále, ku podivu rychle: nádherná budova rostla, se okrašlovala, již pyšně se vypíná, podiv světa vzbuzujíc. Podivují se jí také, ale to mne často bolívá, že ti noví dělníci jiný základ kladou a se své výše posměšně a potupně hledí dolů na nás dělníky staré, kteří se domníváme, ano, věříme, přesvědčeni jsme, že nikdo nemůže jiného základu položiti mimo ten, kterýž položen jest, jenž jest — Kristus Ježíš. Toho základu přemnozí se vzdali, velká část národa se k nim přidala, u nich ubytovala, s nimi žije a působí — bez Boha, a nás se drží posud druhá, velká část národa — ta prostá, obmezená jako my, jak nás nazývají.“ Než mějme důvěru v budoucnosť. „I my máme svůj dorost — silný, mocný, odhodlaný, statečný. Šiky naše se množí, stojíme pevně, všelikou zbraní, zvlášť ochrannou a třebas i výbojnou, se opatřujeme. Snaživých, nadaných a vzdělaných vůdců nám neschází, a jestliže budeme stálí a nepohnutelní, rozhojňujíce se v díle Páně vždycky a zachovávajíce počátek jeho základu pevný až do konce, práce naše v Pánu nebude daremná“ („Vzpomínky“). Kéž zlatá slova tato jsou prorockými a vyplní se brzy, hodně brzy! Třeba toho nanejvýš.

František Pravda je povahy mírné a tiché. Když však lékař Němec za hovoru všelicos Čechům vytýkal, měl jim za zlé, že chtějí svou universitu, rovnoprávnosť s Němci, a zastával, že v Rakousku státní řečí musí býti řeč německá, a té že se má užívati jak v úřadech tak i ve školách, tu rozohnil se a směle a statně hájil svého národu. Tak činí vlastenec — mluví o vlasti jen tehdy, když je toho třeba, a jindy jenom — jedná. Nejušlechtilejší vlastností krásné duše Pravdovy jest skromnosť a pokora. Zásluhy jeho byly z mnohých stran uznány a pocty se mu dostávalo od celého národa — Pravda však vyznává upřímně, že všechna pocta ho vyrušuje, ho obtěžuje, jemu nepokoj způsobuje a vždy ji hledí od sebe odstraniti. A o svých pracích tak skromně promlouvá: „Uznávám, že jsem méně vykonal, nežli jsem si přál, a že, co jsem vykonal, není tak dokonalé, důležité, abych si na tom mohl zakládati, byl na to snad pyšným. Nepřeceňoval jsem se a ještě pořád se obávám, jestli někoho jsem nepohoršil, něco marného, chybného, zbytečného nenapsal.“ Maně připadá tu na mysl způsob, jakým novější spisovatelé a básníci o svých plodech mluví, kterak nemohou snésti žádné výtky a o svých čtenářích ne právě jemně se vyjadřují. Staří poctivci vymírají, mladí se jim nepodobají . . .

Dne 31. července t. r. bude slaviti František Pravda 50leté jubileum kněžské. Padesáte roků knězem — padesáte roků bojovníkem Kristovým! Kmet 75letý půjde k oltáři, kam poprvé kráčel jako jinoch 25letý! Jak velebný a úchvatný to okamžik, jak blahý to

okamžik u vědomí, že svědomitě těžil hřivnou, již mu svěřil Pán! A s obětí Jeho spojovati budou své modlitby nastávající pracovníci na vinici Páně a na národa roli dědičné, aby Všemohoucí dlouho ještě zachoval jejich vzor kněze vlastence — Františka Pravdu!

J. K.

O některých povahách povídek Pravdových.

(Literární studie. Podává Karel Bartovský.)

Bůh tomu chtěl, aby Čechové opět přičteni byli k národům živoucím — a stalo se. Po letech dvacátých ozývá se, nesměle sice, ale čím dále tím bystřeji český lid, a z něho rodí se mužové pobádající jej, aby v duchu tom pokračoval! Ozývá se již lyra básníkův, ozývá se tu a tam povídkář — než povídka přece jen pomalu kořeny své zapouští! Pracně razí si cestu Tyl, Jan z Hvězdy a j. — než nenalézají dosud pravého českého tonu.

Počátek však učiněn, učiněn s rozhodností od mužů nadšených pro věc drahou, a tato snaha nemohla zůstati bez ohlasu. A ohlas ten se ozval! Jako hned na počátku bylo to kněžstvo, které s ohnivým nadšením pracovalo pro vzkříšení českého ducha, tak dělo se i později, když řady bojovníků již značně rozmnoženy byly!

Bylo to r. 1842. dne 31. července, kdy v dómu svatovítském na staroslavných Hradčanech vysvěcen byl Vojtěch Hlinka — jinoch plný ohně, plný ideálů pro sv. církev a pro český lid.

Nadšení toto neušlo bojovníkům starším a proto všímali si mladého kněze, nabádali ho ku práci slovy otcovskými a hle — Hlinka se vzchopil — učinil první pokus, aby více péra z ruky nepustil! Hlinka stal se spisovatelem Pravdou.

Hned po několika pokusech ozval se v něm duch český, — neboť nesl na sobě pečeť lidu, z něhož vyšel a pro nějž byl vzbuzen. Málo básníků našich uhodilo tak brzy na strunu tak ryze českou jako Pravda. Jedině Němcová svým jemným citem, vřelou láskou k českému venkovu, vycítila ten zvláštní ráz české dědiny a uložila jej hlavně ve své nedostižné Babičce. I Světlá šla často pro látku ku pracím svým mezi lid, než — smím-li tak říci — viděla jej ve světle příliš magickém. Její postavy těžko uznati za typy českého lidu, byť i tam pod Ještědem byl lid zvláštní!

Pro zvláštní význam, jaký přičítá se hlavně třem těmto zástupcům dobré české povídky, bývá jich často vzpomínáno a všímáno. I nám naskytá se letos krásná příležitosť, blíže všimnouti si Fr. Pravdy, jenž 31. července slaviti bude své 50leté jubileum kněžství. Nevím, zda lépe projevili by bohoslovci českých vlastí nadšenému knězi spisovateli, jak milují, jak ctí jeho drahou

hlavu, jak následují jeho činy, než když všímají si jeho prací, když se z nich učí, jejich duchem se odkájejí?

Proto předmětem této úvahy bude, blíže prohlédnouti si některé zjevy v lidu našem, s nimiž se v povídkách Pravdových častěji setkáváme, t. j. řemeslníky a rolníky.

* * *

Pravda dívá se na lid beze všech zvětšovacích skel — posuzuje ho tak, jak jej poznal, neomlouvaje ani nezapíraje jeho vad a chyb, ani zase nezapomíná jeho dobrých vlastností. Možno nám tudíž dobře říci, že v postavách Pravdových jest venkov náš věrně zobrazen. Jím obírá se Pravda skoro výhradně, a to proto, poněvadž píše pro lid, o tom co v lidu se děje. Sám doznává, že lid rád čítá povídky z venkova, kde se mu o životě jeho vypráví. Láska k tomuto lidu dává Pravdovi do ruky péro, aby uložil na papír tisíce těch dojmů, které mezi lidem zažil a které částečně již si přinesl, pocházeje z téhož lidu. A v těchto postavách z lidu jest Pravda básníkem zvláštním, jenž klidně, bez romantického zabarvení, bez velkých zápletek kreslí děje života venkovského, kreslí vše, co s ním jest spojeno. Klidnými ale jistými tahy, věrně maluje nám ty milé kraje české se vším, co v nich stojí — statek i chatrč, chrám i školu, náves, pole, luh i les —! Vše, co podává, jest novým, dosud nevídaným v povídkách českých; novou jest látka, novým zpracování. A tyto nové myšlénky po většině vzbudilo v Pravdovi jádro lidu — řemeslníci a rolníci.

Všimněme si předem prvnějších. Český řemeslník živ jsa po většině ve venkovských městech, podlehl pomalu všem těm zlořádům, které se u nás zahnízdily, přineseny byvše z měst větších, kam obyčejně uchylují se řemeslníci, jdouce buď po výživě, buď vedeni jsouce snahou zdokonaliti se. Přinesl vlažnosť ve víře, zkažené mravy, přinesl i nelásku k vlastnímu jazyku, jejž všemožným způsobem si pokazil. To vše Pravda dobře pozoroval, a proto vyhledal si muže řádné, kteří by byli vzory všem ostatním. Tak povstali jeho Horákové, Hranáčové, Sladošové a j. Společný rys povah jejich jest pevné katolické přesvědčení; víra jest principem všech jejich pohnutek, z něho jako z kořene vyrůstají všechny skutky jejich. Všímají si organisace katolíků, vstupují do spolků katolických anebo je zakládají, nelekajíce se žádných námah a překážek, působí na jiné, aby je od zpustlého života odvrátili. Vůbec na všech postavách Pravdových možno pozorovati směr mravoučný, jenž zejména ostře vystupuje ve kresbě vychování dětí. Uvedeme zde jediný obraz „Dvojí cesta“, v němž spisovatel vypráví o vychování dítěte u pekaře Věroně, Marie, a dcerušky Žofie u zámečníka Nebudy.

Je po křtu. Matka Mariina, Věroňová, modlí se za dítě své: „Bože, vezmi si ji k sobě, kdyby, až vyroste, neměla umříti tak

nevinná, jako zde před námi pokojně dřímá!“ A co činí Tekla, žena Nebudova? „Když jí kněz v úvodu požehnával, pozorovala, nezmačkala-li si šaty, myslela, že se jí každý podivuje a nemohla se nábožně pomodliti ani »Otče náš.« Ba nenapadlo ji ani, že se má modliti.“ Dle tohoto jednání řídí se ovšem i další život dítek u obou rodin. Marie stává se zbožnou pannou — Žofie však pokažena jsouc rodiči — ztrácí česť, prchá z domova! Po mnohých zkušenostech naučila se teprve znáti Boha a vrátila se do rodiště, kde příkladným životem napravuje, co jindy pohoršením zavinila. Něčeho podobného dočítáme se i v povídce „Trnka pláteník“. Z obou kreseb i z dovedného líčení rodičů snadno každý čtenář vyčte, že Pravda charakteristikou svých osob chce čtenáře své poučovati — ba, mohl bych říci, že i vychovávati. Staviť vždy vzor dobrého člověka v popředí — jako v povídce „Starý a mladý řemeslo“, kde Urbánek jest vlastně zosobněný příklad lásky k bližnímu. Účinněji ještě děje se tak postavami kontrastujícími, jak vidno z „Dvojí cesty“ a jak přesvědčujeme se i povídkou „Naproti“, kde Hojda a Dohnal — onen jako dobrý katolík a dovedný řemeslník — tento jako člověk tuctový, chlubivý, odcizený domácímu mravu a cizím se honosící, jsou uvedeni. Nemenším toho dokladem jsou nám i postavy Kostky a Bezvody (červený vůl a zlaté slunce).

Řekli jsme dále, že Pravda postavami svými chce vychovávati. Kdo četl Pravdu, vzpomene si mnoha povídek, v nichž směr takový vládne. Mohl bych šíře zmíniti se o povídce „Dvacet tisíc“ a jejich postavách mladých řemeslníků, kteří namnoze lehkomyslni jsou, mohl bych uvésti obraz ze života „Odměna dobročinnosti“ a j., než obmezím se na povídku „Začátek Hranáčův.“ V té doprovází Pravda řemeslníka Hranáče krok za krokem, a sice nejprve otce a pak syna, aby ukázal, jak třeba řemeslníku si počínati, by slouti mohl nejen řádným křesťanem, ale i dobrým občanem města a vlasti. Josef Hranáč obdržev dobré vychování odchází do světa. Po dlouhých letech na žádosť otcovu se vrací nejen nezkažen, nýbrž i obohacen mnohými zkušenostmi. Jest energický. Pracuje svědomitě a poněvadž ve víře dobře byl vychován, vystupuje i v životě rozhodně, háje všude katolického svého přesvědčení. Svou rozšafností, pracovitostí překonává pomalu všechny předsudky a stává se organisatorem mnoha katolických spolkův a chloubou města. Pravda nastiňuje zde pěkně maloměstské poměry, především onen poměr řemeslníků našich k Israelitům, od nichž pro svou liknavosť a malou vzdělanosť tak často dávají se zatlačovati. Že kresby řemeslníků Pravdových odpovídají skutečnosti, není pochyby. Vidíme v nich zástupce pracovitosti a zbožnosti, která vždy pojí se se zápalem vlasteneckým, čteme v nich i pěkné ukázky povah mělkých, pachtících se po životě, jenž s jejich stavem se nesrovnává.

Častěji nežli se stavem řemeslníků zabývá se Pravda rolníkem, jehož jest mistrným znalcem, jakých nyní pořídku. Stopujeme-li

postavy tyto, pozorujeme i zde, že vane jimi duch evandělia, jímž Pravda tak krásně dovede povahy své krášliti. Tak praví Štěpán ku své ženě mluvící o pomoci sousedů na primici Vítovu: „Kdo chce něco darovati, ať si daruje, ale ať to daruje z lásky.“ Všude snaží se spisovatel ukázati, že jediné život z víry vede ku spořádanosti a ku spokojenosti. Švehla, ač dříve byl jen čeledínem a to nespořádaným, získává si statek, když svědomitým pánem svým uveden byl v život křesťanský a naučen byl hospodárně žíti. Na druhé však straně shledáváme se s hospodáři ve víře lhostejnými — ovšem i s koncem hospodaření jejich! Tyto povahy vynikají zvláště trefným líčením některých nepěkných stránek lidu. Pravda odkrývá je ovšem velice diskretně. Nepoužívá jich, ač by mohl, k pikantnímu líčení, nýbrž hledí nad nimi vzbuditi ošklivosť, líče je střízlivě a vždy ihned úsudek svůj přičiňuje. Dokladem toho jest nám zdařilý obraz ze života: „Jak kdo činí, tak odplatu béře.“ U Kyselů se hned od počátku se synáčkem svým mazlili. Tomášek poznal příliš brzy, že jest miláčkem rodičů. Postaví si hlavu, kdykoliv mu ihned není vyhověno, a to děje se až příliš často. Vada tato s ním roste, zvláště když nerozumní rodičové považují umíněnosť jeho za chytrosť. Tomáš dospívá v muže nepěknými vlastnostmi zohyzděného. Umí píti, zná hráti v karty, neumí však pořádně pracovati, neumí se modliti, ano — došlo to s ním tak daleko, že „smál se, že se statkem prodal i rodiče —; prodal je proto, poněvadž pil a hrál a žena jeho navštěvovala s ním hospody a muziky.“ Smutný obrázek, ale do krajnosti pravdivý. Trudná rovněž — než zase ze skutečnosti, jest historie „Kam vede paráda“. I zde zašel si Pravda do bohatého statku pro látku, líče na počátku vlastnosti starých hospodářů Kohoutů. Vidíme takřka před očima ony starochy dobrého srdce, dělných rukou a čilého rozumu. „Čiň dobře, modli se a pracuj“ — to bylo zlatým pravidlem u Kohoutů — praví spisovatel. Než časy se změnily. Syn jinak dobrák přivedl si ženu marnivou, jež nechtěla choditi jako stará Kohoutka v šerce — „ale pláče a naříká, že se vdala mezi divochy a mermomocí chce muže přemluviti, aby totiž odhodil ty zastaralé zvyky a mamonářství, že prý si lidé na ni i na děti ukazují prstem.“ Vůli svou provedla. Chováním svým zkazila děti, z nichž stávají se marnotratníci a upadají nejen v bídu, ale i v nečesť! Statek se rozpadl a matka resp. babička „sedí ve své komůrce, a modlí se, aby jí Bůh odpustil, v čem se na světě provinila!“ Toť jenom malé ukázky nepěkného rysu povahy našich venkovanů, jejž nám Pravda kreslí.

Než nacházíme u něho i postavy svěžejších barev, jimiž v hojné míře září lid náš. Podívejme se na sedláka Štěpána. Jest vzorem otce i muže. Srdce i rozum mluví u něho zároveň; „nenadělá mnoho slov, ale co mluví jde Vítovi k srdci“ — dí o něm Pravda. Povaha jeho jest přímá a ušlechtilá, vyznačující se oním zvláštním klidem českých rolníků, spojeným se starostlivostí o hospodářství, vynikající

rozšafností a bystrým úsudkem o běhu tohoto života. Než i prostomyslnosť a dobré srdce venkovanů neušly Pravdovi, obratně jím vylíčeny jsouce mimo jiné povídky i v „Matěji sprosťáku“. Zas ona přílišná opatrnosť při volbě družky života — zobrazena v povídce „Jan Zralých hledá si nevěstu“. Té vesnické opatrnosti! když tak má už chlapec léta! Kolik tu zběhá posvícení, kolik vzkazů se vystřídá! Postavy povídavých tetek, starostlivých matek, upejpavých i rázných dcerušek kreslí zde Pravda vskutku trefně! A což bych měl říci o ráznosti těch našich tatíků a strejčků, když jim to běhání příliš dlouho trvá? Ihned předhazují, že za mlada tak vyběračnými nebyli. „Peníze dostaneš, ženskou dostaneš — ostatně si dej pokoj a nebuď marnivý! Nemluv mi o čistotě a pořádku, o lásce a náklonnosti — to jsou samé nové vynálezy, které za nic nestojí“ — tak odbývá Jana strýc jeho!

Toť by asi byly ty nejčelnější stránky našeho lidu, jejž Pravda ve svých povídkách kreslí. Dej Bůh, aby byl dosud takovým, jakým býval; než sám Pravda tvrdí, že „český sedlák již není, jakým býval“ — a takového, jak ho v povídkách svých líčil, „že by nyní marně hledal.“ (Vzpomínky.) Že jsem ani těch vlastností, jež Pravda vyličuje, všech neprobral, je na bíledni. Na to jest moje práce příliš úzká a síly příliš slabé!

Mohl bych ještě ukázati na lásku lidu toho k rodné zemi a mateřskému jazyku a na důkaz toho uvésti Štěpána, jak s rozhořčením vyčítá synu svému, že zanedbává češtiny, řka: „když ti musím kupovati knihy německé, latinské a řecké, proč bych ti nekoupil české?“ Než tím bylo by mi uvésti i postavy těch, již vzbuzovali a udržovali lásku tu — postavy to šlechetných učitelův a kněží. I ty uvádí Pravda do svých povídek velmi často a namnoze zdařile, poněvadž široce zasahují v život našeho venkova a jsou jeho charakteristickou známkou se vším svým životem a působením.

Jsou to mužové vesměs nadšení, plni lásky k lidu, z něhož vyšli, plni ideálů pro církev a vlasť, jimiž sílí se v těžkém boji životním, jimiž ovlažují zprahlé kořeny žití neúprosnou skutečností. Pravda v mnohém z nich zanechal nám kus historie vlastní, kus svého života, jak působil a žil mezi lidem, aneb aspoň jak jiné působiti viděl, a přál si, aby všichni tak pro lid pracovali.

Konečně nesmíme zapomínati na sebe! I nám bohoslovcům zanechal Pravda krásný příklad lásky k povolání kněžskému a k lidu rodnému! Mám na paměti jeho „Vzpomínky“ na léta seminářská, mám v mysli jeho první snahy, aby vrátil se cele českému jazyku, českému duchu, jemuž se byl v letech studií ani nevěda, odcizil. Toho čistého vzletu! té neumorné práce, aby nahradil si všechny vědomosti, jichž se mu nedostávalo z německého studia! Praví ve svých „Vzpomínkách“: Kdo sám se napřed dobrovolně nevycvičil a nepřipravil ku české správě duchovní, zůstal k ní buď nedostatečným anebo musil doplňovati a dosazovati, co mu scházelo.“ A hle! Tito

mužové, kteří neslyšeli ve školách slova českého, kteří namnoze jako bohoslovci učili se česky psáti, česky mysliti a to ještě z vlastní pobídky, ti nám zachovali český jazyk, probudili naše rodiče, naše přátely! Co plyne z toho pro nás? Proč tak starou písničku opakuji? Doufám, že každý z Vás, bratří, to dobře víte! Opakuji to proto, aby každý z nás se ohlédl kolem sebe a podíval se na dnešní poměry bohoslovcův! Oč jsou utěšenější let předešlých! A jaký z toho prospěch? Odpovědi nedám! Každý z nás odpověz si sám, odpověz si upřímně, bez obalu — a pak upři zrak svůj do nedávné minulosti — podívej se na řadu kněží, již v potu tváři pracovali a pracují mezi lidem naším — a pak ku práci! Vedeni jsouce světlem víry a láskou k vlasti, pracujme jako pracoval Pravda, jako pracují všichni upřímní kněží! Způsob může býti rozličný, jenom vůli, jenom zápal mějme jeden, a ten buď oslava Boha — oslava vlasti! Vryjme si v paměť ona nadšená slova Sušilova, jež heslem učinili si již předchůdci naši:

Církev a vlasť — ty v mojich milují sestersky se ňádrech;
každá půl, každá má moje srdce celé.

Srovnávací věda náboženská.

(J. Šilhan.)

Srovnávací věda náboženská srovnává náboženské formy různých národův a řeší z nich všeobecné otázky náboženské (přirozené náboženství), psychologické (lidová psychologie), archaeologické. Možno ji tudíž jako srovnávací vědu počítati i k bohovědě, i k folkloristice, i k archaeologii (srv. srovnávací jazykozpyt, který také neřeší otázek jen linkvistických), ale majíce zřetel jednak k jejímu obsahu (náboženské názory), jednak k tomu, že ani psycholog ani archaeolog nevyhne se na konec otázkám náboženským na př. o původu náboženství, myslíme, že ji právem můžeme nazývati oborem theologickým.

Původem svým jest vědou mladou, moderní. „Kdyby byl někdo před dvěma věky“ — píše abbé de Broglie — „některému učenci, který studoval božstva různých pohanských národův a pracně sbíral z klassikův a z bible zprávy o obskurních mythologických bytostech, řekl, že přijde jednou den, kdy se jeho skromná věda stane předmětem obecné pozornosti, opanuje pole filosofské, ba za tak důstojný předmět myšlení bude uznána, aby se pro ni zřídily stolice a fakulty, byl by se velmi podivil. A jeho podiv by byl vzrostl, kdyby byl zvěděl, že tak pozorným pro dějiny náboženství bude ono století, které bude popírati drze veškeru náboženskou

pravdu, a že v týchž knihách, ve kterých budou s možnou podrobností a starostlivostí vypisována nesčíslná božstva pohanského světa, bude vedle blahosklonných rozprav o paganismu, tím ostřejší, tím pohrdlivější kritika Boha, bible a evandělia, toho Boha, kterého jedině může připustiti rozum národů vzdělaných."

V naší době zabývají otázky ze srovnávací vědy náboženské nejen učence specialisty, nýbrž i značný počet intelligentního obecenstva, zvláště v Anglii a Francii. Účelem těchto řádků jest podati současný obraz tohoto ruchu a naznačiti směry, ve které se rozcházejí učenci jej representující. K tomu myslím, že nebude třeba přidávati mnoho slov o její důležitosti. Opírám se celkem o článek abbéa Peissona: „Etat actuel de la science des religions," uveřejněný ve „Zprávách o mezinárodním sjezdu katolických učenců v Paříži 1.—6. dubna 1891."

Srovnávací věda náboženská jest svou nejvniternější povahou realistická, nikoliv spekulativní, právě tak, jako srovnávací jazykozpyt, psychologie. Na základě skutečných fakt řeší jednotlivé otázky a proto jest první její úlohou: opatřiti si co nejvíce materiálu; teprve tehdy, když všecek přístupný materiál jest po ruce, možno přistoupiti k vlastnímu úkolu. Právem vytýká jeden francouzský učenec hierografům, že projednávají často velmi důležité otázky bez náležité způsobilosti, že vydávají pouhé hypothesy za skutečnou pravdu, že činí všeobecné závěry ze své vlastní fantasie, nemajíce k nim positivních dokladů. „Nenadešla dosud doba psáti úplnou historii náboženství; počet zavilých a nesnadných otázek, o nichž třeba jednati dříve, než se přikročí k předmětu také váhy, jest značný. Věda tak mladá jest v nebezpečí, že se zvrhne v abstraktní spekulaci, bude-li opírati svoje zkoumání o malý počet fakt, zvláště jsou-li z nich mnohá ceny pochybné, jiná do konce falešná."

V tom se jeví právě pokrok nynějších prací proti dílům z prvé polovice našeho století, že kdežto v těchto hleděli spisovatelé tvořiti vždy mythologické systémy — které se ukázaly časem nepřipustitelnými — jest snahou novějších opatřiti materiál, představiti ducha v jeho výtvorech.[1]) Tento rozdíl vidíme jasně, srovnáme-li na př. jednu starší knihu českou o slovanském bájesloví s jinou loni vydanou.

Když se na základě sebraného materiálu přikročí k řešení všeobecných náboženských otázek methodou srovnávací, záleží velmi mnoho na tom, z čeho vycházíme, co se předpokládá. Všeobecný světový názor učenců jeví se též v těchto pracích a jich cesty a cíle se dle něho rozcházejí. Jinak soudí o věci theista, který přiznává náboženství aspoň jako faktu společenskému objektivní cenu. Dovolujeme si citovati výrok lorda Gifforda ze článku dra. Krejčího v „Athenaeu" 1892 str. 173.: „Ježto jsem po dlouhých letech dospěl k tomu pevnému a hlubokému přesvědčení, že pravé poznání

---

[1]) Dr. Krauss: Volksglaube und relig. Brauch der Südslaven (Vorwort).

boha, t. j. poznání bytu, podstaty a vlastností nekonečna, veškerenstva, první a jediné příčiny, t. j. jedné a jediné podstaty a jednoho a jediného bytí, že pravé a procítěné (ne pouze nominalné) poznání poměru člověka a veškerenstva k bohu a poznání pravého základu ethiky a mravnosti, ježto jsem, pravím, přesvědčen byl, že toto poznání, jestliže vskutku srdcem procítěno jest a působí, prostředek tvoří k největšímu blahu člověka a bezpečný základ jeho se zdokonalování; tedy odhodlal jsem se založiti a zříditi stolice —."

Jinak stranníci theorie evoluční. Hned z předu vystavují za nepochybnou pravdu větu, že se lidstvo k nynější vzdělanosti propracovalo ze stavu zvířecího; tudíž první otázkou historie náboženské jest: kterak mohly bytosti, opatřené jen smyslovým poznáním, dospěti k pojmu boha? Vzbuzuje podiv, s jakou jistotou se tato otázka, která jest v odporu se zjevením a zdravým rozumem, vykládá za jedině vědeckou otázku, a kterak se dle ní fakta, mající se pozorovati, tak pořádají, že se nejprimitivnější názory náboženské, které se kdekoli vyskytují, pokládají za původní a od nich teprve k vyšším se postupuje.

Na zmíněnou otázku o původu náboženství dávají se různé odpovědi; dle jedněch jest náboženství vynálezem státnické chytrosti, zákonodárců, kteří prý chtěli tímto bubákem držeti na uzdě nemyslící davy; dle jiných strach, který naháněly člověku zjevy přírodní, byl příčinou, že se jim člověk buď kořil (fetišismus), anebo si smyslil jiné mocnosti, které nad nimi vládnou; ale poněvadž náboženských citů neovládá strach (srv. obětní hody, tance), vysvětlují jiní náboženství z citů libých; zase jiná theorie vykládá náboženství jako surrogát, náhradu za znalosť přírody, bůh jest výrazem pro neznámou příčinu; všeobecně, a v tom se srovnávají, jest jim náboženství žalostivým poblouzením lidstva.[1])

Dříve než vyložíme nynější stav vědy náboženské, podotýkáme ještě, že byl tento ruch vyvolán protestantismem. Od něho vyšlo heslo, aby se upustilo od starých dogmat katolických; nejsou prý úplně nepravá, ano možno je připustiti jako částečný výraz pravdy, než jako výraz již přežilý, a proto žádoucno, aby byl nahražen jiným, moderním. Na místě nezměnitelného, katolického dogmata staví se dogma pohyblivé, věk co věk se přizpůsobující změněným poměrům. A tento moderní výraz náboženské pravdy míní najíti z filosofie náboženství.

Vlastní mateřskou zemí tohoto ruchu jest — Nizozemí; tam byly zákonem z r. 1877. zrušeny theologické fakulty, státem vydržované, a na jich místo zavedeny stolice o dějinách náboženských. Jakým směrem se tam béře tato věda, viděti z knihy van Hamelovy, kde klade vedle sebe paralelně:

---

[1]) Cf: Chr. Pesch: Gott und Götter.

fetišismus u negrů; u Israelitů: kámen Bethelský, archa, teraphim; u křesťanů: reliquie, kříž;

boj mezi bohy: Osiris a Typhon, Ormuzd a Ahriman, Kristus a satan;

lidé nadaní nadpřirozenou mocí: thaumaturgové, čarodějové, Mojžíš, magové, Elizeus, Ježíš, Petr a Pavel, Šimon Magus, katoličtí svatí, exorcisté, šarlatáni.

Positivisté chtějí, aby bylo vyučování náboženství zbaveno rázu konfessionálního a by filosofie náboženství zaujala místo vedle positivní filosofie a všeobecných dějin. „Stát nepotřebuje dogmat, ale jeho povinností jest nebrániti disciplinám, které zaujímají vážné místo ve vědě,“ praví M. Littré.

Francouzská vláda zavedla na místo bohosloveckých fakult stolice o dějinách náboženství. Abychom poznali ducha této nové instituce, stačí uvésti, že jejími původci byli mužové, kteří netajili nikterak svého smýšlení protináboženského. Vedle těchto přednášek, vydržovaných vládou, jsou ještě v kolleji francouzské, na Sorbonně, v orientalní akademii, na protestantské fakultě. Nemůžeme se za této příležitosti nezmíniti šíře o přednáškách p. Renanových v kolleji francouzské. Netřeba příliš ostrého vtipu, praví abbé Peisson, abychom prohlédli nicotnosť jeho dialektických obratů a prázdnotu jeho frasí. Kterak pojímá p. Renan náboženství! „My, kteří máme vědu, umění, filosofii, nepotřebujeme církve. Leč lidu — chrám jest literaturou, vědou i uměním. Jest mi protivno, vidím-li člověka, zasvěceného byť jen částečně v kulturu XIX. století, zachovávati starosvětskou víru a obyčeje. Naopak, vidím-li na venkově u každého baráku známky nejpověrčivějšího katolictví, bývám dojat a raději bych po celý svůj život mlčel, než abych pohoršil jednoho z těchto maličkých. Obraz sv. Panny u muže vzdělaného a u venkovana, jaký to rozdíl! U prvního jeví se mi to nesnesitelným nesmyslem, amuletem ponižující pobožnosti; u venkovana připadá mi jako záblesk ideálu, vnikajícího až pod tento došek. Mám rád tu sprostnou víru, právě tak jako mám rád víru starého věku, jako mám rád Inda kořícího se Krišnovi. Zbožňuji oběti antické, mám však jen odpor k hloupému anachronismu Julianovu. Venkovan bez náboženství jest bez specifické známky lidskosti (animal religiosum), jest nejodpornějším zvířetem. Přijde ovšem jednou den, kdy i oni se podrobí obecnému zákonu, kdy u nich nastane doba bezbožectví, přiznávám, že k velikému dobru lidstva — však Bůh mi svědkem, že bych za nic na světě nechtěl pracovati v tomto díle. — Oni dobří lidé nenáležejí (duchem) XIX. století, a proto se ani nedivme, že mají náboženství, které se již přežilo. To jest mým pravidlem: na vesnici chodím na mši, v městě se směju každému, kdo tak činí.“

Pozoruhodnou jest instituce, která se zdá býti způsobilou dáti mocný impuls této nové vědě; jest to museum Guimetovo, nedávno otevřené v Paříži. P. Emil Guimet byl poslán v letech 1870.

francouzskou vládou na východ, aby sbíral zprávy, objasňující náboženství těch krajin. Po dvouletém pobytu se vrátil s bohatými sbírkami i bylo jeho jedinou tužbou učiniti nasbírané poklady přístupnými obecenstvu. Plán svůj myslil uskutečniti nejlépe tím způsobem, že by zřídil

1. náboženské museum, které by přechovávalo památky náboženství východních, zvl. sochy a j.;

2. bibliotheku spisů sanskritských, tamulských, singalských, čínských, japonských a evropských, jednajících o předmětech náboženských;

3. školu orientálních jazyků, jejímiž professory by byli rodilí Orientalové různých náboženství, kde by bylo možno studovati orientální jazyky, informovati se o náboženských otázkách, které by koho zajímaly.

S obětavostí, jakou dopouštělo jeho ohromné jmění, vystavěl nádherný Pantheon v Lyoně. Nikdo nepodceňoval významu tohoto ústavu. Zdálo se, že nadešla již doba, kdy spadne rouška, halící staré vzdělanosti Orientu. „P. Guimet položil základ k orientální akademii, jejíž členové, rekrutovaní z Indie, Číny a Japanu, budou zároveň učiteli i žáky. Poučí nás o řádech, mravech, potřebách svých vlastí; otevrou nám jich poklady literární i historické. Tam budeme moci studovati veliká náboženství, která zaujímala v dějinách minulosti tak důležité místo a z nichž mnohá figurují ještě v dějinách současných: brahmanism, buddhism, náboženství Konfuciovo, náboženství egyptské — — — Všecka zasluhují pozornosti učenců, poněvadž měla mocný a trvalý vliv na vývoj pokolení lidského, všecka zasluhují úcty, ovšem v různé míře, poněvadž se všecka snažila rozřešiti problém o cíli člověka, učila, jak žíti, kázala konati dobro a varovati se zlého.“

Co souditi o díle Guimetově? Jest nezbytno je pokládati za instituci namířenou na ubíjení zjeveného náboženství? Nemyslíme; neboť stejným právem bylo by říci totéž o musejích egyptských a assyrských, v nichž jest sneseno tolik různých božstev, tolik památek náboženských. Jest ovšem jakýsi rozdíl. Obraz náboženství, které jest dosud v plném květu, k němuž se hlásí miliony lidí, učiní na obecenstvo mocnější dojem, než obraz náboženství od staletí mrtvého, ale přes to nemyslíme, že by tato okolnosť chovala v sobě vážné nebezpečí. P. Guimet aspoň tvrdí, že jeho jediným účelem jest věda; věříme mu tak dlouho, pokud se neukáže toho opak.

Než pěkné naděje, kterými se kojil zakladatel Lyonského musea, se neuskutečnily; jak žáků v orientální škole, tak navštěvovatelů musea bylo málo. Doufaje nalézti vděčnější a pozornější obecenstvo pro tak speciální studia, přeložil je do Paříže, kde bylo 20. listopadu 1889. předsedou republiky slavně otevřeno.

Museum vydává sborník prací z oboru dějin náboženství a časopis: „Revue de l'histoire des religions“, jehož potřebu a účel

označuje Guimet slovy: „Studie konané o náboženských otázkách bývají rozptýleny po různých časopisech různých národů. Specialisté nevědí často, že práci, kterou podnikají, již jiní dříve vykonali, a s druhé strany obecenstvo se zajímá víc a více o novou vědu a přeje si býti na výši nejnovějších výzkumů. Této potřebě vyhověti má naše »Revue«.“

Redakce „Revue“ ujišťuje, že bude zachovávati úplnou neutralitu náboženskou; její zásadou prý jest nepřijímati prací rázu polemického ani dogmatického. Hledá prý pravdu historickou, nikoliv dogmatickou. Zamítli jsme vždy práce nebo zprávy namířené proti některému náboženství neb církvi. Přijmeme právě tak práci věřícího jako atheisty pod tou podmínkou, že věřící i atheista užívá zdravé methody ke studiu historickému, že přestává býti věřícím a atheistou a jest prostě historikem.

Katolíkům vytýká ostře methodu apologetickou, jako nesrovnatelnou s methodou vědeckou. Nemůžeme býti téhož názoru. Nemyslíme, že by ten, kdo chce psáti o dějinách náboženství, musil býti úplně bez náboženského přesvědčení, neb aspoň od něho odezírati, naopak jsme toho mínění, že ten, kdo má úplnou pravdu, může posuzovati tím snáze jiné formy. Připouštíme dále, že jest možno psáti o tom či onom předmětě a zachovávati neutralitu, ale napsati všeobecné dějiny náboženských vyznání a zůstati lhostejným k důsledkům z toho plynoucím, nevtisknouti svojí práci stop svého přesvědčení, možno asi nebude. Čtěme jen tu či onu práci a přisvědčíme, že není předmětu, jenž by se více dotýkal subjektivního přesvědčení autorova i čtenářů. —

V Anglii jest největší autoritou srovnávací bohovědy M. Müller. Věří v jakési budoucí náboženství, které vznikne synkresí dosavádních. „Očekávám s důvěrou dobu, kdy podzemní základy náboženství stanou se přístupnějšími a kdy věda o náboženství, která jest nyní ještě v zárodku, úplně se rozvine a přinese bohatou žeň. Až tato doba nastane, až budou odhaleny a restaurovány tyto hluboké základy všech náboženství všehomíra, kdož ví, nenaleznou-li v nich — jakoby v katakombách neb kryptách starých kathedral ještě jednou útulku a útěchy ti, kdož touží po něčem lepším, po něčem čistším, starším a pravdivějším, než jim poskytují náboženské výkony, obřady a kázání té doby, do které je jejich osud postavil. Tito lidé se naučili rozumem zavrhovati výplody dětinné fantasie, kterým se říká legendy, zázraky a věštby, ale nemohou se dosud sprostiti víry svého srdce. Opustí tedy část toho, co se zbožňuje v chrámech indických, ve viharách buddhických, mešitách musulmanských a chrámech křesťanských, a přinesou do této svatotiché krypty, čeho nad jiné si váží: Ind vrozené sobě přesvědčení o nicotě tohoto světa a nezvratnou víru ve svět jiný; buddhista svoje podrobení naprostému, věčnému řádu, svoji měkkosť a soucitnosť; moslemín, ne-li více aspoň svou střízlivosť; žid svoji důvěru a oddanosť v Boha jediného, který

miluje spravedlivosť, jehož jméno jest: „ten, který jest.“ My křesťané přineseme tam něco, co má větší cenu, než vše ostatní: svoji lásku k Bohu, Neviditelnému, Nesmrtelnému, Nekonečnému, Otci, Nejvyššímu, který jest nad světem a ve světě, který se zjevuje v naší lásce k bližnímu, v naší lásce k živým i k mrtvým, v lásce živé, nehynoucí.“

V Skotsku se přednáší o dějinách náboženství v Glasgowě, St. Andrewse, Edinburce a Aberdeeně; z professorů jmenujeme: A. Langa, Tylora a H. Smitha.

Zmínky tu zasluhuje též škola novobuddhická, která dělá v Evropě proselyty buddhismu; jich schůzky mají ráz pobožností; zpívají hymny, oslavující Buddhu i s průvodem varhan. V čele těchto blouznilů stojí americký plukovník Alcott a Ruska pí. Blavatská; za cíl si postavili smísiti křesťanství s buddhismem. Nejvíce stoupenců mají v Anglii a Francii. V Německu vydal nedávno dr. Neumann knihu, ve které se představuje rozhodně apoštolem buddhismu.

Křesťanství jest mu jen nepatrnějším otiskem většího originálu — buddhismu, který jest „výtečným na počátku, výtečným uprostřed, výtečným na konci.“ V jeho původnosti a velikosti jest též jeho právo na existenci a v prorockém duchu vidí dr Neumann blížiti se den, kdy ona větévka stromu vyvrženého z vlasti, která se uchýlila na Ceylon, vzroste v strom, v jehož stínu si oddechnou mnozí, kteří nyní zmírají úpalem.[1])

O Německu praví abbé Peisson jen všeobecně, že tam zaujímá filosofie náboženství čestné místo. Před dvěma roky učiněn tam byl literární podnik, který bude znamenitou podporou těchto studií. Nakladatelství Aschendorffovo v Münsteru vydává „Darstellungen aus dem Gebiete der nichtchristlichen Religionsgeschichte“, jejichž účelem jest, jak se praví v prospektu, učiniti mužům vědecky vzdělaným přístupnými výsledky badání v oboru náboženských dějin a opatřovati materiál k dalšímu odbornému studiu. Zvláštní pozornosť bude věnována spojitosti mezi náboženstvím, dějinami a kulturou a bude se hleděti k tomu, aby vynikly ony stránky nekřesťanských věr a kultů, ve kterých jest patrná analogie s křesťanskými neb židovskými formami, ale varovati se všech libovolných výkladů a odvážných kombinací. Dosud vyšlo šest svazků: Dr. Hardy: „Der Buddhismus“, dr. Krauss: „Volksglaube und religiöser Brauch der Südslaven“, dr. Wiedemann: „Die Religion der alten Ägypter“,

---

[1]) Poněkud jinak o něm soudí Angličan Monier Williams, který procestoval několikrát Indii a také Ceylon, „klassickou zemi buddhismu,“ z blízka poznal: „Tvrdím, že buddhismus choval v sobě od prvopočátku zárodek hniloby a že jeho nynější fási lze označiti jako stav zrychleného rozkladu. I jako náboženství lidové ztrácí životní schopnosť, pozbývá půdu v massách lidu, které se kdysi sklánívaly před jeho žezlem, ba není dalekou doba, kdy neodolá více vlivům, které jej smetou s povrchu země.“ Stimmen aus Maria Laach 1892, str. 274.

dr. Wislocki: „Volksglaube und religiöser Brauch der Zigeuner“, dr. Schneider: „Die Religion der afrikanischen Naturvölker“. Mimo sbírku tuto vyšly práce Chr. Pesche, S. J.: „Gott und Götter“, kde jedná o pojmu boha, jak mu lidé rozuměli, o jeho původě a vývoji, „Gottesbegriff in den heidnischen Religionen des Alterthums“ a „Gottesbegriff in den heidnischen Religionen der Neuzeit.“ — Namítá se otázka: co souditi o tomto ruchu? Máme se znepokojovati, že z něho hrozí nebezpečí křesťanství? Nikoliv! Naopak můžeme se těšiti, vidíme-li, že se obecenstvo zajímá o otázky, pro něž se zdál býti zájem dávno vymřelý.

Křesťanství se nemá proč strachovati, aby nebylo srovnáno s jinými náboženstvími; toto srovnání bude jeho nejskvělejší apologií. A proto jest na křesťanských apologetech, aby si všímali tohoto oboru, ve kterém se jim otvírá tak rozsáhlé pole působnosti. Povinností jich jest hájiti pravdy, kdekoliv jest napadena; žádné vědecké odvětví nesmí býti zanedbáno, tím méně tedy odbor, který jest nám tak vlastní jako srovnávací věda náboženská. V uznání tohoto fakta byla zřízena v katolickém „Institutu“ v Paříži stolice pro srovnávací bohovědu a katoličtí učenci vydávají časopis: „Revue des religions“.

„My katolíci“, tak končí článek p. Peissonův, „nemáme sice jako různé společnosti podpory vládní, ale máme nadšení, máme dosti osobní iniciativy, což vydá mnohem více než vládní protekce.“

Sv. Růžena z Limy.

(Legenda.)

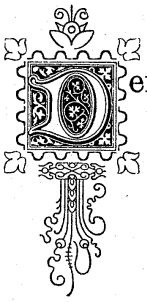

Den minul, zvolna zašel modré za hory,
a pokrylo zem' šero tajemné.
Vše v tichu ponořeno, všude klid,
jen tamo rychle jako obláček
se nese po nebi, tak tiše jde
postava ušlechtilá, vysoká.
Toť „krásná Růže z Limy.“ Znavena
jsouc dlouhou těžkou prací domů jde,
by na matčině srdci spočala,
a z utrpení mysl pozvedla
zas k Bohu, pro Nějž všeho zřekla se.
Jde tichou ulicí a vzpomíná
si bezděky, jak život jiný byl,
když v mládí lehce v polích běhala,
jak motýl s květu na květ létává,
když každý pták ji rozesmál,

jenž na větvích si hnízdo malé plet',
jak rybka v potoce se mihala,
jak vážka zlatokřídlá klikatým
se nesla letem lesklou nad vodou.
Než přešla mladá léta jako sen
a s nimi přešla smavá nálada.
Jí otec schudl a s ním ona též.
Co zbylo jí, to byla čistota
a mysli nezkažené nevinnosť,
jež ohněm světských prošla žádostí
tak jako zlato neporušená.
A prací rukou svých své živila
stárnoucí, bídou sešlé rodiče,
již často s trpkou v oku výčitkou
si vzpomínali stkvělou na dobu,
kdy bohatými byli.

Jednou sic
jim ještě štěstí z dálky kynulo,
to když se boháč o ni ucházel,
jsa dojat krásou její mladistvou.
Než ona jinému již ženichu
se zaslíbila, k němuž planulo
jí srdce láskou něžnou, horoucí. —
A pro něj — světa byl to Spasitel —
se bohatství a žití stkvělého
s radostí odřekla a raději
své bílé ruce v práci nejtěžší
bez stesku v kámen stvrdnout nechala,
a denně smích všech lidí snášela,
jež potkávala, jdouc svou za prací. —
Ti myslili si, že to bláznovstvím
je zříci všeho se a v modlitbě
jen hledat útěchy a úlevy. —
Než přec jí toho líto nebylo;
a když své milé, dobré matičce
svou mzdu, již za den vydělala si,
do rukou kladla, tu se šířilo
jí srdce v hrudi slastí podivnou. —
Den jako den se brala z kostela
do práce, již jí správce vykázal
v klášterní zahradě, a denně tam
kříž Spasitelův kvítím krášlila
a denně konala svou pobožnosť.
I dnes jak obyčejně, za šera
ranního růže vonné spojila

ve věnec krásný, jejž pak vložila
na skráně Pána Krista na kříži.
Kol ticho bylo milé; v zlatité
se záři slunce stromy koupaly.
I poklekla, a v tom ji hlučný smích
ze snění nábožného vyrušil.
„Hle, vizte, jak zas blázní modlářka!“
tak hlasy sluhů, služek posměšně
se tichem ranním kolem rozlehly. —
Tu vstala z místa, na němž klečela
a k davu zpustlému tak zvolna dí:
„Proč směšnou vám jest moje modlitba,
již jedinou jen Bohu mohu dát?
Ač malý dar to, přece Bůh jej rád
od dcery svojí v oběť přijímá —.“
Tak děla, Spasitele se skrání
svůj věnec z krásných růží snímajíc. —
Dav utichl a ona s výkřikem:
„Ó přijmi, Bože, malou oběť mou!“
ku nebi růže rychle hodila. —
A aj, tu div se stává! Růže v ráz
se ve podobu kříže seřadí
a nad hlavou jí stanou ve vzduchu. —
Dav ztrnul hrůzou, na kolena kles',
všem modlitbu rty tiše šeptají,
a ona s hlavou k zemi sklopenou
zas k práci šla. — — — — — — —

Teď domů odchází
a k hvězdám díky vroucí vysýlá. —
Noc tichá zatím k zemi snesla se,
a s nebe, z jedné zlaté hvězdičky
v tom dolů sletěl bledý paprsek
a v čelo bělostné ji políbil.

Fr. Holeček.

Darvinismus a bible.

(Z přednášek o Darvinismu Jana Sedláka.)

Motto: „Ut neque falsae philosophiae
loquacitate seducamur,
neque falsae religionis
superstitione terreamur.“ *Aug.*

Asi 10 let po vydání prvého spisu Darvinova napsal Wigard úvahu o něm s názvem: „Darvinismus, znamení doby“ — tím názvem jasně naznačil jeho důležitosť v době tehdejší. Ano,

znamením doby byl Darvinismus tehdy: vždyť sotva r. 58. Darvin vydal spis „O původu rodů živočišstva a rostlinstva přírodnou výchovou“, již rozšířila se jako bleskem jeho hypothesa po celém učeném světě a spor o ní tak se roznítil, že vším právem mohl napsati Pfaff: „Nelze uvésti ani jediného případu z dějin přírodovědy, že by která domněnka o tom kterém předmětu tak roznítila vášně všech, jako domněnka o původu rodů,“ vždyť na 2000 spisů bylo vydáno o otázce té, v nichž učenci nejrůznějších oborů své názory o ní pronášejí. A jaká příčina tak rychlého rozšíření, tak krutých sporův? Odpověď jest na snadě. Theorie ta přišla vhod atheismu, materialismu, vlastně jich koryfeům Haecklovi, Vogtovi a podobným, jimž zdála se reálním podkladem a odůvodněním jich systémů filosofských, podkladem tím vítanějším, že opírala se — aspoň zdánlivě — o empirii. I nelze se diviti, že též theologové tu poněkud v zámezí zaběhli, pokládajíce darvinismus v sobě — tedy theorii samu v širším slova smyslu — za blud theologický a z toho stanoviska také proti němu bojujíce na základě Písma sv. Postupem času však toto stanovisko prohlášeno za pochybené i kladen větší důraz na nadpřirozený ráz Písma a apologetové vyzýváni, by proti chybným theoriím přírodovědeckým, theologii v konsekvencích nebezpečným, bojovali důkazy přírodovědeckými a neopírali se o bibli, která tu dle účelu svého jest úplně indifferentní. O tomto stanovisku čistě theologickém, nehledě k tomu, co proti Darvinismu ostatní vědy namítají, o poměru Darvinovy hypothesy, pokud se týká zvířectva a rostlinstva a abstrahuje od člověka, k Písmu sv., chci promluviti něco dle děl: Schäfer: „Bibel und Wissenschaft“, Güttler: „Naturforschung und Bibel“, Reusch: „Bibel und Natur“, Duilhé-Braig: „Apologie des Christenthums auf dem Boden der empirischen Forschung“, König: „Schöpfung und Gotteserkenntniss“ a „Zeugnis der Natur für Gottes Dasein“. Částečně použito také Hettingra a Wiesera: „Mensch und Thier.“ —

I.

Theorie Darvinova jest s dostatek známa. V prvém svém díle: „O původu rodů živočišstva a rostlinstva přírodní výchovou“ prostě ji vyslovuje takto: „Všecky tvary ústrojenstva pocházejí z nemnoha prvotvarů, ba snad od jednoho naprostého pratvaru, a sice výběrem přírodním (k němuž později připojil ještě pohlavní). Předpokládá proto neomezenou měnivosť druhů, pravě, že nahodilá změna nějaká, vzniklá přizpůsobením se vnějším poměrům (Anpassung), je-li v boji za bytí prospěšna, se dědí, stálým užíváním a cvičením se zdokonaluje, čímž vzniká nová odruda — varietas resp. plemeno a z toho pak postupným vývojem a zdokonalením po milionu neb i více generacích rozdílný nový druh.“ —

Toť kostra theorie evoluční. Odporuje Písmu? Abychom to

poznali, řiďme se známým: „audiatur et altera pars“. Písmo sv. mluví o stvoření rostlinstva a zvířectva v Genesi I., 11—12, 20—22: Třetího dne káže Bůh (dle Vulgat): „Germinet terra herbam virentem et facientem semen, et lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram, et factum est ita.“

A dne pátého: „Dixit etiam Deus: Producant aquae reptile animae viventis et volatile super terram sub firmamento coeli. Creavitque Deus cete grandia, et omnem animam viventem atque motabilem, quam produxerunt aquae in species suas, et omne volatile secundum genus suum. Et vidit Deus, quod esset bonum.“

Výklad slov těchto ovšem závisí na pojetí a výkladu hexaëmera vůbec. Myslím, že nejlepším tu jest výklad sv. Tomáše ideální, který shora jmenovaní spisovatelé všichni přijímají, i Reusch, který dříve ke konkordančnímu se přiznával. Ten pak zní: „Šest dní biblických jest 6 obrazů, ve kterých Bůh stvoření Mojžíšovi resp. Adamovi zjevuje. Účel Boží při tom jest jen náboženský a dá se shrnouti v tyto 4 body: vše jest od Boha, vše jest dobré, vše jest pro člověka, sabbat Bohem posvěcen. To jest de fide dle sv. Tomáše, ostatní jest pouze prostředkem k dosažení tohoto účelu, podáno ve formě nevědecké, ale populární, věčně pravdivé. První 3 dny jsou opera distinctionis, druhé ornatus (Schäfer tento výklad v podstatě podaný sv. Tomášem modifikuje stavě opera ornatus ne po, nýbrž vedle opera distinctionis a spojuje tak den čtvrtý s prvým, pátý s druhým, šestý s třetím odhaluje tím hluboké krásy symboliky a spojení logického, čímž zároveň nejvhodnější, jak se mi zdá, podán výklad některým sporným bodům hexaëmera — o tom však vide Schäfer). Tím pojetím hexaëmera podán zároveň smysl našeho místa. Písmo sv. udává tu poslední příčinu, vše od Boha — nic více — tedy všecko zvířectvo a rostlinstvo jest od Boha — to účelu Písma úplně postačuje — jakými prostředky, quomodo, odpověz si přírodopisec: konflikt všeliký tu vyloučen.

Namítá se ovšem: takové stanovisko — opouštění výkladu slovného — zaujímáme proti astronomii, geologii, kosmogonii, paläontologii, kde nás k tomu výzkumy nutí, proč však zde, kde nejen takové nutnosti není, nýbrž naopak vše jest v náš prospěch? Než myslím, ustupuje-li se teprve nutnosti, pak se Písmo sv. zaplétá do stálých sporů přírodovědeckých, vydává stálému posměchu, exegese se mění každých 10 let, ne-li častěji dle toho neb onoho nového výzkumu a při tom stálý jest strach, jaké opět bude nutno dělati vědě koncesse. Nač to? Hleďme více rázu nadpřirozeného Písma sv., na ten klaďme důraz, buďme více exegety než přírodopisci, volá Schäfer. Písmo sv. vědeckých systémů nepodává. —

Tím zároveň vyloučeno jest mínění těch úzkostlivých, kteří ve slovech „secundum species suas“ spatřují úplnou protivu Dar-

vinismu, jasné vyrčení původnosti všech druhův. Pronášeti takové názory znamená vtěsnávati Písmo sv. do úzkých rámečků moderní vědy, vnucovati vědecké terminologie zcela neopravněně, neznati textu původního. Hebrejský text má tu לְמִינוֹ. מין dle Gessenia derivatum a מנה = dividere, scindere — tedy nějaká část, neurčitá, čemuž nasvědčuje syrské mina, které znamená zcela všeobecně progenies. Rohling podává ve svém spisku „Die Erstehung der Welt“ tutéž etymologii slova מין, však konkluduje jinak: מנה = dividere ergo מון = Absonderung; rody byly v odloučenosti od sebe stvořeny: „Moses spricht die ausgebildete Bestimmtheit der Arten als den Anfang der organischen Welt aus.“ Tento výklad Rohlingův jest tím divnějším, poněvadž Rohling jinak stojí na stanovisku ideálním ve výkladu hexaëmera, jakož patrno z jasné věty: „Die Erwägungen bestimmen mich das ganze (das erste) Capitel von Anfang bis zu Ende als eine bildliche Darstellung des Gedankens zu fassen, dass Gott der Urheber aller Dinge ist.“ To však jest velká nedůslednosť a kdo ideálně šestiden pojímá, nemůže zároveň tvrditi, že by Bůh v něm byl zjevil přírodovědeckou pravdu, terminologii, která vědě samé do nedávna nebyla dosti jasnou, o které věda posud vede spor. Proto setrváme na výkladu hořejším, jemuž ostatně nasvědčuje i Písmo sv. מין přichází v Písmě sv. jen v Pentateuchu a Ezechieli a to v různém vždy významu (dle naší terminologie ovšem) Gen. I, 21, 24 לְמִינֵהֶם sv. Jeroným ve Vulgatě překládá jednou secundum genus suum, לְמִינָהּ podruhé secundum speciem suam, Lev. XI, 15, 16, 22 צְרֵבֶל מִינוֹ sv. Jer. corvi secundum genus suum, ač vlastně dle našeho zde מין = varietas Ez. XLVII 10 לְמִנָּה יִהְיֶה דְגָתָם plurimae erunt species piscium eius.

Co z toho následuje? מין tu neznamená ani naše genus, ani species, ani varietas. Mojžíš nepodává tu naší terminologie, nýbrž věren jsa cíli svému zjeviti pravdy náboženské populárně vyslovuje pravdu: všecko rostlinstvo, živočišstvo, ať ve vodě, ať na zemi nebo ve vzduchu, jak našim zrakům se jeví, má původ svůj od Boha, jenž jest principium et finis, α et ω. To ostatní: stvořil-li Bůh prvotně všecky druhy, které nyní v knihách botanických a zoologických se uvádějí, neb jen několik, z nichž ostatní dle Darwina snad se vyvinuly, o tom bible úplně mlčí, to jest mimo její obor a účel. Theolog může tedy měnivosť druhů připustiti, theolog jest v této příčině daleko volnějším než na př. geolog, palaeontolog, botanik, poněvadž není žádného výnosu církevního, jenž by mu ruce poutal a pramen psaný — Písmo sv. — nevidí toho potřebu, by o tom ho poučilo. Praví-li tedy Linné, že každý tvar v jednom páru byl stvořen a že jako lidé, tak i zvířata jednoho druhu jedny mají

prarodiče o bibli opíraje tvrzení své, theolog odpoví, že bible ničemu takovému neučí, však výkladu takovému se nepříčí; praví-li přírodozpytcové před Darvinem: „Jest jistý počet skupin ústrojenců, které jsouce odděleny, nezávisly měly povždy podstatné zraky, jimiž se rozeznávaly — věda bohoslovecká může s dobrým svědomím přisvědčiti; dokáže-li však Darvin, že skutečně všecky druhy z několika se vyvinuly, nemá opět rozumné příčiny, proč by odporovala. Však nemysli nikdo, že tím nějaká se činí Darvinismu koncesse. Nikoli! Písmo sv. nevyslovuje se ani ve prospěch jednoho ani druhého. však také žádného z nich nevyvrací. A tak stojí theolog zcela bezpečen uprostřed mezi dvěma proudy žádným z nich strhnouti se nedávaje, objektivně zkoumá důvody a bez bázně očekává rozhodnutí.

Krátce a rozhodně končí stať o tomto předmětu jednající Duilhé de Saint Projet v Apologii: „Sourodnosť příbuznějších tvarů rostlinstva a živočišstva, i kdyby sebe více se rozšířila, není theologovi pranic nebezpečnou; neníť v Písmě sv. ani jediného místa, jež by se proti všeobecné ideji vývoje jako hypothetickému tvrzení přírodovědeckému dalo vykládati. Nic nám není zjeveno o způsobu, kterým vlastně rostlinstvo a živočišstvo vzniklo, jak se vlastně vyvinulo.“ —

Dosud nehleděno však ku tvrzení, že by snad všecko rostlinstvo a zvířectvo od jednoho prvotvaru mohlo pocházeti, s čímž těsně souvisí otázka jiná, může-li totiž život animalní z vegetativního se vyvinouti. Secchi v díle svém, na výši nejnovějších výzkumů stojícím „O jednotě sil přírodních“ dí o rostlinách: „Tyto mohou býti jednoduchým resultatem ze složení dílů a účinu sil přírodních.“ K vyvození rostliny dle toho nebylo by potřebí ani zvláštního tvůrčího konu božského. Jak však se to má se zvířetem? Jest mezi životem rostlinným a zvířecím organismem podstatný rozdíl, tak že by i nejvyšší, nejvyvinutější rostlina nikdy ani nejnižším zvířetem státi se nemohla? Na otázku tuto odpovídá Duilhé de Saint Projet takto: „Přírodozpytci a filosofové se tu velice v názorech různí. Jedni vidí ve smyslném cítění a svobodném pohybu specifické vlastnosti zvířete, druzí rozdíl podstatný popírají tvrdíce, že rostlinný a zvířecí život jsou 2 přímky, které se sice rozbíhají, však společné mají východisko. Sensibilita (dle Claude Bernharda) není výhradní vlastností života animalního; u nejnižších zvířat není ničím jiným než dráždivostí, jakýmsi druhem neuvědomělého pohybu, ku vnějším dojmům směřujícího, jakýž i u rostlin se jeví (ku světlu, vodě). I udávají některé druhy, které ani zvířaty ani rostlinami nejsou, ale tím neb oním se státi mohou. Pro křesťanskou apologii jest zkoumání o společném snad východisku života animalního a rostlinného volno a lhostejno ve svých výsledcích.“

Ani filosofie není tu úplně v souhlasu. Jest duše zvířecí materiální či immateriální; táží se po téže věci v jiné poněkud formě? Suarez dle sv. Tomáše, Balmes, Rohling dokonce myslí, že

i princip rostlinný jest immateriální, sice nejnižší stupeň immat.; jakoby immat. měla stupeň! Ulrici hájí immateriálnosť; téhož názoru jest Secchi pravě: „Na rozdíl od rostlin jest ve zvířatech princip, který nad hmotu jest povznesen a jenž činnosť jeho ovládá.“ Odkud by jinak byly pocity, představy? Ty jsou jednoduchy: tedy i princip jest jednoduchým. — Stöckl však názor tento zamítá, poněvadž by pak princip jednoduchý byl nezrušitelný. Jest materiální, praví, poněvadž inhaerentní a má proto také svou skutečnosť jen ve hmotě organismu Však Stöckl sám připouští, že pak těžko jest vysvětliti život sensitivní i dí, že přece lze z jiného stanoviska formy bytostí živých zváti immateriálními.

Ať již tomu jakkoli, tolik jest jisto, že i tento přechod božské moci byl možný a Písmo sv. dle dřívějšího výkladu nijak se tomu neprotiví, leč by snad někdo se chtěl odvolávati na sloveso בראׁ, jehož Mojžíš ve zprávě o stvoření zvířat užívá, a z toho dovozovati, že princip zvířecí z ničeho stvořen; však sloveso בראׁ není pouhým výrazem stvoření z ničeho (proto také nedoporučuje se dokazovati stvoření z ničeho v 1. verši Genese ze časoslova tohoto, nýbrž z kontextu) a „kausalita božská“, praví Stöckl, „kterou Bůh první živé bytosti v byt uvedl, nemůže se pokládati za kausalitu tvůrčí, neboť princip živočišný jest forma inhaerens a proto božská činnosť mohla při tom jen v tom záležeti, že organickou formu životní z potence hmoty vyvedla. Bůh povznáší svou činností hmotu, která v sobě jest pouze v potenci nositelkou života, ke skutečnému životu. Tážeme-li se pak, jak se toto vyvedení z potence hmoty (lat. eductio) stalo, odpovídá katolická filosofie buď theorií podobnou plození různorodému (generatio heterogenea) nebo, a to většinou, theorií praeformationis, productionis či stabilitatis, dle níž totiž všecky druhy byly z potence vyvedeny a stále zachovány, Darvin pak odpovídá theorií descendentiae, která ze stanoviska theologického abstrahendo od výsledků bádání věd ostatních jest, jak jsme ukázali, stejně oprávněna jako ona.

Tak vyslovil se již jeden z nejzasloužilejších katolíků Anglických Ménart (který i rozšíření její na člověka připouštěl, čehož však schváliti nelze). Knabenbauer, který ve „Stimmen aus Maria-Laach“ píše: „Ze strany víry nic nebrání, přijati vývoj nynějších druhů rostlin a zvířat z několika prvotvarů a v této theorii vývoje není nic, čemu by pramen víry přímo odporoval.“ Stejně Palmieri a v době nejnovější Dominikán Leroy v díle „L'evolution restreinte aux espèces organiques.“ Správno tedy úplně, jak Heinrich končí ve své dogmatice úvahu o předmětu tom: „Pokud descendenční theorie jen přijímá, že různé rody a druhy bytostí organických vznikly z několika málo prvotvarů nebo i z jediné prabuňky silami Bohem v přírodu vloženými dle pevných od něho ustanovených zákonů, dá se s rozumem a zjevením v souhlas uvésti a redukovati na

myšlénku sv. Augustina, že Bůh z počátku organismy jen causaliter a seminaliter stvořil.“

Tak mluví theolog ze svého stanoviska. Však namítne snad někdo: „Těžký pak tu bude boj proti konsequencím Darvinismu — a boj proti těmto, pokud na člověka se vztahují, jest nezbytným, poněvadž důstojnosť lidskou podvracejí — připustí-li se princip. Však tomu není tak, boj se tím nikterak neztíží. Vždyť nepravíme, že by theolog měl princip ten schváliti, nikoli, z úvahy té pouze plyne, že theolog jest tu úplně volný, svobodný, ničím nevázaný: jen jistota v boji tom se tím zjednává, záda se tím kryjí a boj se vede týmž způsobem jako dříve důvody přírodovědeckými, které tu jediné platnosť mají. Mám-li pro to neb ono mínění se rozhodnouti rozumně, třeba důvodů. Důvody těmi mohou býti toliko důkazy oprávněnosti theorie. Nechť je podá Darvinismus! Než darmo je hledáme; vždyť není ani jediného bodu v celé hypothesi, kterého by byli Darvinisté sami nevyvrátili, závažné autority jako Aurier, Humboldt, Wigard, Barrande, Baer, Pfaff, znatel fossilních rostlin Göppert, Reuss, Müller pádnými důvody ji potírají, sami Wirchow a Huxley se stavějí proti ní: tu věru nerozumně by jednal theolog, kdyby se nepřidal raději ke vědcům skutečně objektivním než k těm kupám hypothes ničím nedokázaných. Než tu již, připomínáme opětně, staví se na základ věd jiných, opírá se o jejich důvody a nemluví pouze ze stanoviska svého — theologického.

II.

Než jiná tu vzniká otázka: „Odkud ty prvotvary, z kterých se vývoj děje? Tu jest Darvinismus s odpovědí v úzkých. Darvin sám v prvém díle svém ani se nepokusil, aby původ prvých těch organismů vyložil. Upomenut pak, že původu života tak tiše přejíti nelze, napsal v druhém vydání: „Jest jakási vznešenosť v mínění tom, že život Tvůrcem původně jen několika málo tvarům, ba snad jen jednomu pratvaru vdechnut byl a že z tak prostého počátku nekonečná řada bytostí vždy krásnějších se vyvinula a podnes ještě vyvinuje. Lze proti slovům těm theologovi co namítati? Pranic! Vždyť to pouhý opis slov Genese II, 7: „Učinil Bůh člověka z hlíny země a vdechl v něj vdechnutí života,“ přenesený ovšem na pratvary. Právem pak tu mohl říci Michelis: „Lze sobě zcela dobře mysliti, že Stvořitel volil právě cestu obměn ústrojných tvarů rodovým vývojem a nikoli cestu, aby byl hned vše dokonale vystrojil.“

Však jaký tu zuřivý odpor se všech stran zdvihl se proti oněm slovům Darvinovým (což ostatně pochopitelno, uváží-li se fanatismus, s jakým vždy proti Bohu se staví nevěra)! Haekel po svém drastickém způsobu volá: „Kdo při tom mysliti musí ještě na Stvořitele, ten podobá se divochu, jenž poprvé vidí šroubovou loď nebo parostroj, a považuje je za plody nadpřirozených bytostí a nechápe, že člověk,

tvor jemu zcela podobný, robí takové přístroje.“ Jak duchaplné to přirovnání! A Vogt přisvědčuje jakoby ustrašeně pronáší pravdivá slova: „Tuť by Stvořitel, Zachovávatel a Řiditel světa, kterého ven vyhnali, zadními dvířky se vrátil zpět a to v podobě ještě velkolepější, než v které ho vyhnali: všemohoucnosť a moudrosť Boží objevila by se mnohem mohutnější, kdyby všemu ústrojnému světu byl dle theorie Darvinovy rozkázal se vyvinouti z jediného prvotvaru, než kdyby svět ústrojný stvořil již dokonalým.“ Toť zcela správně souzeno. Jaká to tedy smělosť něco podobného tvrditi v theorii, která nevěru měla podepříti! Proto urážky a úsměšky hrnuly se na hlavu Darvinovu z tábora Haekelova pro slova ta, z nichž by se dalo souditi, že v zásadě zakročení Boží popírati nechtěl; on pak na omluvu napsal v londýnském Athenaeu: „Udál se již zjev neb jen stín zjevu, jenž by potvrzoval víru, že neústrojné živly beze všech ústrojných látek a jen působením známých přírodních sil utvořiti mohly živoka? Do dneška jest nám podobný výsledek nepochopitelný. Pohaněli mne, že jsem užil biblického, v Pentateuchu obvyklého rčení o prvotvaru, kterému byl život vdechnut; v díle naprosto vědeckém neměl jsem snad toho rčení užiti (v pozdějších vydáních skutečně vynecháno, v posledním však opět užito), ale jest zúplna vhodným k vyznání, že o vzniku života tak málo víme, jako o původu síly a látky.“ Ano, o původu tom my ze svého zkoumání ničeho nevíme, tak vyznávají i jiní velicí vědcové, jako Bischof: „Ve všech svých výzkumech, byť jsme i sebe dále dospěli, přicházíme konečně ku hranici, jíž nám překročiti nelze. Jak prvotné rostliny na zemi se objevily, jest nám přírodozpytcům tak nepovědomo, jako prvopočátek všech věcí.“

A F. Cohn: „Jisto jest, že život na zemi má počátek; ale jak prvé živé tvory vznikly, toho nemáme žádné obdoby. Podobně Quenstedt. Tak vyznávají sami upřímní Darwinisté. Tak Huxley: „Věda nemá prostředků jistotu si zjednati o počátku života; nejvýše dojdeme k domněnkám, jež exaktní povahu nemají“ a Virchow: „O původu života jest nám krátce vyznati, že ničeho nevíme.“ Tak též Burmeister.

„Ignoramus“ — toť ohlas odpovědí všech pravých přírodozpytců. Než — co škodí? Sebevědomá filosofie přece něčeho tak ponižujícího připustiti nemůže. Jí přece vše jest jasno a zřejmo! Ne jeden, ale kopa názorů tu vystupuje, staré ohřívány, nové vynalézány a fanaticky hájeny. Nejrozšířenější jest názor, jehož chopil se Haekel a jeho stoupenci, že první ty formy mechanickým processem, čistě zevnějším stykem okolností z neživé hmoty vznikly = generatio aequivoca, spontanea — prvoplozí. Čelakovský ukazuje nám ve článku „Nynější stav otázky prvoplození“ v „Osvětě“ 78 (str. 199) zároveň logický postup, jakým Darvin k této nutné konklusi dospěl. „Darvinova theorie má tu hlavní zásluhu a to jest také příčina jejího úspěchu, že nepochopitelné (!) nadpřirozené stvoření

druhův ústrojných nahradila zcela přirozeným vyvinováním (to je rozum: stvoření, které vysvětluje původ, nahrazuje vyvinováním, které nanejvýš vysvětlí postup, ale původ již předpokládá).

Stvoření vůbec připouští v novějším názoru přírodnickém toliko ten smysl, který spojujeme se slovem tím, jmenujeme-li sebe samy nebo zvířata a rostliny, ačkoli všecky přirozeně zplozené, tvory božími (k tomu není třeba ani nového přírodnického názoru, to jest již starý názor, že Bůh nyní každého extra netvoří. Ale teď:) důsledně nemůže filosofický přírodozpytec ani ony prvotní organismy, z nichž všecky ostatní se vyvinuly, nějakým nadpřirozeným skutkem stvořené si mysliti. Jest to tedy zcela přirozený domysl, dle něhož i tyto ústrojné prabytosti vznikly počátečně ze součástek všeobecné hmoty složitější kombinací jejich sil — generatio aeq. Co mám o tom názoru souditi? Tu nejvhodnější jest odpověď Königova v „Schöpfung und Gotteserkenntniss“: „Theismus by nikterak nebyl ohrožen, kdyby bylo lze dokázati, že někdy neb snad i posud prvoplozí se děje; jemu stačí úplně uznání, že stvoření se stalo, kterým zároveň jednou pro vždy mrtvé hmotě mohla býti dána síla k samovolnému vyvozování živých bytostí: tu by tato schopnosť hmoty vždy prostředečně od Boha byla odvisla.“ Toho názoru bylo dosti starších křesťanských otcův a filosofů. Tak sv. Augustin slova Genese I, 11: „Germinet terra herbam virentem“ vykládá v listu proti Manichejským v ten smysl, že Bůh ve stvořenou hmotu „rationes seminales“ — λόγους σπερματικούς vložil a neorganickou přírodu teleologicky k plození organismů uzpůsobil. Metaf. 250. — Sv. Augustin míní, že edukce organických forem životních se dála působností božskou takto: Neorganická hmota dostala původně od Tvůrce organickou schopnosť semennou = ratio seminalis, tak že pak postupem vývoje země za vhodných okolností ty neb ony organismy vznikly na základě oné vlohy neb uschopnění hmoty — zařízení to božské, které slovy bible: Germinet terra, producant aquae, producat terra jest vyjádřeno.

Ač nelze nauku tuto na jeden stupeň klásti s prvoplozím, přece má i ona velké obtíže, jichž nelze překonati:

1. Co vlastně jsou ty rationes seminales? Jsou to skutečná semena, která za příhodných okolností se mají vyvinouti? Ale pak v nich organický život již jest obsažen a není to pouhé uschopnění hmoty. A jak se mohla tak dlouho udržeti?

2. A jest to pouhé uschopnění hmoty — pak zase musí se namítnouti, že hmota takové uschopnění ani míti nemůže, poněvadž k vývoji organické bytosti vždy již organická hmota se předpokládá.

Byl to pokus spekulativně vysvětliti vznik organismů (cituje se nyní mnohdy v zcela jiném smyslu, totiž jako disponování hmoty, by bezprostřednou božskou působností organismy z ní edukovány býti mohly), jenž v té formě, v jaké sv. Augustinem předložen,

nedá se hájiti, který však scholastikům byl důvodem, že zcela dle stupně své doby prvoplozí uznávali — Clemens Alex, Origenes, Řehoř Nyssenský totéž přijímají, sv. Tomáš Akvinský mínění toho se zastává a Suarez zřejmě dí: „Deus tantum ea immediate produxit, quae non nisi per ipsius actionem in rerum naturam introduci poterant quoad species suas: nam cetera, quae per causas secundas produci poterant, convenientius fuit per eas fieri et hoc magis ad perfectionem universi pertinet.“ Tak mluví theologové se stanoviska theologického, tak mluví o možnosti — theolog jako theolog prvoplozí zavrhovati nemůže. Než jest tím Darvinismu pomoženo? Nikoliv! Odkud ta první bunice? bude se as každý tázati a jsme zase tam, odkud jsme vyšli.

Mimo to však možnosť není ještě důkazem. Faktum nechť ukáže přírodověda. Možno-li faktum takové vůbec nalézti? Před Darvinem již otázka tato pokusy Spolanzanovými, Schvannovými, Zalbianovými a později a to zvláště Pasteurovými, rozhodnuta záporně. Však sotva vystoupil Darvin, již ti, kterým theorie jeho jediné se zdála správnou, úsudkem oním, který dle Čelakovského jiní citovali, a priori prvoplození pokládali za nezbytné. Tak píše Naegeli: „Kdyby se jednalo pouze o úkazy, našemu smyslnému pozorování přímo přístupné, byla by autogonie jako zbytečná hypothesa neoprávněna. Majíce však zřetel k prvopočátkům organického tvorstva jsme naopak náchylni nerozhodovati nikterak o té otázce.“ Toť jest ještě ten nejmírnější výrok. Jiní mluví otevřeněji. Tak Burmeister nestydí se to dosvědčiti, an v „Geschichte der Schöpfung“ píše: „Má-li přijetí plození bezmatečného jaký positivní důvod, není posud jisto, ač třeba většina vrstevníků našich proti němu se vyslovovala; my však ji necháme prozatím platiti, poněvadž není žádného vědeckého protidůkazu (!) a bez ní vznik organismů na povrchu zemském jen bezprostředným zasáhnutím vyšší moci se mysliti dá.“ Jen tedy proto, by nemusel se uznati Bůh, přijímá se takové tvrzení, které ni stínu pravdy v sobě nemá. „Ist das Wissenschaft?“ Stöckl. Nejde jim tedy tak o zájmy vědecké, jako spíše o jich atheistické předpoklady. A co činila skutečná věda? Pokusy počaly znova: anglický lékař Bastian rozhodoval se ve prospěch prvoplození, pokusy Cohnovy ve Vratislavi však opět ukázaly úplnou jeho neoprávněnosť. A konečně kdyby i Bastianovy pokusy byly správny, nic tím není spomoženo — neboť všecky pokusy zabývaly se jen vytvořením organismů z neorganické hmoty, živého z neživého.

Přírodozpytci méně svědomití nezabývali se proto pokusy tak namáhavými a chápali se raději každé příležitosti objevení nějaké nové bytosti tvrdíce hned, že vznikla prvoplozením. Nelze pak se tu diviti, že se potkali s obrovským fiaskem. Jsou to hlavně 3 případy: eozoon, bathybius a monery. Roku 1863. objevil Logan

v krystallovaném vápenci laurentinské formace (první azoidské) v Kanadě hnízda, která z rovnoběžně vlnitých, nepravidelně koncentrických svazků a pásem zrnek hadcových sestávají. Dawson a Carpenter prozkoumali tyto útvary důkladněji a prohlásili je za zbytky velké foraminifery, podobné těm, jichž skořepiny naši křídu utvořily. Hadec prý nastoupil v processu zkamenění na místo původního protoplasma nebo sarkody, která jediné toto tělo zvířecí tvořila. Tak byl první občan tohoto světa, první účastník života z vrstev zemských na světlo vynesen, poctěn stkvělým titulem „eozoon“ a postaven v čelo celé řady vývoje. Však v životě již jest to jedenkráte tak: všecka sláva jest vratka — to osvědčilo se i na prvém jeho účastníku: netěšilť se dlouho lesku svému. King, Rowney hned z počátku o královské jeho přirozenosti organické pochybovali, zvedli proti němu boj a důvody z chemie, mineralogie, palaeontologie, morfologie dokázali, že eozoon může býti vším, jen ne prvním živokem. A co při tom nejlepší — pak se ještě ukázalo, že formace ta není laurentská a proto pro Darvina žádného nemá významu. Však na jeho místo nastoupil nový praetendent, o kterém nám více známo. Angličtí přírodozpytci Thomson a Carpenter prozkoumávali na lodi Porcupine r. 68. bahno, které z hloubi 14.000 stop ze zálivu Biskajského bylo vyňato. Polilo-li se toto slabým líhem, vypadly z něho malé chumáčky. Thomson tomu přikládal velkou důležitosť. Hned naplněno bahnem několik láhví, dobře uzavřeno a posláno do Londýna. Huxley poznal v té sraženině volné, beztvarné protoplasma a dal tomuto prvému živoku osudný název „bathybius Haeckelii,“ poněvadž Jenský p. prof. se velice oň zajímal, spatřuje v něm onen prasléz, z něhož vše organicky se vyvinulo a který dle Okena z organické hmoty na dně mořském se utvořil. Však asi 5 let na to podnikl týž Thomson v čele velkolepé anglické výpravy na gorvetě Rallinger cestu na vyměření a prozkoumání všech moří — a ačkoli všude po bath. pátral, nikde nenalezl ani stopy. Nové zkoumání ukázalo, že to byl síran vápenatý, který se nalitým líhem z bahna mořského ovšem musil sraziti. Huxley odvolal blud v časopise „Nature“ a slavný Bath. neslavně pochován. Haecklovi jest ho sice líto, však resignuje již naň volaje ve spise „Protistenreich“: „Bathybiem nebo bez něho zůstanou »Pravé monéry« pevným podkladem nauky evoluční.“ Však které jsou ty pravé monéry? Haeckl sám nalezl již r. 64. v moři u Nizzy takový moner „nejjednodušší org., jaký se dá mysliti“ a nazval jej protogenes primordialis. Však brzy sám naznal, že to není ten pravý. Na jeho místo nastoupil Huxleyův Bath., který byl Huxleyovou chloubou, který dle něho jest tím universálním embryem, jež na dně mořském samo si jsoucnosť dává statně překračující meze smrti a života, hluboko dole v tajemné laboratoři přírody jest „Tragsäule der modernen Entwickelungstheorie.“ Sloup ten padl, než Haecklovi to neškodí, však se nalezne nový. A v skutku jako na zavolání dostává Haeckl zprávu od

přítele svého dra. Emila Besseba, že na březích Grönlandských objeven prvý živok velice jednoduchý. Haeckl nazval jej, poněvadž se mu zdál (dle popisu) ještě jednodušší, než jeho bath., protobathybius. A nyní následují, jak v kalleidoskopu nejrůznější monery jiné: monerula, cytula, morula, planula, plastula, gastrula, ascula atd., všecky ovšem jsou stejny: „mikroskopické tělísko bez pevného tvaru, bez rozčlenění, bez organů, homogenní, těstovitá, slizovitá massa vaječnatá, která žijíc se pohybuje, vyživuje a dělením rozmnožuje. Což na tom, že se z toho vyklubala obyčejně nějaká massa huspenitá nebo rosolovitá, sliz, sražená sádra, změklý sulfat vápennatý — monery přece žijí. Doposud jmenované nebyly sice pravé, ale qui quaerit, invenit — a Haecklovo hledání zasluhuje zajisté podivu a uznalosti — i Haeckel je konečně našel: jsou prý to naše amoeby, které se ideálu jednobunečného organismu nejvíce blíží. Však amoeby jsou sice nejnižší formy našeho zvířectva, ale jako předkové org. života patří do téže kategorie jako eozoon a bathybius. Toť nyní nad slunce jasnější. Pokusy Haeckelovy se nezdařily — a opravdová věda se za ně stydí — vším právem.

Můžeme tedy opětovati vyzvání: Faktum nechť ukáže přírodověda, ale skutečné, pravé faktum — nějaký ten Bathybius, nějaké to Eozoon už pozbyly lákavosti a lesku — něco nového! A jak odpovídají přírodozpytci na toto vyzvání? Slyšme! Secchi: „Generatio spontanea čili prvoplozí pouze silami neživé hmoty jest absurdnosť.“ Leucart: „Prvoplozí jest překonaný blud.“ Huxley: „Učení o prvoplozí dostalo Pasteurovými výzkumy poslední ránu smrtelnou.“ Quaterfages: „Máme nauku o prvoplozí za vyvrácenou pro vždy.“ Virchov pak zcela správně na schůzi ve Wiesbadenu (1887) dí: „Nikdo ještě prvoplozí neviděl a přes to, že empirie náklonnosť pro ně jeví, jsou to ne theologové, nýbrž přírodozpytci, kteří je zavrhují.“ Nuže, toť slova nezaujatého Darvinisty. „Povážlivo bylo by špatné a nepovedené učení to činiti základem všelikých představ lidských.“

Proto theolog sleduje výzkumy vědy přírodní prvoplozí, které však nikterak mu na škodu není — pokud, jak řečeno, rationes seminales, Bohem vložené, by se připouštěly, ze stanoviska přírodovědeckého zavrhuje a nemůže než diviti se impertinentnosti Haeckela, který na slova Du Bois Reymondova: „O hádankách světa tělesného jest přírodozpytec dávno již zvyklý s mužným odříkáním pronášeti své „ignoramus, ignorabimus,“ to ponižující ignorabimus ve jménu pravé vědy od sebe odmítá a připisuje „ignoratis“ dem unfehlbaren Vatican und jener von ihm angeführten schwarzen Internationale, jener unheilbrütender Schaar, oháněje se samými Geistesknechtschaft, Lüge, Unvernunft und Rohheit, Aberglaube und Rückschritt, jimž my ovšem nyní již tak jsme zvyklí, že námi ani nehnou, jež nepravdu obyčejně pravdou mají učiniti. Než taková okřídlená slova

nechť stačí snad jemu a jeho stoupencům, zaslepí snad i nyní velmi mnohého, nepředpojatý člověk však tu vidí, že generatio aequivoca původu pratvarů těch nevysvětluje a mimo to ještě chybnou jest a vyvrácenou a tedy Darvinismu pevného podkladu neposkytuje. —

Ale ochotní jeho stoupenci hned jsou tu s novými názory, které však méně jsou pravděpodobny a proto i méně jsou zastávány. Tak na př. život prý byl na zemi rozset kosmickými zárodky, které meteority na zemi se dostaly. — Toť pravdě nepodobno. A ostatně — kdyby tomu tak bylo — co tím vysvětleno? Odkud ty zárodky v meteoritech?

Nebo dle Büchnera zárodky všeho života (ideou rodu opatřené) byly od věčnosti v beztvárné masse par, z kterých pak země se vyvinula.

Než odkud v homogenní masse různé zárodky? Jak odolaly hroznému horku? A mimo to — idea rodu — toť teleologická vloha, která bez Tvůrce se mysliti nedá.

Zkrátka: stoupenci Darvinovi, kteří se Darvinismu proto nejvíce ujímají, že, jak Huxley vyznává, se protiví učení církevnímu, a jak Haekel dí, že jest odůvodněním přírodovědeckého atheismu, vymýšlejí všemožné, až absurdní theorie, i k nevědecké náhodě se utíkají, jen aby nemuseli přijati prosté slovo Boží Genese: „Na počátku stvořil Bůh nebe i zemi. Však marná snaha bez ní nevysvětlí ničeho. Bůh jest původcem života, od Něho pochází život rostlinný, od Něho živočišný, od Něho člověk z potence hmoty jest vyveden a toto poučení náboženské cílem jest knihy boží, nikoli přírodozpytné, to pravda jest nezvratná, ať se již, jak dí jesuita Knabenbauer, o „quomodo“ vývoje různých species soudí třeba i dle základní myšlénky theorie descendenční, toť nauka, která jako zlatá niť se táhne celým Písmem sv.

Mimo zprávu Genese, která právě všecky jednotlivé věci vypočítává, by tento základ monotheismu co nejdůkladněji v paměť vštípila, nenalezneme snad jediné knihy Písma sv., která na tuto pravdu by nekladla důrazu. Obšírného vypočítávání jednotlivostí sice neshledáváme leč u Joba, kde Bůh pravdu tu sám objasňuje, než obyčejně vše stvořené se zahrnuje slovy coelum et terra a relativní věta „qui fecit coelum et terram“ jest tak časta, zvlášť v Žalmech (113, 15, 120, 20, 145, 6), Isaiáše (37, 16), Jeremiáše (32, 17, tu fecisti coelum et terram in fortitudine magna) i v N. Z. v „Skutkové Ap.“ (14, 14) a Apoc. (14, 7), že se nám zdá zvláštním jménem Božím. Jinde vidíme týž sice předmět stvoření: označení coelum et terra, jen slovesa různá přidána: *Is. 42,* 5: „creans coelos et extendens eos, firmans terram et quae germinant ex ea“ *44,* 24: „ego sum Dominus, faciens omnia, extendens coelos solus, stabiliens terram et nullus mecum“, *48,* 13: „manus quoque mea fundavit terram et dextera mea mensa est coelos.“ *51,* 13: „qui tetendit coelos et fundavit terram.“ *Jer.* připojuje ještě vlastnosti Boží, které se tu

jeví: „qui fecit terram in fortitudine sua et prudentia (sapientia) sua extendit coelos“ (10, 12, 51, 15); někde klade se zase větší důraz na zemi, jakožto pro člověka stvořenou: Is. 40, 28: qui creavit terminos terrae. Act. 14, 14: „qui fecit mundum et omnia, quae in eo sunt“ — a apoštol Pavel zahrnuje vše generálním „omnia“. I. *Cor.* 8, 9: „Deus, ex quo omnia“. *Eph.* 3, 9: in Deo, qui omnia creavit.“ *Hebr.* 3, 14: „qui autem omnia creavit, Deus est.“ *Col.* 1, 16: „quoniam de ipso condita sunt universa in coelis et in terra — omnia per ipsum et in ipso creata sunt.“ Apoc. 4, 11: „Dignus es, Domine, accipere gloriam, quia tu creasti omnia et propter voluntatem tuam erant et creata sunt.“

Toť několik ukázek, jak Písmo sv. pravdy náboženské předkládá, od accidencí abstrahujíc. Tradice sama jest jen ohlasem Písma sv. a jasně vyslovena v symbolu apoštolském: „Credo in Deum, Patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae“ a definována jak v Lat. IV., tak Vat.: „Si quis unum verum Deum, visibilium et invisibilium Creatorem et Dominum negaverit, a. s.“

Tažme se tu: Odporuje Darvinismus této nauce církve? Myslíme-li na Darvina samého, těžká tu odpověď. Nejznamenitější v této příčině apologetové nechtějí tu rozhodovati: Hettinger, König, Schäfer, Güttler, Duilhe de Saint Projet zdržují se úsudku pomníce slova jeho: „Jest to věru . . .“ a pak, kdy mluvě o pozdějším vývoji víry v Boha dí: Otázka ta ovšem jest zcela rozdílna od oné vyšší, je-li jaký Tvůrce a vládce všehomíra; a tomu největší duchové, kteří kdy žili, přisvědčují.“ Čítá se sám k těm velkým duchům či nečítá? Kdož to může věděti? Než Jürgens ve „St. aus M. Laach“ „Erfolge des Darv.“, právem ukazuje na to, že Darvin sám ta slova klade jako výraz, mající zakryti naši nevědomosť, že jinde výslovně dí: Přírodozpytci nutno se lekati přijetí zázračného konu Tvůrčího, že neostýchá se Darvin říci, že ti vědcové, kteří ve stvoření několika pratvarů nebo jednoho nějakého tvaru věří, tím zbytkem víry ve stvoření svou nevědomosť na jevo dávají; z toho všeho jasno, že tendence Darvinismu přímo směřuje ku vytlačení Tvůrce ze stvoření. A nebyl-li to úmysl Darvina samého — posito non concesso — stoupenci jeho po většině theorie jeho se ujavše tím směrem ji vyvinuli, tak že již z toho hlediska základ křesťanství podvrací. Než buď si jak buď: stoupenci jeho po většině theorie jeho se ujavše tak ji vyvinuli, že, jak z řečeného patrno, s touto naukou církve srovnati se nedá. Proto v tomto vzhledě Darvinismus — abstrahujeme od Darvina, o němž úsudku se zdržíme — ze stanoviska theologického jest zavrhnouti.

III.

»Qui providentiam negavit, etiam Deum sustulit esse.«
Lactantius.

Transmutace sama — měnivosť rodův a vývoj druhu z druhu není s theologií ve sporu. Tato pouze dodává: „Vyšší moc jest pů-

vodcem těch druhů prvotních — Bůh.“ Než ani když se připustí Darvinova theorie o zachovávání zvláštností v boji o život prospěšných a následovně vzniku nových druhů, zůstává, jak dí Güttler (Naturforschung und Bibel), přece postup tvoření druhů těch tak nejasný jako dříve, nelze-li říci, odkud ta různosť individuí, jichž použitím přirozený výběr vůbec teprve působiti může. Ano — postup vývoje, důvod jeho — proč se daný směr vývoje zachovával, proč zde stále postup zdola nahoru a ne naopak, proč se jedny vlastnosti stále mění, druhé dědičně zachovávají? atd. Darvin sám se přiznává, že důvodu toho nezná. Dosti divno! nezná — vždyť 3 důvody v díle svém sám udává, patrno, že sám za dostatečný žádný z nich nepokládá, stoupenci však jeho ten toho, onen onoho zuby nehty se drží za dostatečný jej majíce: tři slova okřídlená: „nutnosť, náhoda, užitečnosť,“ z nichž každé prý zbytečným činí důvod, který my uvádíme: účel, jehož oni jako zlého ducha se bojí a ho jen někdy jakoby mýlkou užívají. Obejdou se však bez něho? Uvidíme!

Nutnosť. Nejlepším tlumočníkem Darvinovým v tomto vzhledu jest asi Haekel, jenž myšlénku jeho rozvíjí takto: „Darvin klade na místo uvědomělé tvůrčí síly, která účelně a dle plánu ústrojné rostliny a zvířata staví a skládá, součet tak zvaných slepých, bez účelu a plánu působících sil přírodních. Na místo libovolného konu tvůrčího nastupuje nutný zákon vývoje. Tím anthropomorfismus božské síly úplně jest odstraněn.“ A jinde: „Die Naturforschung lehrt ein Ziel fassen, welches als einfache Seinsnothwendigkeit durch dieselbe Nothwendigkeit untrügbar erreicht wird.“ Tedy nutnosť — mechanicky působící síly přírodní! Ano, toť důvod, který prvého místa zasluhuje, poněvadž má v sobě něco pravdy! Vždyť i theolog to vše nutností vysvětluje, ale modifikuje ji takto: „Ve světě vládne moudrá moc, která nutně působící příčiny, zákony přírodní v hmotu vkládá a v takovou harmonii uvádí, že účely, jež v ni vložila, nutně pak dosaženy bývají.“ Také nutnosť, však jak rozdílna od oné! (König.) Nutnosť tato účel již předpokládá, není ničím jiným, než uskutečněním myšlénky Tvůrcovy, od kterého ovšem přírodozpytec může abstrahovati, nikdy však jej vylučovati. Však to právě Darvinovi a stoupencům jeho se nelíbí. Nelze-li rozhodnouti, popíral-li Boha Darvin jako původ věcí, jest nade vši pochybnosť jasno, že v dalším vývoji mu ani nejmenší funkce nepřiděluje; jeho Bůh byl by dle toho jakýs obraz boha Epikureovců, který mezi světy zahálčivě sedě o zemi naši pranic se nestará, jak Procházka se vyslovil v „Čas. duch.“ 68. (Náhled čiře deistický.)

Pouhá vláda nutnosti! toť jakoby heslem bylo Darvinovým. Však v jak očividné při tom upadá protivy! Měnivosť — toť něco passivního přec — než Darvin činí si z ní stav aktivní, mluví o tendenci k měnivosti, náklonnosti, schopnosti měniti stále typ své soustavy — to prý děje se nutností; naproti tomu však zachovává bytosť dědičně vlastnosti dokonalejší — též nutností. Než táži se:

může táž nerozumná nutnosť, která ideí žádných neuskutečňuje, nýbrž mechanicky jen pracuje, v téže bytosti za týchž okolností působiti úplné kontrasty? Podobné vysvětlení podává Hackel v jiné pouze formě: připisuje totiž tvorům dvojí pud, centripetalní — dědičnosti a centrifugalní — měnivosti: to jest však vnitrný princip vývoje, který veškeren mechanický vývoj sám vylučuje a k theologii se vrací, ukazuje tak, že bez ní nutnosť jest něčím, co ve vzduchu pouze visí bez reálního podkladu. Chceme-li však mermomocí věděti, odkud ona starořecká ἀνάγκη, která s tak přísnou důsledností a neobyčejně jistým výsledkem rozvoj působí, snad přece některý vám dá v odpověď: „Jest dílem náhody“.

Náhoda. Tak zvláště kategoricky se vyslovuje Vogt: „Zdánlivá účelnosť v přírodě není nic jiného než nutný následek setkávání se přirozených sil a látek. Pojem účelnosti jest abstraktní, v přírodu vnesený pomysl. Náhoda vládne, jež i radosť i bídu tvoří.“ Nezdá se vám to býti příliš známé? Ach ovšem „nil novum suo sole“ — vždyť jest to pouhé ohřetí zastaralých již názorů Demokritových a Empedoklových, v poněkud nové roucho toliko oděných, přes které již dávno se přešlo k dennímu pořádku. Však co vlastně jest nám náhodou rozuměti? „Ignoratio rerum et causarum fortunae nomen induxit“, odpovídá již Cicero; v týž smysl také vyznívají slova Darvinova: „Přirozený výběr jest jen complex poměrů přírodních, nám zcela neznámých, které právě tam po ruce býti mohou, kde druhy žijí, jichž vlastnosti užitečny se jeví a změnitelny.“ Vysvětluje však co taková náhoda? Jest nám odpověděti s Güttlerem: „Celá theorie stává se tak pouze fata morgana; vysvětlení pouze zobrazuje, ale ve skutečnosti nevysvětluje ničeho: neb buď ji béřeme ve smyslu obecném, kde není žádné zákonnosti a nutnosti vnitřní — a tak ji berou Darvinisté většinou — pak jí nelze přijati za základní princip vědecké theorie, (neboť popírá jeden ze tří základních principů vědy veškeré), nebo jí podkládáme zákonný, účelný smysl, — pak by slepá náhoda byla vykonala, co vykonati skutečně jest božským. Náhoda musela by býti božštější než Bůh sám, poněvadž Bůh s moudrým rozmyslem, náhoda však jen slepou zručností jednati mohla. V každém případě platí tu slova Königova: „Náhoda jest posledním útočištěm všem, kdo ku přemýšlení líní nebo neschopni jsou, velké nic, z něhož svět bez Boha hledí fabrikovati ti, kteří božské stvoření z ničeho nechtějí uznati. Náhoda jest výmluvou zločinců, nerozumný důvod pro rozum lidský, jímž tento nikdy se spokojiti nemůže. Je-li krása světa náhodou, pak jest bezúčelnou účelností, konfusní harmonií, beztvarným tvarem, krátce contradictio in adiecto.“ Marné tu vzpírání Darvinistů — vždyť všichni rozumnější z tábora jejich nerozum ten vyvracejí, jako na př. náš Čelakovský; jinak transformismu (ne však selekce!) horlivý přívrženec v Osvětě 77 v pojednání o Darv.: „Nestranné uvážení všech spletených analogií příbuzenských musí nás vésti k přesvědčení, že variace, na které spočívá vývoj ústrojný,

není závislá na zevnitřních nahodilých příčinách, nýbrž že dle vnitřního zákona veškerého vývoje směřovala k určitým cílům a koncům.“ Tím náhoda Darv. odbyta.

Zbývá tedy jediné třetí důvod: prospěch: vývoj dál se tak proto, že toho prospěch tvorů tak žádal? Však, táži se, což jiného jest prospěch než dosažený účel? Všecky příčiny jsou ve spojení kausálním, tak i účel. Každá příčina má pro celek svůj účel a pokud tento dosažen — prospěch. Není-li pak to nejvýš směšno říci: „Prospěch očí jest vidění“? — toť přece jich účel!

Marná tedy snaha! — nelze jim nalézti důvodu pravého, nelze z té jednoduché příčiny, že ho úmyslně najíti nechtějí! Účel — toť jediný pravý důvod, cíl — toť koruna a základ všeho zřízení životního. Toť tak evidentní, že nepředpojatí stoupenci Darv. sami k názoru tomu se přidali, jako Koeliker, Naegeli a j. uznávajíce vnitrný princip vývoje, tím však zároveň od Darvina samého podstatně se odlišili a nazváni evolutionisté.[1])

Mluví-li se o Darvinismu, myslí se obyčejně jen na vývoj druhů nových ze druhů již stávajících a od principů, jakými se to děje, — výběr přírodní, pohlavní, boj o život, akkomodace, dědičnosť — účel nebo náhoda se abstrahuje.

Mluví-li se o Darvinismu vědecky, nazývá se jím soubor všech positivních myšlének jednotlivých stoupenců D. (Darvin sám postavil hlavní pilíře a klenbu, jeho stoupenci se postarali o vnitřní výzdobu, která jest ta nejpestřejší, jakou si jen můžeme mysliti.) Tak si představujeme Darvinismus po stránce positivní. Sledujeme-li však jej po stránce negativní, nezbude z celé té velkolepé budovy než základ, pokrytý zříceninami a zbytky jednotlivých pilířů. Zárodek spousty té jest v nauce samé. „Dílo jeho,“ pravil Quatrefages

---

[1]) V obecné terminologii theorie, lišící se od theorie praeformační, jež druhy má za stálé, označují se společným názvem Darvinismu. Než správně filosofsky pojmy descendence, transmutace, evoluce, selekce se mají rozlišovati. Dle Stöcklovy „Filosofie“ všecky ty theorie lze označiti společným názvem: theoriae descendentiae, „una species descendit ab alia“. Tážeme-li se jak? máme tu mínění: generatio heterogenea (různorodí), které vyššímu druhu dává vzniknouti ze semene druhu nižšího (něco podobného ostatně učí i část praeformistů, ovšem s pojmem Boha) a theoriae transmutationis (změny nahodilé se dějí akkomodací, dědí a zachovávají) z těch zas jedni uznávají vnitrný princip vývoje: theoria evolutionis, druzí hlásají strohý mechanismus: žádná idea a toto jest vlastní Darvinismus — a částí jeho: selekce.

Theoria descendentiae

Generatio heterogenea — Theoria transmutationis

Th. evolutionis — Darvinismus (mechanicus)

↓

selectio

v Akademii několik dní po Darvinově smrti, „jest poučením pro celý svět. Nikde nelze najíti vážnějších důvodů při potírání transformistických thesí, nikde pevnějších námitek proti nim než v díle samém.“ Darvinismus zrodil se již se znamením smrti na čele a že nyní již jest v posledním tažení, málokdo pochybuje. — Příkladem počínajícího již rozkladu jest připomenutý evolutionismus, který proti jedné ze základních ideí Darvinových mechanismu — nepřátelsky se staví.

Podobně i filosofové, jichž ze strannosti nikdo viniti nebude, ukazují, že bez účelu, bez principu vnitrného se obejíti nelze. Tak Hartmann sám pokrok v organisaci vykládá na základě „eines bestimmten und bestimmenden Weltplanes, eines inneren Entwickelungsgesetzes“. Claude Bernhard stále mluví o idealním plánu, předmyšleném řízení atd. Herbart: „Pouze nahodilé a přece velmi umělé a účelům úplně přiměřené uspořádání tolika tvarů přírody jest tak pravdě nepodobno, že jakmile se kdo pokouší teleologii popříti a na její místo jakouž takouž rozumu poněkud snesitelnou myšlénku postaviti, hned se s tak náramnou pravdě nepodobností a s tak pošetilou hrou hypothes setkává, že i nejchladnější rozum se proti tomu vzpírá.“

Dle starého známého ontologického principu „Finis praesupponit causam intelligentem“ budeme souditi: „Účelné příčiny v přírodě předpokládají vyšší, nad světem stojící, božskou intelligenci, která celý vesmír i všecky věci v něm k cílům jim přiměřeným určila.“ (Stöckl.)

K témuž závěru zdálo se mi v jednom okamžení, že dochází i Vogt, když totiž jsem četl v Č. Duch. 70. v pojednání Procházkově o Darvinismu tato jeho slova (Vogtova totiž): „Fysiologie vnucuje nám nejhlubší úctu před tvůrčí myšlénkou, která v říši organické vládne. Věru, vidíme-li zákony, které ruch všehomíra a jeho hvězd řídí, unešeni jsme úctou ku plánu, který z nejjednodušších příčin nejvelebnější účinky důsledně vyvozuje.“ Toť krásné vyznání, není-li pravda? Tvůrčí myšlénka vládne zákony, důslednosť — tuť se ani možným nezdá, by kdo zde ještě popíral vyšší intelligenci. Než špatně víme ještě, co vše možno! Vogt nás brzy z toho bludu vyvádí — dodávaje: „Příroda vše vynaložila, by velebný nástroj (ona totiž) co nejvíce možná všeho zevnějšího škodlivého vlivu uchránila.“ Tedy příroda, pouhé dílo, patrně od jiného učiněné a dle zákonů, jím do něho vložených, působící, to se samo nejprve vymyslilo a potom uskutečnilo!! Ovšem příroda provádí bezvědomě onu podivuhodnou účelnosť, v níž velkolepý onen plán se značí; to však jest pouhé faktum a ne rozřešení záhady. Tímto tvrzením o bezvědomém, slepém, a přece účelu zcela přiměřeném přizpůsobování záhada o účelnosti ještě více se splétá a zastírá; neboť kterak možno tak velevýznamnou účelnosť, tak velemoudrý plán si mysliti bezvědomý a slepý? K těmto vývodům Procházkovým dodáváme

pouze: „Haec est summa delicti, nolle agnoscere, quem ignorare non possis.“

Ovšem někteří účelnosť trochu divně si představovali, myslíce se ji jako stálé zasahování božské moci v provádění stanoveného jednou pořádku ku nápravě způsobených škod, odstranění překážek, využitkování výhodných okolností. Taková představa jest nedokonalá a té právě vykořistili Darvinisté: snaha jejich směřovala totiž k tomu, by, pokud možno, přesvědčivě účelná zařízení označili a vylíčili jako nutné výsledky vývoje. Však (právem dí tu Jürgens) v tom právě osvědčují svou krátkozrakosť nebo zlou vůli, že ideu Tvůrce daleko velkolepější a vznešenější nenalézají na počátku toho processu. Vždyť čím více se musí od ideje činnosti Tvůrcovy stále opravující a pořádající upouštěti, tím vznešeněji a mocněji vystupuje velkolepá činnosť jeho organisační. Což neukazuje mechanismus tím jasněji na rozumného svého původce, čím řídčeji po své konstrukci jeho pomoci potřebuje? A tak i ve všemmíru čím jistěji zákony jednou Bohem stanovené tam spějí, kam jim Tvůrcem určeno, bez odchylky, nutností, tím větší ukazují intelligenci Toho, jenž jim účel ten dal. Váhou důvodů těchto překonán Čelakovský rozhodně se dává na stranu evolutionistů. Píšeť v Osv. 77: „Úvahy přírodovědecké o Darv. theorii“ takto: „Již a priori se příčí rozumu pomyšlení, že z tisícův a tisíců proměn indifferentních semotam náhodou jedna se vyskytne, která jest hodna, býti výběrem zachována a zdokonalena, tak že by účelnosť ústrojenstva (na př. umělé zřízení oka) byla výsledkem všemohoucí náhody . . . Že výběr přírodní k pochopení poměrné účelnosti a přiměřenosti organismů nestačí, vysvítá nejlépe z toho, že i v přírodě neústrojné vládne podobná účelnosť, která patrně není způsobena výběrem přírodním.“ A dodává velmi vtipně: „Příroda směřuje přímo k účelnosti; nedůstojno jest představovati si ji jako loterii, ve které mezi tisíci nešťastných kombinací také časem šťastné ambo nebo terno vyjde z osudí.“ Tak odbyta náhoda a s ní výběr přírodní z mnoha jiných stran. Darvin tedy dal jí nový základ: výběr pohlavní, — však krok tento byl velice nešťastný. Pfaff míní, že leda zoufalá mysl může na takové scestí vésti a Baer to pokládá za důkaz, jak daleko člověka vede fantasie, když si zamane nějakou představu.

Účel tedy v přírodě a s ním i intelligentní pořadatel stojí pevně. Proto vším právem církev zavrhla názor Darvinův, deismu podobný, který snad při stvoření by chtěl Boha ještě připustiti, ale dále ani nejmenší funkce mu neponechává, zavrhla dříve než vznikl články víry „de conservatione“ poukazujíc na slova Písma: „Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses,“ výrok Jobův (12, 10): „In cuius manu anima omnis viventis“ a Pavlův (Hebr. 1, 3): „Portans omnia verbo virtutis suae,“ dále článkem „de concursu divino“ a „de gubernatione seu providentia,“ pamětliva jsouc slov moudrého Siracha: „Tua autem, Pater, providentia gubernat“ a

Pavlových: „In ipso vivimus, movemur et sumus.“ Proti všem těm jmenovaným domněnkám stavíme dekret Vatikánský: „Universa, quae condidit, Deus providentia sua tuetur et gubernat“ — a slova katechismu římského: „Non solum Deus universa, quae sunt, providentia sua tuetur atque administrat: verum etiam, quae moventur et agunt aliquid, intima virtute admotum et actionem impellit.“

Souhlasíme tedy s Güttlerem, že s pojmem stvoření a účelnosti lze theorii Darvinovu v oboru organické přírody se stanoviska čistě theologického tak dobře se zprávou Mojžíšovou srovnati jako nebulární theorii Laplaceovu v oboru anorganickém Vlastně však bych měl říci: bylo by lze: poněvadž však Darvinismus ve svém vývoji Boha úplně zbytečným činí, i stvoření jemu odpíraje, Darvin pak sám aspoň po stvoření ze světa jej vypuzuje a náhodu staví na jeho místo [a tím popírá jej vůbec dle slov Laktantiových: „Qui providentiam sustulit, etiam Deum negavit esse“], jest nám již z toho hlediska s dobrým svědomím přisvědčiti slovům Procházkovým: „S Darvinovou hypothesou se katolická církev co svět světem bude, shodnouti nemůže.“ —

Filosofie a křesťanství!

Kann die Wissenschaft nur zum wahren Frieden mich führen?
nur des Systemes Gebälk stützen das Glück und das Recht?
(*Schiller. Genius.*)

Filosofie, jak ji definuje dr. Masaryk v konkretní logice, je souborem všech věd, to nikoli nahodilým, ne pouhou snůškou jednotlivých vědomostí, ale souborem methodickým. A jako taková buduje ona theoreticky na výsledcích věd specialných jednotný názor světový; prakticky pak má spravovati jednání jak jednotlivců tak celých společností.

Budou však specialné vědy kdy slabým rozumem lidským tak důkladně a všestranně probádány, aby mohl na výsledcích jejich zbudován býti úplný názor světový, v němž by duch lidský mohl bezpečně spočinouti? Věda, pracujíc ve světle rozumu, kterýž je jen slabým a matným odleskem absolutna, zůstane vždy neúplnou a nedokončenou, slovem ve stálém přechodu, ve stálém vývoji. Pravdivě podotýká Šalomoun (Eccl. VIII, 17.): „Intellexi, quod omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem eorum, quae fiunt sub sole et quanto plus laboraverit ad quaerendum, tanto minus inveniet.“ — Známe relativně mohutnosti ducha lidského; s dostatek jsme je seznali v dějinách a vývoji filosofie národů klassických, k níž analogicky se má filosofie moderní. A na základě tom dovedeme jako z daných premissí správně posouditi, zda duch lidský s to jest, aby úkol ten samostatně rozřešil.

Člověk, jak pravdivě učí Plato, zaujímá dle schopností rozumových a vloh duševních místo prostřední mezi dokonalou moudrostí — a tou je Bůh — a mezi naprostou nevědomostí a tou je zvíře. Láskou pak ku pravdě a moudrosti, jež lidské přirozenosti jest vrozena, spěje k Bohu jakožto moudrosti absolutné. A ona touha po pravdě, jež na člověka působí, ona touha vniknouti v účel a příčiny všehomíra, onen „eros filosofický“, tvořící základní část jeho přirozenosti, pohání stále ducha lidského, aby bádal, zkoumal a zpytoval předměty jej obkličující, jich bytosti, vztahy, účely, a by vnikna v nejzazší jich příčiny, zbudoval sobě názor světový, jenž by mu pak byl oporou v životě. — Zda úkol ten pouhý rozum lidský rozřešil, vidíme u klassických národů. — Studujme jen dějiny filosofie staroslavné Hellady a uhlídáme, jak všemi jejími systémy filosofskými táhne černý stín neukojené touhy a marné snahy. — Kam však duch lidský na pouhý svůj rozum odkázaný dospěti mohl, tam zajisté dospěli Řekové. Neníť otázky, není záhady, o jejíž rozřešení by se duch řecký byl nepokusil. — Leč zbudovati jednotný názor, záhady všehomíra rozřešiti se mu nezdařilo. Úplný tento názor dle fakt objektivních sestaviti bylo pro slabou chápavosť sebe genialnějších mužů jen pium desiderium. — A v oboru rozumové spekulace nejsou Řekové dosud předstiženi. „Mohou býti dostiženi onino mistři, nikdy však předstiženi. Empedokles a Pythagoras, Sokrates, Aristoteles a Plato, Zenon a Epikur jsou ve svém oboru právě tak dokonalí jako Praxiteles nebo Phidias, Homer a Pindar, Euripides neb Sofokles, Aischylos nebo Demosthenes. Kdožkoliv po nich chtěl filosofovati čili řešiti problémy o ceně, příčině a principu věcí, o účelu člověka a o životě, tomu bylo dříve hledati učitele u Jonů neb Italů, u Eleatů neb u Sofistů, v Portiku nebo v Akademii.“ (Didon „Jésus Christ“ I. Vol. pag. 15.) A ač tak vysoko duch lidský vzlétl, zůstal přece jen v mlhovinách, ku slunci pravdy proniknouti nemohl. Svrhl sice pouto pantheismu, ale zabředl opět v dualismu. — Věčnosť rozumu a věčnosť hmoty tvoří závěrečný list jeho bádání. Dějiny vývoje ducha řeckého jsou velikým zlomkem epopeje jeho velikolepé snahy, avšak jen zlomkem. — A záhady zůstaly nerozřešeny jako dříve. —

Ale jak mohlo lidstvo nabyti přesvědčení, že to, co rozumem onino filosofové povrchně a neurčitě vybádali, skutečnou je pravdou, když si navzájem v principech odporovali? Nad to pak kde měli sankci, že pravdou jsou jejich spletené domněnky, když jediné ona lidstvo mohla za oněch okolností o pravdě přesvědčiti? Pracovalo se, zimničně se pracovalo o rozřešení záhad světových, leč marně. Rozum lidský byl tu v koncích. Heraklit pláče, Demokrit se směje. K tomu cíli filosofie a věda lidstvo dovedla, že „nil restat, quod ut securim imponamus cervici maledicentes legi, quae hunc mundum regit“ — volá Seneka. —

„Nad problémů svých mlhovitou tůní
on v nejistotě v dlaň své skráně tlačí,
on neví, zda věk jeho ku výsluní
vší pravdy spěje neb zda v bludu kráčí —

On zdráhá se i v tvář mu pohlednouti,
on proklíná své sny a tuchy všecky —
zří v prohlubeň a klesá umdlen v pouti
tak jako v báji onen sochař řecký.

Ten sochu věčnosti své ruky vzmachem
kdys vytvořil a skryl ji do závojů —
však strhnouti je náhle chvěl se strachem
až zšílel, oběť dum svých, snů a bojů.“

(Vrchlický: Věkové.)

Toť byl filosof řecký — —

Marné snahy filosofů klassických na poli spekulace měly však přece jeden dobrý a trvalý výsledek, že myslitelé doznavše marnosť svého snažení na poli tom, počínali povolně přecházeti na problémy ethické po výtce praktické a tak připravovali vedeni jsouce Prozřetelností půdu k velikému světodějnému obratu, jenž způsoben byl křesťanstvím, na něž lidstvo po tolik věků toužebně čekalo jakožto na své veliké obrození. — Ano Kristus Pán byl onen veliký neznámý, od něhož Plato a jeho vrstevníci spásy očekávali. „A celé veliké dílo naší doby bylo provedeno a předpověděno,“ jak dí Vogue, „slovy Kristovými: Misereor super turbas. A tato krůpěj padnuvší v hrubosť starého světa ponenáhlu zkrotila naši krev a vytvořila nového člověka.“

Filosofie tedy nemohla svými schematy lidstvo obroditi, ona jen poněkud připravila lidstvo na křesťanství. Lidstvo mohlo obroditi jedině náboženství, náboženství božské. Náboženství, v němž by rozřešeny byly problémy, jež zdály se nerozřešitelnými, náboženství, jež by určilo vztah člověka k Bohu a bližnímu, náboženství, jež by sílilo slabého člověka, by dospěl cíle, jejž by mu ono vytklo. — A náboženstvím tím jest náboženství křesťanské, „nepochopitelné co do tajemství, nejvýš úcty hodné co do svátostí, zajímavé co do dějin, božské co do mravouky, bohaté a roztomilé ve svých obřadech.“ (Chateaubriand Génie du Christianisme I. str. 12.) — Pravdy, jež měly se státi majetkem veškerenstva ne výhradně jednotlivců, musely státi na božské autoritě a musely k ní býti ve vztahu víry. Na této pevné basi stojí křesťanství. Pochybovačnosti učiněna rázem přítrž, filosofii dán nový směr a ona zaujala opět vynikající místo jakožto propaedeutika ku theologii. A jako taková razí cestu víře dovozujíc základní pravdy přirozené, tvoříc zákony, dle nichž chápe myslící duch i mnohé pravdy zjevené a poznávajíc Boha jakožto nejvyš pravdivého, ukládá povinnosť, Jemu jakožto nejvyšší autoritě věřiti. A tím jest víra, jak dí trefně Baco „Aroma scientiarum“.

A tak povzneslo křesťanské náboženství člověka opět ku pravé důstojnosti jeho a což hlavním, vede jej bezpečně ku štěstí záhrobnímu.

Ačkoli však křesťanství zdánlivě hlavním jest účelem blaženosť na světě onom, činí ono již zde na zemi člověka pokud možná šťastným. Dobře podotýká sv. Otec Leo XIII. „De constitutione civitatum christiana“: „Immortale Dei miserantis opus est Ecclesia, quamquam per se et natura sua salutem spectat animarum adipiscendamque in coelis felicitatem, tamen in ipso etiam rerum mortalium genere tot ac tantas ultro parit utilitates ut plures, maioresve non posset, si imprimis et maxime esset ad tuendam huius vitae, quae in terris agitur, prosperitatem institutum.“ Tak zahrnuje ono v sobě člověka celého. — Tedy jediné ideami křesťanskými mohl býti svět obrozen, a křesťanství skutečně zorganisovalo úplně řád společenský, a dalo filosofii nový podklad názorem svým stojícím na skálopevných dogmatech zjevení božského. A tím stalo se ono největší a nejmocnější pružinou vývoje lidského. — Nedozírný svět myšlénkový, v němž filosofové pohanští se potáceli jako omráčeni množstvím záhad, soustředěn jím v jednotný názor, jenž opřen o zjevení božské vznáší se k nebi jako skála v rozbouřeném okeánu, o niž se malomocně tříští vlny protivných názorů. Na skále té jedině pravé ukojení pro uštvaného ducha lidského.

Život však bez stanoviska křesťanského je pouhým beznadějným lopocením, jenž u duchů energických přechází v zžírající oheň anebo zůstává jen dlouhou, nekonečnou otázkou, na niž není odpovědi a jež končívá mrtvou beznadějnou resignací . . . Tak na př. bylo resumé života Lessingova: — — „ich bin stolz daran, mich unglücklich zu denken, knirsche einst mit den Zähnen nur und lasse den Kahn gehen wie Wind und Wetter wollen. Genug, dass ich ihn selber nicht umstürzen will!“

Člověk na výsluní věčné pravdy nemůže hověti chtíčům svým a proto hned s křesťanstvím souběžně, ovšem že ponenáhlu a povlovně počala vznikati filosofie jiná, která za úkol sobě vytkla svrhnouti se sebe pouta autority božské. — A tak již od prvních počátků křesťanství tvoří se dva tábory protivné: církev a na ní zbudovaná filosofie křesťanská a filosofie pouhého rozumu, lépe vzdoru. A boj těch dvou táborů táhne se jako veliké pásmo dějové historií „ — — das eigentliche, einzige und tiefste Thema der Welt- und Menschengeschichte, dem alle übrigen untergeordnet sind, bleibt der Conflikt des Unglaubens und Glaubens“ (Goethe).

Křesťanství není troskou, jež značí cestu, jíž se lidstvo ve svém vývoji bralo, jak dovoditi chce filosofie moderní, jež si podala ku dokázání této these ruku s přírodovědou. Naopak filosofie, jež chce v stálém pokroku dojíti absolutna, trpí příliš zjevně úbytěmi. Vývoj filosofie moderní má se úplně analogicky k filosofii národů klassických. Ano filosofie moderní chce se vysoko vznášeti nad obzorem nevědomosti a ona nepoznává ani jasně skutečnosti, chce zjistiti rozumem skutečnosť, ale v mohutnosti rozumu nevěří, chce utvořiti nový názor světový, béře však to, co pouhým je východiskem,

za cíl. A proto stálé stavění a stálé bourání. Boerne přirovnává filosofii moderní případně se staviteli, kteří zřídka vlastní dům svůj obývají; sotva že jej byli dle svého rozumu přestavili a opravili, přicházejí již opět noví, z nichž opět každý dle svého rozumu přestavovati a opravovati začíná. A skutečně nikdy nebylo ve filosofii moderní tolik sporů, rozháranosti jako právě nyní. Wenn man also auf die vorhandene Philosophie mit dem Finger hinweist, so kann das nicht bedeuten: das ist eine Wissenschaft, sondern höchstens das ist ein Schutterhaufen, ein Leichenfeld, wo eine Wissenschaft stehen könnte" — praví Brentano. — A co tomu říká duch lidský?

„Jen v kolos roste naše touha —
A roste, čím víc boříme, a již
nám padla v srdce, usedla tam níž,
jak hrozný polyp storamenný;
jest bohem tam, — mře hlady, žádá jíst
ó zoufalství —" (*Vrchlický.*)

To závěrečný list moderní filosofie.

A tak po tolikaleté marné snaze vědu ducha na nových základech rozumu pouhého opět zbudovati, počíná nastupovati úplná apatie k filosofským podnikům, a moderní pokolení odkojeno onou filosofií po doznané porážce na poli tom chabě oddává se proudům materialismu. — Protestantismus chtěl prostředkovati mezi oběma směry, leč pokus ten, jako vůbec orthodoxní protestantismus, byl jen dočasným. Neboť protestantismus touže z prvků v principu si odporujících zosnovati stanovisko nové, ztratil sám půdu pod nohama a stal se jen přerušením vývoje zásad křesťanských — a nezůstaly z něho leč trosky. Neboť čím jiným je „undogmatisches Christenthum." leč výsledkem protestantismu? — Slyšme, jak dr. Masaryk soudí o protestantismu resp. o filosofii moderní, jež jeho směrem se béře: „Protestantismus, vzpírající se proti ustálenému jednotnému názoru katolickému, neustálený jest a polovičatý, nedůsledný a nejednotný, právě tak jako filosofie posavádní, vždyť protestantismus a filosofie výrazy jsou téhož ducha, onen praktickým, tento theoretickým. (Základové konkretní logiky, str. 172.) Tatáž rozháranosť, tatáž nedůslednosť a polovičatosť, jaká vládla ve filosofii řecko-římské před Kristem. A jako tehdy, právě tak i nyní dospěla filosofie pouhého rozumu jen ku hmotě a síle, jež obepřádá chaosem domněnek a hypothesí. A moderní filosofové, chtějící na těchto domněnkách zbudovati nový názor světový, připadají mi jako Alexander Veliký, jenž ve své hrdé pýše chtěl velikou horu Athos přeměniti v obrovskou, světem nevídanou sochu v podobě jezdce na koni a na každé jeho dlani mající několik čtvercových mil v objemu chtěl vystavěti po městu! — Víry však, víry autoritativní je lidstvu nezbytně třeba — ano, víra božská stala se nezbytnou součástí lidské přirozenosti, bez níž je každá snaha a veškeré úsilí lidské rozřešiti záhady světové čirým snem. Což nám to dějiny dostatečně neobjasňují? Jen si

všimněme bedlivě současných zjevů. — Skepse podryla, bohužel! během staletí základy víry božské nejen u jednotlivců, ale i u celých národů. — Cím však nahradila či nahrazuje lidstvu onen poklad, jejž mu béře? Jest to rozervanosť a rozechvění skorem zimničné, jež jí jde v zápětí. Víře béře skepse základ jediné možný, božské autority a nabízí jí za to za podklad malicherný rozum lidský, ovšem pak podepřený o bezprostřední názor nadsmyslného. A to je mysticismus. Leč mysticismus, jak učí dějiny, bývá předzvěstí budoucích převratů ve světě myšlénkovém, bývá dobou kvasu a přechodu, jemuž chodívá v zápětí změna společenských a náboženských pojmů a zařízení. Bohužel, že mysticismus tento nejeví se jen sporádicky, nikoliv on zaujímá už čím dále tím hlouběji vrstvy; ano odborníci počínají vědecky na něm názory budovati (Du Prel, Tolstoj a. j.). Filosofický mysticismus bývá předehrou vážných obratů. Kéž by budoucí obrat dal se směrem naznačeným mu Lvem XIII. v encyklice „Aeterni Patris“; neboť jediné tak dospěl by bez marných a zkázonosných bouří cíle svého; — běda však, bude-li stržen proudy socialismu, jehož vlny rozčeřují už širokou hladinu světovou! Alois Lang.

Matce.

Když, matko drahá, naposled
mně žehnal chladnoucí tvůj ret,
a na čele tvá ruka spočala mi:
já tenkrát ještě nechápal,
co s tebou odchází mi v dál,
v ten nedozírný svět tam nad hvězdami.

Až bouřnou plavbou života,
kde ječí vír a klokotá
a mnohou loďku do hlubiny chvátí,
já poznal: byla's andělem,
jenž perutí svých ševelem
mne střehl, ochraňoval, drahá máti!

Když svítila's mi nejvíce,
ty's zhasla jako dennice,
kdy slunce ve zlato ji žhavé stopí:
než na krátko svůj stlumí jas
a s novou září vzejde zas
a deštěm jisker chmury temné skropí.

Ač smrť ti kořen podťala,
ty's, matko, matkou zůstala,
  jež pamatuje na mne bez ustání!
Co zesnula jsi, po léta
tvůj duch mne stále oblétá —
  já cítím křídel jeho libé vlání . . .

Na hory.

Ó hory moje, hory milované,
jste chudobny, však tvář vám krásou plane,
  jste jako ráje kus!
Vám boky halí pestrých barev stero,
vám témě věnčí les, kam v stínu šero
  pták spat jde pod haluz.

Když zdáli zřím, jak vypínáte vzhůru
svá čela hrdá v mlhy šedou chmuru,
  jež slunce zlatí vám:
mé oko teplou zalévá se vlahou,
a objať vás, mé hory, vášní blahou
  se celý zachvívám.

Hned borů vašich stín mně schladí líce,
a vstříc mi dechne ambra pryskyřice,
  neb lípa zavoní;
hned luk mi zapestří se mosaika,
kde ostřice mi zakmitne se dýka,
  a zvonek zazvoní.

A údol vidím vrchy obetkaný,
jímž vlnek stříbro kvapí přes balvany
  a padá na kola:
to mlýn tam stojí vody na náhonu
a za zelenou olší štíhlých clonu
  je ukryt dopola.

Zas víska bílá kyne mi, jež k nebi
svou vížkou strmí Boží do veleby
  jak prstem kamenným . . .
A lidu slyším zpěv a jásot dětí,
jež vrhají se matkám do objetí,
  když přijdou z práce k nim. —

Ó hory moje, buďte pozdraveny!
Zas brzy, doufám, uzřím vaše stěny
i hustých lesů skryt!
K vám letem pospíším — vy v tělo sílu
mi nalejete ku dalšímu dílu
a v srdce zprahlé cit!

St. Prudík.

Nauky encykliky „Rerum novarum“.

(Dokončení.)

Kde hledati původ a poslední důvod práva na soukromé vlastnictví? V samé lidské přirozenosti, v tom, že člověk jest tvorem rozumným — animal rationale, čímž se podstatně různí od zvířete. A jako bytosť rozumná musí míti člověk právo na soukromé vlastnictví půdy a výrobních prostředků.

Klassicky jest v encyklice vytčen podstatný rozdíl mezi zvířetem — bytostí nerozumnou a člověkem — bytostí rozumem obdařenou a z toho vyplývající právo na soukromé vlastnictví. Dí encyklika:

„Zvíře nemá sebeurčení, nýbrž jest ovládáno dvojnásobným pudem své přirozenosti. Pud chrání mohutnosti jeho, rozvíjí síly jeho, povzbuzuje a určuje činnosť jeho. Jeden pud povzbuzuje živočicha ku sebezachování, druhý pak ku rozmnožení pokolení. Však v obojím jest zvíře přece jen obmezeno přesnou hranicí, jíž nemůže překročiti, ježto jest ovládáno pouze smyslností a ojedinělými dojmy. — Než úplně rozdílna jest od toho přirozenosť lidská. V člověku spočívá jednak podstata zvířecí v úplné její dokonalosti a tudíž člověk má tytéž smyslné požitky, lidská však přirozenosť jeho nezachází v přirozenosti zvířecí, nechať by tato poslední byla sebe dokonalejší; člověk povznáší se vysoko nad zvířecí svou stránku a podřizuje ji sobě. Co člověka šlechtí a povznáší k vlastní jeho důstojnosti, to jest rozum, jenž mu propůjčuje lidský ráz a rozlišuje jej v celé podstatě od zvířete. Ale právě, poněvadž člověk má rozum, tož pozemské statky neslouží mu pouze k prostému jich požívání, jako zvířeti, nýbrž on má též právo na osobní majetek a totiž netoliko na takové věci, jichž požívá, nýbrž též na ony věci, jež i po použití zůstávají celými“. (Str. 7—8.)

Příroda poskytuje věci, které jsouce upotřebeny zároveň jsou spotřebovány, právě upotřebením, užitím se spotřebují, více neexistují, aspoň ne v té formě, ve které byly původně — potřeba jejich záleží ve spotřebě. Tak pokrm jendenkráte požit více požit býti nemůže, prvním užitím a požitím jest zničen, existovati přestává. Příroda však také skýtá věci, které jsouce upotřebeny dále trvají a opětného upotřebení jsou schopny. Tak půda se vzdělá jednou, vydá plody, může se vzdělati po druhé a vydá zase plody, po třetí atd. Půda se může upotřebiti vícekráte a přece se nespotřebuje, půdou zůstává stále. Zvíře, bytosť nerozumná, vedená a ovládaná pouze pudem a smyslnými, ojedinělými dojmy, může věcí pozemských jenom užiti a užitím zároveň spotřebovati, u zvířete upotřebení a spotřeba

věcí pozemských spadá v jedno. Pud sebezachování pohání zvíře, aby věci, kterých mu třeba, si přivlastnilo a jich užilo. Pud tento je velmi jemný, vyvinutý, svědčící o nekonečné moudrosti Stvořitelově. Podivem býváme jati, pozorujeme-li zvíře, jak o potravu se stará, nejen pro okamžik nynější, nýbrž i pro budoucnosť, kterak potravy od hniloby a zkázy chrání, kterak nepřátelům své existence dovede se vyhnouti, než přece zvíře jest vedeno jenom slepým, neuvědomělým pudem. Pud pohání zvíře jenom k užití a spotřebě věcí, nad pud zvíře jednati nemůže a proto také nemůže si osvojiti věcí, které by mohlo nejenom spotřebovati, nýbrž také jich užívati stále. Jinak však u člověka. Člověk má sice také pud, kterým jsa veden požívá potravu, než na tom nepřestává. Člověk má také rozum a právě proto má také právo nejenom na ty věci, které požívá a tím spotřebuje, nýbrž také na ty, které užitím zůstávají celými. Člověk nemůže se spokojiti pouhým požitkem věcí pozemských, nýbrž jeho rozumná přirozenosť nezbytně vyžaduje právo také na ty věci, kterých může užívati častěji, stále t. j. rozumná přirozenosť lidská nezbytně vyžaduje právo nejenom na plody půdy, nýbrž i na půdu samu, tedy na soukromé vlastnictví, Vždyť člověk rozumem svým mnohé věci pochopuje, z přítomných věcí může souditi na budoucí a „zároveň jest pánem svého jednání, zcela volně určuje sebe sama na základě věčného zákona a všemoudré Prozřetelnosti Boží“ a proto svobodně může se rozhodnouti pro věci, jež jak v přítomnosti tak v budoucnosti by potřebám jeho vyhovovaly. Rozum člověku káže, aby si osvojil věci, které by mohly jak nyní tak v budoucnosti jeho potřeby ukájeti. „Z toho vysvítá, že musí býti jakési právo na soukromý majetek pozemkový, že dlužno získati si práv nejen na plodiny půdy, nýbrž také na půdu samu. Právě půda se svou plodící mocí jest to, jež poskytuje člověku bezpečnou naději na zaručené živobytí. Člověk jest vždy podroben těmže potřebám, jež se pouze stále jinak utvářejí; uspokojí-li dnes jedny, zítra se ozvou jiné, aby byly ukojeny. Příroda tudíž musila dle toho člověku poskytnouti trvalý, nevyčerpatelný pramen k ukojení těchto potřeb, a pramenem tímto jest jen půda s dary svými, jež mu stále uštědřuje“. (Str. 9.) Socialismus niče a odstraniti chtěje soukromé vlastnictví, staví se proto na stanovisko hrubého materialismu, který nezná podstatného rozdílu mezi člověkem a zvířetem, a člověku snad ještě před zvířaty tu přednosť vyhrazuje, že člověk je zvířetem vyvinutějším, dokonalejším. Může však materialismus spasiti třídy dělnické? Odpověď na snadě. Ani ukrutnosť tygří, ani lstivosť kočky a vůbec vlastnosti zvířata karakterisující nemohou vykouzliti ráj na zemi, socialisty slibovaný, nýbrž láska a láska jest vlastností lidskou, ctností křesťanskou.

Socialismus proti právu majetkovému, které člověku zabezpečuje živobytí, klade péči státu. Stát prý se postará o výživu všech svých členů. Názor tento však odporuje přirozenosti lidské a přirozenosti společnosti lidské. „Člověk jest starší nežli stát a měl právo ku

hmotnému sebezachování již dříve, nežli vůbec ještě nějakého státu bylo," praví výborně encyklika. Tím zároveň učiněn přechod k důkazu práva majetkového z přirozenosti lidské společnosti. Bůh ovšem svět se všemi jeho statky dal celému pokolení lidskému, každému člověku dal právo statků pozemských užívati — jako slovy: „učiňme člověka k obrazu a podobenství svému" stvořil celé pokolení lidské, tak slovy: „a ať panuje nad rybami mořskými i nad ptactvem nebeským i nade vší zemí" (Gen. 1, 26.) dal témuž pokolení lidskému svět, aby ho užívalo, poněvadž byl pro ně stvořen. Než plyne snad z toho, že nesmí býti soukromého vlastnictví, poněvadž svět patří všem? Nikterak. „Neboť Bůh nepřepustil zemi veškerenstvu v tom smyslu, aby všichni bez rozdílu byli jejími majiteli," t. j. všichni lidé sice mají právo na statky pozemské, ale právo toto jest neurčité, všeobecné, in abstracto, které však státi se může určitým, konkretním, když někdo zákonitým způsobem věci se zmocní, že jemu samému a ne jinému náleží, že pouze on a nikdo jiný jest jejím pánem. Říká se obyčejným terminem, že statky pozemské jsou negativně společnými (negative communia), nikoli však kladně společnými (positive communia), tak že by náležely všem lidem souborně, ne však jednotlivcům o sobě, jak učí kommunismus. Ostatně, byť i půda byla nestejně rozdělena, byť jeden měl rozsáhlé pozemky, druhý však ani pídě země, již by mohl nazvati svou, přece půda vždy vlastně slouží celku, celé společnosti lidské, poněvadž není ani jednoho člověka, který by nežil z jejího výtěžku, a proto také soukromé vlastnictví nestojí nikterak v odporu se všeobecností půdy ovšem v tom smyslu, v jakém jsme nahoře pravili (communio bonorum negativa). „Kdo totiž nemá majetku, má za to práci a může se říci, že konečně veškerých pramenů výživy upotřebí se na zpracování půdy neb na práci v některém jiném odvětví řemeslnicko-živnostenském, jehož mzda spočívá v plodinách zemských a zaměňuje se s plodinami země." (Str. 10.) Kdo nemá sám půdy a majetku, má práci a za mzdu práce své kupuje plodiny, které země poskytuje. „Z toho vyplývá, že soukromý majetek jest požadavkem přírody." A proč? Poněvadž jest práce požadavkem přírody. Země skýtá vše, čeho pokolení lidskému k živobytí třeba, ale ne bez námahy a práce lidské. In laboribus comedes ex ea (terra) cunctis diebus vitae tuae" — „v pracech budeš jísti z ní (země) po všecky dny života svého" (Gen. 3, 17), prací, prací lopotnou, „v potu tváři," musí člověk téměř vynutiti, aby země vydala plody potřebné. Člověk však „vynakládaje na zpracování půdy tělesnou píli a duševní péči, zmocňuje se tím vzdělané části země, jíž se takměř pečeť zemědělce v lůno vtiskuje. Z toho tedy vyplývá, že tento díl půdy stává se majetkem člověka, a že právo jeho na onen kus půdy zůstává neporušitelným." (Str. 11.) Oho! řekne socialismus proti tomuto důkazu tak přesvědčujícímu. Majetek soukromý jest přece jenom krádeží, jednotlivci může přináležeti toliko užívání půdy anebo některých

jejích částí, ale hrouda nesoucí díla ruky a důmyslu majitelova, pole, jež rolník jako svůj majetek obdělává, jemu nikterak nepřináleží, není jeho vlastnictvím. A proto pryč se soukromým majetkem, statky pozemské jsou společnými všem lidem. Podivno, socialismus jediné práci připisuje veškeru produktivnosť, jediné prý práce jest zdrojem veškeré výroby a základem a podkladem výtěžku, který proto jenom pracující ruce přísluší; že by však práce byla tedy také podkladem soukromého majetku, že by práce dala právo na soukromé vlastnictví půdy, proti tomu vší silou se staví na odpor. Tím však sám, bojuje proti soukromému majetku půdy, dopouští se nespravedlnosti, hlásá lup toho, co bylo zákonitě získáno. Jakým způsobem stalo se pole tím, čím je? Ne samo sebou, nýbrž úmornou prací a pílí prvního obdělavatele. Práce lidská způsobila, že pustina pozměnila úplně svoji tvářnosť a stala se úrodným polem, práce lidská šíré stepy proměnila v úrodné nivy nesoucí užitek mnohonásobný. „To co půdě propůjčilo tuto novou tvářnosť, srostlo s ní tak pevně, že většinou nemožno to od ní odloučiti. A nepříčí se to tudíž spravedlnosti, odciziti pod falešnou zábarkou, že majetek nesmí vůbec existovati, majiteli půdu, již byl v potu tváři do kulturního stavu vpravil? Nikoliv, jako účinek sleduje v zápětí příčině, zrovna tak ovoce následuje práci jako právoplatný majetek toho, jenž byl práci vykonal. S plným právem tudíž nalezlo člověčenstvo vždy v zákoně přírody základ pro soukromé jmění a pro rozdělení pozemských statků, davši se rozumně vésti požadavky přirozeného zákona a nepopřávajíc sluchu jednotlivým domluvám.“ Právo soukromého majetku po celá staletí prakticky uznáváno, vždy a všude majetek soukromý existoval, čímž „téměř posvěcen jest jako výron světového pořádku a jako základní podmínka pokojného spolužití“. Majetek soukromý existoval vždy a všude, jdeme-li zpět až ku kolébce lidského pokolení, shledáme, že i tehdy tedy můžeme říci původní formou vlastnictví bylo vlastnictví, majetek soukromý. „Historické důvody“, které socialisté uvádějí proti soukromému vlastnictví, že prý původní formou vlastnictví byl majetek kollektivní, z kterého teprve majetek soukromý se vyvinul, jsou bludnými a snad dokonce lživými.

Hlavně E. de Laveleye postaral se o zbraně z historie proti soukromému vlastnictví, kterých nejvíce užil Jindřich George.[1])

[1]) Předchůdcem Georgeovým v boji proti soukromému vlastnictví pro kollektivismus jest hlavně Jan Colins, který r. 1857. vydal spisek Société nouvelle, sa nécessité, kde praví, že hmotným základem nové (socialistické) společnosti nezbytně vedoucím ku zničení hmotného pauperismu jest přejití půdy ve vlastnictví kollektivní, společné. Jeho stoupenci na kongresse v Marseillu r. 1879. hlavně přispěli k vítězství zásad kollektivismu. Jindřich George jest Američan původu irského. Pro znárodnění půdy prohlásil se r. 1871., ale většího vlivu nabyl teprve r. 1879. spisem: Progress and poverty (Pokrok a chudoba), kde soukromé vlastnictví půdy, soukromé zmonopolisování půdy jako hlavní příčinu chudoby zatracuje a jediné státní monopol jako oprávněný vyhlašuje, což také provádí ve spisu: Social problems (záhady socialní).

Laveleye v hlavním svém spise: de la propriété et de ses formes primitives historicky ukazuje, že původně všude a u všech národů byl majetek kollektivním. Teprve později nejvíce lstí a násilím vyvinulo se soukromé vlastnictví, kollektivní majetek zatlačujíc, až konečně zcela pole opanovalo. Z toho dovozuje, že soukromé vlastnictví není nikterak zařízením práva přirozeného, a proto že opět zmizeti a společnému vlastnictví ustoupiti může, ba že společný majetek více se srovnává s obecně platnými názory lidstva a více skýtá záruky svobodě a neodvislosti lidí. Než připusťme, že by vývin soukromého vlastnictví dle Laveleye byl historicky správným a pravdivým. Co by z toho plynulo? Ubývalo-li kollektivního majetku s rostoucí kulturou, z toho můžeme právem souditi, že rostoucí kultura nemůže s kollektivním majetkem se snésti, kollektivní majetek vylučuje a proto že soukromé vlastnictví není zjevem libovolným, nýbrž zjevem přirozenými poměry úplně odůvodněným, ba nezbytným.

Než tvrzení, že původně byl majetek společným, jest bludem. Dokazovati z poměrů vlastnictví u národů nejméně kulturních, starých Germánů, národů na Javě, patriarchálních rodin na stepích asijských atd. dokazovati z toho, že původně majetek byl kollektivním, patrně předpokládá theorii ve smyslu Darvinově, theorii, která učí, že jsou tři hlavní periody vývoje lidstva ze stavu buď zcela nebo polozvířecího. Theorie tato učí, že lidé nejdříve byli lovci prohánějíce se v divých hordách lesy a stepmi a živíce se lovem buď lidí nebo zvěře. V tomto stadii pokolení lidského nemůže býti o majetku soukromém ani řeči, poněvadž každý hleděl ukojiti jenom okamžité smyslné pudy, aby však si něco osvojil k trvalé a výhradně své potřebě, nikomu ani zdaleka na mysl nepřipadlo. Lidstvo však pokračovalo. Z divokých lovců stali se mírní, idylličtí pastýři, kteří se svými stády z místa na místo kočovali. Zde již shledáváme movité soukromé vlastnictví, zvláště vlastnictví stád a nářadí, nemovité bylo neznámo. Snad jednotlivé rody a kmeny přivlastňovaly si kusy půdy, jíž proti kmenům jiným jako své hájily. Než všechno se omrzí a znudí. Tak i našim předkům znechutil se kočovnický život pastýřský a pomýšleli na stálé a trvalé krby domácí. A tak stalo se, že kočovnické stany strhány, stavěny domy a pěstována orba. Ani v tomto stadii rozvoje lidského nebylo zprvu soukromého vlastnictví půdy. Jednotlivé kmeny zabraly okolní krajiny, z nichž část byla společným pastviskem, část společným lesem, část přenechána pak rodinám, aby jí užívaly, ale jenom dočasně. Znenáhla však soukromé vlastnictví zatlačovalo společné vlastnictví a zatlačilo je úplně. To prý historický vývoj soukromého vlastnictví.

Než theorie vývoje lidstva, jak jsme ji právě vylíčili, jest jenom fantasií bez historického podkladu. Že by člověk původně všude byl napřed téměř zvířetem a z tohoto stavu že by se vyvíjel v lovce, pastýře a konečně v rolníka, není nejenom nedokázáno, nýbrž není ani pravda. Odporuje to jak zjevení křesťanskému, tak

historii, která lidi již v nejstarších dobách líčí na vysokém stupni kultury, který ovšem stavu poloviční nebo úplné zvířeckosti nikterak se nepodobá. Je-li však theorie nesprávnou, jest nesprávno dovolávati se poměrů vlastnictví u národů nevzdělaných k důkazu, že majetek soukromý se vyvinul ze společného. Neboť jest možno, že právě ti národové s výše kultury do barbarství klesli a pak snad teprve třemi periodami vývoje prošli. Vůbec historický důkaz proti soukromému vlastnictví se socialistům naprosto nepodařil. Že původně bylo lidstvo ve stavu nevzdělaném a divokém, v němž vlastnictví bylo společným a že teprve soukromé vlastnictví tehdy se utvářelo, když kultura rostla a zkvétala, dokázati historicky nemohou, a kdyby dokázali, vlastně by důkaz vedli sami proti sobě. Neboť chtějíce zavésti zase majetek kollektivní, zaváděli by tím staré barbarství, poněvadž dle nich kultura s majetkem kollektivním se snésti nemůže.

Abychom však dokázali, že původní formou vlastnictví nebyl majetek kollektivní, jest třeba obrátiti se k národům, jejichž dějiny jsou dějinami lidstva, jejichž dějiny nejblíže jsou samým počátkům lidského pokolení, a ne k těm, kteří po dlouhých teprve letech z temna bájí historicky vystupují. Jsou to Israelité, Egypťané, Číňané.

Dějepisné knihy Starého Zákona (odezírejme třeba od jejich karakteru božského původu a považujme je za historické dílo bez odporu nejstarší a nejctihodnější) líčíce dějiny národa vyvoleného sahají až k počátkům lidstva, k prarodičům pokolení lidského Adamu a Evě. A hle! již synové Adama a Evy, Kain a Abel, měli vlastnictví soukromé. Kain pěstoval orbu a vystavěl město, jež po svém synu Henochovi nazval (Gen. 4, 2, 17), Abel byl pastýřem. Hospodařili každý zvlášť a beze vší pochyby Kain považoval obdělávanou půdu za svůj výhradní majetek, na němž nesměl Abel svých stád pásti.

Noe byl rolníkem a štípil vinice (Gen. 9, 20). Synové Noemovi stavěli města, jednotliví členové rodiny se od kmene stále odštěpovali, nových sídel vyhledali a praotci jednotlivých národů se stali. Pány (soukromého) majetku byli dle všech těchto zpráv otcové rodiny, jichž jmění na prvorozence dědictvím přecházelo. Majetkem tím byly zajisté polnosti, domy, stáda atd., ano i cisterny. Cisterna byla toho, kdo ji vykopal. Proto stěžoval si Abraham králi Abimelechovi v Geraře, že jeho služebníci mu proti právu cisternu uzmuli. Nejpádnějším dokladem pro soukromé vlastnictví půdy jsou 21. a 23. hlava Genese. Abrahamovi zemřela Sara, i chtěl ji pochovati v zemi kananejské. Proto prosil synů Hethových za vlastní hrobku, kde by mohl své mrtvé pohřbiti. Synové Hethovi odpověděli: „ve výborných hrobech našich pochovej mrtvého svého; a žádný tobě nebude moci zabrániti, abys v hrobě jeho nepochoval mrtvého svého.“ Ale Abraham chtěl míti hrobku vlastní. Proto pokloniv se synům Heth žádal jich, aby se přimluvili u Efrona, syna Seorova, aby mu

„dal jeskyni dvojitou, kterouž má na poslední straně pole svého (sui): za peníze slušné ať ji dá před syny Hethovými k držení hrobu.“ Efron patrně jest majitelem pole s jeskyní a přiznává se mu právo polem svobodně naložiti. Efron, jak je často v Orientě zvykem, nabídl Abrahamovi (což však vážně nemyslil) pole zadarmo. „Pole odevzdávám tobě i jeskyni, kteráž na něm jest.“ Než Abraham chtěl pole zaplatiti, a tázal se po ceně. Efron ji udává: „země, kteréž žádáš, stojí za čtyři sta lotů stříbra: tať jest cena mezi mnou a tebou.“ Abraham odvážil čtyři sta lotů stříbra „dobré mince obecné“ a „utvrzeno jest pole někdy Efronovo, i jeskyně i všecko stromoví jeho po všech mezech jeho vůkol Abrahamovi k vládnutí, před očima synů Heth a všech, kteříž vcházeli do brány města toho (confirmatus est ager... Abrahae in possessionem)“. Důkaz tento pro existenci soukromého vlastnictví jest tak význačný, že význačnějšího a pádnějšího si nelze mysliti. Abraham žil asi 2000 let př. Kr., a to snad není doba „novější.“ Smlouva, kterou Abraham v plné právní formě nabyl pozemku k pohřbívání, se popisuje se všemi okolnostmi se zevrubností právnickou. Ba z celého vypravování jde na jevo, že podobné smlouvy nebyly ničím novým, nýbrž že ven a ven názorům a zvykům obyvatelů Chaldee (kde byl domov Abrahamův) i země Kananejské (kde bydlil Efron a synové Hethovi) odpovídaly a že tedy něčím dávno známým byly. Kup a prodej pozemků však nezbytně předpokládá soukromé vlastnictví půdy. Jaké pak váhy takové smlouvy byly, seznáváme z toho, že Jakub tedy 200 let po smrti Sařině rovněž v rodinné hrobce u Mambry byl pochován.

Z dějin patriarchů Isáka, Jakuba, z celých dějin národa vyvoleného nelze ničeho uvésti pro existenci majetku kollektivního, ba právě naopak, u národa israelského byl majetek soukromý všeobecným, zákonodárstvím Mojžíšovým (dejme tomu, že Mojžíš byl zákonodárcem) chráněným. Třeba jenom připomněti 9. příkazu dekalogu: „nepožádáš (ani nepožádáš!) ... bližního svého, ani domu, ani pole ..., ani vola, ani osla, ani cožkoli jeho jest“. (Deut. 5, 21.) Jest tedy soukromé vlastnictví „une institution trés récente“ (Laveleye)?

Ani historie Egypťanů tomu nesvědčí. Ovšem Laveleye dle „své“ historie tvrdí, že prý ve starém Egyptě půda byla majetkem neobmezených faraonů, dovolávaje se Herodota (Hist. II. 109.), dle něhož Sesostris půdu mezi poddané rozdělil a za to bral roční poplatek. Ze zprávy Herodotovy však neplyne, že by veškera půda náležela faraonům a mimo to starší zprávy o egyptských poměrech vlastnictví docela určitě a jasně nás poučují, že ve starém Egyptě soukromé vlastnictví nebylo neznámým. Tak Mojžíš sám zanechal zprávy docela spolehlivé a starší, než jsou Herodotovy.

Faraonové byli sice neomezenými samovládci Egypta, bez jehož rozkazu nikdo ani rukou ani nohou po vší zemi egyptské hnouti nesměl. Gen. 41, 44. Ale soukromé vlastnictví přece bylo. Tak Putifar byl vlastníkem polností. „I požehnal Hospodin domu

Egyptského pro Josefa a rozmnožil tak doma, jak na poli všecek jeho statek.“ Gen. 39, 5. A nebyl sám. Když hlad zuřil v Egyptě, kupovali obyvatelé obilí ze sýpek královských (spravovaných Josefem) napřed za peníze, když se jim nedostávalo peněz, za dobytek, a když také žádného dobytku již neměli, přišli k Josefovi řkouce: „Nemáme peněz, nemáme dobytka; aniž jest tebe tajno, že kromě těla a země ničeho nemáme. Proč tedy máme zemříti, an ty na to hledíš? I my i země naše tvoji budeme: kup nás v službu královskou a dej nám semena, by země nespustla, když by nebylo, kdo by ji vzdělával.“ Koupil tedy Josef všecku zemi egyptskou, když prodával jeden každý vladařství své pro velikosť hladu (vendentibus singulis suas possessiones). „I podmanil ji Faraonovi i všecky lidi její.“ — (Gen. 47, 13 sqq.). Jediné pozemky kněží byly vyjmuty, poněvadž kněží dostávali jako plat také obilí ze sýpek královských, a proto nebyli nuceni pozemky své prodati. I řekl Josef k lidem: Hle, jakž vidíte, i vámi i zemí vaší Farao vládne: vezměte semena a sejte, aby obilí míti mohla. A dáte pátý díl králi: čtyř ostatních vám nechávám k semenu a pokrmu čeledi a dětem vašim.“ „Od toho času až do dnešního dne ve vší zemi egyptské králům se platí pátý díl a učiněno jest to jako za právo, kromě země kněžské, kteráž svobodna od toho závazku byla.“ Ze zprávy této plyne: 1. soukromé vlastnictví až do dob Josefových v Egyptě existovalo; 2. vlastnictví to bylo obecným i u venkovského obyvatelstva (svůj majetek prodávali rolníci — jinak by byla bezdůvodnou obava Egypťanů, že rolnická třída vymizí, nedá-li Josef semene a nekoupí-li jich jako nevolníků královských); 3. svobodnou smlouvou vzdali se Egypťané svého majetku, který přijali opět v dědičné léno za určitý roční poplatek. A ostatně Herodotova zpráva, čerpaná z ústního podání egyptských kněží, snad právě na biblickou událosť se vztahuje. A z Herodota samého vysvítá, že za dob římské republiky kněží a vojáci v Egyptě rozsáhlé pozemky svým majetkem zvali, z něhož žádné daně neplatili. Že soukromé vlastnictví u Egypťanů bylo, lze dokázati také z historie profání,[1]) a jak bylo vyvinuto, lze souditi

[1]) Na zachované tabulce z dob krále Senefru podává jakýsi úředník jménem Amten zprávu, že své pozemky dílem zdědil, dílem darem od krále obdržel. Senefru byl zakladatelem čtvrté egyptské dynastie, jež dle archaeologů vládla dávno před Abrahamem, a již tehdy bylo dědičné soukromé vlastnictví! Zvláště četnými jsou vyobrazení scén z orby: orání, setí, vázání snopův a to již ze čtvrté a páté dynastie memfitské. Na jednom obraze sedí zemřelý přijímaje dary, které mu řady osob podávají. Jsou to jeho statky, jež mu své produkty nabízejí a pohřebními dary ho uctívají. K tomuto praví Lenormant (Manuel s'Histoire ancienne de l'Orient jusqu aux guerres Médiques): „Těmito obrazy můžeme vniknouti ve všechny tajnosti patriarchálně feudálního života egyptských magnátů před 60 (?) stoletími. Navštěvujeme jejich rozsáhlé a kvetoucí, na jejich statcích rozptýlené farmy; známe jejich ovčírny a dovídáme se počtu jejich stád skotu, která tisíce kusů čítala. Vidíme jejich parky, kde antilopy, labutě a husy všeho druhu pěstovány. Spatřujeme pány samy v jejich elegantních bytech, obklopeny vážností a poslušností svých vasalů.“

z toho, že geometrie proto tak vzkvétala v Egyptě, poněvadž roční záplava nilem hranice jednotlivých pozemků zahladila a proto třeba bylo často a zevrubně polnosti vyměřovati.

Nebudeme rozbírati poměrů vlastnictví u Babyloňanův a Assyřanů, kde rovněž již v nejstarších dobách bychom soukromé vlastnictví shledali, a zmíníme se o poměrech vlastnictví v Číně. V Číně od nejstarších dob až do 12. století před Kristem jest císař jediným vlastníkem půdy. Sám anebo jeho úředníci rozdělovali půdu rodinám, které za to odváděly dávky plodin císaři. Část pozemků byla dána vasalům v dědičné léno. Ve 4. a 3. století před Kristem vyvinulo se soukromé vlastnictví úplně, císař však vyhradil si větší právo dozoru, než jak se v ostatních civilisovaných zemích jeví.

Historie učí tedy (o nynějších národech netřeba toho dokazovati), že soukromé vlastnictví vždy a všude existovalo a že tedy lidstvo praktickým uznáváním soukromého majetku po celá století takměř posvětilo jej jako výron světového pořádku a jako základní podmínku pokojného spolužití.

Soukromé vlastnictví jest výron světového pořádku a základní podmínka pokojného spolužití. Připusťme, aby stát, tedy společnosť, byl vlastníkem a pánem půdy! Pak jsou tři možnosti: 1. buď by stát hospodařil sám, měl tedy všechno hospodářství ve vlastní režii, nebo 2. pronajal by vše soukromým podnikatelům, anebo 3. by se spokojil jenom pozemkovou daní, ovšem zvýšenou, a majitele by nechal v jejich živnostech. Socialisté nynější si přejí, aby stát sám hospodařil, tím ovšem také všechnu výrobu dávají státu. Prostředky dopravní by náležely státu, poněvadž jsou na státní půdě, a kdyby stát sám vzdělával půdu, musil by také dopravní prostředky míti ve vlastní režii. Jinak by byl odvislým od soukromých osob, aby hospodářství vésti mohl — dopravní prostředky zajisté jsou velikého dosahu pro polní hospodářství. Dolů eo ipso by byl majitelem stát. Továrny, domy jsouce na půdě státní, připadly by státu. Zkrátka všechno by bylo státním majetkem, byla-li by půda státním majetkem a ve vlastní režii státu.

(Proto sv. Otec, háje soukromého vlastnictví, mluví jenom o soukromém vlastnictví půdy, poněvadž soukromé vlastnictví půdy jest podkladem soukromého majetku vůbec.) Nuže, jaký by byl materiální a morální stav takového státu?

Jedním slovem: velmi smutný, aspoň mnohem smutnější, nežli je za vlastnictví soukromého. Hospodářství a vůbec výroba by rozhodně klesla. Čím větší zalidnění, tím intensivnějšího hospodaření třeba. Ale je možným intensivní hospodaření, když by ten, který pozemky obdělává, neměl žádného zájmu hospodaře ne ve svém, nýbrž vlastně v cizím, státním? Zajisté nikoliv, proč by se lopotil státem ustanovený pracovník, když výtěžku práce by jenom nejmenší část mu připadla? Pracoval by jenom tolik, aby nebyl od

státu propuštěn z práce a výživy neztratil. Lidstvo se však množí, hospodářství by klesalo a tu nezbytným důsledkem je — hlad. Sestátnění půdy by však také smrtelnou ránu zasadilo mravnosti, tím by rolnický stav byl rázem zničen a tím by byla zničena třetina obyvatelstva, lnoucího k náboženství, k čistotě mravů, což hlavně se zakládá na soukromém vlastnictví, a nahrazena obyvatelstvem od státu odvislým, sem tam se potulujícím, nekázaným.

Snad by tedy se dalo tomu odpomoci, kdyby stát své pozemky pronajal? Nedalo. Nájemník nevěda a nemaje také žádné záruky, bude-li za 15—20 let zase na témž pozemku hospodařiti, poněvadž změnou státní vlády by mohli také nájemníci se změniti, zajisté by pozemků hleděl jenom využitkovati, je vyssáti, o náhradu užité a upotřebené jich síly se nestaraje, čímž by zase hospodaření kleslo a bídu v zápětí mělo. Mimo to rolnický stav, byť i nebyl docela zničen, byl by značně seslaben. Pozemek, který nyní rolníku a jeho rodině, jsa jeho vlastnictvím, stačí, by nestačil, poněvadž rolníku vedle potřeb na výživu i nájemné by bylo zapravovati. Bylo-li by však více potřeb, byl by větší výnos z pozemků nezbytným; tedy také větší pozemky. Musil-li by však každý míti více pozemků, nemohlo by býti tolik nájemníků, kolik je nyní majitelů.

Kdyby konečně stát nechal majitele v jejich živnostech a jenom větší daní se spokojil, co by se zlepšilo? Na rolníka by byla uvalena jenom větší břemena (kterých nyní beztoho má dosť a dosť) a jinak poměry by se nezměnily. A proto soukromé vlastnictví nejvíce odpovídá světovému pořádku, jsouc jeho výronem. Kdyby půda a vůbec statky pozemské byly společnými, kdyby nikdo nemohl druhého vyloučiti, aby jistých statků neužíval s ním, pak vůbec není pořádek ani možným. Kdo by mohl plány do budoucna strojiti, jak bude žíti, co činiti, kdo by mohl již napřed prostředky a látky svého sebezachování a své činnosti si zjednávati, kdyby někdo jiný mohl přijíti, pracně utkanou osnovu plánův a úmyslů jako pavučinu přetrhati, látku a prostředky mu vyrvati pod záminkou, že jsou všem společným, a on že jich právě potřebuje? Bez soukromého vlastnictví není možnou ani pilná práce. Ovšem velké blaho a značné štěstí poskytuje vědomí poctivě vykonané práce, ale práce je také trestem, a jakou již jest přirozenosť lidská, člověk má přece více náklonnosti k lenosti a pohodlnosti nežli k namahavé a vytrvalé práci. A tento moment lenosti může překonati jenom soukromé vlastnictví, vyhlídka, že prací lze stateček vlastní si získati, získaný udržeti a rozmnožiti, že ovoce práce bude naprostým vlastnictvím toho, kdo práci vykonal. Není možným pokrok. Pokrok předpokládá dělení práce a povolání a tu třeba jakési vzpružiny, která každého jednotlivce bez zevnějšího nátlaku k přiměřenému zaměstnání povzbuzuje. A takovou vzpružinou jest soukromé vlastnictví

Soukromé vlastnictví má však také vysoký význam mravný. Již Aristoteles moment tento zvláště vytkl. Dokázav nemožnosť společného majetku a hospodářské a společenské výhody vlastnictví soukromého, ukazuje, kterak soukromé vlastnictví jednak budí chuť k práci, spořivosti a pořádku, jednak však také vzájemnou lásku a přátelství, které pak účinnými býti, prakticky prováděti se mají (κοινὰ τὰ φίλων). Vůbec bez soukromého vlastnictví nebylo by dobročinnosti, poněvadž tato ctnosť právě v tom záleží, že ze svého jiným hojně uštědřujeme, nemohl by kvésti nejušlechtilejší květ vzájemné lásky a přátelství, ba právě naopak bujelo by býlí nenávisti a nesvornosti. Víme ze zkušenosti, kam vede společný majetek, je-li společným třeba jenom dvěma osobám; rozvaďuje bratry, seje nepřátelství mezi rodinami, jest příčinou nákladných processův, ochuzuje vadící se strany, podporuje hrubosť atd. A jak kdyby byl všechen majetek všem společným! Soukromé vlastnictví jest základní podmínkou pokojného spolužití.

Soukromé vlastnictví však má ještě mnohem vyšší význam, uvážíme-li, čím jest nám naše země. Naše země jest nám Bohem vykázaným místem zkoušky, nikoliv naší vlastí, nýbrž pouze místem dočasného pobytu, kde konajíce ctnosti a snášejíce rozmanité bídy a trampoty můžeme si zakoupiti místo v pravé své vlasti — v nebesích. A k tomuto účelu jest soukromé vlastnictví prostředkem velevhodným — poněvadž rozdíly majetkové bohatství a chudoba (za jmění společného by byla jenom chudoba) jako samy o sobě tak ve vzájemném vztahu k sobě otevírají nejširší pole ku konání ctností: dobročinnosti, trpělivosti, pokory, sebezapření atd. (Ovšem nemyslíme na jedné straně ohromné bohatství, na druhé zase ohromnou chudobu, jak jest to nyní — taková nerovnosť ovšem jest odpornou úmyslům Božím i přirozenému pořádku a semeništěm ne ctností, nýbrž — nepravostí.)

Poněvadž pak soukromé vlastnictví jest výronem světového pořádku, zakládajícím se na právu přirozeném, proto státní zákony, jež závazností svou, arci pokud jest spravedlivá, vyplývají ze zákonů přírody, vždy chránily dotčené právo a překročení jeho stíhaly tresty. Též božské zákony hlásají právo vlastnické a totiž takovým důrazem, že docela bažení po majetku cizím přísně zakazují slovy: „nepožádáš ani ženy, domu, pole, služky, vola ani osla bližního svého.“ Z toho důvodu jeví se snaha socialismu kollektivní majetek zavádějícího nespravedlivou a revolucionářskou, poněvadž nikdo dobrovolně svého práva se nevzdá, a také hříšnou poněvadž jest na odpor zákonu Božímu.

Právo na soukromý majetek ještě se jeví zřetelněji, patříme-li na člověka vzhledem k jeho rodině.

Každý člověk má přirozené a původní právo, jehož žádný lidský zákon vzíti nemůže, vstoupiti v manželství a říditi se tedy slovy Boha samého: Rosťte a množte se. Člověk jest úplně svo-

boden buď vstoupiti v manželství anebo žíti v coelibátu. A proto rodina, domácí společnosť, jest společností Bohem samým založenou, společností nejstarší, společností pravou se všemi jejími právy a povinnostmi od státu neodvislou. A má-li již člověk jako individuum právo na soukromé vlastnictví, přírodou již dané, má je jako hlava rodiny tím více, „poněvadž člověk také v kruhu domácím se stejně rozšiřuje.“ Otec rodiny má přirozenou povinnosť o rodinu se starati, ji živiti a vším, čeho k životu třeba, opatřovati. Ale také přirozený zákon vede ho k tomu, aby o dítky pro budoucnosť se postaral, jim dostatečnou výživu, kdyby samy nemohly se vyživiti, zabezpečil, je učinil schopnými, aby se samy od bídy dovedly uchrániti, „vždyť otec jest to, který v dětech žije a s nimi zároveň se opakuje“, dítky jsou jako opakováním otců. Aby však těmto povinnostem otec rodiny dostáti mohl, jest nezbytným, aby měl právo na soukromé vlastnictví. Soukromé vlastnictví, jež nese užitek, uschopňuje otce rodiny, aby o rodinu se staral jak v přítomnosti tak v budoucnosti tím, že zanechá dětem svým dědictví. Povinnosť otcova vůči rodině (které může jenom za soukromého vlastnictví dostáti) jest osobní a nemůže tedy státem ani odstraněna ani nahrazena býti. A proto theorie socialistická, připisujíc všechen majetek státu, místo péče otcovy klade péči státu a tím

3. převrací moc a úlohu státu, moc a úlohu samým Bohem státu vykázanou. Rodina jest společností v pravém slova smyslu, majíc svou vlastní autoritu, svou vlastní vládu — autoritu a vládu otce rodiny, své hlavy. Jako společnosť má rodina aspoň tatáž práva, jako společnosť občanská, jako stát, může voliti a užívati prostředků, jež jsou nezbytnými k jejímu zachování, udržení a oprávněnému volnému pohybu. Tak káže zákon přirozený, takovou rodinu Bůh míti chtěl. Pravili jsme, že rodina má aspoň tatáž práva. Rodině však logicky i věcně náleží přednosť před státem. Logicky, poněvadž pojem společnosti státní nezbytně předpokládá pojem rodiny, věcně, poněvadž nejdříve byla rodina a pak teprve z více rodin stát vzniknouti mohl — „rodina stojí blíže přírodě.“ A proto i práva rodiny mají přednosť před právy společnosti státní. Člověk měl právo života svého hájiti, život svůj udržovati a zachovávati, prostředků blaha užívati, dříve než byl stát. Vstoupiv pak ve svazek státní, práva toho nepozbyl, ba právě proto ve státní společnosť se spojil, aby měl mocnou podporu pro svá práva, aby práva jeho státem byla chráněna a zachovávána nedotknutelnými. Kdyby však stát tohoto úkolu nejen neplnil, nýbrž i tím jednotlivce a rodiny práva porušoval, nebyl by k dobru, nýbrž k záhubě. Proto stát nesmí zasahovati do lůna rodiny leč ve dvou případech: když rodina octne se v takové bídě a nouzi, že sama nemůže vybřednouti, anebo když vzniknou v rodině hrubá porušení vzájemných práv. V prvém případě jest úkolem státu zahájiti pomocnou akci, v druhém učiniti pořádek, přehmaty uvésti do pravých mezí, zevní

mír a pokoj zase zavésti. Kdyby více činil, jednal by proti své úloze a překročoval by meze své právomoci. Proto socialismus klada na místo péče otce rodiny péči státu, převrací úkol a moc státu, vydává nezadatelná práva rodiny státu v šanc, podkopává a ničí rodinu, základ státu, a tím samé státní společnosti jest na nejvýš nebezpečným. Kdyby veškero vlastnictví přešlo v ruce státu, pak dítky rovněž by staly se předmětem péče státní. Stát by je živil, vychovával, stát by jim dal zaměstnání. A rodina? Nebylo by žádné. Rodiče nebyli by (resp. nemohli by býti) za dítky zodpovědnými a tím by byla páka velmi mocná mravního života odstraněna, rodiče neměli by žádné starosti o dítky a tím zase osten pracovitosti, pilnosti, hospodárnosti odstraněn. Svazky rodinné by byly násilně přervány, nastal by poměr nepřirozený, poněvadž rodina jest přirozeným základem společnosti lidské, láska rodinná by vyhasla a tím by vyhasla láska vůbec, láska, princip zahřívající a oživující. Vůbec bez hrůzy nelze si takového státu představiti.

Socialismus jest, jak jsme právě vylíčili, v tomto vzhledě kanibalským útokem na základy přirozené spravedlnosti. Než odezírajíce od nespravedlnosti jeho, nemůžeme neviděti, že také byl by příčinou obecného zmatku, že by státy vyvrátil a celou společenskou budovu. Neboť socialismus v život uvedený by přinesl: a) nesnesitelné stísnění všech, otrockou odvislosť od státu, b) vzájemnou nenávisť, nesvornosť, boj všech proti všem, c) vysušení pramenů blahobytu, kdyby odpadly pobídky k přičinlivosti a píli, d) rovnosť všech sice, ale rovnosť v nedostatku, nouzi a bídě.

Připusťme, aby majetek se stal společným, aby byl výhradně v rukou státu, jest veta po svobodě jednotlivců. Jsou zajisté mnohá zaměstnání na nejvýš nepříjemná a odporná, ale společnosti užitečná a nezbytná. Kdo by se jim věnoval, kdo by vykonával práce i životu nebezpečné dobrovolně? Stát by musil každému obor jeho působnosti určiti a ku práci nutiti. Sliby Beblovy, Fourierovy, Sternovy atd., že každý po své libosti si zaměstnání vyvolí, jsou zcela planými a jalovými. Praví-li Bebel: „Jednotlivec sám se rozhodne, v jaké činnosti se chce zaměstnávati, veliký počet rozličných oborů práce nejrozmanitějším přáním vyhoví . . . Jednotlivá odvětví a odbory pracovní zvolí své pořadatele (Ordner), kteří převezmou vedení. To nejsou žádní karabáčníci (Zuchtmeister), jako jsou většinou nynější inspektoři, dílovedoucí, nýbrž prostí druhové, kteří jim svěřenou správní funkci místo práce produktivní vykonávají“, pak buď sám tomu nevěří anebo nemá ani špetky soudnosti. Ponechá-li se jednotlivci na vůli, čemu se chce oddati, zajisté každý raději si vyvolí zaměstnání lehčí, příjemnější, čestnější. A zajisté by bylo v takovém státě lepším a snazším býti „pořadatelem“ anebo členem rady výrobní, než dělníkem v nějaké chemické továrně ve žhavé temperatuře, atmosfeře přeplněné škodlivými prvky anebo čistiti ulice a kloaky. Svoboda ve volbě povolání jest zkrátka nemožnou.

Svoboda však ve volbě povolání jest tak důležitou částí lidské svobody, že bez ní není život leč otroctvím. Nuže hlásejte zvučně: „Nesnesitelným jest břímě, které na bedrách (dělníků) spočívá, cítí potřebu svobody, zlaté, božské svobody. A jenom socialismus dává jim svět svobody. Svět svobody! Ó, pomáhejte, vy chudí celé země, pomáhejte tento svět budovati, noste kameny k velké stavbě pravé lidskosti! Nehoňme se po líných, čas mařících snech! Slyšte bitevní zpěv socialní demokracie, naslouchejme jeho zvukům a mohutně přizvukujme! Pracujme a tvořme, osvěcujme a organisujme v posvátných službách socialismu!“ (Neujahrsgedanken v „Arbeiterstimme“ čís. 1. 1892. Vychází v Brně.)

Svobodu že vám přinese stát socialistický? Nikoliv — právě otroctví. „Veritas liberabit vos“ — a nauka, že majetek má býti kollektivní, jest bludem. Stát socialistický nebude státem svobody, nýbrž státem otroctví. Stát přinutí každého k určité práci, stát bude rozdělovati výtěžek práce, stát bude vydávati potravu, šaty, vykazovati obydlí, a dělník? Dělník bude poslouchati, podrobí se bez reptání, nemaje ničeho, co by nazval svým, ani svobody. Kde jest ta „liberté“?

A může býti v takovém státě pokoj a svornosť? Nikdy. Ani utvořiti se nemůže stát socialistický bez revoluce, revoluce krutější, nežli kdy byla. Či snad dobrovolně se vzdá každý svého přirozeného práva na soukromé vlastnictví? Když se rolníku řekne: „občane, tvé pozemky od nynějška jsou státními,“ opustí hned svůj dům, svou půdu, kterou předkové jeho a on sám mozoly vzdělával, potem svlažoval? Když se řekne továrníku, že továrna i se stroji mu nenáleží, nýbrž státu, ochotně snad ihned se vzdálí a obětuje společnému dobru (!) to, nač kapitál, důmysl a práci vynaložil? Pochybujeme. Přirozenosť lidská se vzbouří a na odpor všemi silami postaví proti bezpráví tomu. A když se podaří násilím odstraniti právoplatné majitele a zaříditi stát se společným majetkem, nebude nikterak konec třenicím, sporům, rozmíškám a nepokojům. Všichni prý budou si rovni. Je to možno? Vždy budou jedni pracovati rukou, druzí hlavou, vždy někdo bude práci říditi. Ale bude-li spokojen ten, jemuž se vykáže práce nižší, zda nebude právem brojiti proti dohlížiteli, který bude míti práci snazší? A jak se vymezí, čeho každý může užívati sám, když přece na vše bude míti každý právo a tudíž druhému může vzíti, co má? Bez hádek, boje takový stát by nikterak býti nemohl — boj všech proti všem by byl nezbytným. A takovou má býti ta „fraternité“?

Konečně ani blahobyt slibovaný by nebyl zaveden. Měli jsme již příležitosť ukázati, že, kdyby majetek učiněn byl kollektivním, vyschly by prameny blahobytu a dostavil by se — hlad. Srozumitelně to vyjádřil jeden dělník: Tázán byv, co jest kommunismus, neodpověděl, nýbrž vzal svou modrou bluzu, roztrhal ji v kousky a

dal každému kousek se slovy: hle, dokud bluza byla celou, byla s užitkem aspoň mně, nyní neprospívá však nikomu.“ Dokud je majetek soukromý, prospívá aspoň majitelům (ovšem, kdyby ho bylo užíváno tak, jak vůle Boží káže, prospíval by také všem), bude-li společným, nebude z něho nikdo ničeho míti. A v tomto se socialismu povede zavésti úplnou rovnosť. Rovnosť v chudobě a nouzi. A takovou má býti „égalité“?

„Ze všeho vysvítá zcela jasně zvrhlosť socialistické nauky, dle níž stát má se veškerého soukromého jmění zmocniti a prohlásiti je za veřejný majetek. Taková theorie přivodila by pracovním třídám, k jichž domnělému prospěchu byla prý vynalezena, jen těžké škody, nauka ta příčí se přirozeným právům každého člověka, ruší povolání státu a činí klidný, pokojný vývoj společenského žití nemožným. Při veškerých pokusech, směřujících ku odpomoci, dlužno se tudíž přidržovati zásady, že ***soukromé jmění jest nedotknutelné a svaté.***“ (Str. 16.)

A přece socialismus nabývá rozměrův úžasných. (Tak v Německu r. 1874. bylo socialně demokratických hlasů 100.000, r. 1877. již 493.000, r. 1891. 1,430.000!) Zvláště náš národ vedle třenic národnostních, náboženských jest huben a otravován také socialismem. A nejsou to pouze svedení dělníci, kteří se k jeho praporu hlásí, nýbrž také dorost naší intelligence — studentstvo akademické. Vydává „bibliotéku socialních nauk,“ jejíž jako druhý svazek oznamuje Beblův spis: Žena a socialismus. Na druhém sjezdu pokrokové mládeže slovanské, konaném ve Vídni 5. a 6 června, „v socialně ekonomických záležitostech přijat byl do programu vstup, jehož loni nebylo, v němž prohlašuje se strana pro určitou theorii socialní reformy, pro t. zv. ***kollektivismus,*** t. j. společenství prostředků výrobních (půdy, nástrojův a p.) a společenskou organisaci práce.“ (Časopis Českého studentstva 1892, čís. 10.) A socialně demokratická „Rovnosť“ (v Brně 1892. č. 8.) je s radostí vítá. Citujíc ve zprávě: „Čeští studenti kloní se vždy víc a více k demokratismu,“ slova Časopisu českého studentstva, dí: „Jadrná mluva tato sluší listu studentstva českého velmi dobře. Mějme naději, že ponese bohaté ovoce.“ Nedej Bůh, aby naděje „Rovnosti“ se vyplnila — mládež pokroková má jméno tak jako lucus a non lucendo. České studentstvo, jak se jeví ve svých dílech, šíří mezi lidem pokrok, ale pokrok záhubný. Pracuje, aby národ náš kráčel v před — k nevěře, k revoluci, k socialní demokracii. Hlásá své vlastenectví vždy a všude, vyslovuje „hluboké opovržení všem odpůrcům Komenského, tohoto vzorného, poctivého syna národa — na prvém místě klerikálům“ a pomáhá internacionále, jejímž heslem také jest: pryč s národností!

Ukončiv sv. Otec nauku o právu majetkovém přikročuje k druhé části své encykliky, kde udává prostředky, jimiž mírnou

cestou lze opravy socialní provésti. Jak úkol svůj pochopil, karakterisují slova jako úvodní: „S úplným ubezpečením přistupujeme k úloze té a ve vědomí, že nám přísluší slovo ve věci té pronésti. Neboť bez spolupůsobení náboženství a Církve není východiště z labyrintu toho; a poněvadž ochrana náboženství a správa prostředků a síly církve spočívá především v rukách našich, tož mlčení mohlo by se zdáti porušením našich povinností.“ A právě o této socialní úloze církve pojednává v druhé části encykliky.

Josef Kreutzer.

Zprávy spolkové.

Vzhůru na posvátný Velehrad!

Pouť bohoslovců československých na posvátný Velehrad konána bude letos 3. srpna. Veliký význam, který pouť tato má, zajisté přivede co nejvíce účastníků do síní velkolepé svatyně Velehradské, ku hrobu apoštola našeho.

Velebné duchovenstvo a laikové katolicky smýšlející budou vítáni!

Pořadatelstvo.

Z Brna.

Za třetího období letošího roku konalo se deset schůzí veřejných a jedna výborová. Ve schůzích spolkových přednášeli dále pp.: Šilhan (II. r.): „o hypnotismu“ (1. př.), Synek (II. r.): „moderní nationalismus (1. př. Z pamětí podaná), Štourač (III. r.): „Darvin a geologie,“ (1. př.), Tošnar Xaver (III. r.): „O svobodě,“ (3. př., nedokonč.), Adámek (III. r.): „O státě socialních demokratů,“ (2. př.), Kreutzer (IV. r. a předseda): „Ku kritice naší kritiky“ (2. př.), Sedlák (II. r.): „Darvin a bible“ (3. př.). Činnosť jsme ukončili 26. června slavnostní schůzí, v níž podali své zprávy jednotliví funkcionáři, zazpívány sbory a provolána Jeho Veličenstvu císaři a králi, za příčinou Jeho Nejvyššího příjezdu do Brna třikrát, „Sláva!“

Ve schůzi výborové byl projednáván návrh na oslavu biskupského jubilea Jeho Svatosti Lva XIII. Návrhy podány byly tři: 1. vydati almanah (byl již jednou vydán); 2. podati adressu všech bohoslovců českomoravských (ta však mnoho neznamená); 3. poslati Svatému Otci dar 1000 zl. (to pokládáno za nejlepší a ustanoveno, aby se ten návrh předložil o tatním bratrským alumnátům ke schválení). — P. předseda oznámil, že dostal dukát od vp. P. Jos. Vejchodského, admin. v Dambořicích, jako cenu za nejlepší práci na thema, jež určil vdp. regens Dr. Jos. Pospíšil: „Deus, qui humanae substantiae dignitatem mirabiliter condidisti et mirabilius reformasti . . .“ (říká kněz, když za obětování leje vodu do kalicha). Jmenovanému vel. p. P. Jos. Vejchodskému vzdávám tu srdečné díky. — Pak se ještě jednalo o „Musei,“ aby se vydávalo pravidelně, a snad i častěji, třebas v menším objemu. Ostatek ponechán společné úradě na Velehradě. — —

Celkem konáno bylo za tento rok 28 schůzí, kde přednášeli pp.: Jos. Šilhan (II. r.): „O myšlénce slovanské“ (2. př.), „O hypnotismu“ (3. př.); Jan Česnek (III. r.): „Práce a dělník v době před Kristem a po Kristu“ (3. př.); Ant. Štourač (III. r.): „O církvi“ (2. př.); „Darvin a geologie“ (1. př.); Alfred Brychta (III. r.): „Ukázka z německého protestantského tisku (1. př.); Jan Raus (II. r.): „Poměr státu k socialismu“ (2. př.); Alfons Servus (IV. r.): „Řím“ (6. př.) [kde studoval doktorát filosofie]; Jos. Widerlechner (IV. r.): „Zjevení a věda“

(1. př.); Karel Tiray (III. r.): „Umění hudební ve službě církve“ (2. př.); Otto Adámek (III. r.): „Vítězství kříže Kristova“ (4. př.); „O státu soc. demokratů“ (2. př.); Jos. Kreutzer (IV. r.): „Ku kritice naší kritiky“ (2. př.); Frant. Synek (II. r.): „Moderní nationalismus“ (1. př.); Frant. Xaver Tošnar (III. r.): „O svobodě,“ (3. př.); Jan Sedlák (II. r.): „Darvin a bible“ (3. př.). —

Většinou byly práce obšírny a formou i obsahem zajímavy. Časopisy a spisy, jež se odebírají, byly již oznámeny. Poslední dobou zvláště se hojně odebraly vědecká příloha „Vlasti“ a četné brožury (Brynychovy). Schůze bývaly četně navštěvovány, zvláště když přičiněním našeho p. regenschoriho K. Tiraye zaveden byl v Sušilovce zpěv nár. písní slovanských menším pěveckým sborem; buďtež mu za to srdečné díky.

Ze 128 členů vyrvala smrť dva: Antonína Kupku (III. r.) a Františka Kabelku (IV. r.). R. i. p.

Velkých zásluh o naši „Růži Sušilovu“ si získali naši vdpp. představení, kteří si neobtěžují v záležitostech spolkových i vydávání „Musea“ nás radou i pomocí podporovati. Zároveň vzdáváme povinný dík sl. redakci „Vlasti“ za laskavé zapůjčení fotografie Fr. Pravdy.

Končíce tento ročník naší činnosti, nepřejeme si nic jiného, než aby Sušilovka zdárně jako posud pracovala k cíli vytčenému, aby se opět hojným ovocem honositi mohla. A této další činnosti „Růže Sušilovy“ ‚Pomáhej a zdař Pán Bůh!‘ —

Jednatel.

Z Olomouce.

Třináctou schůzi slavnostní ukončili jsme dne 29. května letošní činnosť naší Literarní Jednoty.

V posledních čtyřech schůzích byly předčítány následující práce: „Aristoteles a scholastika“ (p. Fr. Navrátil III. r.), „Smutné doby katolického obyvatelstva, jmenovitě duchovenstva v ruském Polsku“ (p. A. Zbožínek III. r.), „Učení svatého Augustina o předurčení“ (p. Fr. Lepařík III. r.), „O poesii lidové vůbec a starých písních duchovních zvlášť“ (p. Tom. Mlčoch II. r.).

Prací za celý rok bylo odevzdáno 38, z nichž bylo filosofických 13, historických 15, belletristických 10.

Z těchto 38 prací bylo 11 odměněno cenami. Odměn letos vypsáno 13, a sice tři dukáty a 32 zlatých, jež byly rozděleny:

Dukát „Literarní Jednoty“ na lepší práci vůbec z odevzdaných; dukát od dp. Dra. Jos. Kachníka, místopředstaveného, na nejlepší práci filosofickou neb apologetickou; dukát dp. P. Frant. Poppem, protektorem Jednoty darovaný, na nejlepší práci theologickou.

Tři odměny po 5 zl. na nejlepší práci z každého oboru (filosofie, historie, belletrie); tři odměny po 3 zlatých a čtyři odměny po 2 zlatých — historické sekci přidáno o jednu odměnu více.

První odměnu — dukát Lit. Jednoty — dostala kritická práce: „O apoštolátu sv. Ondřeje v Evropě a jeho smrti“ (p. Vojt. Plotěný III. r.); dukáty dp. Dra. Jos. Kachníka a dp. Frant. Poppa nechány Jednotě na příští rok, ježto konkurující o ně práce nevyhovovaly. Potom v témž pořadí, jak byly ceny vypsány, byly odměněny práce: „Základní zásady křesťanské nauky dle filosofie sv. Tomáše Aqu. a jich nepřátelé“ (p. Jos. Bystřičan III. r.), „Vítězství hromové legie a rozbor svědectví k němu se nesoucích“ (p. Vojt. Plotěný III. r.), „Básně“ (p. Karel Dostál II. r.).

Po třech zlatých: „Učení sv. Augustina o předurčení“ (p. Fr. Lepařík III. r.), „Úvahy o sv. Janu Nepomuckém“ (p. A. Kalusek III. r.), „Výlet do Solnohradu“ (p. Ant. Kustek IV. r.).

Po 2 zlatých: „Aristoteles a scholastika“ (p. Fr. Navrátil III. r.), „Děje hostýnské“ (p. J. Dočkal III. r.), „Žena ve společnosti lidské“ (p. Fr. Horák IV. r.) a „Literarní klepy“ (Slavjanofilové, Zajímavé podrobnosti ze života Lermontova, Čeho se nám nedostává — p. Jak Hudeček II. r.).

Novoty v naší Jednotě zavedeny letos dvě, a sice: položen byl základ

k velikému „Albu československých spisovatelů“ zakoupením 42 podobizen, a potom jsme zavedli do programu každé schůze čtrnáctidenní číslo z hudby; ctp. Vladimír Worel přednesl na klavír v každé schůzi něco z výtečníků hudebního světa (Dr. Ant. Dvořák: Slov. tanců řada II. čís. 8., Legenda čís. 8.; Bedř. Chopin: Nokturno B. moll, Nokturno F. dur). Československá knihovna naše založila letos z 358 svazků sedm knihoven: Ve Skalici u Frýdku, ve Frýdlantě, v Těšicích, v Radikově u Hranic, ve Ščudlově, v Polici u Úsova, v Bojkovicích; kromě toho zaslala do Pržna nových knih za 5 zl.

Nyní se chystá Literarní Jednota se vší horlivostí na Velehrad; jenom dejž Bůh, aby se nás ke hrobu Methodějovu hodně sjelo!

Příští činnosti Jednoty „Zdař Bůh!“

Z Prahy.

Činnosť „Růže“ naší v období tomto byla nemenší, nežli v období předešlém. Pořádáno bylo 7 schůzí veřejných, z nichž bylo 5 řádných, 1 mimořádná, 1 slavnostní; schůzí výborových bylo 8, v nichž rokováno o běžných záležitostech. Přednášek súčastnili se tito pp.: Košák (II. r.) „O činnosti amer. sekty Irvingiánů v Čechách“; Q. Kočanderle (III. r.) „Koliseun: úvod, část architektonická — historie“ (2 schůze); Vend. Engler (III. r.) „O významu neděle pro společnosť lidskou.“ — Schůze závěrečná.

Na schůzi mimořádné jednáno o návrhu bohosl. brněnských, aby sv. Otci podán byl dar 1000 zl., jenž však zamítnut. Dále stanovena oslava jubilea P. Fr. Pravdy. Usnešeno poslati oslavenci čestný dar a adresu podepsanou všemi členy Růže. Vše vzorně obstaráno 4členným výborem. Co se oslavy samé týče, pořádána byla dne 14. června za přítomnosti vld. pánů představených s tímto programem: 1. Ouvertura z opery „Strakonický dudák“ od H. Vacka. 2. „Dvojí radosť.“ Báseň J. Pauly. 3. „Ó vlasti má“ — čtyrhlasný sbor od Slavíka. 4. „O některých povahách v povídce Pravdově.“ Literarní studie. K. Bartovský. 5. „Dlouho buď zdráv“ — čtyrhlasný sbor od Jelena. Text upravil Fr. Leubner. 6. Adresa zaslaná vld. panu jubilantovi. 7. Promluva vys. důst. pana ředitele. 8. Ouvertura k opeře „Norma“ — od Bellini-ho.

Čísla programu přednesena bezvadně. Buď za to dík i hudebníkům i zpěvákům. Hlubokým a trvalým dojmem působila zvláště promluva vldp. ředitele, která náladu beztoho již slavnostní v míru největší dovršila. —

Výměna dopisů v období tomto byla četná. Hlavně jednáno bylo ve schůzích o dopise kol. olomouckých o návštěvě velehradské; — o žádosti bohosl. ze Šýrského Hradce o podpoře missiím bulharským: přispívatelů přihlásilo se 16; dále o žádosti Dra. Jakubce o súčastnění se přípravných prací pro národopisnou výstavu bibliografickou. — —

Při této činnosti domácí nezanedbáváno ani prací jiných. Tak o čilých snahách folkloristického kroužku zřejmě mluví příspěvky pp. Zaara-Englera, Jedličky, Košáka-Sixty, Zítka, Zumana do „Českého lidu.“ (Srv. „Český lid“ posl. číslo.) Horlivostí některých kollegů vzkříšena zapomenutá činnosť knihovní a v krátce založeny dvě knihovny: v Neutonicích a v Klenči na Šum. a stanoveno, aby péče o sbírání knih mezi alumny na dále vždy 4 výborům svěřena byla! —

Ohlédneme-li se po celkové činnosti „Růže,“ musíme uznati, že kvetla utěšeně po celý rok. Veřejných schůzí všech bylo 18, v nichž byla návštěva vždy hojná, prací dostatek; zápal pro dobrou věc ve směru jakémkoliv skoro všeobecný. Nemáme tudíž letos práva stěžovati si, a dej Bůh, aby nemusili si stěžovati ani nástupcové naši. Ten zápal a ta horlivosť uznány i od vldp. ředitele, jenž laskavě, pokud mu jiné starosti dovolovaly, schůzím našim byl přítomen; jeho uznání přispělo nemálo k horlivosti, poněvadž bylo srdečné — bylo otcovské. — Odplatiž mu to Bůh!

Končíme s přáním, aby Bůh i dále zdaru dal snahám všech Růží Sušilových.

Z Českých Budějovic.

V třetím období letošní činnosti pořádala Liter. Jednota „Jirsík“ 5 nedělních schůzí. V první přednášel p. Václav Kozák (I. r.) o „Včelařství.“ Načekali jsme se, než někdo z kollegů I. roku vystoupil na kolbiště naší Jednoty. Nevěděli jsme, máme-li to přičítati nesmělosti či liknavosti. Ale p. Kozák podal nám plné dostiučinění.

Obratnou humoresku „Plzeňák“ podal p. Horký (III. r.). Brzy za sebou předvedl nám p. Horký dvě humoresky a bez úspěchu nepracoval.

Pan Holeček (II. r.) bystrým okem prostudoval zajímavou literarní novinku, báseň Gustava Jaroše, „Sláva.“ Všimnul si různých kritik jejích, sám ji pročetl a podal nám kritickou studii literarní oné burlesky, posuzuje výtky činěné jí „Obzorem.“

Ve chvíli, kdy oslavován J. A. Komenský po všech vlastech českých a u všech národův evropských, i naše Jednota súčastnila se památky posledního biskupa bratří Českých u příležitosti 300letých jeho narozenin. V předvečer dne jubilejního, dne 27. března, přednesl p. Kroiher (III. r.) pojednání „Také něco o Komenském.“ Úlohu svoji pochopil p. Kroiher náležitě. Zobrazil život a činnosť Komenského jako vychovatele, jako Čecha a vlastence, a jako biskupa českých bratří. Zvláště pěkně osvětlen žalostiplný poměr biskupa českobratrského k církvi katolické, tak že přednáškou učinili si všickni shromáždění celkový pojem o smýšlení, s jakým mají jako katoličtí kněží na Komenského pohlížeti.

P. Šimek (II. r.) přednesl nový obrázek „Slepec.“ Myšlénka obou jeho brzy po sobě jdoucích obrázků jest podobna: trest Boží zastihne smělého rouhače. Kdežto první obrázek byl pouhou črtou, činí druhý nároky na povídku.

Všeobecná účasť, jež se jevila na první včelařské přednášce p. Kozáka, pobídla našeho včelaře, aby vystoupil po druhé. I přednesl jiné důkladné pojednání „Život včely.“ Vedle spůsobu života včely ukázán podrobný návod, jak si vésti u praktickém včelaření.

V poslední schůzi nedělní, konané 24. dubna, četl p. Tesař (II. r.) části svojí epické básně „Boj duše.“ Báseň založena jest na křesťanské idei sebeobětování pro blaho bližního, jako byla povídka jeho „Kardinálův růženec“ (v II. seš.). Obsah vyniká pěknými myšlénkami a forma jest lahodna.

Touto schůzí pro letošek jsme se s přednáškami rozloučili. Počínaje 1. květnem nedovoluje neb aspoň velice stěžuje domácí řád v našem semináři, aby obvyklé schůze Jednoty byly pořádány.

Všech schůzí nedělních bylo letos pořádáno 19, čtvrtečních 9. Přednesené práce byly spracovány s pílí a dokazovaly, že členům přednášejícím jde skutečně o věc vážnou: cvičiti se pérem vládnouti ku zdaru církve, vlasti, lidu, literatury, vědy, umění a vzdělávati se přednáškami navzájem. Účelu svého tedy přednášky dosáhly. Mezi 111 členy Jednoty pracovalo na přednáškách 11 členův a ostatních 100 nesúčastnilo se ruchu produktivního, ale jako posluchači a navštěvovatelé schůzí podporovali snahy spolku. Z těch 11 ze IV. r. byli 3, z III. r. 3, z II. r. 4, z I. r. 1. Dohromady přednesli 24 samostatných prací. Po 1 přednášce měli čtyři, po 2 také čtyři, jeden měl 3, po 4 dva přednášející.

Ze seznamu prací viděti, že většina jich jest belletristická. I možno se nadíti, že tím spíše již v budoucím ročníku „Musea“ setkáme se s prvotinami belletrie pěstěné bohoslovci, jak si slibuje pan recensent II. seš. „Musea“ ve „Vlasti,“ opíraje naději svoji o jednat. zprávu z Čes. Budějovic v témže čísle.

Pěvecký sbor pp. z I. r. zapěl i v tomto období některé sbory a přispěl k tomu, že byly schůze četněji navštěvovány. Proto budiž vysloveno bodrým pěvcům zvláštní naše uznání.

V jedné schůzi čtvrtletí tohoto pronesl velečinný p. Kroiher (III. r.) pozoruhodný návrh, abychom již teď pomýšleli na přípravu oslavy 50letého biskupského jubilea sv. Otce Lva XIII., připadajícího na rok 1893. Návrh byl jednomyslně schválen a počalo se ihned rozprávěti o směru a spůsobu, jak by bohoslovci světové to jubileum osvícené hlavy křesťanstva oslaviti měli. Navrhovány různé způsoby, ale na konec uloženo jednateli, aby v soukromém dopisu přezvěděl u brněnského p. předsedy „R. S,“ zdali zamýšlejí ono jubileum oslaviti bratří v Brně, středišti

to českých bohoslovcův, a jakým směrem. Brněnský p. předseda Jos. Kreutzer v přátelském listě uznal zásluhu našeho „Jirsíka“ o iniciativu v oslavě sv. Otce a dále sdělil, že vypracují v Brně celý plán, jak oslaviti jubileum sv. Otce, a ten že předloží všem Liter. Jednotám.

K založení některé knihovny přikročí „Jednota“ na konci školního roku, aby ještě před prázdninami mohla býti k účelu svému odevzdána. Zpráva o výsledku práce toho o odboru sdělena bude v budoucím ročníku „Musea.“

Dne 9. května doprovodili jsme ku hrobu člena Jednoty milovaného, p. Mat. Pikala z II. r. Zemřel v náruči opuštěných rodičů v Čes. Budějovicích. Clenové nikdy nezapomenou té klidné, předobré povahy a vřelými modlitbami pamětlivi budou duše jeho R. i. p.

Před koncem roku svolána bude III. valná hromada, v níž odstupující výbor předá všecku činnosť svoji nově zvolenému předsednictvu.

Loučíme se zprávou touto s celým uplynulým rokem činnosti své. Novému roku Jednoty „Jirsík“ přejeme všechen zdar a novým zástupcům jeho mnoho síly.

Tak bude i na dále „Jirsík“ silnou větví na stromu českomoravské omladiny kněžské, a jeho brázda na roli církve a vlasti vydá požehnaný plod.

Vzdávajíce po milosti Boží zvláštní díky všem příznivcům Jednoty, loučíme se na odchodu svém se všemi milými spolučleny. Ujišťujeme, že na Jednotu nezapomeneme v přístavu kněžství svého, a že její blaho bude i blahem naším.

Přání naše ještě jest, aby naši členové dobře si povšimli v tomto čísle „Musea“ pozvání k pouti na posvátný Velehrad k hrobu apoštola našeho, a by účastí svou a vzájemností s bratry českomoravskými povzbudili se k další horlivé práci.

Kéž povždy žehná Bůh Jednotě „Jirsík!“

Z Králové Hradce.

Činnosť jednoty naší od poslední zprávy v „Musei“ uveřejněné jeví se takto:

Dne 1. května pořádána byla valná hromada, ve které promluvil p. předseda o společném časopisu bohoslovců českomoravských, ukazoval jeho význam i jak by v budoucnosti se upraviti měl.

Dne 9. června přednášel vp. Reyl o socialismu, jeho vzniku a rozvoji, ukázal na idee, kterými se řídí veliká část dělnictva nynějšího a vřelými slovy vyzýval zakládati spolky kat. tovaryšů.

12. června pořádána byla mimořádná valná hromada, jejíž účelem bylo: udíleti knihovny obcím nábožensky nebo národnostně ohroženým. Ustanoveno poslati knihovny 4, a to: spolku kat. tovaryšů v Krucemburku, dále do obcí Vyprachtic, Lhoty u Poličky a Mladočova. Za doby svého trvání založila tedy Jednota naše již 29 knihoven. Za 13 let 29 knihoven! Výsledek to zajisté velice čestný, a kdyby Jednota naše nic více nebyla učinila, dosti učinila!

Však cíl působení její směřuje neméně ku vzdělání našemu; vždyť knihovna její čítá nyní na 1200 svazků ze všech odborů literatury; letos obohacena knihovna naše 90 svazky cenných spisů mimo časopisy, které se odebíraly (Blahověsť, Květy, Osvěta, Zlatá Praha, Světozor, Vychovatel, Obrana víry, Obzor, Vlasť, Method, Květy, Škola Božského Srdce Páně, Hlídka liter., Zábavy večerní, Hlasy kat. spolku tiskového, Časopis kat. duchovenstva, Humory, Slovenské Pohľady, Dělnické noviny, Lumír, Český lid). Díla periodicky vycházející odebíráme tato: Čechy, Hrady a Zámky, Čelakovského: Mudrosloví, Tylovy sebrané spisy, Rezkovy: Dějiny Čech nové doby, Denisa: Konec samostatnosti české, Čechovy: Pestré cesty po Čechách, P. Didona: Ježíš Kristus.

Jednota naše jest sdružením všech českých bohoslovců v Hradci Králové, a tu snad nebude od místa, zmíním-li se, kterak jednotlivci podporují literaturu. Odebírají se v našem semináři tyto časopisy: Vlasť (107 ex.), Pastýř duchovní (87 ex.), Vychovatel (27 ex.), Světozor (15 ex.), Růže Dominikánská (13 ex.), Časopis kat. duchovenstva (11 ex.), Osvěta (7 ex.), Posv. kazatelna (5 ex.), Zlatá Praha (3 ex.) a j.; mimo to odebírají se ještě tato díla: Brynychovy brožurky

(100 ex.), brožurky nákladem „Vlasti“ vydané (100 ex.), P. Didona: Ježíš Kr. (78 ex.), Libuše (60 ex.), Ottův: Slovník naučný (22 ex.), Čechovy: Pestré cesty po Čechách (16 ex.), Jiráskovy: Sebrané spisy (16 ex.) atd. Sl. redakce „Večerních novin“ posýlala 4 ex. zdarma.

Na oslavu Fr. Pravdy pořádána byla 19. června akademie.

Na podporu vdov a sirotků po hornících příbramských přispěli jsme i my podle sil svých; sbírka, k níž přispěl nejmenovaný 20 zl., vynesla 117 zl., kterýž obnos zaslán byl redakci „Čecha.“

Končím přáním, aby Jednota naše víc a více vzkvétala, by členové její jednou byli pevnou baštou proti nevěře a snahám nenárodním. J. N.

Z Litoměřic.

V době letní přednášky pro krátkosť času k jich pořádání vyměřeného přestaly. Zavedením letního pořádku odpadla i ta určená a jedině možná hodina, jíž jsme dříve ke konání schůzí užívali. Život jeví se toliko v četbě všech 11 dovolených časopisův a vědeckých knih, jež koncem každého roku novou koupí rozmnožujeme. Dobrovolné sbírky v penězích uspořádány byly pro nouzi trpící lid na Slovači a v Rudohoří, o jejichž bídě a rychlé pomoci jsme se dověděli z „Večerních Novin“ a „Čecha,“ jedině přístupných nám to novin. Jiný krok v činnosti učiněn bude koncem roku až budou všecky peněžité příspěvky sebrány.

Ačkoliv nemůžeme celkovou činnosť „Čt. Jednoty“ r. 1891/2. srovnávati s činností Jednot ostatních seminářů českomoravských, přece, uvážíme-li, v jak úzkých mezích Jednota naše se pohybuje a na jak nepatrné pole obor činnosti její jest odkázán, můžeme s dobrým svědomím říci, že spolek náš, kolik mu za tak nepříznivých okolností možno bylo, vykonal. Byly kdysi doby i u nás v semináři, kdy jsme se nadíti mohli přírůstkem členů činnosti utěšenější, avšak doby ty minuly, a nám zůstala toliko upřímná snaha, horlivá obětavosť a dobrá vůle, jež však skutečnosť v lepší zaměniti nemohou. Nedovedla-li ani „Kytice“ opavského prof. Frant. Kahlíka, určená k účelu tak šlechetnému, učiniti výjimku od pravidla stanoveného a sobě proklestiti cestu k volnému odbytu, nedovede toho ani jiná kniha z oboru belletristického. Každou uchvátí týž osud, že nepřijata se vrací.

Podotýkáme několik těchto slov za tím účelem, abychom předešli veškerému neoprávněnému obviňování nás z nečinnosti a lhostejnosti, jež by snad mnohý čtenář neznalý našich poměrů pronésti mohl.

Končíme s vroucím přáním, aby členové budoucím rokem s novým zápalem, neochabující obětavostí svorně a nezištně působili, neboť jenom práce neumorná a vůle svorná nás spasí a zachrání Jednotu od neodvratné zkázy. Pohnutkou k svornosti a vzájemné činnosti budiž členům pro budoucnosť výrok: „Snadněji jest sbořiti než vystaviti, a malý v mnohých důležitých stránkách nepatrný řád jest přece lepší než nedostatek řádu.“

Ze Záhřebu.

Milí bratří! Minul již rok, co se ohlásil bratr ode břehů chladné Sávy a zatoužil po tom, aby ve jménu charvatských bohoslovců mohl vstoupiti ve blízké styky s vámi, bratry svými na severu. Vroucí to přání se uskutečnilo, a vy jste četli v VI. ročníku svého „Musea“ (str. 274) první bratrský dopis ze slavné metropole na slovanském jihu, bílého Záhřebu.

Ale nyní jest potřeba, abychom v započatém díle sblížení pokračovali a je upevnili. Sbořme již jednou tu zeď, která nás dělí, a obejmime se srdečně jako praví synové matky Slávy. Náš „Sbor“ vždy vysoko držel prapor slovanské duševní vzájemnosti a lásky — a zůstal také podnes tomuto úkolu svému věren. Ve zmíněném dopisu seznámil jsem vás jen krátce s dějinami našeho družstva „Sbor duhovne mladeži zagrebske,“ které již přes padesát roků požehnaně pracuje pro

křesťanskou osvětu našeho národa. Nyní několika slovy oznámím vám letoší činnosť našeho „sboru.“

Letos připravil „sbor“ devatenácté vydání modlitební knížky: „Isus prijatelj malenih“ v 50.000 exemplářích. Kniha již vyšla. Vydáme také tohoto roku ještě povídku přeloženou z frančiny, bohatě illustrovanou, ve 2000 ex. Naposled musím vám také oznámiti veselou zprávu, že bylo na druhé hlavní schůzi usneseno vydati na památku biskupského jubilea Lva XIII.: „Almanah hrvatskih bogoslovaca.“ Všechny charvatské semináře s nadšením odpověděly souhlasíce, a tak počátkem budoucího roku vyjde nákladem našeho „Sboru“ pěkný almanah.

Vedle práce vydavatelské byla také literarní činnosť dosti velika. Přednášky byly velmi zajímavy a cenny. Přednášeli tito páni:

Šautek Vatroslav (IV. r. a předseda): „O socijalizmu“; Gjanić Stj. (III. r.): filosofsko-theologickou rozpravu: „Potreba objave božje“; Barec Frant. Seraf. (II. r.): „Dali je religija rodu ljudskomu absolutno nuždna?“ filosofsko-theologická rozprava. Velmi zajímavým spůsobem představil nám ve 4 přednáškách p. Adam Stepinac „Život a činnosť slavného Dra. Ljudevita Windhorsta.“ Potom: „Slobodno zidarstvo škotskoga obreda,“ (p. Vugić III. r.); „Put na Kalnik,“ putopisná crtica, (p. A. Špoljar I. r.); a naposled musím vzpomenouti velmi zajímavé a zdařile provedené filosofské rozpravy nadaného Vilima Peniće (II. r.) pod názvem: „Boj načela protiv načela“ čili „borba modernizma protiv kršćanstva.“

Jak viděti, velmi pěkné a potěšitelné to znamení pro budoucnosť nejen našeho „sbora,“ nýbrž i pro budoucnosť našeho národa, který takým spůsobem dostane intelligentní a činné kněze.

Abyste viděli, jak se u nás pilně studuje česky, podávám tu počet listů českých, které se odebírají v našem semináři. Ve „sborove“ čítárně máme: vaše „Museum.“ Jednotlivci odebírají: „Museum“ (2 ex.), „Vlasť“ (3 ex.), „Lumír“ (2 ex.), „Obzor“ (1 ex.), „Hlídka literarní“ (1 ex.), „Zlatá Praha“ (1 ex.), „Světozor“ (1 ex.), „Dělnické noviny“ (2 ex.), „Vychovatel“ (1 ex.), Didonův „Ježíš Kristus“ (1 ex.), „Český lid“ (1 ex.), „Rajská zahrádka“ (1 ex.) atd. —

Dejž Bůh, aby i nadále kvetla a vzrůstala vzájemnosť a láska k bratřím slovanským!

Srdečný pozdrav vám, milí bratří, a celému národu českému!

V Záhřebě, 10. června 1892. Stj. Z—c.